T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

NATO ORTAKLIKLAR PROGRAMININ BÖLGESEL, KÜRESEL GÜVENLİĞE ETKİLERİ VE GELECEĞİ

DOKTORA TEZİ

HALUK C ÇETİNKAYA

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI GÜVENLİK VE TERÖRİZM BİLİM DALI

ANKARA 2020

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

NATO ORTAKLIKLAR PROGRAMININ BÖLGESEL, KÜRESEL GÜVENLİĞE ETKİLERİ VE GELECEĞİ

DOKTORA TEZİ

HALUK C ÇETİNKAYA

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI GÜVENLİK VE TERÖRİZM BİLİM DALI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mustafa Sıtkı BİLGİN

Ankara, 2020

ONAY SAYFASI

Haluk C Çetinkaya tarafından hazırlanan "NATO Ortaklıklar Programının Bölgesel, Küresel Güvenliğe Etkileri ve Geleceği" Adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvan Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Danışman Prof. Dr. Mustafa Sıtkı Bilgin	AYBÜ	
Jüri Üyesi Doç.Dr.Sayim Türkman	AYBÜ	
Jüri Üyesi Dr. Ögr. Üyesi Bayram Sinkaya	AYBÜ	
Jüri Üyesi Prof. Dr. Fırat Purtaş	AHBVÜ	
Jüri Üyesi Dr. Ögr. Üyesi Savaş Biçer	NİŞANTAŞIÜ	

Tez Savunma Tarihi: 27.11.2020

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 27.11.2020

Haluk C Çetinkaya

İTHAF

Eşime, kızıma ve oğluma ithaf ediyorum...

TEŞEKKÜR

Bu teze çalışmasının başından itibaren beni her anlamda özgür bırakan ve katkılarıyla destekleyen sayın hocam Prof. Dr. Mustafa Sıtkı Bilgin'e teşekkür ederim .Bu süreçte beni yönlendiren, değişik bakış açıları ile tezimin gelişmesine katkı sağlayan tüm jüri üyesi hocalarıma da ayrı ayrı teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Nato Ortaklık Programının Bölgesel Ve Küresel Güvenliğe Etkileri ve Geleceği

Bu tezin amacı NATO Ortaklıklar Programının kuruluşundan itibaren bölgesel ve küresel güvenliğe nasıl bir etki sağladığını incelemek ve geleceğine yönelik değerlendirmeler yapmaktır. Kuruluşunun 71'inci yılını kutlayan NATO'nun süreç boyunca değişen güvenlik parametrelerine karşı göstermiş olduğu değişim / dönüşüm yeteneği, oluşturduğu kurumsal yapı, kültürü ve belirlenen ortak değerlere uyum düzeyi, kendisini diğer benzer yapılardan farklı ve dayanıklı kılan etmenler olarak görülmektedir. Soğuk Savaş'ın sonlandırılması şartlarında kurulan NATO elli yıllık bir süreçte bir tehdide karşı üyelerini korumaya yönelik savunma ve caydırıcılık temel görevleri icra etmişken, beklenen ancak pek de hazır olmadan yepyeni bir güvenlik ortamı ile karşı karşıya kalmıştır. Soğuk Savaş'ın sonu olan bu süreçte NATO, sahip olduğu değişim/dönüşüm yeteneğini hayata geçirerek yapısını, görevlerini ve buna temel olan stratejisini değiştirmiştir. Bu değişim yaklaşık dört yıllık bir zorlu süreç sonunda, Soğuk Savaş'ın klasik savunma yetenekleri yerine, daha çok iş birliğine, kriz yönetimi ve diyaloğa dayalı bir yeteneği esas alan, NATO Ortaklık Programını hayata geçirmiştir. Bu tez çalışması süresince, 1994 yılında resmî olarak başlatılan NATO Ortaklık Programının oluşturulmasından itibaren yapılan çalışmalar, NATO'nun arşiv belgeleri dahil hem yerinden, hem de açık kaynaklardan çıkarılarak analiz edilmiştir. Yapılan çalışmanın amacı bu süreçte programın bölgesel ve küresel güvenliğe etkilerini ortaya koymaktır. Çalışma sonunda tespit edilen temel bulgu, Ortaklıklar Programının NATO'nun alan dışında bölgesel, küresel anlamada güvenlik ve istikrara katkı yapmasını sağlayan en önemli yapı taşlarından birisidir. Yirmi altı yıllık süreç bu tez kapsamında altı bölüm içerisinde araştırılmıştır.

Birinci bölümde yukarıda açıklanan amaca yönelik olarak bu çalışmada NATO'nun genel politikaları yerine sadece NATO Ortaklıklar Programının ele alınacağı, 2014 de meydana gelen NATO-Rusya krizi sonrası oluşan kırılmanın etiklerin ulaşılabilen tüm kaynaklardan yararlanılarak değerlendirileceği açıklanmıştır. NATO'nun geleceği için önem ve önceli olduğu düşünülen bu program için bir dizi öneri ve değerlendirmelerin ortaya çıkarılması temel beklenti olarak belirlenmiştir.

İkinci bölümde Soğuk Savaş sonrasında NATO dönüşümü, buna neden olan yeni güvenlik parametreleri, NATO'nun yapısı, Ortaklık Programını oluşturan nedenler, yeni bir süreçte ortak ülkeler ile yaşanan güçlükler ve Ortaklıklar Programının yapısı, oluşturulan

çatılar, hedefleri ve çalışma şekilleri incelenmiştir. Bu bölümde NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında yaşadığı dönüşümün en önemli sonuçlarından birisinin Ortaklıklar Programı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu dinamik yapının günümüzde de devam ettiği görülmektedir.

Üçüncü bölümde ise Ortaklık Programının bölgesel ve küresel güvenliğe etkileri hem ülkeler, hem de bölgesel bazda ayrı ayrı incelenerek süreç içinde NATO bakış açısından kazanımlar ile ortak ülke bazında sağlanan faydalar analiz edilmiştir. Bu bölümde yine her ülkenin farklı da olsa bu programdan değişik düzeyde kazanımlar elde ettiği görülürken NATO açısından bakıldığında da bu programın etkileri ile küresel bir aktör olma hedefini etkinleştirdiği tespit edilmiştir.

Dördüncü bölümde NATO Ortaklık Programının kapsamlı ve küresellik boyutunu sağlayan uluslararası kurumlarla oluşturulmuş olan iş birliği modeli analiz edilmiştir. Hem bölgesel boyutta, hem de küresel anlamda etkinlikleri olan bu yapıların NATO Ortaklık Programında hukuksal destek, politik diyaloğun yanında kendi üyeleri üzerinde ortak fikir platformu oluşturma yetenekleri ile destek sağladığı görülmüştür.

Beşinci bölümde ise ilk üç bölümde elde edilen bulgular ışığında NATO Ortaklıklar Programının nasıl bir geleceğe doğru gittiği tartışılarak, hem ortak ülkelerin, hem de uluslararası kurumların NATO'nun 2014 sonrası dönüşümü (adaptasyon) faaliyetlerine katkıları incelenmiştir. Değişen yeni güvenlik parametreleri nedeni ile NATO'da oluşan ortak savunmaya yönelim benzeri olarak da algılanan dönüşüm faaliyetlerinin bu yönde gelişmeyeceği, üç temel görevin birbirine öncelik olmadan gerektiğinde ortak olarak icra edilebileceği değerlendirilmiştir. Bu bölümde ayrıca Türkiye'nin de NATO Ortaklık Programında önemli bir yeri ve rolü olduğu ortaya çıkmıştır.

Son olarak altıncı bölümde ise bir bütün olarak NATO'nun Ortaklık Programından kazanımları ile ortak ülkelerin elde ettikleri yararlar ortaya çıkarılmıştır. Bu bölümde yine NATO Ortaklıklar Programının yeniden oluşan küresel güvenlik parametreleri doğrultusunda küresel güvenliğe yönelik sorumluluk ve inisiyatiflerinin artması gerektiği, bunun etkin şekilde yapılabilmesi için de Ortaklıklar Programını geliştirip etkinleştirmesine ihtiyaç olduğu ortaya konulmuştur. Güvenlik alanında geleceğe yönelik bu programda Türkiye'nin de hem ikili, hem de NATO Ortaklık Programı içerisindeki önemli gayretlerinin daha merkezî bir plan dahilinde yapılması gerektiği kıymetlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: NATO, Barış İçin Ortaklık, Soğuk Savaş, İşbirliğine Dayalı Güvenlik

ABSTRACT

Impactc of Nato Partnership Program On Regional and Global Security and Its Future

The aim of this thesis is to examine how the NATO partnerships program has had an impact on regional and global security and to evaluate its future.

Celebrating the 71st anniversary of its establishment, NATO's change/transformation capability against the changing security parameters throughout the process, the institutional structure it has created, its culture and the level of adaptation to common values are seen as factors that make it different and durable from other similar structures.

While NATO, established under the conditions of the end of the Cold War, has carried out the basic duties of defense and deterrence to protect its members against a threat in a period of fifty years, it has faced a brand new security environment before it is expected but not quite ready. During this period, which was the end of the Cold War, NATO changed its structure, duties and the underlying strategy by realizing its change/transformation ability. At the end of a difficult four-year period, this change has brought the NATO partnership program to life, which is based on a collaborative, crisis management and dialogue-based skill rather than the classic defense capabilities of the Cold War.

During this thesis study, the work done since the establishment of the NATO Partnership Program, which was officially launched in 1994, has been analyzed by extracting both from the archive documents of NATO and from open sources. The aim of the study is to reveal the effects of the program on regional and global security in this process. The main finding determined at the end of the study is one of the most important building blocks of the Partnership Program that enables NATO to contribute to security and stability in regional and global understanding. The twenty-six-year process has been investigated in five chapters within the scope of this thesis.

In the first chapter, for the purpose explained above, in this study, instead of NATO's general policies, only the NATO Partnership Program will be discussed, and the ethics of the rupture that occurred after the NATO-Russia crisis in 2014 will be evaluated by using all available resources. The main expectation was to reveal a series of suggestions and

evaluations for this program, which is considered to be important and priority for NATO's future.

In the second chapter, the NATO transformation after the Cold War, the new security parameters that caused it, the structure of NATO, the reasons that formed the partnership program, the difficulties and partnerships with partner countries in a new process, the structure of the partnership program, the objectives, and the way they worked. In this section, it was revealed that one of the most important results of the transformation that NATO experienced after the Cold War was the partnership program. It is seen that this dynamic structure continues today.

In the third chapter, the effects of the partnership program on regional and global security are analyzed on a country and regional basis, and the gains from the NATO perspective and the benefits provided on a partner country basis are analyzed. In this section, while it is seen that each country gains different levels from this program, even if it is different, it can be said that, from the perspective of NATO, it activates its goal of becoming a global actor with the effects of this program.

In the fourth chapter, the model of cooperation with international institutions that provide the comprehensive and global dimension of the NATO partnership program is analyzed. These structures, which have both regional and global activities, have been shown to provide support with their legal support, political dialogue, and their ability to create a platform for common ideas on their members.

In the fifth chapter, in the light of the findings obtained in the first three sections, the contributions of both partner countries and international institutions to NATO's post-2014 transformation (adaptation) activities are examined by discussing what the NATO partnerships program is going towards. It has been evaluated that the transformation activities, which are perceived as a return to the common defense in NATO due to the changing new security parameters, will not develop in this direction, and that three basic tasks can be performed jointly when necessary without prioritizing each other. This section also has emerged as an important place and role in the NATO partnership program in Turkey.

Finally, in the sixth chapter, the benefits of the partner countries and their gains from NATO's partnership program as a whole are revealed. In this section, it was revealed that the NATO partnerships program should take responsibilities and initiatives towards global

security in line with the re-emerging global security parameters, and it needs to develop and activate the partnerships program to do this effectively. In the area of security for the future of this program from both bilateral and Turkey were valued more needs to be done within a central plan of significant efforts in the NATO partnership program.

Keyword: NATO, Partnership For Peace, Cold War, Cooperative Security

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT iii

İÇİNDEKİLER vi

KISALTMALAR LİSTESİ xi

1. GİRİŞ 1

1.1. Problemin Niteliği, Kapsamı ve Sınırları 8

1.2. Problem ve Alt Problemler 10

1.3. Araştırmanın Amaçları ve Beklenen Yararlar 12

1.4. Araştırmanın Yöntemi 12

1.5. Literatür Taraması 14

2. NATO'NUN ORTAKLIKLAR PROGRAMININ TEMEL ESASLARI VE HEDEFLERİ 18

2.1. Soğuk Savaş Sonrası Oluşan Güvenlik Ortamı, NATO'nun Yapısı, Dönüşümü ve Ortaklık Programının Hedefleri 18

2.1.1. Soğuk Savaş Sonrası Oluşan Güvenlik Ortamı 18

2.1.2. NATO'nun yapısı, dönüşümü ve görevleri 21

2.1.3. NATO'nun Ortaklık Programının Hedefleri 28

2.2. NATO Ortaklıklar Programının Oluşturulmasına Yönelik Yapılan Çalışmalar Kapsamında Avrupa-Atlantik Ortaklığı Konseyi (Euro-Atlantic Partnership Council), Ortaklık ve Güvenliğe Dayalı İş Birliği Komitesi (The Partnership and Cooperative Security Committee (PCSS) 29

2.3. NATO Ortaklıklar Programı'nın Çatıları (Formatları) 35

2.3.1. Barış İçin Ortaklık Çatısı (Partnership for Peace, PfP) 36

2.3.2. Akdeniz Diyaloğu Ülkeleri Çatısı (Mediterranean Dialogue, MD) 40

2.3.3. İstanbul İş Birliği Girişimi Çatısı (Istanbul Cooperation Initiative, ICI) 43

2.3.4. NATO'nun Küresel Ortaklar Çatısı (Partners Across the Globe, PATG) 46

2.4. Ortaklıklar Programında Kullanılan Araç ve Mekanizmalar 49
2.5. NATO Ortaklık Programı Çalışma Yöntemleri 51
3. NATO'NUN ORTAKLIKLAR PROGRAMININ BÖLGESEL VE KÜRESEL GÜVENLİĞE KATKILARI 53
3.1. NATO'nun Kafkaslar ve Orta Asya Ülkelerine Yönelik Faaliyetleri 53
3.1.1. NATO-Rusya İlişkileri 54
3.1.2. NATO-Gürcistan İlişkileri 59
3.1.3. NATO-Azerbaycan İlişkileri 63
3.1.4. NATO-Ermenistan İlişkileri 65
3.1.5. NATO-Kazakistan İlişkileri 67
3.1.6. NATO-Kırgızistan İlişkileri 68
3.1.7. NATO-Özbekistan İlişkileri 69
3.1.8. NATO-Tacikistan İlişkileri 70
3.1.9. NATO-Türkmenistan İlişkileri 70
3.1.10. NATO-Moğolistan İlişkileri 71
3.2. NATO'nun Ortaklıklar Kapsamında Uzak Doğu ve Güney Amerika'ya Yönelik Faaliyetler 72
3.2.1. NATO-Japonya İlişkileri 74
3.2.2. NATO-Avustralya İlişkileri 75
3.2.3. NATO-Güney Kore İlişkileri 77
3.2.4. NATO-Yeni Zelanda İlişkileri 78
3.2.5. NATO – Pakistan İlişkileri 79
3.2.6. NATO – Kolombiya İlişkileri 80
3.3. NATO'nun Ortadoğu ve Afrika Bölgesine Yönelik Faaliyetleri 80
3.3.1. NATO – Bahreyn İlişkileri 82
3.3.2. NATO-Kuveyt İlişkileri 83
3.3.3. NATO-Katar İlişkileri 83

3.3.4. NATO-Birleşik Arap Emirliği İlişkileri 84
3.3.5. NATO-Suudi Arabistan İlişkileri 85
3.3.6. NATO-Umman İlişkileri 85
3.3.7. NATO-Irak ilişkileri 86
3.3.8. NATO-Cezayir İlişkileri 87
3.3.9. NATO-Mısır İlişkileri 88
3.3.10. NATO-İsrail İlişkileri 88
3.3.11. NATO-Ürdün İlişkileri 89
3.3.12. NATO-Moritanya İlişkileri 90
3.3.13. NATO-Fas İlişkileri 91
3.3.14. NATO-Tunus İlişkileri 91
3.4. NATO'nun Avrupa ve Balkanlar Bölgesine Yönelik Faaliyetleri 92
3.4.1. NATO-Finlandiya İlişkileri 92
3.4.2. NATO-İrlanda İlişkileri 93
3.4.3. NATO-İsveç İlişkileri 94
3.4.4. NATO-Avusturya İlişkileri 95
3.4.5. NATO İsviçre İlişkileri 96
3.4.6. NATO-Moldova İlişkileri 97
3.4.7. NATO-Sırbistan İlişkileri 98
3.4.8. NATO –Bosna Hersek İlişkileri 99
3.4.9. NATO Malta İlişkileri 100
3.4.10. NATO Kuzey Makedonya İlişkileri 100
3.4.11. NATO Beyaz Rusya İlişkileri 101
4. NATO'NUN ORTAKLIK PROGRAMI KAPSAMINDA ULUSLARARASI VE BÖLGESEL ÖRGÜTLER İLE İLİŞKİLERİ 102
4.1. NATO –AB İlişkileri 102

4.1.1. Avrupa Birliğinin Güvenlik Yapılanması 105
4.1.2. NATO ve AB Arasında İş Birliği Esasları 109
4.1.3. NATO – AB Arasında İş Birliği Yapılan Faaliyetler 110
4.1.4. NATO-AB İlişkilerinde Sorun Alanları 111
4.2. NATO-Birleşmiş Milletler İlişkileri 116
4.3. NATO-Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Örgütü ile ilişkileri 118
4.4. NATO-Afrika Birliği ile İlişkileri 119
4.5. NATO –Körfez İş Birliği Örgütü ile ilişkileri 120
5. GÜVENLİK ALANINDAKİ DEĞİŞİMLERİN NATO ORTAKLIK PROGRAMINA ETKİLERİ 122
5.1. Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Ortaklık Programından Geleceğe Yönelik Beklentileri 122
5.2. NATO Ortaklıklar Programı'nın NATO ve Ortak Ülkelere Katkılarının Analizi. 125
5.3. Savunma ve Güvenlik ile ilgili Yetenek Geliştirme İnisiyatifi (Defence and Related Security Capacity Initiative, DCB) 136
5.3.1. Gürcistan 137
5.3.2. Irak 138
5.3.3. Ürdün 138
5.3.4. Moldova 139
5.4. Tunus 139
5.4. İstikrarın Korunmasına Yönelik İş Birliği (Project Stability through Cooperation) 140
5.5. Adaptasyon ve Yeniden Yapılanma 141
5.6. NATO'nun Ortak Ülkeler ile Karşılıklı Çalışabilirlik Platformu 144
5.7. Türkiye'nin NATO Ortaklıklar Programına Katkıları 145
6. SONUÇ, ÖNERİLER VE DEĞERLENDİRME 151
KAYNAKLAR 161

EKLER..... 183

Ek 1: Nato Ortaklıklar Temel Dokümanının İmza Tarihleri 183

Ek 2: Nato Ortaklık Programının Karşılıklı Desteğinin Analizi..... 185

KISALTMALAR LİSTESİ

ACO	Allied Command Operations - Müttefik Harekât Komutanlığı
ACT	Allied Command Transformation -Müttefik Dönüşüm Komutanlığı
ASG	Assistant Secretary General - Genel Sekreter Yardımcısı
ANP	Annual National Programmes -Yıllık Ulusal Planlar
AU	African Union – Afrika Birliği
CCOMC	Comprehensive Crisis and Operation Management Centre-Kriz ve Harekât Yönetim Merkezî
CEP	Civil Emergency Planning - Sivil Acil Eylem Planlamsı
CMC	Chairman Military Committee - Askerî Komuta Başkanı
COP	Centers of Excellence - Mükemmeliyet Merkezî
CREVEL	Crisis Response Evaluatıon - Krize Müdahale Değerlendirmesi
CRO	Crisis Response Opearation - Krize Müdahale Operasyonu
CSTO	Collective Security Treaty Organization – Ortak Güvenlik Anlaşması Örgütü
DCOS PD	Deputy Chief of Staff Partnership Diroctarate – Ortaklıklardan Sorumlu Kurmay Başkanı Yardımcısı
DCB	Defence and Related Security Capacity Building İnitative – Savunma ve Güvenlikle İlgili Yetenekleri Geliştirme İnisiyatifi
DEEP	Defence Education Enhancement Programme – Savunma Eğitimlerini Güçlendirme Programı
EAPC	Euro-Atlantic Partneship Council-Avrupa Atlatik Ortaklık Konseyi
EADRCC	Euro Atlantic Disaster Response Centre- Avrupa Atlantik Affet Yönetim Merkezî
E&T	Education and Training - Eğitim ve Tatbikat
EU	European Union- Avrupa Birliği
FOC	Full Operation Capability- Tam Operasyon Yeteneği
FFAO	Framework for Future Alliance Operations- Gelecekteki İttifak Operasyonları'nın Çerçevesi
GCC	Gulf Cooperation Council-Körfez İş Birliği Konseyi
HNS	Host Nation Support – Ev sahibi Ülke Desteği
ICI	Istanbul Cooperation Initiative- Istanbul İş Birliği Girişimi
ICP	Individual Cooperation Programmes-Bireysel İş Birliği Programları
IFOR	Implementation Force in Bosnia-Uygulama Gücü Bosna

IMS	International Military Staff- Uluslararası Askerî Karargâh Personeli
IPAP	Individual Partnership Action Plan -Bireysel Ortaklık Eylem Planı
IPCP	Individual Partnership and Cooperation Programme-Bireysel Ortaklık ve İşbirligi Programı
IPP	Individual Partnership Programme-Bireysel Ortaklık Programı
IS	International Staff-Uluslararası Karargâh Personeli
ISAF	International Security Assistance Force-Uluslararası Güvenlik ve Yardım Gücü
JFC	Joint Force Command-Müşterek Kuvvet Komutanlığı
KFOR	The Kosova Force –Kosova Kuvvetleri Komutanlığı
MAP	Membership Action Plan – Üyelik Eylem Planı
MC	Military Committee-Askerî Komite
MD	Mediterranean Dialogue- Akdeniz Diyaloğu
MOU	Memorandum of Understanding-Mutabakat Zaptı
MTEP	Military Training and Exercise Programme- Askerî Eğitim ve Tatbikat Programı
NAC	North Atlantic Council – Kuzey Atlantik Konseyi
NATO	North Atlantic Treaty Organisation -Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NCS	NATO Command Structure- NATO Komuta Yapısı
NDC	NATO Defence College- NATO Savunma Koleji
NFS	NATO Force Structure -NATO Kuvvet Yapısı
NGC	NATO -Georgia Commission -NATO -Gürcistan Komisyonu
NGO	Non-Govermmental Organisation -Hükûmet Dışı Organizasyonlar
NNCN	Non NATO contributing Nations- NATO üyesi olamayan NATO'ya Destek Veren Ülkeler
NMI	NATO Mission Iraq-NATO Irak Misyonu
NRC	NATO Russia Council-NATO Rusya Konseyi
NRF	NATO Response Force-NATO Mukabele Gücü
NSA	NATO Standardisation Agency -NATO Standardizasyon Ajansı
NSPA	NATO Support and Procurement Agency – NATO Destek ve Tedarik Ajansı
NUC	NATO -Ukraine Commission -NATO Ukrayna Komisyonu
OOC	Operational Ocean Shield-Okyanus Kalkanı Operasyonu
OCC E&F	Operational Capability Concept Evaluation and Feedback- Operasyonel Yetenek Konsepti Değerlendirme ve Geri Besleme

OSCE	Organisation for Security and Cooperation in Europe-Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Örgütü
PARP	PFP Planning and Review Process- BİO Planlama ve Gözdenden Geçirme Süreci
PASP	Political Affairs and Policy Division - Siyasi İlişikiler ve Politika Dairesi
PATG	Partners Across the Globe - Küresel Ortaklar
PC	Political Committee- Siyasi İşler Komitesi
PCSC	Partnership and Cooperatiative Security Committee – Ortaklık ve İş Birliğine Dayalı Güvenlik Komitesi
PCM	Partnership Cooperation Menu - Ortalklıklar İş Birliği Menüsü
PDD	Public Diplomacy Division – Kamu Diplomasi Dairesi
PFP	Partnership for Peace – Barış İçin Ortaklık
PG	Partnership Goals – Ortaklık Hedefleri
PII	Partnership Interoperability Initative – Ortaklıklara Karşılıklı Çalışabilirlik İnisiyatifi
ePRİME	Partnership Real-Time Information Management and Exchange System- Ortaklık Güncel Bilgi Yönetim ve Değişim Sistemi
PPC	Political and Partnership Committee – Siyasi ve Ortaklık Komitesi
PTC	Partnership for Peace Training Centre - Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezî
SACT	Supreme Allied Commander Transformtion – Müttefik Dönüşüm Yüksek Komutanı
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe – Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Komutanı
SC	Strategic Command – Startejik Komutanlık
SECGEN	Secretary General – Genel Sekreter
SFA	Strategic Foresight Analysis- Strarejik Öngörü Analizi
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers Europe – Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkomutanlık Karargâhı
SNGP	Substantial NATO- Georgia Package - Geliştiriliş NATO-Gürcistan Paketi
SOFA	Status of Forces Aggreements – Kuvvetler Statüleri Anlaşması
SPP	Science and Peace Programme – Bilim ve Barış Programı
WP	Warsaw Pact-VP Varşova Paktı
UN	United Nations - Birleşmiş Milletler

1. GİRİŞ

4 Nisan 1949'da, Washington Antlaşması[1] ile bir savunma ve güvenlik örgütü olarak kurulan NATO, günümüze kadar birçok dönüşüm ve değişim geçirerek etkinliğini daha da artırarak varlığını bugüne kadar sürdürmüştür. Bu yıl 71'inci kuruluş yıldönümünü kutlayan NATO, taraflı tarafsız birçok kişi ve kuruluş tarafından, tarihin en başarılı ve en etkin güvenlik yapılanması olarak görülmektedir.

Soğuk Savaş sürecinde çok çeşitli güvenlik sorunları ile karşı karşıya kalan NATO, Avrupa'da değişen güvenlik ortamının bir gereği olarak 1990 yılındaki Londra Zirvesinde[2] Varşova Paktı üyesi Merkezî ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile yeni iş birliği modelleri geliştirme kararı almıştır. Alınan bu karar ile Avrupa'nın güvenliğinin bir bütün olduğu vurgulanarak bu ülkeler ile iş birliği ve diyalogu temel alan bir dizi faaliyet planlanmıştır. Soğuk Savaş sürecinin sonuna gelindiği bir sürecin ortaya çıkması ile NATO'nun olası krizleri mümkün olduğunca önleme, önlenmesi mümkün olamayanları ise karşılıklı anlayış, güven ve şeffaf bir şekilde yönetme inisiyatifi aldığı görülmektedir.[3]

Bu yönde başlatılan çabaların sonucunda, 1994 yılında Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace, PfP) ve Akdeniz Diyaloğu (Mediterranean Dialogue, MD) adı iki çatı yapı oluşturularak NATO Ortaklıklar Programı (NATO Partnership) hayata geçirilmiştir. Daha sonra bu yapıya 2004 yılında icra edilen NATO İstanbul Zirvesi'nde, Avrupa güvenliğine yönelik olarak İstanbul İş birliği Girişimi (İstanbul Cooperation Initative, ICI) ilave edilerek Avrupa- Atlantik güvenliğinin etki ve ilgi alanı genişletilmiştir.

[1] 'The North Atlantic Treaty', Washington DC (1949), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/stock_publications/20120822_nato_treaty_en_light_2009.pdf> s.e.t. 10.9.2020.
[2] 'Declaration on a Transformed Nort Atlantic Alliance' (1990), The London Declaration, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23693.htm?> s.e.t. 31.05.2018.
[3] 'Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance', The London Declaration, s. 7-23.

NATO böylece kuruluşundan itibaren Soğuk Savaş süresince temel görevi olan ortak savunmanın (collective defence) kapsamı dışına çıkarak yeni görevleri de kapsayacak şekilde güvenliğe geniş bir yaklaşım getirmiştir. Hazırlanan yeni NATO Stratejik Konseptleri ile Avrupa'daki istikrarın korunması maksadıyla ortak savunmanın yanında diyalog, iş birliği, kriz yönetimi ve çatışmaların önlenmesi temel görevler olarak belirlenmiştir.[4] Bu karar ile NATO, artık küresel anlamda güvenliğin gerektirdiği alanlarda iş birliği kuran, geliştiren ve de gerektiğinde yöneten bir aktör olarak bu alandaki faaliyetlerini yoğun olarak sürdürme sürecine geçmiştir.[5] Başlatılan bu süreç genişleyerek devam ederken, NATO daha geniş alanlarda istikrarın korunması adına hem yeni ülkeler, hem de küresel ve bölgesel uluslararası kurumlarla iş birliği modellerini hayata geçirmiştir. Oluşan yeni güvenlik parametrelerine uygun olarak NATO 2010 yılında yeni bir stratejik konsept daha hazırlayarak İşbirliğine Dayalı Güvenlik (cooperative security) görevini uygulamaya koymuştur.[6] Bu süreç Rusya'nın 2014 de Kırım'ı ilhakı ile başlayan kriz ile yeni bir döneme evrilmiş olup günümüzde devam etmektedir.

Tanım olarak bakıldığında müttefiklik (alliance) ile ortaklık (partnership) kavramlarının arasındaki fark göz önüne alınmadan zaman zaman birbiri yerine kullanılırken aslında bu iki kavramın farklı olduğunu da vurgulamak gerekir. Müttefiklik bir konuda örneğin güvenlik gibi yapılan antlaşmaya dayalı olarak bir ülkenin bir diğer ülke veya kuruluşla birlikte yürütülen ortak faaliyetlerdir. NATO ile üye ülkeler arasındaki sorumluluk ve yürütülen faaliyetler de bu kapsamda değerlendirilmelidir. Öte yandan ortaklık ise düşük düzeyde bir resmîyet içerisinde daha çok belirli faaliyetleri ve belirlenen bir zaman sürecini kapsayan yine bir ülke ile bir diğer ülke veya kurum arasında yapılan iş birliğini kapsamaktadır.

Bu tez çalışması ile , 1994 yılında başlatılan NATO'nun Ortaklık Programının Avrupa–Atlantik ekseninden Merkezî ve Doğu Avrupa'da güvenliğe yönelik gerçek anlamda başarılı bir model olarak ortaya çıkışı, Balkanlar, Kafkaslar, Ortadoğu, Akdeniz ve Afrika'yı kapsayacak şekilde gelişimi, daha sonra Uzakdoğu hatta Güney Amerika ülkelerini kapsayacak şekilde dönüşümünü ve bu süreçte bölgesel ve küresel güvenliğe katkılarının

[4] 'The Alliance's New Strategic Concept' (1991), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm?> s.e.t. 14.05.2018.
[5] 'The Alliance's Strategic Concept' (1999), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm?mode=pressrelease> s.e.t. 24.04.2020.
[6] 'The Alliance's New Strategic Concept, Active Engagement, Modern Defence', The NATO Summit in Lisbon, 19-20 November 2010, s.1-35.

analiz edilmesi amaçlanmıştır. Analiz sonucu ortaya çıkacak veriler ile 2014 sonrası dönemde Rusya ile yaşanan sorunlar nedeniyle NATO'da oluşan kırılmaların bu programa muhtemel etkileri, günümüzde, gelecekte bölgesel ve küresel güvenliğe etkilerini değerlendirmektir.

Kurulduğu 1949 yılından beri genel olarak bir güvenlik örgütü olarak tanımlanan NATO, 2010 Lizbon zirve sonrası oluşturduğu yeni strateji ile kendisini sadece güvenlik alanında faaliyet gösteren bir kurum olmasının ötesinde, artık hem güvenlik, hem de siyasi alanda faaliyet gösteren bir kurum olarak ifade etmiştir.[7] Yeni stratejisi ile faaliyet alanını ve görevlerini genişleten NATO, günümüzde 30 üye ülkeye ilave olarak 40'ın üzerinde ülkenin oluşturduğu Ortaklık Programı ile de küresel güvenlik ve bölgesel politikalar konularında etkinliğini olaylara yön verebilecek düzeye ulaştırmıştır.[8] Oluşturduğu bu dönüşüm modeli ile NATO günümüzde icra ettiği faaliyetler, kazandığı yetenekler ve bunların etki alanları göz önüne alındığında Avrupa-Atlatik merkezli bölgesel bir örgütlenmeden küresel bir güvenlik yapılanmasına dönüşüm sürecini tamamlamış görünmektedir. Bu süreçte geliştirilen çeşitli modeller ile ortak ülkelerde güvenlik alanında kalıcı bir takım adımlar atılmış, hem bölgesel, hem de küresel anlamda güvenlik algılamaları yeniden tanımlanmıştır.

Soğuk Savaş sonrası oluşan güvenlik ortamının uygulamaya dönük ilk sonucu, Rusya Dışişleri Bakanı Andrey Kozyrev tarafından, 22 Haziran 1994'te imzalanan Çerçeve Belgesi (Framework Document) ile Rusya'nın Barış İçin Ortaklık (BİO) Programı'na katılan ilk ülkelerden birisi olmasıdır.[9] Rusya'nın bu yaklaşımının arka planına bakıldığında devlet Başkanı Boris Yeltsin ve Dışişleri Bakanı Kozirev'in Soğuk Savaş sonrası dönem için Rusya'yı batının bir parçası olarak görmeleri ve Rusya'nın geleceğini bu yönde oluşturulacak politikalara dayandırdıkları değerlendirilmektedir. Soğuk Savaş sürecinin hemen ardından Rusya yönetiminin özellikle ABD ile nükleer alandaki rekabeti sona erdirerek iş birliğinin kurulması, NATO ile iş birliğinin gelişmesine neden olan önemli etkenlerden biri olduğu söylenebilir.[10] Rusya'nın bu yaklaşımı aynı yıl içerisinde Arnavutluk, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Finlandiya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Moldovya, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya, Ukrayna gibi birçok Merkezî

[7] 'Strategic Concept' (2010), a.g.m., s. 4-14.
[8] 'Partners'(2020), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/51288.htm> s.e.t. 01.09.2020
[9] 'Signatures of Partnership for Peace Framework Document' (2020), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82584.htm> s.e.t. 01.09.2020.
[10] Brzezinski, Zbingniew (2005) 'Büyük Satranç Tahtası', İnkılap Kitabevi, s. 142-143.

ve Doğu Avrupa ülkesinin NATO'nun davetine olumlu yaklaşarak bu programa dahil olmalarına katkı sağladığı görülmektedir. Yine aynı yıl içerisinde, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan da benzer düşüncelerle programa katılmışlardır.[11] Diğer yandan bu süreçte Doğu Avrupa ve Kafkaslarının güvenliğinin bir parçası olarak görülen Akdeniz Bölgesine yönelik NATO'nun daveti ve ilgili ülkelerin de talebiyle Akdeniz Diyaloğu ülkeleri (Mediterranian Dialog, MD) adı ile yeni bir yapılanma oluşturulmuştur.[12] Anılan bu yapılanma ile Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Moritanya, Fas, Tunus ve NATO arasında başlatılan iş birliği ile bölgesel güvenlik, istikrara katkı, karşılıklı anlayış birliği ve yanlış anlaşılmaları önlemek amaç edilmiştir.

1994 yılından beri başarı ile yürütülen BİO ve Akdeniz Diyaloğu yapılanmaları ile karşılıklı birçok iş birliği faaliyeti geliştirilmiş, NATO operasyonları ve diğer görevlere destek dahil birçok konuda ilerleme sağlanmıştır. Başlangışta bu programa dahil olamayan Tacikistan ise 2002 yılında programa dahil olması ile Kuzey ve Merkezî Avrupa Ülkeleri, Balkanlar, Kafkaslar Orta Asya ve Akdeniz Ülkeleri ile İsviçre ve Sırbistan'ın da katılımıyla günümüzde bu iş birliği istikrarı koruma temel yaklaşımı ile sürdürmektedir.[13]

Öte yandan Haziran 2004'te İstanbul'da icra edilen NATO İstanbul Zirvesi'nde alınan bir kararla başlatılan İstanbul İş Birliği İnisiyatifi (ICI) ile bölgesel ve küresel güvenliğe yönelik olarak Ortadoğu'ya sınırı olan Basra Körfez Ülkeleri ile NATO arasında iş birliği geliştirilmesi hedef olarak belirlenmiştir.[14] Bu çatıya katılan ülkeler; Bahreyn, Katar, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir. Suudi Arabistan ve Umman da bu inisiyatife ilgi göstermişselerde bu yapı halen sadece dört ülke, Bahreyn, Katar. Kuveyt ve Birleşik Arap Emirliği tarafından sürdürülmektedir.

NATO Üyesi ülkelerin Dışişleri Bakanları'nın, Nisan 2011'de Berlin'de yaptıkları toplantıda Ortaklıklar Programınının başlatıldığı 1994 yılından beri uygulamalarını gözden geçirerek daha etkin ve esnek hale getirilmesi kararı alınmıştır.[15] NATO'nun Ortaklıklar

[11] Signatures of Partnership for Peace Framework Document, a.g.m.
[12] 'NATO Mediterranean Dialogue' (1994), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_60021.htm?> s.e.t. 01.09.2020.
[13] 'Partnership: Projecting Stability Through Cooperation (2020), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84336.htm> s.e.t. 01.09.2020.
[14] Istanbul Cooperation Initative (ICI) (2004), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_58787.htm?> s.e.t. 01.09.2020.
[15] 'Active Engagement in Cooperative Securtiy, A More Efficent and Flexible Partnership Policy, Meeting of NATO Ministers of Foreing Affairs' (2011), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf> s.e.t. 01.09.2020.

Programının temel değişikliğe imkân sağlayacak bu önemli karar ile çatılara bağlı kalmadan NATO ihtiyaçları ve ortak ülkelerin kendi talep ve yetenekleri doğrultusunda daha esnek bir yapıda iş birliği geliştirmesine imkân sağlanmıştır.[16] İkili ilişkiler kapsamında bazı ülkelerle başlatılan iş birliği faaliyetlerini daha da geliştirmek maksadıyla, Küresel Ortaklık (Partners Across The Globe, PATG) adı ile bir çatı daha oluşturulması kararlaştırılmıştır. Resmî bir çatı olmayan, ancak diğer tüm ortaklık faaliyetlerine katılımı öngören bu yapıya, Afganistan, Avustralya, Irak, Japonya, Güney Kore, Moğolistan, Yeni Zelanda, Kolombiya ve Pakistan katılmakta, bu gruptaki ülkelerle iş birliği her ülke ile ayrı ayrı yürütülmektedir.[17] Bu yapı, günümüzde Uzak Doğu'da oluşan güvenlik hassasiyetleri nedeni ile özel bir anlam taşıdığı değerlendirilmektedir.

NATO mevcut iş birliği faaliyetlerini bünyesinde oluşturduğu iki resmî platformu ile yürütmektedir. Bunlardan birincisi NATO üyesi ülkeler ile BİO ülkelerinin katılımından oluşan Avrupa Atlantik Ortaklıklar Konseyi'dir (The Euro Atlantic Partnership Council, EAPC). Bu konsey, 30 NATO üyesi ve 20 BİO ülkesinin katılımı ile oluşan yapıdır.[18] İkinci platform ise Ortaklıklar ve İş Birliğine Dayalı Güvenlik Komitesi (Partnerships and Cooperative Security Committee-PCSS) dir. Bu komite ile AD, IIG ülkeleri dahil NATO üyesi olmayan ülkeler ve uluslararası kuruluşlar ile iş birliği faaliyetleri ayrı ayrı yürütülmektedir. NATO üyesi ülke temsilcileri ve ilgili ülke veya kuruluşun temsilcisinin katılımı ile (30+1) oluşturulan formatta faaliyetler icra edilmektedir.[19]

1994'te Rusya ile başlayan ve iş birliğini esas alan NATO'nun Ortaklıklar Programına dahil olan ülkelerden bugüne kadar 14 ortak ülke NATO'ya tam üye olmuş, program Merkezî ve Doğu Avrupa'dan başlayarak Avrasya, Orta Asya, Ortadoğu, Afrika, Uzak Doğu ve Güney Amerika'yı kapsayan birçok ülkenin içinde olduğu bir yapıya dönüşmüştür. Ortaklık faaliyetlerine ilave olarak, herhangi bir çatıya dâhil olmadan, sadece karşılıklı ilişki kapsamında (contact countries) Brezilya, Çin, Hindistan, Şili, Tayvan, Libya, Singapur ve Malezya gibi ülkeler ile de uyuşturucu ile mücadele ve benzeri konular başta olmak üzere birçok konularda iş birliği yapıldığı görülmektedir. Bu ülkeler ile yürütülen iş birliğide

[16] 'Active Engagement in Cooperative Security: A More Efficient and Flexible Partnership Policy', a.g.m.
[17] Relations with Partners Across the Globe (2017), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49188.htm> s.e.t. 01.09.2020.
[18] 'Euro-Atlantic Partnership Council' (1997), <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49276.htm> s.e.t. 01.09.2020.
[19] 'Partnership and Cooperative Security Committee' (2014), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_79430.htm> s.e.t. 02.09.2020.

Ortaklılar ve İş Birliğine Dayalı Güvenlik Komitesi (Partnersips and Cooperative Security Committee-PCSS) tarafından icra edilmektedir.

Başlangıçta Barış İçin Ortaklık adı ile başlamış olan girişim, günümüzde dört ayrı format (Çatı), ki bunlar Barış İçin Ortaklık, Akdeniz Diyalogu, İstanbul İş Birliği İnisiyatifi ve Küresel Ortaklık Ülkeleri (PFP, MD, ICI, PATG) ile devam ettirilmektedir. NATO'nun açık kapı politikasının gereği olarak ve tamamen ilgili ülkenin kendi talebi (demand driven) ile başlatılabilen Ortaklıklar Programına katılım ve iş birliğinden elde edilecek kazanımın karşılıklı olduğu, bir benzetme olarak girişimin iki yönlü bir otoyol olarak da tarif edilerek bir noktada tarafların karşılıklı sorumluklarının önemi vurgulanmaktadır.[20]

NATO'nun Ortaklık Programına katılmış nispeten askeri ve ekonomik olarak güçlü ülkeler ile daha kısıtlı imkânları ve farklı güvenlik riskleri bulunan nispeten küçük ülkelerin NATO'dan beklentileri ve hedeflerinin birbirinden çok farklı olduğu gözlemlenmektedir. İşte bu farklılık zaman zaman değişik değerlendirmelere neden olsa da NATO bu farklılıkları bir güç olarak görmekte bu yapıdan azami faydalanma politikası uygulamaya çalışmaktadır. Berlin'de 2011 yılında alınan kararlar sonrasında hayata geçirilen esnek Ortaklık Programı ile NATO'nun, daha küçük gruplarla küresel ve bölgesel anlamda güvenlik ve istikrara yönelik daha etkin uygulamalarda bulunabilme yeteneğine kavuşmuş olduğu değerlendirilmektedir.

Öte yandan oluşturulan bu esnek yapı ile güncel güvenlik ve harekât ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla NATO'da oluşturulan değişik isimlerdeki farklı görev ya da uygulama grupları (Güçlendirilmiş Ortaklıklık Ülkeleri - Enhanced Partnership, Karşılıklı Çalışabilirlik İnisiyatifi Ülkeleri - Partnership Interoperabily Initiative gibi) görev yapmaktadır. Söz konusu çalışma gruplarının yapısı ve etkinliğine yönelik değişik değerlendirmeler yapıldığı gözlemlenmiştir. Örnek olarak bir faaliyetin planlama sürecine bir ülke doğrudan davet edilebilmekte, aynı çatı içerisinde olan diğer ülke bu faaliyete katılamamaktadır. Keza bazı destek programlarında bu gruplardaki ülkelere öncelik verilebilmektedir. Bu konu gelecekte NATO Ortaklık Programının gelişmesine etki edebilecek alanlardan birisi olarak görülmektedir.

[20] Wiklund, Marlene (2019) 'NATO's Partnerships are Diverse, Valuable and Flexible to the Circumstances at Hand', Atlantic Council New Atlanticist.

NATO'nun geliştirdiği Ortaklıklar Programı dahilindeki iş birliği araçları ile icra edilen birçok faaliyet bugüne kadar başarı ile sürdürülmüş olmasına rağmen, günümüzde başlangıçta oluşturulan politikalar ile ülkelerin ve NATO'nun güncel beklentilerini karşılamada farklı yaklaşımların ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Kurs ve eğitim konularında yeterli güncellemenin zamanında yapılamaması, bazı faaliyetlere gerekli bütçe tahsis edilememesi ya da ortak ülkelerde faaliyetlere iştirak edebilecek yeterli altyapı olmaması bu alandaki güçlüklere örnek olarak düşünülebilir. Bu süreçte ortaklık araçlarının ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmesi ve buna uygun kaynaklar yaratılması gerekliliği önemli bir ihtiyaç olarak görülmektedir.

Diğer yandan, 2014'te Rusya'nın Kırım'a yönelik icra ettiği harekât[21], Libya[22] ve Suriye'de[23] oluşan durum ile son olarak da Uzak Doğu'da meydana gelen gelişmeler NATO'nun özellikle Ortaklar Programında oldukça derin bir etki yaratmıştır.[24] NATO'nun, temel görevlerinden en önemlisi olan ortak savunmayı (NATO Antlaşması 5. Madde[25]) dahi yeniden tanımlama ihtiyacı duyduğu güç dengesinin değişimine tanık olduğumuz günümüzde,[26] hem Doğu Avrupa ve Baltıklarda, hem de güney sınırlarında yeni tedbirler almaya karar verdiği görülmektedir. Ortaya çıkan yeni güvenlik parametleri ve gelecek güvenlik algılamalarına yönelik ihtiyaçların daha etkin karşılayabilmesi için alınması gereken yeni tedbirler ve değişik yaklaşımlara ihtiyaç olduğu hem üye ülkeler tarafından hem de NATO tarafından resmî olarak ifade edildiği görülmektedir.[27] Kısaca NATO yeni bir değişim, dönüşüm ve yeniden yapılanma süreci başlatmış bulunmaktadır. Bu bağlamda NATO'nun Rusya krizi sonrasında başlattığı Baltıklardaki hava devriye faaliyetleri aslında ortak savunma amaçlı bir faaliyet olsa da İsveç ve Finlandiya gibi ortak ülkeler ile birlikte icra edilmek durumundadır.[28] Bu bölgede artık güvenlik ve istikrar hem ortak savunma hem

[21] 'Statement by NATO Foreign Ministers' (2014), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_108501.htm> s.e.t. 25.10.2018.
[22] Rasmussen, A. Fogh, 'NATO After Libya, Foreign Affairs' (2011), <https://www.foreignaffairs.com/articles/libya/2011-07-01/nato-after-libya> s.e.t. 28.10.2018.
[23] 'North Atlantic Council to be Briefed on Action Taken in Syria' (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_153662.htm> s.e.t. 01.09.2020.
[24] Moens, Alexander / Smith-Windsor, Brooke A. (2016) NATO and Asia- Pacific, NDC Forum Papers Series, s. 237-253.
[25] 'The North Atlantic Treaty', a.g.m.
[26] Biçer, R.S. Savaş (2019) 'Theoretical Construction of NATO Security Studies: From Collective Security to Conflict Management Tarih- Toplum-Hukuk Bağlamında Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yazıları', ed. Dr. Gökhan Ak, İstanbul: Akademi Titiz Yayınları, s.48.
[27] The Secretary General's Annual Report- 2014, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_117093.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 24.10.2018.
[28] 'NATO and Baltic States Sign Agreement to Enhance Air Training Opportunities in Baltic Region' (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_132436.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 01.06.2020.

de iş birliğine dayalı güvenlik temel görevlerinin aynı anda uygulanmasını gerektirmektedir. Bu gereklilik gözönüne alındığında NATO'da başlatılan değişim, dönüşüm ve yeniden yapılanma faaliyetine paralel olarak NATO Ortaklık Programının da benzer süreçlere uygun olarak yeniden yapılandırılması, daha esnek bir yapıda, daha sade ve kapsayıcı bir formata dönüşmesi gerekliliği de bir ihtiyaç olarak kıymetlendirilmelidir.

Avrupa–Atlantik güvenliğinin daha etkin sağlanmasının diğer bir yönteminin de dünyadaki çeşitli ülkelerle olduğu kadar bölgesel ve küresel örgütlerle de iş birliğini geliştirmek anlayışı ile NATO'nun Kapsamlı Yaklaşım (Comprehensive Approach) stratejisinin oluşturulduğu görülmektedir. NATO, Kosova(1999) ve Afganistan(2001) harekâtlarında kendisine birçok ders çıkarmış, bu derslerden birisi de kriz yönetiminde askerî yöntemlerin yanında politik ve özellikle sivil aktörlerin krizin çözümüne olan katkılarının hayati bir husus olduğudur. Kapsamlı yaklaşımın uygulamada etkinliğinin artırılması amacıyla NATO'nun bir dizi tedbir aldığı ve Operasyon Komutanlığı'nda (ACO-SHAPE) bir merkez oluşturduğu görülmektedir. Merkezîn ana sorumluğuna bakıldığında BM, AB, AGİT, AB (African Union), WB (World Bank) ve diğer hükûmet dışı organizasyonlar ile kriz yönetimi sürecinde birlikte çalışmayı sağlamak olarak ifade edilmiştir.[29] NATO'nun özellikle Ortaklıklar Programı ile kapsamlı yaklaşım uygulamalarını birbiri ile uyumlu ve iş birliği içinde götürme çabasında olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

1.1. Problemin Niteliği, Kapsamı ve Sınırları

NATO Ortaklıklar Programı, günümüzde birçok otorite tarafından başlangıcından bugüne kadar güvenlik alanında, bölgesel ve küresel istikrarın korunmasında çok önemli etkiler yaratmış, başarılı bir inisiyatif olarak değerlendirilmektedir. Yirmi beş yılı aşkın bir uygulama süreci sonunda hem kapsam alanı hem de aktörlerin sayı ve niteliklerinde değişikler meydana gelmesi sonucu programda da değişimler olmuş, daha esnek bir yapıya dönüştürülerek etkinleşmesine yönelik birçok yeni adımlar atılmıştır. Her geçen gün büyüme ve yeni katılım talebi ile karşı karşıya olan bu programa ülkelerin katılım istekleri devam ettiği görülmektedir. Günümüz güvenlik ve istikrar algılamalarında doğuya doğru güç kayması ve tek kutupluluğun sorgulandığı bir dönemde, NATO Ortaklıklar Programının

[29] 'NATO: Comprehensive Approach', <http://www.natolibguides.info/comprehensive_approach> s.e.t. 12.03.2018.

güçlenerek devam etmesinde büyük fayda olduğu düşünülmektedir. Ancak 2014'de Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sonrasında Rusya ile yaşanan sorunlar nedeniyle NATO'nun Ortaklıklar Programında kırılmalar ve bunun sonucu olarak da bir değişim ihtimali ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu durum neticesinde NATO özellikle kollektif savunma (Article - 5) alanında etkin tedbirler almaya başlamış olması, kimi otoritelere göre NATO kurulduğundan beri en kapsamlı dönüşüm sürecine girdiği ifade edilmektedir.[30] Yapılan çalışmaların daha çok kollektif savunma alanında olması, işbirliğine dayalı güvenlik konularının son dönemde yapılan zirvelerinde eskisi kadar öne çıkmaması NATO Ortaklıklar Programının gelişim ve değişimi için yeterli görülmemektedir.

Bu çalışmada, öncelikle başlangıcından günümüze kadar 25 yılı aşkın süre içerisinde NATO Ortaklıklar Programının bölgesel ve küresel güvenliğe etkileri bölge bölge analiz edilecek, daha sonra NATO'nun uluslararası ve bölgesel kurumlarla iş birliği faaliyetleri de değerlendirilecektir. Bu analizde NATO'nun gelişimi, değişimi, güvenliğe etkileri ve geleceği değerlendirme dışında tutulmuştur. Böylece konu daraltılarak sadece NATO Ortaklıklar Programı ve etkileri üzerinde durulacaktır.

Diğer yandan ABD ve Rusya'nın bu program içerisinde bugüne kadar aldıkları tavır ve ortaya koydukları politik seçenekler Ortaklıklar Programının temel politikasına yön veren önemli bir faktör olarak görülmektedir. Ukrayna'da 2014 de yaşanan kriz ile daha derinleşen ve farklı alana doğru ilerleyen bu gelişme, NATO ve Ortaklıklar Programına hem yeni fırsatlar, hem de yeni riskler yaratabilecek durumları ortaya çıkarmıştır. Bu gelişme iyi değerlendirilerek sürecin gelişimine yönelik fırsata dönüştürülmediği takdirde, bölgesel krizlere de yol açabileceği öngörülmektedir.

Bu çalışmanın bileşenleri, NATO üyesi ülkeler, ABD ve Rusya'nın ülke olarak yaklaşımları, ortak ülkeler, AB ve BM'nin yaklaşımları, kriz bölgeleri ve sebepleri, ülkelerin krize karşı bakış açıları ve diğer aktörlerdir.

Çalışmada karşılaşılan sınırlamalar ise ülkelerin resmî ve özel dokümanları ulaşım ile ortak ülke temsilcilerinin görüşlerini ifade etmekte dile getirdikleri hassasiyetlerdir. Bazen ülke temsilcileri görüş ve değerlendirmelerini kişisel olarak ifade etseler de bu tür çalışmalarda açıkça kullanılmasından memnun olmamaktadırlar. Bu tür olumsuzlukları

[30] Stoltenberg, Jens (2018) 'How NATO Adapts to a Changing Word', Leiden University College, The Hague, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_153756.htm> s.e.t. 01.09.2020.

aşabilmek amacıyla çalışmanın bazı bölümlerinde ülke ismi veya kurum ve şahıs isimleri genel olarak ifade edilmiştir. Diğer sınırlama olarak ise, çalışmanın temel alanlarından birisi olan ortak ülkelerin NATO Karargâhlarındaki diplomatik ve askerî temsilcilikleri ile yapılan görüşmeler çalışmada yer almakta ancak temsilcisi bulunmayan ülkelerin değerlendirmelerine ise ikincil kaynaklardan ulaşılabilmiş olmasıdır.

1.2. Problem ve Alt Problemler

NATO'nun Ortaklık Programı kapsamında başlayan çalışmaların bölgesel ve küresel güvenlige sağladığı kazanımlar nelerdir? Programının başlangıcında belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşılmıştır. Günümüzde bu süreç nasıl bir değişim göstermektedir? Bu sürece hem milli hem de NATO şemsiyesi altında büyük destek sağlayan Türkiye'nin çabaları beklenen sonuca ulaşabilmişmidir. Çalışmanın sorunsalı ise 1994'te başlatılan, günümüze kadar gelişerek bölgesel ve küresel barışa çok etkin katkılar sağlayan NATO Ortaklıklar Programının, Rusya ile yaşanan krizler nedeni ile oluşan kırılma sonrasında, geçirmekte olduğu dönüşümün bu programa muhtemel olumsuz yansımaları görülmeye başlanmıştır. Diğer bir deyişle özellikle Doğu Avrupa'da Rusya ile sınır komşusu olan ülkelerin yoğun baskıları sonucu NATO başlatmış olduğu değişim, dönüşüm ve yeniden yapılanma çalışmalarında daha çok kollektif savunma temel görevine tekrar ağırlık vermesi durumunda Ortaklık Programının gerekli gelişmeyi gösteremeyeceği, bunun da NATO'nun küresel anlamda barış ve güvenliğe katkısının beklenen düzeyde etkin olamama riskini doğurabileceğidir.

Bu çalışmanın savı güvenliğin yanında kendisini siyasi bir aktör olarak da tanımlayan NATO, Ortaklıklar Programı ile Soğuk Savaş sonrası yirmi beş yılı aşan bir sürede dünya barışına ve oluşan krizlerin çözümüne etkin katkılar sağlamış, bazı konularda ortak üyelerden NATO üyelerinden daha fazla destek almış, etki alanını Avrupa-Atlantik bölgesinin de dışını kapsayacak hale gelmiştir. Bu kazanımlar gözardı edilmemelidir. NATO'da başlatılan değişim ve dönüşüm faaliyetlerini yönetmek adına son dönemde icra edilen NATO 2014 Galler Zirvesi[31], 2016 Varşova Zirvesi[32] ve 2018 Brüksel Zirvesi[33] sonuç

[31] 'Wales Summit Declarations' (2014),
<https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 01.09.2020.
[32] 'Warsaw Summit Communique' (2016),
<https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 01.09.2020.
[33] `Brusseles Summit Declaration' (2018),
<https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 01.09.2020.

bildirgeleri incelendiğinde Ortaklık Programının önemi ve güvenliğe katkıları eskiye oranla daha az vurgulandığı düşünülmektedir. Halbuki yeni güvenlik yaklaşımları Ortaklık Programının temelini teşkil eden iş birliğine dayalı güvenlik çalışmalarının daha da önemli ve öncelikli kılmaya devam ettiği görülmektedir. Bu ihtiyaç göz önüne alındığında Ortaklık Programı daha etkin hale getirilerek devam ettirilmeli, yeni ihtiyaçlara uygun olarak geliştirilmeli ve genişletilmelidir. Bugün Birleşmiş Milletlerin yaratamadığı etkiyi NATO ve ortakları yaratabilecek konumdadırlar. NATO, Ortaklıklar Programının zayıflatılmadan sürdürmesi gerektiği düşünülmektedir. Günümüzdeki güvenlik risklerine bakıldığında tek başına bir ülke veya müttefik bir yapının gayretlerinin oluşabilecek riskleri önlemeye yeterli olmayacağı değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, özellikle Ukrayna krizinden alınan dersler ile NATO'da başlatılan değişim ve dönüşüm (adaptasyon) sürecinde Ortaklıklar Programının nasıl bir yapıya dönüşmesi ve daha etkin bir şekilde bölgesel ve küresel istikrarın sağlanmasındaki rolü göz önünde bulundurulmalıdır.

NATO ancak Ortaklıklar Programını geliştirip, etkinleştirip ve de büyüterek bölgesel ve küresel barış ve istikrara daha etkin katkı sağlayabilir. Bunu gerçekleşebilmesi için NATO Ortaklık Programı sadeleştirilmeli, daha esnek bir yapıya dönüştürülülerek, tahsis ettiği gayretleri artırabilmeli, ortak ülkeler de NATO'ya kuvvet tahsisi, lojistik destek, yardım fonlarına mali katkı ve politik destek sağlama konusunda daha fazla sorumluluk alabilmelidir. Bu çalışmada, aşağıdaki alt araştırma sorularının da çalışma boyunca cevapları araştırılmıştır.

NATO kendi bakış açısıyla bir tarafta, ortak ülkeler bireysel olarak diğer tarafta, bulundukları bölgeler göz önüne alınarak bölgesel bazda elde ettikleri kazanımlar beklentilerini karşılayabilmiş midir? NATO ortaklılar iş birliği programındaki (PCM) faaliyetleri ve etkinliğini artırabilecek midir? Ortak ülkelere yönelik eğitim bütçesini büyütebilecek midir? Ortak ülkeler kendilerini bu iş birliğinin bir parçası olarak ne kadar güvende hissediyorlar? NATO Operasyonu ve görevleri için yeterli kuvvet desteği verebilecekler midir? Operasyonel Yetenek Geliştirme programına (OCC)[34] yeterli kuvvet görevlendirmesi olacak mıdır? Mevcut durumda ve gelecekte oluşabilecek bir kriz sürecinde, özellikle Ukrayna krizi süresince yaşananlar göz önüne alındığında, ortak ülkeler nasıl bir destek alabilecekler? Bu süreç sonunda birçok ortak ülke NATO ile ilişkilerini

[34] 'The Operational Capabilities Concept (OCC) Evaluation and Feedback Programme', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_80925.htm> s.e.t. 16.05.2018.

sorgulamak zorunda kalmışlar mıdır? Kafkaslar ve Orta Asya'daki Ortak ülkelerin NATO ile olan iş birliği düzeylerinde bir değişim olmuş mudur? Bu iş birliği hangi konularda ve nasıl bir yapıda gelişmelidir?

1.3. Araştırmanın Amaçları ve Beklenen Yararlar

Bu çalışmanın amacı NATO Ortaklık Programını kuruluş aşamasından bugüne kadar geçirdiği süreç de göz önüne alınarak incelemek, etkinliğini analiz ederek bu yapının bölgesel ve küresel barış ve istikrara katkılarını ortaya çıkarmaktır. Bununla birlikte, 2014 de Rusya ile yaşanan krizi sonrası, NATO'da başlayan değişim, dönüşüm sürecinin Ortaklıklar Programına olan muhtemel etkileri ile nasıl bir yapıya dönüşmeye başladığını da değerlendirmektedir.

Çalışma sonucunda ortaya çıkacak sonuç ve değerlendirme ile Ortaklıklar Programının bölgesel ve küresel istikrar ve güvenliğe katkılarını artırabilecek muhtemel alanlar ortaya konmuş olacaktır. Ayrıca, Türkiye'nin de içinde bulunduğu coğrafyadan kaynaklanan avantajlar dikkate alınarak olası krizlerin önlenmesi ve istikrarın korunmasında ortak ülkelerle devam eden ikili iş birliği de göz önüne alınarak sağlayabileceği katkılar da ayrıntılı olarak belirlenmiş olacaktır.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

NATO'nun yirmi altı yıl önce başlattığı Ortaklık Programının amacı, hedefleri, hangi evrelerden geçtiği, bu sürecin hangi değişimler geçirdiği önce genel, daha sonra her bir ülke bölgesel bazda tek tek değerlendirilmiştir. Bu amaçla öncelikle NATO'nun resmî dokümanları incelenmiş, elde edilen sonuçlar ortak ülkelerin ulaşılabilen dokümanları ile bu konuda yazılmış askerî ve siyasi kaynakları ile karşılaştırılmıştır. Bu konuda ulaşılabilen akademik çalışmalardan da faydalanılmıştır. Bu safhada NATO'nun Ortaklık Programının başlangıçtaki hedeflerinin nasıl bir süreçten geçtiğini ve buna etki eden politik ve güvenlik gerekçelerini neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, her ülkenin NATO ile ayrı ayrı belirlemiş olduğu ortaklık hedefleri analiz edilerek ve ortaklıkların başlangıcından itibaren NATO ile yürütülen eğitim, tatbikat, görev ve yapılanmaya yönelik faaliyetler analiz edilerek ortak ülkelerin hali hazır düzeyleri değerlendirilmiştir. Bu analizde NATO'nun mevcut ortaklık araçları, her bir araç ile

hedeflenen ve ulaşılan sonuçlar ortaya konularak yeni araçlara ihtiyaç olup olmayacağı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışma sürecinde ve öncesinde Gürcistan, Ürdün, Azerbaycan, İsveç, Katar, Makedonya Sırbistan Kazakistan ve Afganistan'a yapılan ziyaretler ile görüşme ve gözlemlerde bulunulmuştur. Buna paralel olarak da NATO karargâhında da çalışma yapılarak orada görevli ortak ülke temsilcilikleri ile görüşülmek suretiyle onların da görüşleri alınmıştır. NATO'nun Uluslararası Karargâhı (IS), Uluslararası Askerî Karargâhı (IMS) ve Ortaklıklar Başkanlığı Karargâhı'nda (MPD) ortak ülke temsilcileri ile yüz yüze görüşmeler de yapılmıştır. Diğer yandan, NATO'nun her yıl icra ettiği Stratejik Askerî Ortaklıklar Konferansı (SMPC), yıllık dönüşüm toplantıları (COTC) ve Ortaklıklar Başkanlığınca (Partnership Diroctarate) icra edilen yıllık ortaklıklar koordinasyon çalışmalarına (MPD Annual Conference) bizzat katılım sağlanarak hem ülkelerin, hem de NATO'nun geleceğe yönelik algılamaları gözlemlenmiştir.

Elde edilen bilgiler ışığında, Avrasya, Ortadoğu, Afrika, Uzak Doğu ve Güney Amerika'ya yönelik bölgesel etkileşim ve güvenlik ihtiyaçları ve NATO'nun bu bölgelere yönelik ortaklık faaliyetleri değerlendirilmiştir.

NATO Ortaklıklar Programı içinde olup ülke beklentileri birbirinden çok farklı olan ülkelerin varlığı bir parametre olarak ortaya konularak örneğin, NATO'ya üyelik talebi olmayan ülke ile kendi bölgesinde muhtemel bir krizde NATO'dan destek beklentisi içinde olan ülke veya sadece NATO üyesi olmak için bu faaliyet içinde olan ülkelerin nasıl bir ortak yol haritası içinde olabileceklerinin etkileri incelenmiştir. Bu safhada kendi politikaları ve güvenlik anlayışları gereği NATO'ya üyelik talepleri olmadan faaliyetlerini yoğun olarak yerine getirmekte olan İsveç, Finlandiya, Avusturya, İrlanda, İsviçre, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın sahip oldukları askerî ve ekonomik yetenekler ile bazı NATO üyesi ülkelerden daha fazla NATO görevlerine destek sağladıkları görülmektedir.[35] Bu ülkelerin ayrı bir grup olarak değişik bir parametre ile değerlendirilmeleri gerektiği ortaya çıkmıştır.

Ukrayna Krizi sonrası dondurulmuş olan Rusya NATO askerî ilişkilerinin bölgesel krizlerde oynadığı rol göz önüne alınarak ayrı bir konumda incelenmesinin uygun olacağı değerlendirilmiştir. NATO ile özel statüde iş birliği (NATO-Rusya Konseyi)[36] imtiyazına

[35] Kaim, Markus (2017) 'Reforming NATO's Partnerships', SWP Research Paper, Berlin, s. 18-22.
[36] 'NATO-Russia Council' (1997), <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50091.htm> s.e.t. 01.09.2020.

sahip ülke olan Rusya ile sadece NATO-Rusya konseyi marifetiyle iletişimde olunması da önemsenmelidir. Özellikle Gürcistan, daha sonra da Ukrayna ve en son da Suriye krizleri bu gerekliliğin birer sebebi olarak görülmektedir. Bu çalışmada bu yönde bir yaklaşım gösterilerek, NATO-Rusya ilişkileri için ayrı bir parametre geliştirilmesi ortaya konulmuş, Rusya'nın NATO Ortaklıklar Programı ve geleceği için en belirleyici ülke olduğu değerlendirilmiştir.

Bu araştırmada hem birincil, hem de ikincil kaynaklardan değişik yöntemlerle elde edilen bilgi ve belgeler; bu konuda yedi yıldır kişisel olarak sürdürülen çalışmaların sağladığı bilgi birikimi ile özgün olarak yorumlanmıştır. Bu kapsamda çalışmanın giriş bölümünde amaç, hedefler, sorunsal, hipotez, çalışma yöntemleri ve beklenen sonuç ifade edilmiş, ikinci bölümde NATO Ortaklıklar Programının temel esasları, çatıları, hedefleri, kullanılan mekanizma ve araçları anlatılmış, üçüncü bölümde ise yirmi beş yıldan uzun bir süre içinde genişleyerek devam eden programın bu süreçte başta Avrupa-Atlantik ekseni, Kafkaslar Orta Asya, Ortadoğu, Afrika, Uzak Doğu ile bölgesel anlamda ve daha sonra küresel anlamda güvenliğe sağladığı katkılara yönelik bulgular ortaya konmuştur . Dördüncü bölümde, NATO'nun bölgesel ve küresel örgütlerle oluşturduğu iş birliği faaliyetleri, beşinci bölümde ise güvenlik ve istikrar alanındaki değişimlerin NATO Ortaklık Programına etkileri ilk beş bölümde elde edilen bulgular doğrultusunda analiz edilmiştir. Bu bölümde ayrıca Türkiye'nin bu programdaki durumu ayrı başlık altında incelenmiştir. Altıncı bölümde NATO Ortaklık Programına yönelik çıkarılan sonuçlar, öneriler ve değerlendirme yapılmıştır.

1.5. Literatür Taraması

Bu çalışma sürecinde yapılan literatür taramasında tespit edilen en önemli husus NATO Ortaklıklar Programı konusunun iki temel yaklaşım üzerinden ele alındığıdır. Bunlar NATO'nun genişlemesi ve NATO Rusya ilişkileridir. Literatürdeki yayınların çoğunun maalesef bu temelde bir yaklaşım ile ortaya konan görüşleri içerdiği görülmektedir. Soğuk Savaş sürecinin bitiminden hemen sonraki süreçte konuya bu şekilde bakmak çok doğal bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Stephen M. Walt'ın "International Relations: One World, Many Theories"[37] adlı eserinde konuyu uluslararası teoriler boyutu

[37] Walt, Stephen M (1998) 'International Relations: One World Many Theories', Foreign Policy, S: 10, s. 30-43.

ile değerlendirerek, NATO'nun genişlemesi ve Rusya'nın muhtemel yanıtı aynı yaklaşım ile ele alındığı görülmektedir. Benzer yaklaşımların Frank Schimmelfenning'in "NATO Enlargement: A Constructivist Explanation"[38] adlı çalışmasında ise NATO'nun genişlemesinin NATO üyelerinin tümünün ihtiyaçlarını karşılayamadığı vurgulanmaktadır. Süreçte NATO'nun Soğuk Savaş sonrası coğrafi genişlemesinin Rusya'nın güvenlik çıkarlarını tehdit ettiği ve Rusya'nın da Batı ile ilişkilerde gerilemeye neden olduğu sıklıkla iddia edilmektedir. Kimbery Marten'in "NATO Enlargement: Evaluating its Consequence in Russia"[39] adlı çalışmasında üç temel argüman öne sürmektedir. Bunlardan birincisi, NATO'nun genişlemesinin NATO ittifakını zayıflattığını, bunun da Rusya tarafından iyi bilindiğini, NATO'ya karşı 2014 Kırım'ı işgaline kadar askeri tepki için beklediği ileri sürülmektedir. İkinci olarak ise Rusya'nın Batı ile ilişkilerini zayıfladığını iddia edilmektedir. Üçüncü olarak da Rusya NATO'nun genişlemesine başından itibaren karşı olmasına neden olarak Rusya'nın milliyetçi muhalefettin yaklaşımları ile Vlademir Putin rejimi tarafından konunun iç siyasette yoğun olarak kullanması olduğu ifade edilmektedir. Benzer yaklaşım Taras Kuzio ve Paul D'anier'in "The Sources of Russia's Great Power Politics"[40] adlı çalışmada Putin'in Rusya'nın Batı ile bir savaşta olduğu mesajını kendi iç politikasının bir parçası yapmaya çalıştığını ifade etmektedirler. Yine bu alanda Petrov Nikolay'ın "Russian's Views of Russia's Future, Russia in Decline"[41] adlı çalışmada belirttiği gibi Putin'in 2014'te Kırım'ın ilhakı sonrasında toplumda desteğinin arttığı ve bu yönde politikasını sürdürebileceği ifade edilmektedir.

Ancak aradan geçen çeyrek asırlık bir zaman diliminde NATO Ortaklıklar Programını geçirdiği değişimleri de göz önüne alarak yeterince incelenmemiş olması bir eksiklik olarak düşünülmektedir. Yapılan akademik çalışmalarda NATO Ortaklık Programının sadece NATO'nun genişlemesi ile açıklanması, değerlendirilmesi Ortaklıklar Programının günümüzdeki anlam ve önemi için yeterli görülmemektedir. Halbuki günümüzdeki NATO Ortaklıklar Programı 1994'deki başladığı gibi sadece Barış İçin Ortaklık çatısını kapsamamakta bunun ötesinde Ortadoğu, Körfez Ülkeleri ile Küresel Ortaklık kapsamında coğrafi alan kapsamı dışında çok değişik ülkeleri ve uluslararası kuruluşları kapsamaktadır.

[38] Schimmelfenning, Frank (1998) 'NATO Enlargement: A Constructivist Explanation,' Security Studies, S: 8, No. 2-3, s. 199-232.
[39] Marten, Kimberly (2020) 'NATO Enlargement: Evaluating its Conseqences in Russia', International Politics, s. 57.
[40] Taras, Kuzio / D'anier, Paul (2018) 'The Sources of Russia's Great Power Politics', E-International Relations Publishing, Bristol, England.
[41] Petrov, Nikolay (2017) 'Russian's Views of Russia's Future, Russia in Decline', The Jamestown Foundation, Washington DC, s. 323-352.

Bu ülkelerden sadece BIO kapsamındaki ülkelerin NATO'ya üye olabilme statüsüne sahip olduğu göz önüne alındığında NATO Ortaklıklar Programının NATO'nun genişlemesi ile örtüştürülmesi yeterli olamayacaktır. Bu konuda NATO Ortaklıklar Programının günümüzde çeşitlenen ve gelişen kapsamında daha fazla akademik çalışmaya ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Günümüzde bu amaçla Rebecca R. Moore'un "Partnership Goes Global"[42] çalışmasında NATO Ortaklıklar Programının artık küresel bir kapsama dönüştügü ifade edilmektedir.

NATO Savunma Koleji'nde bu konuda önemli çalışmalar yapılmaya başlanmış olmasını görmek faydalı bir gelişme olarak görülmektedir. Bunlardan Carlo Masala ve Katarina Saarıluoma'nın hazırladığı "Renewing NATO's Partnership: Towards a Coherent and Efficient Framework"[43] adlı çalışmada NATO Ortaklıklar Programının yeni yaklaşımla daha etkin olabilmesi için bir dizi değişimleri ortaya koymaktadır. Belki de bu konuda en önemli değişimlerden birisi de NATO Ortaklıklar Programı içerisinde ülkelerle yürütülen iş birliği faaliyetlerine ilave olarak kurumsal anlamda uluslararası örgütlerle yoğunlaştırılan iş birliği faaliyetleridir. Bu alanda Martin A. Smith'in "Where is NATO Going?"[44] adlı çalışmada NATO'nun küresel anlamda etkinliğinin ihtiyaçları ortaya konularak bu konudaki iş birliğinin önemi vurgulanmıştır. NATO-AB arasında yoğunlaştırılan iş birliği faaliyetlerini değerlendiren Carnegie Europe yazarlarından Judy Dempsey "Is NATO Dettrrence a Paper Tiger?"[45] konulu çalışmasında NATO-AB arasındaki güvenlik çalışmalarında tarafların rollerini gelişmesine olan ihtiyacı vurgulamaktadır.

NATO Ortaklıklar Programını salt NATO'nun genişlemesininde ve Rusya ile ilişkilerde görmeyen, konuyu daha geniş anlamda değerlendiren daha fazla akademik çalışmaya ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu alanda Dr. Markus Kaim'in yaptığı çalışmalar NATO Ortaklıklar Programına ışık tutabilecek düzeydedir. Dr Kaim'in "Reforming NATO's Partnership"[46] adlı çalışma konuyu bir bütün olarak değerlendiren ve NATO'ya bir model sunan bir çalışma olarak görülebilir. Genel olarak Rusya'nın görüşlerinin anlatıldığı ve Rusya ile NATO arasındaki sorunların daha güçlü ve genişletilmiş

[42] Moore, Rebecca R. (2014) 'Partnership Goes Global', NATO in Search of Vision, S: 10, s. 219-242.
[43] Masala, Carla / Saariluoma, Katarina (2006) 'Renewing NATO's Partnership: Towards a Coherent and Efficient Framework', NDC Rome.
[44] Smith, Martin A. (2006) 'Where is NATO Going?', Routledge, USA, s. 5-21.
[45] Dempsey, Judy (2017) 'Is NATO Detterence a Paper Tiger', Carnegie Europe.
[46] Kaim, Markus (2017) 'Reforming NATO's Partnership', German Institute for International and Security Affairs.

olarak her seviyede diyalogla geliştirilebileceğinin vurgulandığı "Towards a More Stable NATO-Russia Relationship" [47] adlı çalışma Katarzyna Kubiak'ın editörlüğünde yapılmıştır.

NATO Ortaklıklar Programı Soğuk Savaş sonrası NATO'nun dönüşümüne uygun olarak değişim ve dönüşüm göstermiştir. Bu alanda yapılan akademik çalışmalar doğal olarak NATO'nun genişlemesine, Rusya ile olan ilişkilere ve coğrafya olarak da Merkezi ve Doğu Avrupa ağırlıklı olarak görülmektedir. Ancak NATO Ortaklıklar Programı değişim göstermiş, daha geniş bir coğrafyada küresel bir formata dönüşmüş, temel birimleri NATO ve ilgili ülkelerin yanında uluslararası bölgesel ve küresel örgütleri de kapsar bir yapıya dönüşmüştür. Bu alanda yapılacak akademik çalışmaların da bu değişim perspektifinde yapılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

[47] Kubiak, Katarzyna (2019) 'Towards a More Stable NATO-Russia Relationship', Euro Atlantic Security Report, European Leadership Network.

2. NATO'NUN ORTAKLIKLAR PROGRAMININ TEMEL ESASLARI VE HEDEFLERİ

NATO Ortaklıklar Programı, Soğuk Savaş sonrası oluşan güvenlik ortamının bir gereği olarak NATO'nun değişim ve dönüşümü ihtiyacı ile ortaya çıkmıştır. Bu bölümün amacı NATO Ortaklıklara Programının oluştuğu ortamı ortaya koyarak yapısını, çalışma şeklini ve dönüşümünü sürecini açıklamaktır. Daha çok NATO'nun resmi dokümanlarının esas alındığı bu bölümde NATO'nun değişim süreci ile Ortaklıklar Programının değişim safhalarının birbirine uyumu açıklanmaya çalışılmıştır.

NATO'nun 2014 sonrası yaşadığı yapısal dönüşümü de ortaya koyarak Ortaklıklar Programının bu yapı içindeki yeri ve kurumları da bu bölümde ayrıntılı olarak incelenerek oluşturulan ortaklık çatılarının mevcut içerikleri analiz edilmiştir.

2.1. Soğuk Savaş Sonrası Oluşan Güvenlik Ortamı, NATO'nun Yapısı, Dönüşümü ve Ortaklık Programının Hedefleri

2.1.1. Soğuk Savaş Sonrası Oluşan Güvenlik Ortamı

Tarihin en başarılı güvenlik yapılanması olarak kabul edilen NATO, Soğuk Savaşın sona ermesi sonrasında varoluş nedenine esas olan tehdidin ortadan kalktığı ileri sürülerek görevini tamamladığı yönünde tartışmalarla karşı karşıya kalmıştır. Bu süreçte tartışılan temel konu, ittifakın görevini tamamladığı için dağılacağı, diğer bir deyişle Varşova Paktı'nın (VP) ortadan kalkması nedeniyle NATO'ya gerek olmayacağı ileri sürülerek özellikle Avrupa'nın güvenliği için yeni bir yapılanma ya da Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Örgütü (AGİT) vasıtasıyla bu işlevin yerine getirilebileceği yönündeki görüşlerdir.[48] NATO için bir ise bir kimlik ve gelecek sorunu anlamına gelen bu yaklaşımlar NATO için yeni bir dönüşüm ihtiyacı olarak kabul edilmiştir.

Üye ülkelere yapılacak bir saldırıyı önleme temel görevini üstlenen NATO, bu süreçte askerî bir güvenlik örgütü olarak özellikle VP tehdidine karşı görevini başarı ile yerine

[48] Oğuzlu, Tarık (2013) 'NATO Ortaklıkları ve Türkiye', IBÜ Yayınları 434, İstanbul, s. 4 -18.

getirmiş, kimi otoritelere göre de çeşitli krizlere rağmen bir noktada III'üncü Dünya Savaşının 20'nci yüzyılda çıkmasını önlemiştir.[49]

ABD öncülüğünde ve etkinliğinde kurulan yapısını kısmen devam ettiren bu oluşum reel politik esaslı realist teori temelinde Soğuk Savaş sürecini tamamlamıştır. NATO'nun geleceğine yönelik yapılan tahminlerin çoğunda uluslararası ilişkiler teorilerinden realist, yapısalcı gerçekçilik vb. yaklaşımlarda oldukça karamsar bir öngörü ortaya konarak ittifakın yakın veya orta gelecekte dağılacağı ifade edilmiştir.[50]

Ancak kuruluşundan Soğuk Savaşın sonrasına kadar geçen yaklaşık 40 yıllık süreçte NATO sadece bir askerî ittifak olmanın ötesinde, bu süreçte oluşturduğu çok taraflı kurumsal yapısı ile değerleri, kültürü, kimliği, emir komuta yapılanması, olaylara çözüm geliştirme mekanizmaları ve ortak çalışma ve planlama anlayışı olan kendine özgü bir sistem yaratmıştır. Yaratılan bu sistem hemen hemen tüm üyeler tarafından benimsenmiş ve bu alanda ortak yaşamın temel yapısını ve uyumunu oluşturmuştur. Bugün bile NATO'nun ortak yapısının temel taşlarından birisi uyum (Coherence) kültürü olarak kabul edilmektedir.[51] Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni güvenlik algılamaları karşısında ittifak üyelerinin NATO'nun geleceğine yönelik kötümser analizlere pek fazla kapılmadan ittifakı dönüştürerek genişletme ve geliştirme planı yapmalarının en temel nedeni olarak oluşturulan bu kurumsal yapının kolay vazgeçilebilecek bir değer olmadığını anlamış olmalarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun aksi yönünde verilecek bir kararın oluşturabileceği riskler hesaplandığında ittifak üyelerinin bunu göze almak istemedikleri düşünülmektedir. Bu safhada ABD'nin konuya yaklaşımı ve yürüttüğü çoklu ve ikili politikaların da etkisi unutulmamalıdır.[52] Özellikle Rusya'nın bu dönemdeki Batıya yaklaşımı ve geleceğini batı temelli politikalar ile sürdürebileceği yönündeki gayretleri de sürece etki eden bir faktör olarak görülmelidir. Bu sürece katkı sağlayan diğer bir etmen de uluslararası teorilerden liberal yaklaşım sergileyen uzmanların NATO'nun dönüşümüne, kendisini yenileyerek güvenlik parametrelerindeki değişime adapte etmesine, bir noktada iş

[49] Bell, Coral (1995) 'Why an Expanded NATO Must Include Russia', Future of NATO, Strategic Studies ISSSN 0140-2390, USA, s. 32.
[50] Gordon, Philip H. (1997) 'NATO's Transformation', Rowman & Littlefield Publishing Inc., USA, s.8.
[51] Stoltenberg, Jens (2018) 'NATO Secretery General', MSC, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_152209.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 17.05.2020.
[52] Gordon, Philip, a.g.m., s. 9-17.

birliğine ve değerlere dayalı genişleme ve alan dışına yönelmelerine verdikleri destek olarak söylenebilir.[53]

Aslında bir noktada NATO'nun kuruluş belgelerinde var olan ortak değerler, bu süreç ile birlikte askerî konularda saldırganı caydırma, karşı koyma ve üyeleri korunma görevi kadar öne çıkmaya başlamış, oluşan bu kimlik NATO'nun meşrutiyetini ve geleceğe yönelik dönüşümünü güçlendiren en önemli etkenlerden birisi olmuştur.

NATO'nun yapısını devam ettirerek dönüşüm sağlamasının bir diğer etkeni de Avrupa kıtasının güvenliğinin bir bütün olarak değerlendirilmesine olan ihtiyaç ve özellikle ABD'nin bu konudaki ısrarcı yaklaşımlardır. Yeni güvenlik parametreleri çerçevesinde Avrupa kıtasının bir bütün olarak güvenliğinin sağlanabilmesi amacıyla Merkezî ve Doğu Avrupa'da bulunan eski Varşova Paktı ülkelerinin de güvenliğinin sağlanması bu kapsamda önemli bir dönüşüm gerekçesi olmuştur.[54]

Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan NATO'nun eski VP ülkelerine yönelik destek yaklaşımları, Rusya da dâhil bu ülkelerce olumlu karşılanması, sadece güvenlik ihtiyaçları değil, ekonomik, demokrasi, insan hakları başta olmak üzere birçok ortak değerde iş birliği oluşturma fırsatını da beraberinde getirmiştir. NATO'nun bağımsızlıklarını yeni kazanan bu ülkelere karşı zorlayıcı/baskıcı bir tutum benimsememiş olması, bu ülkelerin NATO ile iş birliğinde gönüllü olmaları NATO'nun da işini kolaylaştırmıştır. Bu ülkelerin başlangıçta Rusya'nın da öncülüğüyle NATO ile stratejik iş birliği geliştirme istekleri NATO'nun Ortaklık Programını hayata geçirmesine en temel gerekçe olarak görülmektedir.[55] NATO'nun Ortaklık Programına katılan ülkeler bir taraftan NATO'nun sunduğu askerî ve güvenlik imkânlarından yararlanabilmekte, diğer taraftan da kendi ulusal kimliklerini çağdaş batılı değerlerle uyumlu olarak dönüştürebilmektedir.[56]

NATO'nun açık kapı politikası geçerliliğini sürdürürken, Ortaklık Programı hiçbir zaman NATO'ya üyeliği garanti eden bir süreci kapsamamakta, üyeliğe giden süreci tamamlayan, bunun gerektirdiği ortak değerlere sahip ülkelerin kendileri istekli olduklarında

[53] Oğuzlu, Tarık, a.g.m., s. 21.
[54] Cottery, Andrew (2006) 'NATO Globalization or Redundancy, Where is NATO Going', Taylor & Francis, New York, s. 7-19.
[55] Bell, Coral, 'Why an Expanded NATO Must Include Russia', Future of NATO, s. 36.
[56] Oğuzlu, Tarık, a.g.m., s. 12-24.

süreç üyeliğe dönüşebilmektedir. Tam üyeliğe geçiş sürecinin, üye ülkelerin tamamının ortak karar mekanizmasında tamamlanması gerekmektedir.

Günümüzde Ortaklık Programı sürecinde 14 BİO ülkesinin NATO'ya üyeliği gerçekleşmiş, üyelik istekleri halen devam eden birkaç ülke yanında üyeliği istemeyen veya düşünmeyen birçok ülke de programda yer almaya devam etmektedirler. Diğer yandan NATO ile iş birliğini Ortaklık Programı kapsamında devam ettiren ve farklı coğrafyalarda bulunan ülkelerden özellikle Ortadoğu, Afrika ve Kafkaslarda bulunan birçok ülkenin NATO ile güvenlik ve ortak değer konusunda iş birliğini sürdürmelerine karşın, kimlik ve kültür konusunda çok da katılımcı bir davranış sergilediklerini söylemek zordur.

2.1.2. NATO'nun yapısı, dönüşümü ve görevleri

Bugün 30 üyesi olan NATO, kurulduğu Soğuk Savaş yıllarında Sovyetler Birliği tehdidi ve Avrupa ülkelerinin birbirlerine karşı askerî tehdit riskini önlemeyi amaçlamıştır. Kurulduğu günden günümüze kadar gerek güvenlik algılamalarındaki değişimler ve gerekse üye ülkelerin öngörüleri doğrultusunda hem yapısal hem de fonksiyonel olarak değişimler geçirmiştir.[57] Bu değişimler sonucu NATO, kendisini askerî ve siyasi bir kurum olarak tanımlayarak esas amacını üye ülkelerin güvenlik ve özgürlüklerini siyasi ve askerî alanda korumak olarak belirtmektedir. NATO'nun yeni fonksiyonlarını daha iyi anlayabilmek için hali hazırdaki yapısına değinmekte fayda görülmektedir. NATO'nun kendi resmî dokümanlarında[58] açıkladığı yapısı sivil kanat, askeri kanat ve bunlara bağlı değişik konulardaki destek unsurlarından oluşmaktadır. Bu yapılar kısaca şu şekildedir:

Sivil Yapılanma: NATO Karargâhı, Kuzey Atlantik Konseyi (NAC), Nükleer Planlama Grubu (NPG) Uluslararası Personelden (IS) oluşmaktadır. Uluslararası Personel de; Özel Ofis (Genel Sekreter Özel Karargâhı), Politik ve Güvenlik İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Harekât Dairesi Başkanlığı, Güvenliğe Yönelik Sorunlar Dairesi Başkanlığı, Savunma Politika ve Planlamaları Dairesi Başkanlığı, Savunma Yatırımları Dairesi Başkanlığı, Kamu Diplomasisi Başkanlığı, Müşterek İstihbarat ve Güvenlik Dairesi Başkanlığı, Maliye Dairesi Başkanlığı ve Karargâh Güvenlik Dairesi Başkanlığından

[57] Karabulut, Bilal (2014) 'Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Boyutu', Ankara, Barış Kitabevi, s. 4-32.
[58] "NATO Structure', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/structure.htm> s.e.t. 22.03.2018.

oluşmaktadır. Bu yapının tüm birimleri ve alt komiteleri NATO Karargâhı Belçika Brüksel'de konuşludur.[59]

NATO'nun sivil kanadına bağlı olarak çalışan önemli bir yapı da Avrupa Atlantik Afet Yönetim ve Koordinasyon Merkezidir (EADRCC). Üye ülkeler dahil toplam 63 ülkenin faaliyet gösterdiği bu yapı 7/24 faaliyet işinde bulunmaktadır.[60]

Askerî Yapılanma: Askerî Komite[61] ve buna bağlı Uluslararası Askerî Personelin oluşturduğu Plan ve Politika Dairesi, Harekât Dairesi, İstihbarat Dairesi, Bölgesel Güvenlik ve İş Birliği Dairesi, Lojistik İkmal Dairesi, NATO Harekât Merkezi, Maliye Bütçe Dairesi, Karargâh Muhabere, Kontrol ve Danışmanlık Dairesi, Ortak Ülke Temsilcileri, NATO Cinsiyet Ayrımcılığını Önleme Komitesinden oluşmaktadır.

NATO Karargâhında Askerî Komiteye bağlı bu yapıya ilave olarak stratejik düzeyde iki komutanlık bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Müttefik Harekât Komutanlığı (Allied Command Operations, ACO) Belçika/Mons'da konuşludur. Bu komutanlığa bağlı olan operatif seviyedeki üç müşterek harekât komutanlığından birisi İtalya/Napoli'de diğeri de Hollanda/Brunssum'da ve yeni kurulan müşterek harekât komutanlığı ise Norfolk ABD'de konuşlu bulunmaktadır. Müteffik Harekât Komutanlığı'na bağlı taktik seviyede ünitelerden Deniz Unsur Komutanlığı İngiltere/Northwood'da, Hava Unsur Komutanlığı Almanya/Ramstein'da, Kara Unsur Komutanlığı'da Türkiye/İzmir'de, Müşterek Lojistik Destek Komutanlığı da Ulm Almanya'da bulunmaktadır. Ayrıca bu komutanlığa bağlı ancak NATO Kuvvet Yapısı içerisinde bulunan 9 adet kolordu düzeyindeki Süratli İntikal Kolordu Komutanlığı ise kendi ülkelerinde görev yapmaktadırlar.[62] Müttefik Harekât Komutanı, (Supreme Allied Commander Europe, SACEUR) komutasındaki bu birliklere NATO Ani Deniz Müdahale Gücü, Deniz Görev ve Destek Gücü ile Havadan Erken İkaz Görev Grubu da dahil edilmiştir.

Askerî yapının diğer stratejik düzeydeki müşterek komutanlığı da ABD/Norfolk'da konuşlu Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (Allied Command Transformation, ACT) dir.

---

[59] 'Civilian Stucture', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_58110.htm> s.e.t. 22.03.2018.
[60] 'Euro-Atlantic Disaster Response Coordianation Centre (EADRCC)' (1997), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_117757.htm> s.e.t. 01.06.2020.
[61] 'Military Organisation and Structure', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49608.htm> s.e.t. 28.01.2018.
[62] 'Allied Command Operations ACO', <https://shape.nato.int> s.e.t. 10.01.2018.

ACT'ye bağlı olarak da Müşterek Harp Merkezi Norveç/Stavanger'de, Müşterek Eğitim Merkezî Polonya/Bydgoscz'de, Deniz Eğitim Mükemmeliyet Merkezî Yunanistan/Crete'de, Müşterek Alınan Dersler Merkezî Portekiz/Lizbon'da, NATO Okulu ise Almanya/Oberammergau'da bulunmaktadır.[63]

NATO yukarıda özet olarak açıklanan sivil ve askerî yapısına ilave olarak çeşitli yapıda ve statüde birbirinden farklı organizasyon ve ajansları da bünyesinde bulundurmaktadır. Bunlardan en önemlileri NATO İkmal ve Destek Ajansı (NSPA)[64] Lüksemburg'da, Muhabere ve Bilgi Ajansı (NCIA)[65] Belçika/Brüksel'de, NATO Savunma Koleji[66] İtalya/Roma'da bulunmaktadır. Yine NATO'nun Brüksel'deki Karargâhında bulunan diğer bir birim de NATO Standartlar Ofisi (NSO)[67] dir. Bu yapı içerisinde bulunan ve NATO tarafından akredite edilmiş 25'in üzerinde mükemmeliyet merkezi de kendi ülkelerinde görev yapmaktadır.[68]

İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan kutuplaşma mücadelesi ile 12 ülkenin katılımı ile 4 Nisan 1949'da imzalanan Washington Antlaşması kurulan NATO, Soğuk Savaş süresince 1949-1960 yılları arası kolletif savunma stratejisi ile hareket eden, 1960 sonrasında ise esnek mukabele stratejisine yöneldiği görülmüştür. Bu süreçte yaşanan değişimler NATO'nun kuruluş koşullarındaki asli görevlerine yönelik temel bir değişim olarak değerlendirilmemiştir.[69]

Soğuk Savaşın sona erdiği tek kutuplu bir güvenlik ortamına geçildiği 1990 yılında icra edilen Londra Zirvesi[70] ve 1991'de icra edilen Roma Zirveleri sonunda yayımlanan yeni konsepti ile[71] NATO'da temel değişimler yaşanmıştır.[72] NATO'nun geleceğine ilişkin önemli konuların gündeme geldiği bu zirvelerde yeni stratejilerin yanında kurumsal yapısı ve temel görevleri de tartışılmıştır. NATO'un geçmiş zirvelerine bakıldığında Temmuz 1990 Londra Zirvesi NATO'nun geleceğinin tartışıldığı en önemli zirvelerden birisi olarak da

[63] 'Allied Command Transformatiıons ACT', <https://www.act.nato.int> s.e.t. 10.01.2018.
[64] 'NSPA', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69332.htm> s.e.t. 22.02.2020.
[65] 'NCIA', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69332.htm> s.e.t. 24.02.2020.
[66] 'NDC', <http://www.act.nato.int> s.e.t. 26.01.2018.
[67] "NSO", <https://nso.nato.int/natoterm/> s.e.t. 21.02.2018.
[68] 'NATO CEO', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_68372.htm>, s.e.t. 14.03.2020.
[69] Johonston, Seth A. (2017) 'Flexible Response and the Future Tasks of the Alliance Future Tasks', Johns Hopkins University Press, Maryland, s. 80-96.
[70] 'The London Declaration', a.g.m.
[71] 'The Alliance's New Strategic Concept' (1991), a.g.m.
[72] Biçer, R.S. Savaş (2019) 'NATO Güvenlik Mimarisi ve Kriz Yönetimi Uygulamaları', Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkilerde Seçme Yazılar, ed. Tacettin Gökhan Özçelik, İstanbul: Ekin Yayınevi, s.42-43.

görülmektedir. Bu zirvede NATO ile eski VP ülkelerinin arasında iş birliğine başlanması, bu alanda ortaya çıkacak sorunlara yönelik alınması gereken tedbirler ile geliştirilecek stratejilerin kapsamı belirlenmiştir. Londra'da alınan kararlar sonrası yapılan Roma Zirvesi ise NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında yaşadığı dönüşüm kararlarının alındığı zirve olarak görülmektedir. Zirvedeki temel yaklaşım, oluşan yeni güvenlik parametlerine göre NATO'nun yeni bir stratejiye ihtiyacı olduğu ve bunun da NATO'nun temel görevlerini yeniden belirleyecek bir kapsamda olması gerektiğidir. Bu yaklaşımla yapılan görüşmelerde güvenliğin askerî olmayan alanları da kapsaması ihtiyacı ve daha da önemlisi gerektiğinde Avrupa dışındaki alanları da kapsaması, yeni stratejik konseptin geliştirilme politikaları olarak ortaya konmuştur. Bu amaç için 20 Aralık 1991'de oluşturulan Kuzey Atlantik İş Birliği Konseyi çalışmalarına başlanmıştır.[73] Oluşturulan iş birliği yapılanması ile 1994 yılında icra edilen Brüksel Zirvesi ile NATO Barış İçin Ortaklık Programı başlatılmıştır.[74] NATO ile Rusya arasında iş birliğinin hız kazandığı bu süreç taraflar arasında birçok ortak zemin yaratılmıştır. Oluşturulan bu yeni iş birliği yapılanması ile temelde kolektif savunma kavramından iş birliğine dayalı güvenlik kavramına doğru bir dönüşüm başlatılmıştır. Diğer bir ifade ile, NATO asli görevi olan kolektif ya da ortak savunmaya ilave olarak, barışı koruma temelinde kriz yönetimi ve sonrasında da iş birliğine dayalı güvenlik faaliyetlerini yeni başlattığı Ortaklıklar Programı ile hayata geçirmiştir. Bu süreçte NATO, yarattığı değişimle hem geleceğine yönelik soru işaretlerinin ortadan kalkmasını sağlamış, hem de kendisinin küresel anlamda da etkinliğini artırmıştır. Bu gelişmeden dokuz yıl sonra NATO dönüşümünü devam ettirerek özellikle kendisini küresel anlamda daha etkin kılacak yeni bir stratejiyi 2010 yılında hayata geçirmiştir.[75] Halen uygulamada olan bu stratejiye yönelik değişim talepleri, günümüzde devam eden tartışma konularının başında gelmektedir.[76]

1990-2014 yılları arasında yaşanan bu değişim birçok alanda etkin sonuçlar vererek özellikle NATO'nun genişlemesine büyük katkı sağlamıştır. Yine bu süreçte Ortaklıklar Programı da gelişmiş, iş birliği alanı Orta Asya, Ortadoğu, Afrika, Uzakdoğu ve Güney Amerika'ya kadar uzanmıştır. AB, BM, AGİT gibi uluslararası kuruluşlarla başlatılan kurumsal iş birliği de bu süreçte etkinleştirilmiştir.

[73] 'North Atlantic Cooperation Council (1991), <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69344.htm> s.e.t. 01.06.2020.
[74] 'Declaration of Head of Steate and Government' (1994) 'The Brussels Summit Declaration', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24470.htm?mode=pressrelease> s.e.t. 01.06.2020.
[75] 'The NATO New Strategic Concept' (2010).
[76] Kamp, Karl Heinz (2016) 'Why NATO Needs a New Straregic Concept', NDC Research Report, s. 1-11.

Rusya'nın 2014 yılında Kırımı ilhakı ile başlayan süreç sonunda icra edilen Galler Zirvesi ile NATO yeni bir dönüşüm süreci (Adaptation)[77] başlatmıştır. Bu dönüşümde temel görevlerden ortak savunmanın diğer iki temel görev olan kriz yönetimi ve iş birliğine dayalı güvenlikle birlikte kullanılacak şekilde yeni yaklaşımlar tanımlanmıştır. NATO tarihinin en büyük değişimi olarak da ifade edilen bu sürece yönelik çalışmalar kapsamında yeni karargâh ve birliklerin kurulması devam ederken, bu birliklerin hazırlık sürelerini kısaltıcı tedbirlerin alınması öne çıkan konular olarak görülmektedir.

NATO'nun değişimlerin sonucu olarak belirlenen görevlerin NATO zirvelerinde oluştuğu bilinmektedir. Bu zirvelerden özellikle 2010 Lizbon[78] ve 2012 Şikago'da[79], NATO'nun asli görevleri ve öncelikleri yeniden belirlenmiştir. Halen yürürlükte olan bu görevler özetle şunlardır;[80]

Kolektif Savunma: NATO üyeleri bir saldırı anında saldırgana karşı birbirlerine yardım etmeyi, birine yapılacak bir saldırıyı tümüne yapılmış kabul edeceklerini buna karşı caydırma ve savunma yapacaklarını NATO Anlaşması'nın (Washington Treaty[81]) 5'inci maddesi gereğince taahhüt etmektedirler.

Kriz Yönetimi: NATO kriz yönetimine bir bütünlük içerisinde yaklaşmakta, krizin oluşmadan önce krizin önlenmesi gayretleri ile kriz esnasında ilgili tüm aktörlerle geniş bir spektrumda krizi stabil hale getirme çabaları planlamakta, kriz sonrasında da ise yeniden yapılanma dahil tüm alanlarda faaliyetlerle, bütün bu faaliyetler içinde mümkün olduğunca sivil/asker, bölgesel ve yerel kuvvetlerin tümünün eğitim ve gelişmesine yoğun çaba öngörmektedir. NATO Kriz yönetiminde kapsamlı yaklaşım (compehensive approach) ile sivil-asker, bölgesel, küresel ve ilgili tüm taraflarla birlikte hareket etmeyi temel almaktadır.[82]

İş Birliğine Dayalı Güvenlik: NATO 2012'de güncellediği yeni stratejik konsepti ile güvenliğin temel etkenlerinden birinin karşılıklı iş birliği olduğu belirtilmiştir.[83] Bu ifadeden

[77] 'Wales Summit Declaration' (2014) <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease>, s.e.t. 12.02.2018.
[78] 'Chicago Summit Declaration' (2012), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 11.05.2018.
[79] 'Chicago Summit Declaration' (2012), a.g.m.
[80] 'Brussels Summit Declaration' (2018), a.g.m.
[81] 'The North Atlantic Treaty', a.g.m.
[82] Wendling, Celice (2010) 'The Comprehensive Approach to Civil-Military Crises Manangement', A Critical Analysıs and Perspective.
[83] 'Chicago Summit Declaration' (2012), a.g.m.

hareketle, muhtemel görevlerde en düşük düzeyde kuvvet görevlendirilmesini gerektirecek bir yaklaşımla oluşturulacak geniş iş birliği mekanizmaları ve silahsızlanma, silahların kullanım ve yayılmasının kontrolü gibi faaliyetlerin icrası öngörülmektedir. NATO üyesi ülkeler bu konudaki faaliyetlerinde ilgili tüm taraflarla iş birliğini geliştirme ve güçlendirme gayretinde olacaklarını beyan etmektedirler. NATO'nun değişik yapılar içerisinde genişlemesi için en temel algı NATO değerleri üzerinden ortak anlayışı geliştirmek ve buna bağlı özgür bir Avrupa yaratmak olarak belirlenmiştir.[84] İşte bu yaklaşımın temel iş birliği metodu da NATO üyesi ülkeler ve NATO üyesi olmayan ülkelerin birlikte oluşturacakları etkin ortaklık anlayışıdır. Stratejik konsept daha kapsayıcı, daha esnek ve açık bir küresel ortaklık modeli geliştirmeyi hedef alarak diğer uluslararası aktörler de dahil talep eden tüm ülkelerle iş birliğini geliştirmeyi amaç edinmiştir.

Yukarıda açıklanan NATO'nun temel görevleri göz önüne alındığında, Avrupa-Atlantik bölgesinde, günümüzde konvansiyonel bir tehdit olasılığı düşük gözükmesine rağmen NATO bunu hiçbir zaman gözardı etmeden bu alandaki yeteneklerini özellikle balistik füze savunmasına yönelik olarak geliştirmeye çalıştığı düşünülmektedir. Diğer taraftan, üye ülkelerin ulaşım, haberleşme, ticaret yollarının açık olması ve enerji güvenliği alanında ihtiyaç duyacakları güvenlik ihtiyaçları da NATO'nun savunma ve caydırıcılık alanındaki görevleri olarak tanımlanmaktadır.[85] Geçmişte olduğu gibi dönüşüm sonrasında da 5'inci Madde kapsamında olan kolektif savunmanın birinci görev olarak kalacağı ifade edilmektedir.[86]

NATO sorumluluk alanı dışında olsa dahi meydana gelebilecek kriz ve çatışmaların üye ülkelerin vatandaşlarına, ülke bütünlüklerine, ekonomik çıkarların doğrudan ve dolaylı tehdit olabileceği değerlendirilerek krizin önlenmesi, yönetilmesi ve kriz sonrası yeniden yapılanma ikinci asli görev olarak tanımlanmaktadır. NATO kriz öncesi ve sonrası öncelikle AB ve BM olmak üzere tüm uluslararası kuruluşlar ile yakın iş birliği içinde çalışmayı da öngörmektedir. Bu görevde geleceğe yönelik bir öngörü ise, muhtemel kriz bölgelerinde bulunan ülkelerin krizi önlemede her açıdan kendi kendine yeterli olma düzeyine kavuşmasının desteklenmesidir.

[84] 'Chicago Summit Declaration' (2012), a.g.m., s. 1, 3, 22, 25, 64.
[85] 'NATO New Strategic Concept' (2010), a.g.m.
[86] Lueprect, Christan / Derow, Jayson (2019) Conception of the eFP's Political and Military Posture, The Alliance Five Years After Crimea, Implementing the Wales Summit Pledges', NDC Research Paper, Rome, No. 07, s. 7-28.

NATO'nun üçüncü asli görev olarak tanımladığı iş birliğine dayalı güvenlik başlığında ise terörle mücadele, silahların kontrolü, silahsızlanma, nükleer, biyolojik, radyolojik, kimyasal silahların yayılmasını önleme ve ortaklıklar (Partnership) inisiyatifi yer almaktadır. Silahsızlanma konusunda tüm faaliyetlerin ayrı bir birim tarafından yürütüldüğü NATO'da bu alandaki faaliyetlerin açık ve karşılıklı güvene dayanması esas alınmaktadır.[87] Bu kapsamda bölgesel ve küresel güvenliğe yönelik ortak tedbir alma temel gayret olarak görülmektedir. NATO bu görev içinde komşumuz ne kadar güvende olursa biz de o kadar güvende oluruz yaklaşımını esas almaya çalışmaktadır.

NATO, Avrupa demokratik değerlerine dayalı bir demokratik yönetim anlayışının hedef olarak alındığı bir değerler sistemini, bütün ülkeler için hedef olarak öngörmektedir. Bu hedefi yerine getirmek amacıyla NATO'ya üyelik kapısının tüm ülkelere açık olduğu, bu kapsamdaki sorumlukları ve şartları karşılayacak ülkelerin NATO'ya üyeliklerinin Avrupa-Atlantik ve dünya barışına büyük katkı sağlayacağı kabul edilmektedir. [88]

NATO, iş birliğine dayalı güvenlik asli görevi kapsamında AB'nin stratejik ortak olarak kabul edildiği ortaklık inisiyatifinde, hemen hemen bütün bölgelerde çeşitli düzeyde ülkelerle farklı alanlarda iş birliği yapmaktadır. Yürütülen bu iş birliği ile ortak ülkelerin bir kısmına ülkelerinde demokrasi ve özgürlüklerin geliştirilmesi alanında, bir kısmına muhtemel krizin daha iyi yönetimine ilişkin destek sağlarken, bir diğer grup ülkeden ise halen devam eden ya da muhtemel olan NATO görevlerine yönelik destek almaktadır. Esnek bir yapı çerçevesinde yürütülen bu iş birliği faaliyetleri ihtiyaca uygun olarak NATO zirvelerinde alınan kararlar doğrultusunda çeşitlendirilmekte ve geliştirilmektedir. Mevcut yapıda bu ülkeler dört ayrı çatıda toplanmıştır.[89] Bunlar;

- Barış İçin Ortaklık (PFP) Ülkeleri; Finlandiya, İsveç, Gürcistan, Moldovya, Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Bosna-Hersek, Kazakistan, Sırbistan, İsviçre, Ukrayna, İrlanda, Beyaz Rusya, Kırgızistan, Malta, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan.
- Akdeniz Diyaloğu Ülkeleri (MD); Ürdün, Fas, Cezayir, Mısır, İsrail, Moritanya ve Tunus.

[87] Stolenberg, Jens (2019) 'NATO's Open Door Policy', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_164661.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 06.05.2020.
[88] 'What is NATO', <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> s.e.t. 13.01.2018.
[89] 'Partnerships:Projecting Stability Through Cooperation' (2020), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84336.htm> s.e.t. 02.06.2020.

- İstanbul İş Birliği İnisiyatifi (ICI) Ülkeleri; Bahreyn, Birleşik Arap Emirliği, Katar ve Kuveyt.
- Küresel Ortaklık Ülkeleri (PATG); Avustralya, Japonya, Moğolistan, Yeni Zelanda, Güney Kore, Pakistan, Afganistan, Irak ve Kolombiya.

Yukarıda adları belirtilen 40 ülke, NATO ile Ortaklıklar Programı adı altına doğrudan iş birliği mekanizması geliştirmiş durumdadırlar. NATO, bu programla uluslararası barış ve güvenlik konularındaki değerlerini paylaşan dünyanın çeşitli yerindeki ülkelerle pratik iş birliği yaptığı görülmektedir. NATO, bu ülkelerin birçoğu ile başlangıçta karşılıklı diyalog, iş birliği ve Batı düzeyinde demokratik değerleri paylaşım başlıkları altında iletişimde bulunurken, 2010 yılında yayımladığı yeni stratejik konsept ile artık bu ülkelerden de NATO operasyonlarına kuvvet dahil, çeşitli destek talebinde bulunmaktadır.[90]

Avrupa-Atlantik güvenliğinin daha etkin sağlanmasının diğer bir yöntemi de dünyadaki çeşitli ülkelerle olduğu kadar bölgesel ve küresel örgütlerle de iş birliğini geliştirmek anlayışı NATO için önem ve öncelikli olarak görülmektedir.[91]

2.1.3. NATO'nun Ortaklık Programının Hedefleri

NATO, 5-6 Temmuz 1990'da Londra'da yaptığı zirve sonucunda yayımladığı sonuç bildirgesinde, Varşova Paktı ülkelerini NATO ile diplomatik ilişkiye davet ederek Sovyetler Birliği Başkanı Gorbachev'i Kuzey Atlantik Konseyi'nde (NAC) konuşma yapmaya davet etmiştir.[92] Daha sonra 11 Ocak 1994'te yapılan Brüksel Zirvesinde ise NATO, Barış İçin Ortaklık Programını ve davet mektubu yayımlamıştır.[93] Açıklanan programın Rusya dahil tüm Varşova Paktı ülkelerine açık olduğu ifade edilerek, temel prensip olarak "İnsan hakları ve temel özgürlükleri korumak ve geliştirmek, barış ve adaleti özgürlükler ve demokrasi yolu ile sağlamaktır" ifadesi belirtilmiştir.

Kuzey Atlantik Konseyi'nin daveti ve ülkenin talebi üzerine BİO programına katılacak ülkelerin, yeni bir güvenlik anlayışı ile NATO Karargâhı'nda politik ve askerî yapının bir parçası olarak kabul edilecekleri açıklanmıştır. Üyeler arası diyalog, görüş alışverişi, politik

[90] Gülnur, Aybert / Moore, Rebecca Moore, a.g.m., s. 219-238.
[91] 'Comprehensive Approach to Crisis', a.g.m.
[92] 'Londra Zirvesi Sonuç Bildirgesi' (1990), a.g.m.
[93] 'Partnership for Peace Invitation Documant' (1994), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24468.htm?mode=pressrelease> s.e.t. 21.01.2018.

ve güvenlik alanındaki konuların karşılıklı değerlendirilmesi ile başlayan programın hedefleri ise;

- Avrupa, Atlantik bölgesi başta olmak üzere uluslararası barış ve güvenliği güçlendirmek,
- Bölgesel güvenlik ve iş birliğini geliştirmek,
  - Karşılıklı çıkar alanlarında iş birliği ve özellikle kriz bölgelerinde uluslararası çabalarda ortak çalışma yapmak,
  - İsteyen ülkeleri NATO üyeliğine hazırlamak,
  - Demokratik değer ve reformları geliştirmek,
  - NATO görev ve operasyonlarına katılmak isteyen ülkeleri bu konuda desteklemek,
- Kriz ve kriz yönetimi konusunda bilinç geliştirmek, gerektiğinde erken ikaz sağlamak,
- NATO'nun rolü ve faaliyetleri konusunda özellikle uluslararası diplomaside karşılıklı anlayış ve güveni geliştirmek olarak belirlenmiştir.

2.2. NATO Ortaklıklar Programının Oluşturulmasına Yönelik Yapılan Çalışmalar Kapsamında Avrupa-Atlantik Ortaklığı Konseyi (Euro-Atlantic Partnership Council), Ortaklık ve Güvenliğe Dayalı İş Birliği Komitesi (The Partnership and Cooperative Security Committee (PCSS)

Soğuk Savaş sonrası, yeniden tanımlanma gereği ortaya çıkan güvenlik parametreleri nedeniyle, NATO'da da temel değişim ve dönüşümlerin meydana gelmesini zorunlu kılan bir süreç yaşandığı söylenebilir. Bu süreçte NATO'nun üç temel önceliği görülmektedir. Bunlardan ilki Avrupa'nın bölünmüşlüğünün ortadan kaldırılması, diğer bir deyişle Doğu Avrupa'nın Batı Avrupa ile bütünleşmesinin sağlanması; ikincisi Rusya Federasyonu'na yeni yapı içerisinde uygun bir yer verilmesi ve üçüncüsü ise Soğuk Savaş sonrası oluşan fırsatlardan yararlanarak bazı Avrupa bölgelerine tekrar istikrar getirmek olarak görülmüştür.[94]

[94] Özlük, Erdem / Özlük, Duygu, 'NATO'yu Anlamak, Yeni Kimlik ve Uyum Süreçleri', Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 31, s. 213.

Bu tartışmaların devam ettiği bir süreçte NATO, Merkezî ve Doğu Avrupa, Kafkaslardaki eski Varşova Paktı ülkeleri ile kurumsal ilişki kurma kararı alarak bir noktada Avrupa'nın gelecege yönelik güvenlik yapılanmasının temel parametrelerini belirleme inisiyatifini kendisi almıştır. Ancak sürecin teorik olarak algılanması ile uygulamaya geçirilmesinin pek de kolay olmadığını görmek zor olmamıştır. Özellikle NATO'ya yönelik tehdidin ortadan kalkmış olmasının başlattığı tartışmalar, yine bağımsızlıklarını yeni kazanan ülkelerin yetenek ve kabiliyetlerindeki eksiklik, daha da önemlisi Rusya'nın başlangıçtaki mesafeli yaklaşımı bu sürece yönelik riskler olarak ortaya çıkmıştır. NATO'nun genişlemesi olarak da gelişen bu sürece diğer bir yaklaşım da Avrupa'nın güvenliği için yeni yaklaşımların gündeme gelmesi, Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Örgütü'nün daha etkin olması yönündeki yaklaşımlar ve ABD'nin Avrupa'nın güvenliği için artık eskisi kadar güç ayırmayacağı beklentisi ortaya çıkan değerlendirmeler olmuştur.[95]

NATO'nun kuruluşundan Soğuk Savaş'ın sonuna kadar geçen süreye kadar kazandığı 40 yıllı aşkın süredeki tecrübe ve dönüşüm yeteneği ile, ortaya çıkan belirsizlik ve riskleri azaltacak şekilde kararlar alarak bu dönüşüm sürecini yönetme sorumluluğunu almıştır. Temelde ortaya konan yaklaşım, Avrupa'nın bir bütün olarak istikrar ve güvenliğinin ancak NATO üyesi ülkeler ile demokratik değerlere sahip yeni doğu komşularının geliştirecekleri uzun süreli, iş birliğine dayalı pratik ortaklık modelleri ile oluşturularak yapılması yönünde olmuştur.

Merkezî ve Doğu Avrupa'da başlayan büyük değişimler sürecinde toplanan NATO'nun geleceği ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile geleceğe yönelik ilişkilerin ele alındığı kritik bir zirve olan Londra Zirvesi 5-6 Temmuz 1990'da toplanmıştır. SSCB Devlet Başkanı Gorbachev'in Brüksel'e davet edildiği, NATO Genel Sekreteri Manfred Wörner'in de Moskova'nın davetinin kabul edildiği bu zirvede geleceğe yönelik önemli kararlar alınmıştır.[96] İş Birliğine dayalı bir güvenlik anlayışının temelinin atıldığı Londra Zirvesi'nden bir yıl sonra toplanan NATO Roma Zirvesi'nde NATO'nun Soğuk Savaş sonrası dönüşümüne yönelik önemli kararlar alınmıştır. Bunlardan ilki Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ndeki gelişmelere ve eski VP ülkelerinin kendi geleceklerini kendilerinin belirleyeceğine NATO'nun saygı duyarak desteklediğini belirten bir bildiri

[95] Karaosmanoğlu, Ali L. (2014) 'NATO'nun Dönüşümü', Uluslararası İlişkiler Akademi Dergesi, Cilt 10, Sayı 10, s. 16.
[96] 'The London Declaration' (1990), a.g.m.

yayımlanmıştır.[97] Bu bildirinin bir yıl öncesinde Londra'da üzerinde mutabık kaldıkları NATO'nun yeni stratejisi de yayımlanmıştır.[98] Yayımlanan yeni stratejide yeni oluşan Avrupa güvenliğinin nasıl sağlanacağı, daha esnek bir savunma anlayışının gerekliliği ve yeni güvenlik anlayışında iş birliği, diyalog, kriz yönetimi ve uluslararası kuruluşlarla iş birliğinin önemi vurgulanmıştır. Roma Zirvesi'nde yayımlanan "Barış ve İş Birliği Deklarasyonu"[99] ile de Avrupa ve Atlantik güvenliğinin artık tek bir kurum tarafından sağlanamayacağını, yeni oluşan güvenlik yapılanması doğrultusunda barış, özgürlük demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlügüne dayalı ortak değerlerin paylaşıldığı açıklanmıştır. Bu kararlar Rusya başta olmak üzere eski VP ülkeleri ile iş birliğinin resmî kararları ve stratejileri açıklanarak Avrupa'nın güvenliği için yeni bir sürece geçildiği resmî olarak açıklanmıştır. NATO'nun kuruluşunun 40'ıncı yılı münasebetiyle 29 Mayıs 1989'da toplanan Brüksel Zirvesi[100] ve ardından icra edilen 1990 Londra ve 1991 Roma Zirveleri ile NATO'da başlatılan değişim ve dönüşüm Soğuk Savaş sonrası yeniden şekillenen küresel güvenliğe yönelik temel algıların yeniden yapılandırıldığı çalışmalar olarak görülebilir. BM, AB ve AGİT gibi bu alandaki önemli uluslararası kurumların da başından itibaren belli oranda sürecin içerisine dahil edilmesi hedeflenen dönüşüm sürecine kalıcı katkı yapmalarına imkân sağlamıştır.

NATO'da Avrupa'daki güvenliğin yeni parametrelerine yönelik çalışmaların başlaması üzerine faaliyetlerin ortak bir platformda yürütülmesine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bu amaçla eski VP ülkeleri (BİO ülkeleri) ile karşılıklı iş birliğinin geliştirilmesi, Londra ve Roma Zirve kararlarının uygulamaya konulması maksadıyla Kuzey Atlantik İş Birliği Konseyi (KAİK - Nort Atlantic Cooperation Council, NACC) oluşturulmuştur.[101] İlk toplantısını Aralık 1991'de NATO üyesi ülke temsilcileri ve 22 eski VP ülkeleri temsilcilerinin katılımı ile yapan bu konsey çalışmalarını üç yıl süreyle sürdürmüştür. Ancak tarafların özellikle BİO Programına katılan eski VP ülkelerinin beklentilerinin çok altında bir çalışma ortamı yarattığı, görüş alışverişi dışında pratiğe yönelik ortak bir iş birliği fırsatı yaratamadığı görülmüştür. Rusya ve diğer BİO ülkelerinin

[97] 'Develeopments in the Soviet Union' (1991), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23848.htm?mode=pressrelease> s.e.t. 27.01.2018.
[98] 'The Alliance's New Straregic Concept' (1991).
[99] 'Declaration on Peace and Cooperation (The Rome Declaration)' (1991), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23846.htm?mode=pressrelease> s.e.t. 21.12.2018.
[100] 'Declaration of the Head of State and Goverment, NATO's 40 Years of Success' (1989), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23554.htm?> s.e.t. 11.01.2019.
[101] 'North Atlantic Cooperation Council', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69344.htm> s.e.t. 20.04.2020.

daha geniş anlamda bir format telep etmesi üzerine NATO 1997'de Madrid'de icra ettiği zirvede KAİK'ın (NACC) yerine Avrupa–Atlantik Ortaklık Konseyinin (EAPC) kurulmasına karar vermiştir.[102] Bu komite bugün de 30 NATO üyesi ve 20 Barış İçin Ortaklık ülkesinin katılımı ile faaliyetlerine devam etmektedir. Bu yapı ile oluşturulan formatta iş birliğine dair tarafların önemli teklif, program ve gözden geçirme faaliyetlerinin yürütülmesi sağlanmaktadır. Her ay bu yapı içerisinde bulunan ülkelerin NATO Karargâhı'nda görevli büyükelçilerinin katılımı ile yapılan düzenli toplantıların yanında, yıllık olarak da savunma veya dışişleri bakanları ve genelkurmay başkanları düzeyinde toplantılar yaptıkları da görülmektedir.

Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi (EAPC), NATO üyesi ülkeler ve Barış İçin Ortaklık ülkelerin katılımı ile politik ve güvenlik konularında iş birliği ve diyalog konularının görüşüldüğü çok taraflı bir platformdur. NATO Genel Sekreteri ya da yardımcısının başkanlığında toplanan, NATO'nun Barış İçin Ortaklıklar Politikaları konusunda en yüksek organ olan EAPC, Avrupa ve Atlantik bölgesine yönelik iş birliğinin geliştirmesi maksadıyla taraflar arasında ikili ilişkilerin de geliştirmesi kapsamında faaliyet göstermektedir.[103] Konsey, Politik-Askerî Konular Yönetim Komitesi (Political-Military Steering Committee, PMSC) ve Politik Konular Komitesi (Political Committee, PC) adlı iki alt komite oluşturularak daimi görevlerini NAC'a bağlı olarak sürdürmektedir. Bu iki alt komitenin fonkiyon alanına bakıldığında NAC'ın alt komiteleri olarak görev yapan Uluslararası Askerî Komite (IMS) ve Uluslararası Karargâh (IS) benzeri bir fonksiyonu NATO Ortaklıklar Programı uygulamalarına yönelik yaptıkları söylenebilir. Haftalık toplantıları ile gündemdeki iş birliği konuları üzerinde çalışan bu komitelerin hem NATO için, hem de NATO Karargahında diplomatik ve askerî temsilcilikleri bulunan ortak ülkeler için çok önemli işlevleri bulunmaktadır.

Konsey üyeleri düzenli olarak güncel güvenlik ve politika konularında görüş alışverişi yapmakta, özellikle NATO ve ortak ülkelerin katılımı ile devam eden başta Kosova ve Afganistan olmak üzere ortak ülkelerle birlikte yürütülen faaliyetler hakkında bilgilendirilmeler yapılmaktadır. NATO'nun özellikle operasyonel faaliyetlerine BİO ülkeleri tarafından sağlanan askerî ve mali destek konularının görüşülmesinde bu yapının

[102] 'Basic Document of the Euro-Atlantic Partnership Council' (1997), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49187.htm> s.e.t. 30.05.2019.
[103] `Euro –Atlantic Partnership Council', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49276.htm> s.e.t. 17.12.2019.

önemli bir işlevi bulunduğunu söylenebir. Bu konseyin diğer önemli bir görevi de, NATO ile BİO ülkeleri arasında NATO harekât ve diğer faaliyetleri için oluşturulan mali fonun (NATO/PFP Trust Fund Policy)[104] teklif ve uygulamalarını takip etmesindeki rolü olduğu açıkça söylenebilir.

Konsey çalışmalarını kısa, orta ve uzun vadeli planlamalar yaparak sürdürmektedir. Çalışma planındaki konulara bakıldığında, genelde kriz yönetimi, barışı destekleme harekâtı, silahların kontrolü, kitle imha silahlarının yayılmasını önleme, uluslararası terörizm ile mücadele, savunma planlaması, bütçe, strateji geliştirme, doğal afet, sivil acil durum planlaması, nükleer güvenlik, sivil-asker iş birliği ve bilimsel çalışmalarda iş birliği gibi konuların öne çıktığı görülmektedir. Konsey aynı zamanda pratik iş birliği konularını geliştirmesini ve ihtiyaç olan konularda karşılıklı uzman desteği sağlanmasını da görev alanı içinde kabul etmektedir.[105]

NATO Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi 01 Haziran 2014'te yaptığı toplantıda BM kadın, barış ve güvenlik konulu 1325 numaralı kararını etkin şekilde uygulama kararı almıştır.[106] Afganistan, Japonya, Birleşik Arap Emirliği ve Ürdün'ün katıldığı bu kararla konsey, BM'in 2000 yılından 2013 yılına kadar konuyla ilgili yayımladığı tüm kararlarla ilgili olarak üye ve ortak ülkeler nezdinde farkındalığın artırılması, cinsel ayrımcılığın önlenmesi ve konuyla ilgili bir bilinç geliştirilmesi için gayret sarf edileceğini açıklamışlardır. Bu konunun konseyin sorumluluk alanına alınması küresel güvenliğin boyutunun değerler açısından nasıl bir değişim geçirmekte olduğunu ve uygulama alanı olarak da nasıl bir genişleme eğilimi gösterdiğini ortaya koyma adına önemli bir gösterge olarak görülmektedir.

NATO'nun EAPC üzerinden Avrupa-Atlantik bölgesine yönelik BİO ülkeleri ile yürüttüğü iş birliği faaliyetleri devam ederken, Akdeniz Diyaloğu, İstanbul İş Birliği Girişimi, Küresel Ortaklar, Uluslararası Kuruluşlar ve bu yapıların dışında olup da herhangi bir konuda karşılıklı iş birliği yapılmak istenen ülkelerle iş birliği faaliyetleri için de Ortaklıklar ve İş Birliğine Dayalı Güvenlik Konseyi (The Partnership and Cooperative

[104] 'NATO/PFP Trust Fund Policy' (2004), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_21010.htm?> s.e.t. 22.11.2018.
[105] 'Euro –Atlantic Partnership Council', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49276.htm> s.e.t. 22.11.2018.
[106] 'NATO/EAPC Policy for Implementation of UNSCR 1325 on Women, Peace and Security and Related Resolutions (2014), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_109830.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 14.03.2020.

Security Committe-PCSC) oluşturulmuştur.[107] Bu komite tek başına NATO üyesi olmayan ülkelerle NATO'nun tüm sosyal yardım politikalarını yürütmekten sorumludur. Bu amaçla oluşturduğu politikalar vasıtasıyla NAC'a tavsiye kararları sunan komitenin, konu ve amaçlarına göre gerçekleştirdiği farklı formatlarda toplantıları bulunmaktadır. Bunlardan birincisi NATO üyesi ülke temsilcileri ile EAPC, AD, IIG çatısında olan ülke temsilcisinin katılımı ile 30+1 ya da herhangi bir ülke ile belirli bir konuda görüşmelerin yapıldığı 30+n toplantılarıdır. Öte yandan ikili ilişkiler kapsamında küresel ortak ülkeler ile iş birliği faaliyetleri ve NATO'nun uluslararası organizasyonlar ile (BM, AB, AGİT, KİÖ) yaptığı iş birliği faaliyetleri de bu komite vasıtasıyla sürdürülmektedir.

2010 yılında kurulan ve Politik ve Ortaklıklar Komitesi adı ile faaliyet gösteren bu oluşumun, 2014 yılında yeniden yapılandırma sonrasında görev ve sorumlulukları yanında adı da değiştirilmiş, Ortaklık ve İş Birliğine Dayalı Güvenlik Komitesi (PCSC) adını almıştır.

EAPC ve PCSC, NATO'nun iş birliğine dayalı güvenlik ve kriz yönetimi temel görevlerini ortak ülkeler ile birlikte en geniş çapta görüştüğü temel organlar olarak görülmektedir. İş birliğine dayalı güvenliğin geniş anlamda ortak çalışmayı, birlikte ve zamanında hareket etmeyi gerektirdiği yeni güvenlik ortamında bu yapıların çok etkin olarak kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Ülkelerin yanında bölgesel ve küresel devlet dışı organizasyonlarla iş birliğinin önem ve önceliği de göz önüne alındığında bu tür geniş katılımlı ve çok çeşitli yapının öneminin daha da işlevsel olabildiği değerlendirilmektedir. Aynı yaklaşımla NATO'nun diğer asli görevlerinden birisi olan, kriz yönetimine yönelik üye ve ortak ülkelerin temel amaçlarının herhangi bir krize karşı en etkin yönetimin kriz başlamadan önlenmesinin de bu bağlamda gerçekleştirilmesi kolaylaşacaktır. NATO yetkilileri tarafından dile getirilen "farklılığımız gücümüzdür" anlayışı çeşitli şekillerde bu platformlarda yapılan çalışmalarda ortaya çıkmaktadır.[108]

[107] 'Partnerships and Cooperative Security Committe',
<https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_79430.htm> s.e.t. 28.04.2020.
[108] Diaz-Plaja, Ruben, a.g.m.

2.3. NATO Ortaklıklar Programı'nın Çatıları (Formatları)

NATO Ortaklıklar Programında öncelikle Merkezî ve Doğu Avrupa ile Kafkaslar bölgesine yönelik Barış İçin Ortaklık (BİO-PFP) çatısı ve Avrupa güvenliğinin o dönem doğrudan etki edebilecek bir bölge olan Orta Doğu'yu da kapsayacak şekilde Akdeniz Diyaloğu (AD-MD) çatıları oluşturulmuştur.

İlk çatıların oluşturulmasının ardından geçen on yıllık süreçte NATO'nun dönüşümü ve oluşan yeni güvenlik parametrelerine bağlı olarak, öncelikle Avupa'da güvenlik adına BİO, Avrupa'da güvenlik ve istikrara risk oluşturabilecek muhtemel krizleri erkenden önleyebilmek amacıyla Akdeniz Bölgesine doğru bir iş birliği platformu, bunun ardından da NATO güney kanadının güvenliği yanında enerji güvenliğini sağlamak hedefine yönelik olarak muhtemel riskleri karşılayacak ve Basra Körfezi Bölgesini kapsayacak şekilde İstanbul İş Birliği çatısı oluşturulduğu görülmektedir. Öte yandan Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da Arap Baharı olarak da adlandırılan toplumsal hareketlerin başlamasından sonra NATO'nun bu bölgelerdeki ortak ülkeler ile iş birliğini artırma çabası ortaya çıkmıştır.[109]

Güvenlik alanında meydana gelen gelişmelere yönelik NATO'nun değişim ve dönüşümü 2004 yılı sonrası da devam etmiş, belli bir coğrafi alan yerine küresel barış ve istikrarın korunması amacıyla yine NATO Antlaşması'nın 10'uncu Maddesi uyarınca açık kapı politikası ile isteyen ülke ile karşılıklı iş birliği modelleri geliştirilmiştir. 2006 yılında irtibat ülkeleri diye anılan daha sonra Küresel Ortaklıklar (KO) çatısı olarak adlandırılan ancak diğer üç çatı gibi henüz resmî bir yapı olmayan bu platform da uygulamaya geçirilmiştir.[110]

Günümüzde tüm ortaklık faaliyetleri, bu dört ayrı çatı altında NAC'a bağlı olarak sürdürülmektedir. Bu çatılar ile ülkelerin yanında NATO'nun yine karşılıklı iş birliği ile uluslararası kuruluşlarla (BM, AB, AGİT, Afrika Birliği vb) başlattığı iş birliği çalışmaları, hem çatıların etkin çalışmasına hem de bölgesel ve küresel istikrarın korunmasına önemli katkılar sağlamaktadır.

Burada bir önemli bir noktanında altını çizmekte fayda vardır, o da NATO'nun değişim ve dönüşümünde mevcut olan devamlılıkta olduğu gibi, ortak ülkelerin her birinin

[109] Khalifa Isaac, Sally Khalifa (2011) 'NATO and Middle East and North Africa (MENA) Security: Prospects for Burden Sharing', NATO Defence College.
[110] 'Riga Summit Declaration' (2006) ,a.g.m. s. 13.

ayrı ayrı politik ve askerî hedefleri, öncelikleri, güvenlik algılamaları ve beklentileri de sürece bağlı olarak değişebilmektedir. Dolayısı ile NATO'nun Ortaklıklar Programına yönelik planlamalarında sadece NATO'nun yaklaşımları ya da beklentileri değil, ortak ülkelerin değişen ve çeşitlenen yaklaşımları veya beklentileri de etken olabilmektedir.

2.3.1. Barış İçin Ortaklık Çatısı (Partnership for Peace, PfP)

NATO Soğuk Savaş sonrası güvenlik ve iş birliği çalışmalarını 1994'de Brüksel zirvesinde[111] pratiğe geçirip KAİK (NACC) bünyesinde Barış İçin Ortaklık (BİO) programını oluşturarak iş birliği yöntemleri geliştirmeye başlamış, bu amaçla hazırlanan temel dokümanı (Framework Document)[112] eski VP ülkelerine ilave olarak İsveç ve Finlandiya'nın da imzalaması ile Avrupa–Atlantik bölgesine yönelik güvenlik ve istikrarın ancak iş birliği ve ortak hareketle sağlanabileceği hususunda geniş çaplı bir mutabakat sağlanmıştır. Aynı yaklaşımdan hareketle, ortak ülkelerin NATO faaliyetlerine kuvvet desteği sağlamaları durumunda takip edilecek hukuki yöntemi belirleyen NATO-Ortak Ülke Kuvvetleri Statü Anlaşması (PfP-SOFA) 19 Haziran 1995'te yayımlanmıştır.[113]

Tarafların mutabakatı sonrasında yayımlanan bu temel dokümanın amacı, savunma ve güvenlik konularında şeffaflık, ortak ülkelerin hükûmetlerinin ve silahlı kuvvetlerinin demokratik kontrollerinin sağlanması, bu ülkelerde meydana gelebilecek acil durum ve afetlere karşı yeteneklerinin geliştirilmesi, silahlı kuvvetlerin BM operasyonlarına katılabilme yeteneklerinin geliştirilmesi ve NATO ile askerî alanda uzun dönem iş birliğinin geliştirilerek birlikte harekât icra yeteneğinin kazanılması olarak ifade edilmiştir.

NATO tarafından yukarıda belirtilen amaca yönelik olarak ortak ülkeler için çeşitli tatbikat ve eğitim programları hazırlandığı gibi, ülkeden gelen talepler doğrultusunda NATO ile koordineli olarak her ülke için ayrı Ortaklık Programı hazırlanabilmektedir. Buradaki amacın ortak ülkelerle iş birliğini, hem ortak bir düzeyde hem de ülke bazında birlikte çalışabilme yeteneğini ve şeffaflık kriterlerini ortak olarak geliştirmeye katkı sağlamak olduğu görülmektedir.

---

[111] 'Partnership for Peace Invitation Document' (1994), a.g.m.
[112] 'Framework Document, Partnership for Peace' (1994), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24469.htm?mode=pressrelease> s.e.t. 27.03.2018.
[113] 'Partnership for Peace Status of Forces Agreement' (1995), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50086.htm> s.e.t. 03.10.2018.

Gelinen aşamada Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni güvenlik ortamına yönelik NATO'nun başlattığı BİO dahil yeni inisiyatiflerde Rusya ile ilişkilerin geliştirilmesi yaklaşımının süreçlere önemli derecede olumlu katkı sağladığı ya da diğer ülkeler tarafından örnek alındığı görülmektedir. Artık sadece 5'inci madde kapsamında kolektif savunmaya dayalı bir güvenlik algısı yerine, gerektiğinde NATO sınırlarının da ötesini kapsayacak şekilde, daha çok iş birliğine dayalı, tehdit tanımının genişlediği, insan hakları, demokrasi ve ortak ülkelerin küresel çıkarlarının korunması dahil daha geniş bir görev ve sorumluluk alanının tanımlandığı bir süreç başlatılmıştır. Yine bu süreçte 5'inci madde dışında NATO anlaşmasındaki 4'üncü maddeye dayanan ve genelde askerî olmayan faaliyetleri de içeren karşılıklı dayanışma kapsamında, üyelerin birlikte hareket etme altyapısı da oluşturulmuştur.[114] NATO'nun geleceğe yönelik güvenlik projeksiyonlarında 4'üncü madde'ye dayalı yeni yaklaşımlar görülmesi kuvvetle muhtemeldir.

Günümüzde ortak ülkeler ile birçok alanda yürütülen iş birliği bu yapı içerisinde hazırlanan çalışma programına bağlı olarak sürdürülmektedir. Bu konular; Kriz Yönetimi, Barışı Destekleme Harekâtı, Bölgesel Sorunların Çözümü, Kitle İmha Silahlarının Kontrolü, Terörle Mücadele, Savunma Yeteneklerinin Geliştirilmesi, Sivil Acil Durum Planlaması, Nükleer Güvenlik, Hava Trafiğinin Yönetimi ve Bilimsel Araştırma konularında İş Birliğidir. Barış için ortaklığın temel platformu olan Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyinin, yapısı gereği çok taraflı bir formatta olması, diyalog ve iş birliğini geliştirmek amacıyla hem çatı kapsamındaki tüm ülkelerle ortak olarak, hem de her bir ortak ülke ile ikili düzeyde faaliyet gösterebilmesi, siyasi bir çatı olarak gerektiğinde daha geniş anlamda iş birliği ortamı yaratılmasına imkân sağlamaktadır. İş birliği ve diyaloğun temel amaç olarak öngörüldüğü bu yapıda bir diğer önemli konu da ortak ülkelerin ortak değerlerinin korunması konusunda ortak bir anlayışı kabul etmiş olmalarıdır. Bu alanda her ortak ülkeden uluslararası hukuka, BM kararlarına, insan hakları, demokrasi ve adalet duygularına, temel hak ve özgürlüklere saygı gösterme, sorunlara barışçı çözümlerle yaklaşım ve diğer ülkelere karşı tehdit oluşturmaktan ve kuvvet kullanmaktan kaçınma konularında taahhüdde bulunması beklenmektedir.

NATO'nun 1999'daki Washington Zirvesi'nde BİO programının Operasyonel Yetenekler Kavramı (Operational Capabilities Concept)[115] gündeme alınarak üye ülkeler ile

[114] 'The Consultancy Process and Article 4', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49187.htm> s.e.t. 11.03.2018.
[115] 'An Alliance for the 21st Century' (1999) <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm> s.e.t.

BİO ülkeleri arasında NATO'nun barış koruma operasyonları kapsamında iş birliğini geliştirmeleri planlanmıştır. Siyasi–askerî çerçeve (Political Military Framework)[116] ile de ortak ülkelerin NATO operasyonlarının danışma, karar verme, planlama ve komuta süreçlerine katılımları arttırılmıştır. Eğitim ve Öğretim Geliştirme Programı (Training and Education Enhancement Program)[117] uygulaması vasıtasıyla ortak ülkelerin askerî yeteneklerinin geliştirilmesi için günümüzde BİO ülkelerine yıllık 1600'den fazla faaliyetin planlandığı Bireysel Ortaklık ve İş Birliği Programı (Individual Partnership and Cooperation Program) ile destek sağlanmaktadır. Diğer yandan, NATO kendisinin yıllık faaliyetlerinden bir bölümünü de, 2011 yılında oluşturduğu Ortaklık İş Birliği Menüsü (Partnership Cooperation Menu) ile ortakların katılımına açmaktadır. Bu programın uygulanmasında genel yaklaşım NATO'nun kurumsal olarak ortak ülkelerle birebir iş birliği kurması, herhangi bir zorlama ve dayatmanın olmaması ve ülkelerin bu faaliyetlere kendi istekleri ile katılıyor olmalarıdır. Bu uygulama ile ortak ülkelerin istemeleri halinde NATO ile olan iş birliklerini daha da geliştirmelerini mümkün kılabilecek Bireysel Ortaklık ve Aksiyon Planına (Individual Partnership and Action Plan)[118] katılmaları da mümkün kılınmakta, ancak Ortaklık Programına katılan bütün ülkelerin NATO'ya üyeliklerinin garanti olmadığı ya da üyeliğe geçişin otomatik olarak gerçekleşmeyeceği açıkça belirtilmektedir.

Ortaklık Programı içerisinde olan birçok ülkenin hem Brüksel'deki NATO Karargâhında hem de yine Belçika Mons'ta bulunan Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkomutanlık Karargâhında ofisleri ve bu ofislerde çalışan personeli bulunmaktadır. Bunun dışında özellikle NATO operasyonlarında görev almış ortak ülke subayları başta olmak üzere NATO'nun komuta yapısında bulunan birçok Karargâhta kendilerine tahsis edilen kadrolarda görev yapmaktadırlar. NATO kadrolarında BİO ülke personelinin görev yapması için konulan kurallar doğrultusunda yaklaşık 100 kişilik bir kadro oluşturulmuştur. Bu personel çeşitli konularda NATO üyesi ülke personeli ile birlikte çalışabilmektedir. Ancak bu kadroların tümünün BİO ülke personeli tarafından doldurulmadığı bir kısım kadroya henüz atama yapılmadığı görülmektedir. NATO tarafından bu çatıda bulunan

01.04.2020.

[116] 'Political Military Framework for Partner Involment in NATO-Led Operations', <https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-PMF.pdf> s.e.t. 16.11.2019.

[117] 'Defence Education Enhance Programme' (1999) Training and Education Enhancement Program, <https://deepportal.hq.nato.int/ilias.php?baseClass=ilrepositorygui&reloadpublic=1&cmd=frameset&ref_id=1> s.e.t. 09.06.2020.

[118] 'Individual Partnership Action Plans, IPAP', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49290.htm> s.e.t. 24.01.2020.

ülkelerin faaliyetlerini desteklemek amacıyla ortak bütçeden ayrılan mali kaynağın % 85'i bu kapsamda destek talep eden ülkeler için kullanılmaktadır.

NATO ile iş birliği ve diyalog içerisinde bulunan ortak ülkelerin, aynı program içerisinde olmalarına karşın, ülkelerin hedeflerinin, kurulan iş birliğinin şekillerinin ve dahil oldukları programların birbirinden farklı olmasının sonucunda kurulan çeşitli platformlar vardır. NATO-Rusya Konseyi, NATO-Ukrayna Konseyi ve NATO-Gürcistan Konseyi, özel statüde yürütülen ilişkilere örnektir. Dolayısı ile bu üç ülke diğer BİO ülkelerinden farklı konularda iş birliği alanları da oluşturabilmektedirler. Diğer yandan ülkelerin katıldıkları programlar da birbirinden çok farklı olabilmektedir. Örnek olarak BİO programı içerisinde hedef ve öncelikleri farklı olan İsveç, Finlandiya gibi ülkeler ile Moldova ya da Gürcistan'ın hedefleri birbirinden oldukça farklı durumdadır. NATO ile ortaklık çatısı altında iş birliği içerisinde olan, ancak kendilerini bir ittifaka dahil olmadan siyasi tarafsız olarak ifade eden Avusturya, İrlanda, İsviçre, İsveç ve Finlandiya'nın farklı yaklaşımlarını da ayrıca belirtmek gerekmektedir.

Güvenlik ve siyaset konularda birçok fırsatlar yaratılmasına imkân sağlayan Ortaklık Programı kurumsal yapısı ve alt kurumları ile oluşturduğu 26 yıllık tecrübe ve kurumsal kültür sayesinde, NATO'nun 2014 yılı sonrasında başlattığı ve halen de devam eden adaptasyon ya da dönüşüm gayretlerine önemli ölçüde katma değer sağlamaktadır. Günümüzde her geçen gün gelişen, çeşitlenen güvenlik parametleri iş birliğine dayalı bir anlayışın önem ve önceliğini öne çıkarırken, NATO için bu yapının sağlayacağı siyasi ve askerî desteğin daha da önemli hale geleceği kıymetlendirilmektedir. Zaten NATO yetkililerinin her ortamda dile getirdiği "komşumuz ne kadar güvende ise biz de o kadar güvende oluruz" söylemi burada tam olarak anlam bulmaktadır.[119]

Ortak ülkelerin bölgesel ve küresel güvenliğe katkıları bağlamında NATO'nun birçok askerî harekâtına değişik düzeyde katkı sağladıkları da görülmektedir. NATO'nun Bosna ve Kosova'da icra ettiği harekâta Avusturya, İsveç, Finlandiya, İrlanda, İsviçre, Ukrayna, Afganistan harekatına Gürcistan, İsveç, Makedonya, Azerbaycan, Finlandiya, Ermenistan, Karadağ, Ukrayna, Bosna, İrlanda, Avusturya'nın[120] sağladığı katkı bu konuda örnektir. NATO için büyük anlam ifade eden bu katkılar ve sonrasında alınan derslerle küresel

[119] Diaz Plaja, Roben, a.g.m.
[120] Christoff, Joseph (2010) 'NATO Partnership: DOD Needs to Assess US Assistance in Response to the Partnership for Peace Programe', s. 18-20.

güvenliğe yönelik yeni bakış açıları oluşturulmasına katkı sağlandığı düşünülmektedir. Destek olarak sadece kuvvet desteği değil politik destek, lojistik destek, ekonomik ve mali destek 5'inci madde dışında icra edilen NATO faaliyetlerinde kritik öneme haiz olduğu değerlendirilmektedir.

Günümüzde bu çatı içerisinde 20 ülke faaliyet göstermektedir. Bu ülkeler; Avusturya, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Bosna-Hersek, Ermenistan, Finlandiya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Malta, Moldova, Rusya, Sırbistan, İrlanda, İsveç, İsviçre, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna ve Özbekistan'dır.

Başlangıçta BİO çatısına katılan ülkelerden Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti 1999 yılında, Bulgaristan, Romanya, Letonya, Estonya, Litvanya, Slovenya ve Slovakya 2004 yılında, Arnavutluk ve Hırvatistan 2009 yılında, Karadağ 2016 yılında NATO'ya üye olmuşlardır. Kuzey Makedonya ise 2020 yılında NATO üyelik sürecini tamamlamıştır.

2.3.2. Akdeniz Diyaloğu Ülkeleri Çatısı (Mediterranean Dialogue, MD)

Soğuk Savaş sonrası oluşan güvenlik ortamında NATO, Avrupa güvenliği ile Akdeniz bölgesinin güvenliği arasında yakın ilişki olduğu ve birbirini tamamladıkları konusunda değerlendirmelere yönelmiştir. Bu değerlendirmelere etki eden hususların başında bölge ülkeleri ile İsrail'in entegrasyonunun sağlanmasına yönelik yapılan çalışmaların geldiği kıymetlendirilmektedir.[121] Bu yaklaşımın bir gereği olarak da Akdeniz bölgesi ülkeleri ile daha yakın iş birliği adımı atma ihtiyacı duyulmuştur. Başlatılan iş birliğini kurumsal hale getirmek maksadıyla 1994 yılında Cezayir, Mısır, Moritanya, Fas, Tunus ile Ürdün ve İsrail'den oluşan yedi Kuzey Afrika Ülkesi ile, Akdeniz Diyaloğu (AD) çatısını oluşturmuştur.[122] Bu oluşumun genel amacı ise bölgesel güvenlik ve istikrara yönelik faaliyetlere katkı yapacak şekilde iş birliğini geliştirmek, taraflar ve ülkeler arasında yanlış anlaşılmaları veya yanlış değerlendirmeleri önlemek olarak belirlenmiştir. Aslına bakılırsa, Akdeniz Diyaloğu çatısının hedefleri ile BİO çatısının hedeflerinin genel olarak aynı olduğunu söylenebilir.

Akdeniz Diyaloğu inisiyatifine en önemli etki 11 Eylül 2001'de oluşan güvenlik açığı bu iş birliğinde bir değişime neden olmamış, hatta önemi ve önceliği daha da öne

[121] El-Adawy, Adel (2018) 'Challanges and Potential for NATO Egypt Partnership', NDC Policy Brief, No 3.
[122] 'NATO Mediterranean Dialouge', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_60021.htm?> s.e.t. 06.05.2018.

çıkmıştır.[123] Bölgede terörle mücadele ve kitle imha silahlarının yayılmasını önlemeye yönelik faaliyetlerde iş birliğini daha da kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle Ortadoğu, Kuzey Afrika, Basra Körfezi ve Doğu Akdeniz bölgelerinde, NATO'nun güvenlik çıkarlarına yönelik oluşan riskler nedeni ile bu inisiyatifin daha da önemli hale geldiği değerlendirilmektedir. Bölgeden NATO'nun Avrupalı üyelerine yönelik göç hareketleri, bölgedeki bazı rejimlerin kitle imha silahlarına sahip olmaları, bölge ülkelerinden balistik füze satın alımlarının yapılması ve bölge ülkeleri arasında mevcut olan sorunlardan kaynaklanan çatışma riskleri, güvenlik hassasiyetlerini daha da artırmıştır.[124]

Kasım 2002'de icra edilen NATO'nun Prag zirvesinde,[125] bölgede oluşan bu hassasiyet göz önüne alınarak Akdeniz Diyaloğu ülkelerine yönelik iş birliğini artırma ve geliştirme kararı alınmıştır. Bu süreç devam ederken 2010 yılı sonunda bölgede başlayan Arap Baharı ve buna bağlı oluşan güvenlik ve demokrasi beklentisine yönelik algılar sonucu bölgenin önemi NATO için daha da öncelikli hale gelmiştir. Ancak bu gelişme hem bölge ülkelerinin NATO'ya bakış açılarındaki farklılık, hem de NATO üyelerinin bölgeye yönelik farklı düşüncelerinin olması ve daha da önemlisi Arap-İsrail ve Filistin–İsrail sorunları bölgedeki güvenliğe yönelik hassasiyetlerin giderek artmasına neden olmuştur. Ancak, yine de bu ülkelere yönelik yürütülen gayretler, iş birliği ve diyaloğun artmasına katkı sağlamış, daha önce yılda birkaç adetle sınırlı olan faaliyet sayısı 600'lü rakamlara ulaşmıştır. NATO ortak bütçesinden bu faaliyetlere tahsis edilen mali kaynak bu konudaki bütçenin %12'si civarında olduğu değerlendirilmektedir.

NATO Diyalog ülkelerine yönelik faaliyetlerini aşağıdaki prensipler temelinde yürütmektedir;

Ayrımcılık olmaması (Non-discrimination): Tüm Diyalog ülkeleri ile iş birliği aynı temelde eşit olarak yürütülmelidir.

[123] 'A More Ambitious and Expanded Framework for the Mediterranean Dialogue' (2004), <https://www.nato.int/cps/en/SID-63BC3308-D3265625/natolive/official_texts_59357.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 17.05.2019.
[124] Stamatopoulos Thransyvouslos, Terry. 'NATO Today Facing Challenges From The East And South', Turkish Policy Quarterly, Volume 13, Number 3.
[125] 'Prague Summit Declarartion' (2002), a.g.m.s.10, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm?> s.e.t. 22.11.2019.

Bireysel farklılaşma (Self-differentiation): Diyalog ülkelerinin her biri ile ayrı ayrı istemeleri halinde kendilerine özgü ihtiyaçları içerecek şekilde bireysel iş birliği programları (Individual Cooperation Programmes, ICP) geliştirilebilecektir.

Kapsayıcılık (Inclusiveness): İş birliğine yönelik tüm çabaların Diyalog ülkeleri tarafından ortak olarak sahiplenilmesi kendilerini bu gayretlerin bir parçası olarak görmeleridir.

İki taraflı etkileşim (Two-way Engagement): Bölgeye yönelik faaliyetlerde hem NATO, hem de üye ülkeler karşılıklı olarak fayda sağlayabileceklerdir.

Dayatmacı bir yaklaşımın olamaması (No imposition): Diyalog ülkelerini her biri ayrı ayrı olarak iş birliğine yönelik faaliyetlerin süre ve hızını kendileri seçecek ve kendi rızaları olmadan herhangi bir konuda bir dayatma ile karşılaşmayacaklardır.

Tamamlayıcılık ve karşılıklı destekleme (Complementary and Mutual Reinforcement): NATO'nun diyalog ülkelerine yönelik iş birliği faaliyetleri ile AB-AGIT gibi diğer uluslararası kuruluşların bölge ülkelerine yönelik faaliyetlerinin birbirlerini tamamlayıcı ve karşılıklı destek boyutunda olması eses alınmaktadır.

Farklılık (Diversity): NATO'nun bölge ülkelerine yönelik iş birliği faaliyetlerinde her bir ülkenin bölgesel, kültürel ve politik farklılıkları daima göz önüne alınmaktadır.

Diyalog yukarıda belirtilen prensipler ışığında, temelde siyasi diyalog ve pratik iş birliği konuları olarak iki boyutta yürütülmektedir.[126] Bir taraf NATO, diğer taraf ilgili ülke olarak ikili bir faaliyet şeklinde yürütülen (NATO+1) ve ihtiyaç duyulduğu zamanlarda NATO ve diğer diyalog ülkelerin tamamının katılabileceği model özellikle NATO zirvelerinden veya Bakanlar veya Genelkurmay Başkanları toplantılarından hemen sonra karşılıklı görüş alışverişi amacıyla uygulanan (NATO+7) formatındaki görüşmeler NATO Genel Sekreteri veya yardımcısı ile diyalog ülke temsilcileri tarafından gerçekleştirilmektedir.

NATO ile diyalog ülkeleri arasındaki pratik iş birliği alanında yürütülen faaliyetler her yıl yapılan çalışma programı kapsamında icra edilen; seminer, kurs, çalıştaylardan

[126] 'Mediterranean Dialogue Work Programme' (2006), <https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2006_01/20091120_MCG-N_0030.pdf> s.e.t. 18.01.2018.

oluşmakta ve silahlı kuvvetlerin modernizasyonu, sivil acil durum planlamaları, kriz yönetimi, hudut güvenliği, terörle mücadele, hafif silahların kontrolü, çevre kamu diplomasisi vb. konuları kapsamaktadır. Yine bu faaliyetler NATO'nun icra ettiği ve ortakların iştiraklerine açık tatbikatlara katılım veya bu kapsamdaki diğer faaliyetleri de içerebilmektedir.

Bugüne kadar diyalog ülkeleri ile NATO arasındaki iş birliğinin tarafların beklentileri düzeyinde özellikle güvenlik ve istikrar alanında gereken hedefe ulaşamadığı değerlendirilmektedir. Ancak yine de Mısır, Ürdün ve Fas'ın NATO'nun Afganistan, Balkanlar ve Akdeniz'de icra ettiği harekâta verdikleri desteğin yanında, birbirinden farklı muhatapların bir masa etrafında olmaları ve benzer konuları tartışmaları, bu alandaki olumlu gelişmeler olarak kabul edilmektedir.

Günümüzde güvenliğe yönelik meydana gelen gelişmeler çerçevesinde Irak ve Suriye'de oluşan durumda NATO tarafından yapılan öngörülerde bölge ile ilgili kritik değerlendirmeler yapıldığı ortaya çıkmaktadır.[127] Yapılan bu değerlendirmelere ve bölgede meydana gelen gelişmelere rağmen, Akdeniz Diyaloğu ülkelerinin çok farkı yapılarda ve beklentilerde olmalarının yanında, güvenliğe yönelik konularda aralarında yeterli bir iletişim olmaması, bu yapının NATO ile iş birliği düzeyinin henüz beklenen üretkenliğe ulaşamadığını göstermektedir. Ancak NATO bu yapının bölgesel ve küresel güvenliğe yönelik potansiyel katkılarının farkında olarak iş birliğini geliştirme ve etkinleştirme yönündeki gayretlerini son dönemde artırdığı da ortadaki bir gerçektir.

2.3.3. İstanbul İş Birliği Girişimi Çatısı (Istanbul Cooperation Initiative, ICI)

İstanbul İş Birliği Girişimi (IIG) 2004 yılında İstanbul'da icra edilen NATO Zirvesi'nde hayata geçirilmiştir.[128] Amacı, uzun dönemde küresel ve bölgesel güvenliğe katkı sağlamak maksadıya Ortadoğu'ya sınır ülkeler ve NATO arasında güvenlik alanında karşılıklı iş birliği sağlamak olarak belirlenmiştir. Körfez İş Birliği üyesi 6 ülkeye yapılan davete bugüne kadar 4 ülke; Bahreyn, Katar, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri olumlu

[127] Ducaru, Sorin (2016) 'Emerging Security Challenge in NATO's South: How can the Alliance Respond', Turkish Policy Quarterly, Volume 15, Number 1.
[128] 'Istanbul Cooperatıon Initiative (ICI)', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_58787.htm?> s.e.t. 17.04.2018.

cevap vermiş, Suudi Arabistan ve Umman ise bu girişimle ilgilendiklerini belirtmiş, ancak henüz katılmamışlardır.

İstanbul İş Birliği Girişimi'nin temel prensipleri de tıpkı Akdeniz Diyaloğu ülkeleri ile iş birliğinde olduğu gibi, ayrımcılık olmaması, bireysel farklılık, kapsayıcılık, iki taraflı etkileşim, dayatmacılığın olmaması, tamamlayıcılık ve karşılıklı destek ve farklılıklara saygı olarak ifade edilmiştir. NATO'nun gerek BİO ve gerekse Akdeniz Diyaloğu ülkeleri için hazırladığı iş birliği araçlarının aynısı İstanbul İş Birliği Girişimi ülkelerinin ihtiyaç, kapasite ve talepleri doğrultusunda kullanılabilmektedir. Bu inisiyatif süresince NATO tarafından ülkelere herhangi bir güvenlik garantisi verilmeyeceği ve sürecin NATO veya BİO üyeliği ile sonuçlanmayacağı ifade edilmiş durumdadır. Girişim, genel olarak ikili düzeyde iş birliği şeklinde faaliyetlerini sürdürürken zaman zaman diğer formatlar, Kuzey Atlantik Konseyi ve ilgili ülke gibi (NAC+1) de kullanılabilmektedir. Ayrıca 2008, 2009 ve 2010 yıllarında dört ülkenin aynı anda katıldığı oturumlar şeklinde de görüşmeler yapılmıştır (NAC+4). Günümüzde yılda 500 faaliyeti içeren yıllık faaliyet planında birçok konuda iş birliği yapılmaya devam edilmektedir. Ancak bu faaliyetlere katılım düzeyinin beklenenin altında kaldığı görülmüştür. 2019 yılında 15'inci yıldönümü kutlanan bu yapı, NATO için pratik iş birliği formatında stratejik düzeyde iş birliği alanı olarak görülmektedir.[129]

Daha çok siyasi konularda diyalog amacının hedef alındığı bu girişimde, savunma reformları konusunda uzman desteği, harekât icra yeteneklerinin geliştirilmesi, terörle mücadele yeteneklerinin artırılması, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, savunma bütçesinin hazırlanması, bilgi paylaşımı, deniz harekâtında iş birliği ile hudut güvenliği konularında da iş birliği fırsatlarının yaratılabildiği tespit edilmiştir.

Başından beri yukarıda belirtilen hedef ve prensipler doğrultusunda tüm körfez ülkelerine açık olan bu girişime bazı ülkelerin İran faktöründen kaynaklı çekinceleri nedeni ile mesafeli bir yaklaşım içinde olduklarını söylemek mümkündür. Umman ve Suudi Arabistan bu kategoride değerlendirilebilir. Suudi Arabistan, kendisini bölgedeki diğer küçük körfez ülkeleri ile aynı seviyede görünmek istememekten kaynaklı bir duruş

[129] Webb, Amanda (2019) 'Istanbul İş Birliği Girişimi 15 yaşında', NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2019/12/16/istanbul-isbirligi-girisimi-15-yasinda/index.html> s.e.t. 24.04.2020.

benimsemiş olmakla birlikte, iş birliğine karşı olmadan mümkün oldukça ikili ilişkiyi tercih etmektedir.[130]

İstanbul İş Birliği Girişimi ülkelerinin NATO'nun faaliyetlerine katılım düzeyinin daha çok ikili ve düşük düzeyde olmasının sebebi olarak jeopolitik konularda farklı duruş sergilemeleri ve kendi aralarında var olan güvensizlik algısı olduğu anlaşılmaktadır. Bölgede Suudi Arabistan'ın konumu ve yaklaşımlarının etkili bir faktör olduğu unutulmamalı, ancak ulaşılan düzey ne olursa olsun bu bölgenin NATO için önemli ve kritik olduğu dikkate alınmalıdır.[131] Özellikle enerji güvenliği, deniz güvenliği ve kitle imha silahlarının yayılmasını önleme, başarısız devlet ve terörle mücadele konularında bölgedeki hassasiyet nedeni gözönüne alındığında, bölgenin NATO için anlamının daha da arttığı değerlendirilmektedir. Afganistan harekâtında Kuveyt, Katar ve Birleşik Arap Emirliği'nin ülkelerinde bulunan üslerin kullanıma sunulması, benzer yöndeki faaliyetlerin 2011'deki Libya harekâtında da gösterilmesi bu girişimin NATO için önemini birkez daha ortaya çıkarmıştır.

Ekonomik olarak büyük güce sahip olan bu çatıdaki ülkelerin NATO ile iş birliği hem bölge açısından hem de küresel açıdan önemlidir. Ancak bu ülkelerin yapıları aralarındaki ilişkiler ve ülkelerin yönetimlerinin tutum ve davranışlarındaki değişiklikler bölgeye yönelik kalıcı iş birliği modelleri geliştirilmesini engellediği düşünülmektedir. Bu anlayışı aşmak amacıyla, 30 Eylül - 01 Ekim 2017 tarihleri arasında ICI ülkeleri ve NATO tarafından Kuveyt'de ilk yıllık gözden geçirme çalıştayı icra edilmiştir.[132] Benzer şekilde üst düzey ziyaretlerin karşılıklı yapılması suretiyle iş birliğinin geliştirilmesi çabalarının sürdürüldüğü gözlemlenmektedir. NATO-ICI ilişkilerini güçlendirmek amacıyla 2017'de Kuveyt'de açılan iş birliği merkezinde icra edilen çalıştay sonucunda tarafların az da olsa olumlu bir ivme içinde oldukları görülmüştür. Tüm bu çabalara bakıldığında ICI ülkelerinin iş birliğine dayalı güvenlik kapsamında siyasi, mali, enerji güvenliği ve terörle mücadele kapsamında olası desteklerinin NATO için oldukça değerli bulunduğu açıkça görülmektedir.[133]

---

[130] Samaan, Jean-Loup (2012) 'NATO's Dealing with a Different Gulf Now', <https://www.nato.int/docu/review/articles/2012/12/06/nato-s-dealing-with-a-different-gulf-now/index.html> s.e.t. 29.01.2019.

[131] 'The Istanbul Cooperation Initiative (ICI) Fact Sheet' (2014), Fact Sheet, <https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2014_04/20140331_140401-factsheet-ICI_en.pdf> s.e.t. 11.05.2019.

[132] 'NATO - ICI Regional Centre Holds First Annual Rewiew in Kuwait' (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_159600.htm> s.e.t. 05.03.2020.

[133] Rasmussen, Anders Fogh (2010) 'Secretary General Undirline NATO's Strategic Interest in the Security

2.3.4. NATO'nun Küresel Ortaklar Çatısı (Partners Across the Globe, PATG)

NATO Ortaklık Programı kapsamında iş birliği içinde olmadığı çeşitli ülkeler ile değişik konulara yönelik ikili ilişki kurma ihtiyacı duymuştur. Başlangıçta Afganistan ve Libya gibi ülkelerin bulunduğu bölgelerde artan hassasiyetlere karşı NATO'nun bu tür yaklaşımları geliştirme yöneldiği düşünülsede günümüzde bu alanın daha da genişlediği değerlendirilmektedir.

1998 yılına kadar BİO (PFP), AD (MD), IIG (ICI) çatıları dışında kalan ancak iletişim içinde olunan ülkeler (Contact Countries) olarak adlandırılmış ve bu ülkeler Kuzey Atlantik Konseyinin onayı ile ikili olarak tatbikatlar, seminerler ve çalıştaylara davet edilmeye devam edilmiştir. Özellikle 11 Eylül 2001'den sonrası ortaya çıkan güvenlik algılamalarındaki değişim, NATO'yu Asya Pasifik bölgesine de bir yönelime zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda Avustralya, Yeni Zelanda, Japonya, Güney Kore gibi nispeten gelişmiş, demokratik kriterler bağlamında batı ile yakınlık gösteren ve ortak güvenlik çıkarlarında benzerlikleri olan ülkeler ile NATO daha yakın bir iş birliğine ihtiyaç duymuş ve başlangıçtan itibaren genelde terörle mücadele, kitle imha silahlarının yayılmasını önleme, enerji kaynaklarına ulaşım, deniz haydutluğu ve siber güvenlik gibi konulara yönelmişlerdir.

NATO'nun Balkanlar ve Afganistan harekâtına bu ülkeler tarafından gerçekleşen katkılar sonrasında yapılan değerlendirmeler ışığında, 2006 yılında icra edilen Riga zirvesinde söz konusu ülkeler ile ortak çalışmanın geliştirilmesi kararı alınmıştır.[134] İlk defa 2008'de Budapeşte'de yapılan zirvede Küresel Ortak (KO-Partners Across the Globe, PATG) olarak adlandırılan bu ülkelerle yeni bir çatıda iş birliği kararı alınmıştır. Bu ülkeler; Afganistan, Avustralya, Irak, Japonya, Güney Kore, Moğolistan, Yeni Zelanda ve Pakistan'dır.[135] Bu ülkelere daha sonra Mayıs 2017'de imzalanan Bireysel Ortaklık İş Birliği Programı ile Kolombiya da katılmıştır.[136] Oluşuma katılan ülkelerden Afganistan ve Irak'ın durumunun diğerlerinden farklı olduğunu belirtmekte fayda görülmektedir. Birçok güvenlik

of All ICI Partner Country, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_62116.htm?> s.e.t. 05.03.2020.
[134] 'Relations with Partners Across the Globe', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49188.htm> s.e.t. 03.11.2018.
[135] Başoğlu, Arif (2014) 'Relations with Global Partners in the Framework of NATO's New Partnership Policy', Güvenlik Strateji Dergisi, Sayı 20, s. 68-69.
[136] 'Relations with Colombia' (2017) <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_143936.htm> s.e.t. 16.04.2020.

sorunu ile karşı karşıya olan bu iki ülkenin bu grup içerisinde olmasının siyasi bir anlam taşıdığı düşünülmektedir.

Bundan önceki üç ortaklık çatı yapılanmasına (BİO, AD, IIG-PFP, MD, ICI) bakıldığında belirli bir coğrafi bölgeyi kapsadığı görülmektedir. Ancak bu yapı ile coğrafi konumdan çok NATO ile gerektiğinde NATO sınırları dışında, hatta oldukça uzağında da güvenlik konularında iş birliği yapma yeteneğinin geliştirilmiş olduğu değerlendirilmektedir. NATO'nun yeni stratejik konsepti ile tanımladığı görev ve sorumlulukları açısından bu yöndeki yeni gelişme hayati bir değer taşımaktadır.

NATO Dışişleri Bakanları, Nisan 2011'de Berlin'de yaptıkları toplantıda Ortaklıklar Programının daha etkin ve esnek hale getirilmesi kararı sonrasında BİO, AD, IIG çatısında olan ülkeler yanında Küresel Ortaklarla da (KO - Partners Across The Globe, PATG) iş birliğini geliştirme ve esnek hale getirme kararı almıştır.[137] Resmî bir çatı olmayan ancak diğer tüm ortaklık faaliyetlerine katılımı öngören bu yapıda iş birliği her ülke ile ayrı ayrı yürütülmektedir. İş Birliğinin temel altyapısını her ülke ile ayrı ayrı yapılan Bireysel Ortaklık İş Birliği Programı oluşturmaktadır.

Bu ülkelerin NATO ile karşılıklı çıkar esasında iş birliklerini geliştirmesi ve aktif olarak NATO'nun operasyonlarına katkı sağlaması öngörülmüştür. Adı geçen ülkelerin kendi ihtiyaç ve öncelikleri doğrultusunda talep etmeleri halinde NATO'nun barış için ortaklık kapsamında mevcut tüm iş birliği alanlarına erişebilme yetkisinde olmaları, bu yapının etkinlik ve katkısını artırma açısından çok önemli bir etken olarak görülmektedir. NATO tatbikat ve operasyonlarına ve stratejik düzeyde istihbarat eğitimine katılım ile bilgi paylaşımı ve teknolojik alanda iş birliği faaliyetleri, yeni iş birliği alanları olarak belirlenmiştir. NATO üyesi ülkelerin liderlerinin 2010'da onayladıkları yeni NATO konseptinde küresel ortaklar ve kuruluşlarla iş birliğinin önemine yapılan özel vurgu, daha sonra 2011'de Berlin'de yapılan toplantıda bu konuda alınan kararlar, NATO Ortaklıklar Programı için bir açılım ve yeni bir yaklaşım olarak da değerlendirilmektedir.[138]

Onaylanan bu yeni strateji ile tüm ortak ülkelere NATO tarafından aynı temelde iş birliği ve diyalog sunulabilecek, ortak eğitim ve tatbikatlar yapılabilecektir. Yine bu

[137] Moore, Rebecca (2012) 'Lizbon and Evolution of NATO's New Partnership Policy, Perceptions', Volume XVII, Number 1, s. 55.
[138] 'NATO Global Perception-Views from Asia -Pacific Region', <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_04/20160418_160418-canberra-conference-summary.pdf> s.e.t. 15.12.2019.

stratejiye bağlı olarak yapılacak toplantılar daha elastik bir katılım düzeyiyle düzenlenebilecek, NATO ile ikili iş birliği antlaşması olmayan ülkeler de ihtiyaç halinde davet edilebileceklerdir.

Bu program dahilinde Afganistan'da yürütülen ISAF harekâtına Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Kore kuvvet görevlendirmişler, Japonya ise asker görevlendirmemiş ancak mali destek ve çeşitli yardım programlarına katkı sağlamıştır. Pakistan'ın Afganistan'da yürütülen harekâta katkısı da bu yönde büyük önem arz etmektedir. Afganistan harekâtı NATO için yeni konsepti ve küresel güvenliğe sağladığı katkı anlamında askerî harekâtın çok ötesinde deneyimler yaşadığı bir faaliyet olarak da görülebilir. Üye ülkeler dahil 50'den fazla ülkenin çeşitli derecelerde katılımı ile icra edilen bu faaliyette sınırlı destek sağlayan bazı üye ülkelerin yanında katkı sunan ortak ülkelerin de bulunması, faaliyetin hukuksal ve mali boyutunda yeni modellerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda konuya bakıldığında KO ülkelerinin NATO ile olan iş birliği modellerinin sadece ikili ilişkiler kapsamında, ülkenin kendi kararlarıyla uygulamaya konması, NATO için de pratik ve etkin bir yöntem olarak görülmektedir. NATO harekâtı ile ilgili karar alma sürecini kısaltan bu yöntem, KO ülkenin bu kararını coğrafi bir denge ya da diğer ülkelerin kararına veya politikalarına karşı bir uygulama olarak kabul edilmemektedir.[139] Bu programla NATO'nun 5'inci maddeye dayalı topyekün savunmayı esas alan bir yapıdan, küresel güvenlik üreten bir yapıya dönüşüm sağladığı günümüzde birçok otorite tarafından da yeni bir gelişme olarak değerlendirilebilir.[140] Bu yaklaşımla birlikte yine NATO üyesi olmayan ve herhangi bir ortaklık çatısı içerisinde bulunmayan başta Çin, Hindistan, Şili, Singapur, Endonezya, Malezya gibi ülkelerle terörle mücadele, deniz haydutluğunun önlenmesi ve uyuşturucu ile mücadele gibi konularda iş birliği başlatılmıştır.

NATO'nun Küresel Ortaklık adı ile 2011 yılından itibaren etkinleştirerek sürdürdüğü iş birliği yapılanmasının, NATO'nun üzerinde çalıştığı Adaptasyon/Dönüşüm çabaları bakımından daha da önemli bir hale geldiği görülmektedir. NATO sınırları ötesinde devam eden ya da oluşması muhtemel krizlere karşı alınacak tedbirlerle küresel ve bölgesel istikrarın korunması amacıyla, yeni güvenlik algılamalarının gereği olan küresel bir yaklaşımın günümüzde hayati bir önem taşıdığı değerlendirilmektedir.

---

[139] Kaim, Markus, a.g.m.

[140] Lindley – Frech, Julian (2018) 'Adapting NATO to an Unpredictable and Fast - Changing World', NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/02/19/adapting-nato-to-an-unpredictable-and-fast-changing-world/index.html> s.e.t. 02.05.2020.

2.4. Ortaklıklar Programında Kullanılan Araç ve Mekanizmalar

NATO ortak ülkelerle iş birliği amacıyla çeşitli araç ve mekanizmalar geliştirdiği ve bunları ihtiyaca göre çeşitlendirerek genişlettiği görülmektedir. Daha çok karşılıklı çalışabilirlik (interoperability) amacına yönelik bu faaliyetler, yetenek geliştirme, savunma ve güvenlik alanında reform faaliyetlerini de içermektedir. Programın amaçları doğrultusunda hem ülkelerin ulusal ihtiyaçları, hem de NATO tarafından ortak olarak belirlenen hedeflere yönelik programlar oluşturulmakta, söz konusu programların icrası için politik seviyeden bireysel eğitim düzeyine kadar birçok araç ve mekanizma oluşturulmaktadır. İhtiyaca bağlı olarak oluşturulan araç ve mekanizmalardan önemli olanlar kısaca şunlardır;

- Ortaklık İş Birliği Menüsü (Partnerships Cooperation Menu, PCM); İçerisinde tüm Ortak Ülkelerin ulaşabileceği, daha çok karşılıklı çalışabilirlik (Interoperability), kapasite geliştirme (Building Capability), savunma ve güvenlik konularını destekleyici yıllık ortalama 1600 ayrı faaliyet bulunan bir programdır. Ülkeler buradan kendi ihtiyaçlarına uygun faaliyetleri talep etmektedirler.
- Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (Planning and Review Process, PARP) [141]; Ülkelerin gönüllü olarak katıldığı, NATO ve ilgili ülkelerin birlikte belirlediği ortaklık hedeflerine ulaşmayı amaçlayan bir süreçtir. Daha çok stratejik düzeydeki savunma planlama, savunma reformları ve bütçe planlamalarına yönelik yapılması gereken faaliyetleri içermektedir. Bu süreç aynı zamanda bir planlama aracı olarak ortakların savunma ve askerî dönüşümünün gelişim derecesini de ölçmek amacı ile kullanılabilmektedir. Süreçte ulaşılan seviye iki yılda bir değerlendirmeye tabii tutulmaktadır.
- Üyelik Eylem Planı (Membership Action Plan, MAP) [142]; NATO'ya üyelik hedefi olan ortak ülkeleri üyeliğe hazırlamak için tavsiye, destek ve pratik uygulama faaliyetlerini içeren bir süreçtir. Bu süreç bir ön değerlendirme anlamı taşımamaktadır. 2004 yılından itibaren 11 ülke (Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya, Slovenya, Arnavutluk, Hırvatistan, Karadağ ve son

[141] 'Partnership for Peace Planning and Review Process',
<https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_68277.htm> s.e.t. 25.05.2018.
[142] 'Membership Action Plan', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37356.htm> s.e.t. 22.05.2019.

olarak da Kuzey Makedonya) bu süreci tamamlayarak NATO'ya üye olmuşlar, Bosna-Hersek ise günümüzde bu süreci takip eden ülkedir.

- Bireysel Ortaklık Eylem Planı (Individual Partnership Action Plans, IPAP) [143]; Tüm ortak ülkelere açık olan bu plan, NATO ile politik düzeyde bireysel ve derin iş birliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır. NATO'dan sadece talep eden o ülkeye özgü kendi milli planlarını geliştirmek maksadıyla tavsiye ve yol gösterme esasına dayanan bu planda ülkenin savunma reformları, çevre, bilim, acil sivil eylem planı gibi konuları ele alınmaktadır.
- Bireysel Ortaklık İş Birliği Programı (Individual Partnership Cooperation Programme, IPCP); NATO'da ortaklara yönelik mevcut eğitim ve öğretim faaliyetlerden ülkelerce talep edilen faaliyetleri içeren bir programdır. Tüm ortak üyelere açık olan bu program her iki yılda bir taraflarca gözden geçirilerek NAC'ın onayına sunulmaktadır.
- Operasyonel Yetenek ve Konsept Geliştirme Programı (Operation Capability Concept, OCC) Ortak ülkelere ait kara, hava, deniz ve özel kuvvet birliklerinin talep halinde NATO düzeyinde görev yapabilecek eğitim ve hazırlık düzeyine getirilmesini esas alan dört yıllık bir programdır. Yaklaşık 19 ülkeden değişik kuvvetlere ait 100 civarında birlik toplam 14000 personel bu program içerisinde bulunmaktadır. Bu programa dahil olan birçok ülke NATO operasyonları ve NATO Mukabele Kuvvetlerine bu birliklerle katkı sağlamıştır.
- Yıllık Ulusal Programlar (Annual National Programme, ANP): Ülkelerin demokrasi, güvenlik ve savunma alanındaki reformları ve gelişmelerinin yıllık olarak ilgili ülke ve NATO danışmanlığında değerlendirildiği bir süreci kapsamaktadır. Bu süreç NATO'ya üyelik başvurusu devam eden ülkelere de açıktır. Ukrayna ve Gürcistan faaliyetlerini bu kapsamda sürdürmektedir. Bireysel Ortaklık İş Birliği Programı veya Bireysel Ortaklık Eylem Planının aksine NATO tarafından değil, bizzat ülkelerin kendisi tarafından yürütülen NAC onayı gerekmeyen ancak değerlendirmeleri NATO uzmanlarınca yapılmakta olan programlardır.

[143] 'Individual Partnership Action Plans', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49290.htm> s.e.t. 28.08.2019.

2.5. NATO Ortaklık Programı Çalışma Yöntemleri

NATO Ortaklıklar Programı belirlenen hedefleri doğrultusunda çeşitli yöntemler içermektedir. Oluşturulan bu farklı yapılar ve süreçlerle ortak ülkelerin NATO'ya önemli katkıları olmaktadır. Ortak ülkelerin belirli ihtiyaçlarına yönelik özel programlarında oluşturulabildiği bu programda iş birliği yapılan alanlar şunlardır[144]:

Danışma (consultations): NATO ile ortak çalışmanın temel yöntemi olarak görülmektedir. Özellikle politik konularda karşılıklı fikir alışverişi tarafların birbirini daha iyi anlama, bölgesel sorunlar, krizlerin önlenmesi ve güvenlik alanındaki zorlukların üstesinden gelinmesine en etkin yöntem olarak kullanılmaktadır. Bu konudaki çalışmalar NATO ve ortak ülke temsilcilerinin katılımı ile oluşturulan daimi grup ve geçici yapılar vasıtası ile düzenli olarak yapılmakta, ihtiyaca göre daha esnek bir yapıda daha geniş veya daha özel konulara yönelik daha küçük gruplarla da uygulanabilmektedir.

Karşılıklı Çalışabilirlik: NATO üyeleri arasında olduğu gibi ortak ülkeler arasında da taktik, teknik, doktrin, standart ve teçhizatlar arasında uyumlu olarak ortak hedeflere yönelik çalışmaların yürütülebilmesi önemle üzerinde durulan konulardır. NATO'nun sürekli olarak kendi içerisinde üyeleri ile yaptığı bu koordinasyonun yanında ortak ülkeler ile yapılması gereken iş birliğine verdiği önem sonucunda, NATO ile karşılıklı çalışabilirliği geliştirmeyi talep eden ülkelerin oluşturduğu Ortak Ülkeler ile Karşılıklı Çalışabilirlik İnisiyatifi (Partnership Interoperabilitiy Initiative)[145], özellikle ortak ülkelerin NATO faaliyetlerine katkısı açısından etkin bir yapı haline gelmiştir.

Ortaklarla diğer bir çalışma yöntemi de ortak ülkelerin NATO harekât görevlerine kuvvet tahsisi ile sağladığı katkıdır. Birçok yerde yürütülen eğitim faaliyetine ve Afganistan'da, Akdeniz'de ve Somali'de yürütülen güvenlik ve istikrara yönelik faaliyetlere katılım bu kapsamdaki ortak ülke faaliyetleri olarak değerlendirilmektedir.

NATO uzun bir süredir ortak ülkelerin savunma ve güvenlik yeteneklerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. Bu kapsamında yürütülen faaliyetler 2014 yılında icra edilen Galler Zirvesi'nde alınan kararlar doğrultusunda yoğunlaşması ve uzun dönem istikrarın korunmasına yönelik alanlarıda kapsayacak şekilde eğitim iş birliği,

[144] 'NATO Summit Brussels' (2018), a.g.m.
[145] 'Partnership Interoperability Initiative', <https://www.nato.int/cps/em/natohq/topics_132726.htm> s.e.t. 14.02.2018.

ve de danışmanlık desteğini kapsayacak hale getirilmiştir. Bu alanda yürütülen tüm faaliyetlerin ortak ülkelerin savunma ve istikrarının korunmasına yönelik kendi kendilerine yeterli düzeye gelmelerine katkı sağlamakta, demokrasi, insan hakları, özgürlük ve serbest ticaret gibi NATO değerleri de iş birliği sürecinde temel bir kriter olarak vurgulanmaktadır. Bütün ortak ülkelere bu kapsamda aynı yaklaşım gösterilmemekte, özellikle AD, IIG çatısında bulunan ülkelerle olan iş birliği uygulamalarında, bu ülkelere ait farklılıklar olduğu kabul edilmektedir.

NATO'nun ortak ülkelerle küresel konularda kesintisiz olarak devam ettiği daha geniş ve kapsamlı iş birliği çalışma ve programları bulunmaktadır. Bunlar kısaca:

- Terörizmle Mücadele,
- Kitle İmha Silahlarının Yayılmasını Önleme,
- Siber Güvenlik,
- Enerji Güvenliği,
- Deniz Yollarının Güvenliği
- Deniz Haydutluğu ile Mücadele
- Sivil Acil Müdahale Planlaması konularıdır.[146]

Sonuç olarak NATO Ortaklıklar Programı Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan güvenlik ortamının bir gereği olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu süreçte kendisini bir değişim ve dnüşüm sürecine tabi tutan NATO, kendisine yeni strarejiler oluşturarak bunun geregi yeni yapılanmalar ve görevler belirlediği görülmektedir. Güvenliğin sadece NATO sınırlarını güvence altına almaktan ötede yeni oluşumlara ihtiyaç duyan NATO, öncelikle Merkezi ve Doğu Avrupa olmak üzere yeni iş birliği alanları oluşturmuş ve daha sonra bunları daha da genişleterek küresel bir genişliğe ulaşmıştır. Çalışma yöntemleri ve hedefleri her bir ortak üyenin de ihtiyaç ve talepleri göz önüne alınarak hazırlanan ortaklık alt programları hem tüm NATO üyesi ülkeler tarafından onaylanmış hem de ilgili ortak ülke tarafından kabul edilmiştir. Sürecin başlangıcında oluşturulan Ortaklık Programı zaman içerisinde hem NATO'nun dönüşümünün bir gereği hem de ortaya çıkan ihtiyaçların bir gereği olarak gelişim ve dönüşüm gösterdiği görülmektedir.

[146] 'Partnership; A Cooperative Approach to Security (2013), <https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_12/20131127_131201-MediaBackgrounder-Partnerships_en.pdf> s.e.t. 19.01.2019.

3. NATO'NUN ORTAKLIKLAR PROGRAMININ BÖLGESEL VE KÜRESEL GÜVENLİĞE KATKILARI

NATO Ortaklıklar Programı NATO'nun Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik ve istikrara yönelik ortaya koyduğu temel inisiyatiflerin başında gelmektedir. Başlangıçta Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Balkanlar ve Kafkasları coğrafi alan olarak kapsadığı görülmüştür. Ancak geçen süreçte bu coğrafik yaklaşım aşılarak günümüzde küresel bir alanı kapsar hale gelmiştir. Kapsam alanında meydana gelen bu değişimin yanında programın temel mekanizmaları, yöntemlerinde değişiklikler meydana gelmiş, bunu da ötesinde temel aktörler olarak ilgili ülkelerin yanında uluslararası örgütler de iş birliği alanına daha kurumsal anlamda dahil edilmiştir. NATO ile işbirliği içerisinde olan ülkelerin her birinin amaç, hedef, öncelik ve beklentileri birbirinden farklı olabilmektedir. Bu farklılığı değerlendiren NATO ile program kapsamında dört ayrı çatı altında bulunan ortak ülkelerin bu iş birliğinden kazanımları, küresel ve bölgesel güvenliğe katkıları bu bölümde ayrı ayrı değerlendirilmektedir.

3.1. NATO'nun Kafkaslar ve Orta Asya Ülkelerine Yönelik Faaliyetleri

NATO'nun Ortaklık Programı doğrultusunda 1990'lı yılların başından itibaren Kafkasya ve Orta Asya bölgesine yönelik yürüttüğü iş birliği faaliyetlerinin günümüze kadar inişli çıkışlı devam ettiği görülmektedir. NATO'nun bu bölgelere yönelik faaliyetleri yanında birçok ülkeninde ulusal olarak bölge ülkeleri ile ikili anlamda iş birliği faaliyetlerini sürdürdürğü söylenebilir. Bu ülkelerden ABD'nin faaliyetleri kapsam olarak da en genişi ve en önemlisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. ABD'nin bölgeye yönelik ulusal çıkarları ve özellikle Afganistan harekâtı nedeni ile geliştirmeye çalıştığı iş birliğinin amacı, bu ülkelerin özellikle güvenlik konusunda kendi kendine yeterli olmalarına destek vermek ve bölgede Rusya-Çin politikalarına karşı denge sağlamak olarak algılanabilir.[147] Bölgesel ve Küresel güvenlik anlamında kritik bir değer taşıyan bu coğrafyada NATO ve NATO üyesi ülkelerin hem NATO şemsiyesi altında hem de ikili ilişkiler anlamında yürüttüğü iş birliği dikkate değer bulunmaktadır.

[147] Kireçci, M. Akif (2011) 'Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Asya Politikaları Raporu', Ahmet Yesevi Üniversitesi, s. 28-29.

Ukrayna krizi sonrası NATO Ortaklık Programında meydana gelen kırılma daha çok Kafkaslar ve Orta Asya bölgesindeki ortak ülkelerin müteakip bentlerde ülke özelinde açıklanacak olan NATO ile iş birliği faaliyetlerine olumsuz yönde etki etmiştir.

3.1.1. NATO-Rusya İlişkileri

Soğuk Savaş sürecinin sonları olan 1990'lı yıllarda başlayan NATO-Rusya ilişkileri[148] 1994 yılında imzalanan BİO (PFP) Temel Dokümanı ile resmî bir formatta gelişmeye başlamış ve aradan geçen üç yıllık süre sonunda 1997'de Yeltsin tarafından imzalanan Temel Akit (Founding Act)[149] ile özel bir konuma dönüşmüştür. İmzalanan bu belge ile taraflar iş birliğini geliştirmek amacıyla karşılıklı birçok taahhütte bulunmuşlardır. Belirlenen iş birliği alanları kısaca; barışı koruma, silahların kontrolü, terörizmle mücadele, uyuşturucu ile mücadele ve balistik füze savunması konuları olarak ifade edilmiştir. Sağlanan bu gelişme, 2002 yılında Roma'da, NATO üyesi ülke liderleri ile Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin arasında imzalanan deklarasyonla daha da güçlendirilmiş[150] ve NATO-Rusya Konseyi (NATO-Russia Council) kurulmuştur. Oluşturulan bu konseyde Rusya'ya eşit oy hakkı verilerek kararların oybirliği ile alınması kararlaştırılmıştır. Rusya böylece bugüne kadar üye ülkeler dışında hiçbir ülkenin sahip olmadığı bir statü kazanmıştır. Rusya süreç boyunca özel statü talebinde ısrarcı olmuş, buna neden olarak da kendisinin bölgenin büyük gücü olarak kabul edilmesi ve NATO'dan kendi aleyhine istenmeyen bir karar alınmasını önleyebilmek olarak değerlendirilmiştir.[151] Konseyin kuruluşu ile NATO-Rusya iş birliği hız kazanmış, Temel Akit ile belirlenen iş birliği alanlarında yürütülen faaliyetlere ilave olarak Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik ve Yardım Harekâtına (ISAF) yönelik birçok konuda da iş birliği yapılmaya başlanmıştır. Yine bu süreçte Belçika-Mons'ta bulunan SHAPE Karargâhı ile Moskova'da karşılıklı irtibat ofisleri açılmıştır. NATO-Rusya iş birliğinin yoğun olarak ilerlemesine katkı yapan etkenlerden diğeri de 11 Eylül sonrası tarafların ortak tutum alması olarak görülmektedir. Nisan 2014'e kadar birçok konuda gelişme gösteren NATO-Rusya ilişkileri özetle aşağıdaki alanlarda yoğunlaşmıştır.

[148] 'Relation with Russia', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50090.htm> s.e.t. 06.11.2019.
[149] 'The NATO–Russia Founding Act', <http://www.nato.int/cps/en/natolive/offical_texts 25468.htm> s.e.t. 05.12.2018.
[150] 'The NATO-Russia Rome Declaration' (2002) <http://www.nato.int/cps/en/natolive/offical_texts 19572.htm> s.e.t. 16.01.2018.
[151] Smith, Julianne (2008) 'The NATO – Russia Relationship, Defining Moment or Deja Vu', CSIS, s. 2-13.

- NATO'nun Afganistan Harekâtı ve Afgan Silahlı Kuvvetlerine Destek; Rusya 2008 yılında Afganistan'da NATO tarafından icra edilen Uluslararası Güvenlik ve Yardım Harekâtına (ISAF) yönelik olarak çoğunlukla ulaştırma alanında yardım yapmayı teklif ederek destek sağlamıştır. Yine Afgan Silahlı Kuvvetlerinin hava araçlarının bakımına yönelik destek faaliyeti de sürdürülmüştür.
- Afganistan ve Orta Asya ülkelerine uyuşturucu ile mücadele eğitimi; NATO-Rusya Konseyi kapsamında, BM ilgili birimleri ile koordineli olarak Afganistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Pakistan'dan ilgili personele NATO ülkeleri ve Rusya tarafından bu konuda eğitim verilmiştir. Temmuz 2014'e kadar uyuşturucu ile mücadele konusunda eğitim alan personel sayısı 3500 kişidir.[152]
- Terörle Mücadele; NATO-Rusya Konseyi kapsamında 2004 yılında başlayan terörle mücadelede iş birliği, eğitim, tatbikat, bilgi paylaşımı ve teknolojik destek alanlarında sürmüş, Rusya, NATO'nun Akdeniz'de terörizme karşı icra ettiği Aktif Çaba Harekâtına (AE) birkaç kez gemi göndererek destekte bulunmuştur.
- Hava Sahasının Kontrolü Alanında İş Birliği; Rusya, özellikle muhtemel bir 11 Eylül benzeri hava saldırısını önlemek maksadıyla NATO'da yapılan çalışmalara aktif olarak destek sağlamıştır.
- Füze Savunması Alanında İş Birliği; Bu alandaki çalışmalar 2003 yılında başlamış, birçok kez ortak tatbikat ve ortak çalışma yapılmış, ancak son dönemde NATO'nun geliştirdiği füze savunma sistemine karşı Rusya'da oluşan kaygılar tam olarak giderilememiştir.
- Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma Alanında İş Birliği; NATO-Rusya Konseyinin üzerinde etkin olarak çalıştığı bu alanda birçok ortak çalışma yapılmış, teknik alanda yapılan iş birliği ile etkin sonuçlar alınmıştır.
- Nükleer Silahların Kontrolü Alanında İş Birliği; Bu konuda yapılan çalışmalarda karşılıklı güven ve nükleer kazaların önlenmesine yönelik çalışmalar yapılmış, iş birliğinin geliştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.
- Askerî Alanda İş Birliği, Deniz Haydutluğu Alanında İş Birliği, Denizaltı Arama Kurtarma Alanında İş Birliği ile Savunma Sanayi, Savunma Reformu, Lojistik,

[152] 'Relation with Russia' (2019), a.g.m.

Bilimsel Çalışmalar, Sivil Acil Durum ve Dil Eğitim Alanlarında İş Birliği faaliyetleri de diğer ortak çalışma alanları olmuştur.

Son 26 yıl içerisindeki NATO-Rusya ilişkileri incelendiğinde, önce Kosova'da her iki taraf arasında ciddi bir kriz yaşandığı Rus delegasyonun NATO'nun PCC Belçika/Mons'daki ofisini kapatıp personelini geri çektiği; ancak, ilişkilerin devam ettirildiği, 2008 Gürcistan krizinde ise ilişkilerin NATO tarafından askıya alındığı, ancak tarafların ortak çabaları ile 2010'da tekrar başlatıldığı görülmektedir.[153] Asıl gerilme, 2014'te ortaya çıkan Ukrayna krizi sonrası ilişkilerin NATO tarafından tekrar askıya alınması ile yaşanmış, sadece NATO-Rusya Konseyi çerçevesinde diplomatik kanal gerektiğinde kullanılmak üzere açık tutulmuştur.[154] Rusya, Avrupa–Atlantik güvenliğinin kendisi olmadan sağlanamayacağını ileri sürerek ilişkilerin aynı düzeyde devamını istese de NATO aynı düşüncede olmadığını açıklamıştır.[155] Rusya'nın, bugün gelinen durumu Soğuk Savaş'tan daha tehlikeli gördüğünü de her fırsatta dile getirmeye devam ettiği de bir gerçektir.[156]

NATO-Rusya ilişkileri ABD'ye yapılan 11 Eylül terör saldırılarının hemen sonrasında büyük gelişme göstermiş, gayri resmî ortamlarda Rusya'nın NATO üyeliği dahi konuşulmuş olsa da[157] Putin'in son döneminde ortaya koyduğu yeni stratejilerle[158] bugün Ukrayna krizi sonrası gerginlik durumuna dönülmüştür. Aslında Rusya başından beri kendisinin dışında NATO ile iş birliğine başlayan ülkelerin bu faaliyetini hep tehdit olarak algılamış, bu girişimleri NATO'nun kendi bölgesine müdahalesi olarak görmüştür.[159] Rusya Devlet Başkanının Putin'in 2014 yılı sonlarında yayımladığı yeni ulusal güvenlik stratejisinde[160]

---

[153] King, Paul (2014) 'NATO-Russia: Trust or Bust?', NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/2014/Russia/EN/index.htm> s.e.t. 16.07.2018.
[154] 'NATO-Russia Relations: The Background' (2020), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/2003-NATO-Russia_en.pdf> s.e.t. 08.06.2020.
[155] 'The Secretary General's Annual Report' (2014) <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_116854.htm> s.e.t. 05.06.2020.
[156] Ivanov, Igor (2015) 'Ukrain Crisis More Dangerous Than Cold War', RIAC, <http://russıancoucil. ru/eninner/?id-4-51506&active-id11-39> s.e.t 20.05.2019.
[157] Karabeshink, Leonid A. / Spechler, Dina R. (2007) 'EU and NATO Enlargement; Russia's Expectations, Responses and Options for Future', Europen Security Volume 16, Issue 3-4, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09662830701776056?casa_token=YxUdbJVa0AUAAAAA:AzuY7WIsEwEexwXKklYVQy3_ZT8fnfTzMPY8jaPRFDRBİOQi_lISf9vjmG_cR6_1jNTeaeaSVxyBWw> s.e.t. 05.06.2020.
[158] Starr, S. Frederick / Cornell, Stante E. (2014) 'Putin's Grand Stategy: The Eurasian Union and Its Discontents', Central Asia Caucause Institute Silk Road Studies Program, s. 59-82.
[159] Purtaş, Fırat (2005) Bağımsız Devletler Topluluğu, Ankara, s. 222.
[160] 'Russian National Security Strategy' (2015), <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-

NATO Rusya için birinci tehdit olarak gösterilmiştir.[161] Günümüzde NATO-Rusya ilişkilerinin derin bir kriz içinde olduğu görülmektedir. İş birliğinin ötesinde, karşılıklı tehdit ve yaptırımlar her geçen gün daha da derinleşerek sürmekte, gelinen noktada Rusya bölgede geliştirdiği Avrasya Birliği (EU), Kolektif Güvenlik ve Ticaret Örgütü (CSTO) ve Şangay İş Birliği Örgütü gibi inisiyatiflerle eski gücüne kavuşarak varlığını sürdürme ve bölgeyi kontrol etme gayretlerini yoğunlaştırdığı değerlendirilmektedir. Rusya'nın bu çabaları da bölge ülkelerinin başta NATO ve Batı ile ilişkilerini etkilemekte, onları Rusya dışında seçenek bırakmayacak şekilde ekonomik ve siyasi bakımdan zorlamaktadır.

NATO Ortaklık Programına ilk katılanların başında gelen ve katılımını müteakip 2014 yılına kadar geçen süreçte bazı güçlüklere rağmen programın gelişmesine katkı sağlamış en kritik ülkenin Rusya olduğu görülmektedir. Söz konusu katkı her zaman olumlu olmasa da, içerisinde bulunma ya da engel çıkarmama bir katkı olarak değerlendirilmiştir. Güvenliğin dönüşüm sürecine bakıldığında 1990 yıllardaki güvenlik aktörlerinin önde gelenlerinden birisi olarak Rusya'nın başlangıçtaki olumlu yaklaşımlarının, Soğuk Savaş sonrası kendi geleceğini de batı dünyası içerisinde görmesinin, NATO'nun Ortaklık Programının başlaması ve gelişmesinin nedenlerinden olduğu söylenebilir. Gelişen zaman içerisinde buna politik ve ekonomik etkenler de dahil olmak üzere güvenlik parametrelerindeki değişim de eklendiğinde, Rusya'nın tutumundaki değişimlerin nedenlerini değerlendirmek mümkün olmaktadır. Daha önce NATO-Rusya ilişkileri ortaklık (partnership) genel çerçevesinde devam ederken, son dönemde 2010 yılı sonrasından itibaren karşılıklı eşitlik temeli üzerinde devam ettirme talepleri özellikle vurgulanmaya başlanmıştır. Aslına bakılırsa Rusya'nın, NATO ile ilişkilerinde NATO-Rusya Konseyi vasıtası ile bir noktada bu ayrıcalığa sahipken (30+1 ile karar alınması), bunun ötesinde beklentiler içerisine girmesinin nedeni olarak, yeni duruma göre geliştirdiği çıkar hesaplarının olabileceği değerlendirilmektedir. Bu tür talepler ülke içi politik nedenler ya da ekonomik nedenler olacağı gibi güvenlik tabanlı yaklaşımlar veya tümünü kapsayan genel bir dönüşüm olarak da alınabilir. Rusya özeline bakıldığında bir imparatorluk tarihine sahip ülkenin mevcut yöneticilerinin ülkelerini yeniden büyük yapma hedeflerine dayandığı söylenebilir. Burada önemli olan konu bunun hangi yöntemlerle yapılmak istendiği gerçeğidir. Günümüzde bu yaklaşımdaki değişim bir noktada Rusya'nın SSCB dönemindeki kuvvete dayalı politikalara dönüş yaptığı şeklinde ortaya

Strategy-31Dec2015.pdf> s.e.t. 09.12.2019.

[161] Sinovest, Polina / Renz, Bettina (2015) 'Russia's 2014 Military Doctrine and Beyond: Threat Perceptions, Capabilities and Ambitions', NDC Rome, Research Paper, No 117.

çıkmış gözükmesinin yanında, kimi otoriteler tarafından da konu daha da ileri götürülerek, Rusya'nın hibrit bir savaş konseptini uygulanmaya koyduğu ifade edilmiştir.[162]

Soğuk Savaş sonrası süreçte Rusya kuvvet kullanmadan saldırgan bir görünümde olmamaya çalışırken, Ukrayna krizinde egemen bir devletin bir kısım toprağını yani Kırım'ı ilhakı, arkasından Ukrayna'nın doğu bölgesini işgali sonrasında işgalci bir devlet konumuna dönüşmüştür. Bu gelişmeye karşı NATO'nun Doğu Avrupa'da başlattığı 5'inci maddeye dayalı caydırma ve savunma faaliyetlerini kabul edilmez bulan Rusya, kendi eylemlerinin haklılığını ileri sürerek çeşitli sebepler açıklamış olsa dahi, NATO için iş birliği bağlamında önemli bir kırılma olmuştur.[163] NATO ve AB tarafından beklenmeyen bir durum olarak görülen bu çok derin krizin kalıcı bazı etkilere neden olacağı değerlendirilmektedir. NATO'nun ve Rusya'nın karşılıklı olarak birbirine olan ihtiyacı açıktır. Avrupa-Atlantik güvenliği için çok önemli bir etkisi olan Rusya ile ilişkilerdeki olumsuz gelişmeler sonucunda Baltık ülkeleri tarafından 2014 sonrası Rusya ciddi bir tehdit olarak kabul edilmiş, akabinde 2014 Galler Zirvesi'nde bu yönde kararlar alınmıştır. Gelişmelerin NATO Ortaklık Programına olumsuz etkisi yanında, Rusya ile sınırları bulunan üye ülkeler açısından NATO 5'inci madde kapsamında da yeni yaklaşımlar yaşanmıştır. NATO'nun Rusya'yı Temel Akit'e uymayan ve komşularına karşı kuvvet kullanan taraf olarak görmesine karşın Rusya da NATO'yu kendisini çevrelemeye çalıştığı ve kendisine karşı güvenlik zafiyeti oluşturduğunu ifade etmektedir. Krizin başından itibaren NATO-Rusya Konseyi'nin açık tutulmasına rağmen, yapılan görüşmelerde olumlu yönde bir ilerleme sağlanamadığı görülmektedir.[164] Ukrayna krizi sonrası 2016'da iki, 2017'de üç ve 2019'da iki kez Brüksel NATO Karargâhında da toplanan NATO-Rusya Konseyi karşılıklı görüşmelerde mevcut sorunlara yönelik önemli bir sonuca ulaşamamıştır.[165]

NATO için yeni bir konsept ihiyacı ve bu bağlamda Rusya ile yeni bir temel akit hazırlanmasının tartışıldığı bugünlerde taraflarca ortaya konacak temel argümanlar çok önemlidir. Yakın bir gelecekte olmasa bile orta vadede NATO-Rusya ilişkilerinin evrileceği

[162] Johnson, Dave (2015) 'Russian's Approach to Conflict-Implications for NATO's Deterrence and Defence', NDC, Research Paper, s. 2-8.
[163] 'NATO-Russia Relations: The Facts' (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_111767.htm> s.e.t. 17.05.2020.
[164] Toktogulov, Beishenbek (2015) 'The NATO-Russia Council and Changes in Russia's Policy Toward NATO', METU.
[165] 'NATO -Russia Council Meets in Brussels' (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_167682.htm?selectedLocale=en> s.e.t 06.03.2020.

yön, NATO Ortaklık Programı'nın da geleceğine etki edecektir.[166] Avrupa'nın bir bütün olarak güvenliği temel yaklaşımı üzerinden 2017 de Karadağ ve 2020 yılında da Kuzey Makedonya'nın NATO üyesi olmasıyla, Moldova, Bosna, Kosova bir yanda, Sırbistan da kendi koşulları ile diğer yanda bu güvenlik çerçevesine yeni bir resim oluşturmaktadır.

Rusya- NATO ilişkilerinde Suriye, Libya ve Irak'da devam eden krizlerin diğer bir mücadele alanı olması ya da bu kriz konularının iş birliği fırsatlarının yaratılabileceği bir altyapı çerçevesinde değerlendirilmesi, NATO Ortaklıklar Programının geleceği açısından hayati önemdedir. Diğer yandan Afrika'da meydana gelen gelişmeler ve Uzakdoğuda oluşan güvenlik değişimleri karşısında, NATO-Rusya ilişkilerinin NATO AD, IIG, KO çatıları ile yürütülen faaliyetlere de olası etkileri gözardı edilmemelidir. NATO tarafından en düşük düzeye indirilen NATO-Rusya ilişkileri konusunda özellikle NATO'nun bir karar vererek yeni bir strateji belirlemesi, beliren muhtemel riskleri de azaltacaktır.[167]

3.1.2. NATO-Gürcistan İlişkileri

Gürcistan'ın 1994 yılında NATO'nun BİO Temel Akit dokümanını imzalaması ile başlayan güvenlik ve savunma alanındaki iş birliği, 1999 yılında Planlama ve Gözden Geçirme Sürecini (PARP) tamamlamıştır. Bu süreçte karşılıklı eğitim ve tatbikat faaliyetleri icra edilmiş ve Gürcistan 2004 yılında Bireysel Üyelik Eylem Planını (IPAP) imzalayarak NATO'ya üyelik hedefinin resmî adımını atmıştır. İş birliği faaliyetleri Nisan 2008'de icra edilen NATO Bükreş Zirvesi'ne kadar gelişerek devam etmiş ve zirvede NATO Devlet ve Hükûmet Başkanları Gürcistan'ın gelecekte NATO üyesi olması konusunda görüş birliğine varmışlardır. Bu görüş daha sonra 2009, 2010 ve 2012'de icra edilen NATO Zirvelerinde de tekrar edilmiştir.[168] Rusya'nın Ağustos 2008'de Gürcistan'a yönelik askerî harekâtı sonrası meydana gelen gelişmelerin de etkisi ile NATO-Gürcistan Komisyonu (NGC) kurulmuş ve özel ilişki statüsü ile iş birliğinin gelişmesi hız kazanarak NATO Güney Kafkaslar ve Gürcistan İrtibat Ofisi Tiflis'te açılmıştır. Bu oluşumla, NATO-Gürcistan arasındaki siyasi diyaloğu ve iş birliği faaliyetlerini kuvvetlendirmek hedef alınmıştır. Hazırlanan yıllık programlarla askerî ve sivil alandaki iş birliğinde dönüşüm planları dahil olmak üzere kamu

[166] Radoslava, Stefanova (2017) 'A Personel Take on NATO-Russia Relations', NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2017/06/13/a-personal-take-on-nato-russia-relations/index.html> s.e.t. 22.07.2019.
[167] Dempsey, Judy (2017) 'NATO's Eastern Flank and Its Future Relationship With Russia', Carnegie Europe.
[168] 'Relation with Georgia', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm> s.e.t. 20.07.2018.

ve özel sektörde; demokrasi, gelişmiş yönetim, hukuk, ekonomi, savunma ve güvenlik alanlarında reform çalışmaları başlatılmıştır. İş Birliği alanları kısaca şunlardır; [169]

- Güvenlik Alanında İş Birliği: Gürcistan NATO Operasyonlarına en fazla destek sağlayan ortak ülkelerin başında gelmektedir. Kosova'da 1999-2008 yılları arasında görevlendirdiği birlikle harekâta destek sağlamış, Afganistan'da ISAF harekâtına ülke olarak en fazla muharip kuvvet desteği sağlayan ülkelerden birisi olmuştur.[170] Gürcistan'ın NATO'nun Mukabele Kuvvetine (NRF) katkı yapma gayretleri devam etmektedir.
- Savunma Güvenlik Reformları Alanında İş Birliği; 1999'da başlatılan Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (PARP) ile belirlenen ortak hedefler doğrultusunda Gürcistan Silahlı Kuvvetlerinin NATO standartlarında yeniden yapılandırılması, kısaca taktik, teknik ve icra yeteneği ile NATO ile çalışabilir bir düzey hedeflenmiştir. Gürcistan'ın bu çabalarına hem NATO kurumsal olarak hem de üye ülkeler bireysel olarak destek sağlamaktadırlar. Özellikle NATO'nun Operasyonel Konsept ve Kabiliyet Geliştirme Programına (OCC) yönelik gayretleri ileri düzeye ulaşmış bulunmaktadır. Eylül 2014'te Galler'de toplanan NATO Zirvesinde[171] hayata geçirilen iki konuya, Ortaklarla Karşılıklı Çalışabilirlik İnisiyatifi (Partneship Interoperability Initiative, PII) ve Güvenlik ve Savunma Yeteneklerini Geliştirme (Defence Capability Building, DCB) paketlerine katılan ilk ülkelerden birisi Gürcistan olmuştur. Yine bu zirvede Gürcistan'a özel ayrıntılı bir destek paketi (Substantial NATO-Georgia Package, SNGP[172]) de uygulamaya alınmıştır. Gürcistan'da diğer ülkelerden farklı olarak Savunma Yeteneklerini Geliştirme Okulu (Defence Institution Building School[173]) ve Müşterek Eğitim ve Değerlendirme Merkezi (Joint Training and Evaluation Centre[174]) NATO ile iş birliği içerisinde

[169] 'Backgrounder', <http://www.nato.int./nato_static_fl2014/assets/pdf> s.e.t. 22.03.2019.
[170] 'Deepening Relations with Georgia', <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/2013530_backgrounder_nato_georgia-eng.pdf> s.e.t. 01.06.2020.
[171] 'NATO-Wales Summit Declaration, a.g.m.
[172] 'Substantial NATO-Georgia Package (SNGP)', <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170221_1702-georgia-sngp-factsheet-en.pdf> s.e.t. 17.11.2019.
[173] 'Defence Institution Building School', <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160628_1607-dib-georgia-en.pdf> s.e.t. 06.07.2019.
[174] 'NATO-Georgia Joint Training and Evaluation Centre', JTEC, <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170221_1702-georgia-jtec-pamphlet-en.pdf> s.e.t. 07.02.2020.

faaliyete başlamıştır. Müşterek Tatbikat ve Değerlendirme Merkezinin hayata geçirilmesi ile 2016 yılından itibaren Tiflis'te NATO üyesi ülkelerin de katıldığı NATO -Gürcistan tatbikatları yapılmaya başlanmıştır. NATO ve Gürcistan arasında gelişen ilişki düzeyi, Kafkasya'yı arka bahçesi ve yumuşak karnına en yakın alan olarak gören Rusya tarafından büyük tepki ile karşılanmakta, bu tepkiler çeşitli gerilimlere yol açmaktadır.[175]

Sivil Acil Durum Planlaması, Bilimsel Alanda İş Birliği, Doğal Afet ve Çevre konularında İş Birliği ve Kamuoyunun Bilgilendirilmesi konularında da ortak çalışmalar sürdürülmektedir.

Halen NATO'nun Tiflis'te İrtibat ofisi bulunmakta ve buna karşı Gürcistan'ın da birçok NATO Karargâhında görevli personeli bulunmaktadır. Gürcistan Ortaklık Programı başta olmak üzere yürütülen savunma ve güvenlik faaliyetlerinde daima NATO ile iş birliği içerisinde olmuş ve olmaya devam etmektedir. NATO ise Gürcistan'ın bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü tanıdığını her ortamda ifade ederek buna aykırı gelişmeleri kabul etmediğini belirtmekte, üyeliğe yönelik gayretlerini desteklemektedir.

Gürcistan, Kafkaslarda NATO ile en yoğun iş birliği içerisinde bulunan ve NATO için resmî üyelik süreci devam eden tek ülke olarak NATO'nun bütün harekât görevlerine aktif olarak iştirak etmekte, bu gayretlerini AB ile olan ilişkileri ile de uyumlu götürmektedir.[176]

NATO'nun 2008'de Gürcistan'a verdiği üyelik sözünü aradan geçen 12 yıllık süreçte yerine getirilememiştir. Bunun nedenine bakıldığında Gürcistan'ın üyelik kriterlerini karşılayamama durumundan çok, NATO-Rusya ilişkilerinde yaratabileceği etkiden kaynaklandığı görülmektedir.Gürcistan'ın üyelik hedefi, herşeye rağmen devam etmektedir. Bölgesinde kritik bir öneme sahip olan Gürcistan'ın NATO Ortaklık Programı kapsamında NATO Operasyonlarına önemli katkılar yapmaya devam etmesine rağmen NATO-Rusya ilişkilerinin geldiği noktaya bakıldığında üyelik hedefinin kısa sürede gerçekleşmesinin zor olacağı gözükmektedir. NATO 2018 Brüksel Zirvesini müteakip, NATO-Gürcistan Komisyonu tarafından yayımlanan deklarasyonda tarafların iş birliği alanında yoğun çabaları ortaya konmuş ve Gürcistan'ın NATO için öneminin altını tekrar çizmiş ancak

[175] 'Georgian Defence Forces Lead NATO-Georgia Exercise' (2019), <https://mod.gov.ge/en/news/read/7203/georgian-defence-forces-lead-nato-georgia-exercise-2019> s.e.t. 24.01.2020.
[176] 'European Neighbourhood Policy', <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/european-neighbourhood-policy_en> s.e.t. 05.06.2020.

bunun ötesinde bir karar alınmamıştır.[177] NATO Rusya'ya karşı Gürcistan'a olan desteğini devam ettirmekte, özellikle 2008 sonrası Abhazya ve Güney Osetya bölgelerini işgal altındaki Gürcistan toprağı olarak kabul ettiğini açıklamış, bu desteğinin bir işareti olarak 27 Mayıs 2019'daki Askerî Komite Toplantısını Tiflis'de icra etmiştir.[178] Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO ile olan ilişkisinin derecesi Rusya için daima kırmızı çizgi olarak ifade edilerek, NATO-Rusya ilişkilerinin bu nedenle olumsuz yönde etkileneceği her defasında açık olarak belirtilmektedir.[179] Yine tarafların Karadeniz'e yönelik önem ve önceliklerinin ve NATO'nun bu bölgeyi kapsayan yeni yaklaşımlarının hem bölge, hem de Gürcistan açısından hassas bir konu olduğu hatırlanmalıdır.[180]

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sonrasında başlayan NATO-Rusya gerginliği ve NATO'nun aldığı tedbirler kapsamındaki faaliyetlerden birisi de Gürcistan'la olan iş birliği faaliyetlerinin arttırılmasıdır. Özellikle Gürcistan'da açılan ortak tesisler ile Tiflis'de icra edilen NATO-Gürcistan ortak tatbikatını, Rusya'nın bölgedeki artan askerî faaliyetlerine karşı bir mesaj olarak da görmek mümkündür. Kısaca Ukrayna krizi sonrası iş birliği faaliyetlerini arttırdığı ülkelerin başında Gürcistan gelmektedir.

Gürcistan'ın NATO ile olan iş birliğinin temel esası, bağımsızlığını kazandıktan sonra kendisine Batı değerlerine dayanan bir gelecek planlaması ve buna uygun politikalar geliştirmesi, bu yaklaşımlarının da NATO Ortaklık Programı ile uyumlu olarak uygulanmasıdır. Ancak Gürcistan'ın bu arzusunun Rusya tarafından kabul görmemesi hatta NATO'nun kendi alanına müdahalesi olarak kabul edilmesi, bu bölgede bir güvenlik sorunu oluşmasına sebep olmaktadır. Gürcistan NATO Ortaklık Programındaki hedefi olan NATO üyeliğini henüz gerçekleştirememiş olsa da, NATO'dan aldığı destekle Rusya'nın kendisine karşı ancak sınırlı ya da kontrollü bir tepki gösterebilmek zorunda kalmasını sağlamayı başarmaktadır. Diğer bir deyişle Gürcistan'ın geleceği ve güvenliği için NATO ile Ortaklık Programı kapsamında yapılan iş birliği, mevcut politikası açısından vazgeçilmez olarak görülmektedir. NATO tarafından konuya bakıldığında ise, Rusya'nın Avrupa'nın güvenliğine yönelik potansiyel risk üretebilecek faaliyetlerinin, özellikle yeni güvenlik

[177] 'NATO-Georgia Commission Declaration at the Brussels Summit' (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156627.htm?> s.e.t. 22.03.2020.
[178] 'NATO Military Committe Visit Georgia in Show of Continued Support' (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_165091.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 11.01.2020.
[179] 'NATO-Russia Council Offical Website', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm> s.e.t. 05.06.2020.
[180] Adzinbaia, Zviad (2017) 'NATO in the Black Sea: What to Expect Next', NDC Rome, Research Paper, No 141.

konsepti bağlamında daha da ileri boyutlara geçmemesi sağlanmakta, bir anlamda Kırım benzeri bir harekâtın burada uygulanmasını önlenmiş olmaktadır.

3.1.3. NATO-Azerbaycan İlişkileri

1994 yılında karşılıklı imzalanan ortaklık belgesi ile gelişmeye başlayan NATO Azerbaycan iş birliği özellikle demokratik kurumsal yapılanma ve savunma reformları gerçekleştirme alanında aktif olarak devam etmektedir.[181] Azerbaycan NATO'nun ortaklık araçlarından Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (PARP), Bireysel Ortaklık Eylem Planı (IPAP), Savunma Eğitimini Güçlendirme Programı (Defence Education Enhancement Programme, DEEP), Ortaklarla Karşılıklı Çalışabilirlik İnisiyatifi (Partnership Interoperability Initiative, PII) ve Operasyonel Konsept ve Yetenek Geliştirme Programı'na (OCC) katılarak belirlenen ortak hedefler ve ülke ihtiyaçları doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmektedir.[182] NATO'ya üyelik talebi bulunmayan Azerbaycan Dağlık Karabağ Sorununu daima gündemde tutarak toprak bütünlüğü konusundaki hassasiyetini dile getirmekte ve bu sorun nedeni ile yerinden edilmiş vatandaşlarının topraklarına geri dönmesini talep etmektedir. NATO Azerbaycan arasında yapılan iş birliği faaliyetleri özetle şunlardır;

- Güvenlik Alanında İş Birliği: Azerbaycan NATO'nun güvenlik alanındaki tüm faaliyetlerine aktif olarak katılma gayreti içerisindedir. 1999'dan itibaren kuvvet desteği sağladığı Kosova Operasyonuna 2008 yılına kadar devam etmiş, yine 2002'den itibaren Afganistan'da yürütülen faaliyete hem kuvvet olarak hem de mali olarak katkı sağlamıştır.
- Savunma Güvenlik Reformları Alanında İş Birliği; Azerbaycan'ın üzerinde en fazla gayret gösterdiği ve yoğun çaba harcadığı alan, kendi silahlı kuvvetlerini yeniden yapılandırmak, harekâta hazırlık ve harekât yeteneklerini NATO standartlarına çıkarmaktır. Buna yönelik olarak komuta kontrol, bütçe planlaması, lojistik konuları başta olmak üzere çalışmaları devam etmektedir. Operasyonel Konsept ve Yetenek Geliştirme Programı (OCC)[183] kapsamında hali hazırda bir tabur, önümüzdeki

[181] 'Relations with Azerbaijan', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49111.htm> s.e.t. 16.02.2019.
[182] 'Azerbaijan-NATO, Mission of Republic of Azerbaijan to NATO', <http://nato-pfp.mfa.gov.az/en/parent/3> s.e.t. 18.09.2019.
[183] 'Operational Capabilities Concept (OCC), NATO, Mission of Republic of Azerbaijan to NATO', <http://nato-pfp.mfa.gov.az/content/24> s.e.t. 18.07.2019.

dönemde de ikinci taburunu NATO standartlarına ulaştırılması gayretlerini sürdürmektedir. Silahlı Kuvvetlerin sivil otorite tarafından etkin kontrolü alanında yapılması gereken reformlar dahil birçok kurumsal alandaki reform faaliyetleri üzerinde NATO ile ortak çalışmaları devam etmektedir.

- Sivil Acil Durum, Bilim, Çevre ve Halkın bilgilendirilmesi üzerinde iş birliği yapılan diğer alanlardır.

Azerbaycan NATO ile ilişkilerini bir denge politikası temelinde gerektiğinde Rusya dışında da bir seçeneğe sahip olma yaklaşımı ile sürdürmektedir. Özellikle silahlı kuvvetlerinin yeniden yapılandırılması, harekât yeteneklerinin artırılması yönünde çabaları içerisindedir. Doğal kaynaklarına dayanan ekonomik gücü ile de orantılı olarak bölge politikalarında etkin rol oynama gayretini devam ettirmektedir.

Azerbaycan'ın NATO Ortaklık Programı kapsamında NATO ile iş birliği gayretleri sadece güvenlik yaklaşımları sonucu yapılan değerlendirmelere dayanmamaktadır. Azerbaycan bağımsızlığını müteakip, Türkiye ile olan tarihi bağlarının da etkisiyle Batı değerlerine dayanan ve Batı dünyasının parçası olarak bir gelecek öngörmesinin ihtiyacını hissetmiş, NATO Ortaklık Programına katılmış ve halen de aktif olarak program içerisindeki faaliyetlerini devam ettirmektedir. Azerbaycan bu süreçte gerçek anlamda silahlı kuvvetlerinin yeteneklerini geliştirmiş, savunma sanayi anlamında önemli programlar başlatmış ve bunu yaparken de NATO'dan tecrübe paylaşımı eğitim ve planlama alanında destek almıştır. Bu süreçte Azerbaycan'nın NATO faaliyetlerine hemen hemen her alanda imkânları ölçüsünde sağladığı destek, NATO için ne kadar önemli ise bu faaliyetlerin icrasında Azerbaycan'ın edindiği tecrübe de o kadar önemlidir. Bu kazanımlara örnek olarak NATO Operasyonel Konsept ve Yetenek Geliştirme Programı (OCC)'na katılan ve başarı gösteren Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri birliklerinin miktarı, çeşitli NATO Karargahlarında görev yapan Azerbaycan subaylarının sayılarının ve etkinliklerinin artması, kazanılan yetenekler ile Azerbaycan birliklerin NATO Operasyonlarındaki başarıları gösterilebilir. Azerbaycan açısından güvenlik alanındaki en kritik konu Dağlık Karabağ sorunudur. Bu konuya yönelik olarak NATO'nun Azerbaycan'nın toprak bütünlüğünü tanıyarak kurumsal desteğini almış olsa da çözüm noktasında bir ilerleme sağlanamamış olması Azerbaycan açısından hassas bir güvenlik sorunu olarak görünmektedir.[184] Ancak Azerbaycan'ın

[184] 'Azerbaycan-NATO: İş Birliği Perspektifi ve Jeopolitik Gerçekler', 26 Nisan 2019,Newtimes az, Bakü, <http://newtimes.az/tr/cyberspace/6062/26 Nisan 2019> s.e.t. 12.03.2020.

ekonomi ve güvenlik alanlarında son dönemde sağladığı gelişim, kendisini bu sorunu çözmede çok daha güçlü bir konuma getirmiştir. Bölgede yeni bir kriz çıkma ihtimalinin sürekli var olması Rusya'nın bu krize öngörülemez tepkisi gibi riskler nedeni ile dengeli bir kriz yönetimi yaklaşımı sürdürülmeye çalışılmaktadır. Herşeye rağmen Azerbaycan'ın bu konuda NATO'nun yaklaşımlarını önemsediğini de dikkate almak gerekmektedir.[185]

NATO açısından Azerbaycan olan ile iş birliğinin anlamına bakıldığında Jeostratejik bir bölgede, doğal kaynakları zengin, askerî yetenekleri gelişmiş, batı değerlerini önemseyen bir ülke ile iş birliği, hem politik hem ekonomik hem de güvenlik anlamında bir katma değer olarak görülmektedir.[186] Azerbaycan'ın NATO iş birliği faaliyetlerinde Ukrayna krizi sonrası gözle görülür düzeyde bir değişim yaşanmadığını söylemek mümkündür.

Azerbaycan'ın NATO Ortaklık Programındaki konumuna Türkiye NATO üyesi bir ülke olarak diplomatik ve askerî kanatta destekleyici bir konumdadır. Türkiye-Azerbaycan Askerî Eğitim İş Birliği Antlaşması[187] temelinde özellikle Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerinin NATO görevlerine yönelik eğitim ve harbe hazırlık faaliyetlerine Türkiye büyük katkılar sağlamaktadır.[188]

3.1.4. NATO-Ermenistan İlişkileri

Ermenistan'ın 1994 yılında katıldığı Ortaklıklar Programı ile devam eden iş birliği faaliyetleri Bireysel Ortaklıklar Eylem Planı (IPCP) ve Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (PARP) çerçevesinde devam etmektedir. NATO için Ermenistan ile ilişkilerde temel öncelik politik diyaloğu güçlendirmek ve ülkedeki demokratik ve savunma yapılanmalarının reformlarına tavsiyelerle katkı sağlamak olarak belirtilmektedir.[189] NATO'ya üyelik talebi bulunmayan Ermenistan, hemen hemen bütün ortaklık mekanizmalarına katılmakta, küçük seviyede olsa da NATO harekât görevlerine kuvvet desteği sağlamaktadır. İş birliği alanları ise özetle şunlardır;

---

[185] Finch, Ray (2019) 'Waiting for the Storm: South Caucaus', NDC Russian Studies Series 1/19, Book Review, <http://www.ndc.nato.int/research/research.php?icode=572> s.e.t. 22.03.2020.
[186] Zengin, Eyüp / Tosun, M. Sadi (2014) 'Barış İçin Ortaklık Programı Çerçevesinde Azerbaycan -NATO İlişkileri', Çankırı Karatekin Üniversitesi, Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi 4.
[187] 'TC Hükümeti ile Azerbaycan Cumhuriyrti Hükümeti Arasında Askerî Eğitim İş Birliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun', Kanun No 3903, K.T. 15.4.1993, <https://www.kanunum.com/files/3903-2.pdf> s.e.t. 05.05.2020.
[188] Askerzade, Aygün (2009) 'NATO Çerçevesinde Azerbaycan-Türkiye Askerî Güvenlik İş Birliği ve Bölgesel Sorunlar', Karadeniz Araştırmaları, Sayı 20, s. 1-17.
[189] 'Relation with Armenia', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48893.htm> s.e.t. 24.01.2019.

- Güvenlik Alanında İş Birliği; Ermenistan, 2004 yılından itibaren Kosova, 2009 yılından itibaren de Afganistan'da yürütülen NATO harekât görevlerine kuvvet tahsis etmiştir. Operasyonel Konsept Yetenek Geliştirme (OCC) programı çerçevesinde halihazırda bir tabur müteakiben de bir tugay kuvvetini NATO ile karşılıklı çalışabilir düzeye getirmeye yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Bu alanda NATO ile ortak çalışılan diğer konular ise hudut güvenliği ve ulusal kriz yönetim sistemi oluşturma faaliyetleridir.
- Savunma Güvenlik Reformları Alanında İş Birliği; Ulusal güvenlik Stratejisi ve yeni askerî doktrin alanında yapılan ortak çalışmalara ilave olarak Ermenistan Silahlı Kuvvetleri'nin demokratik bir sivil kontrol mekanizmasına kavuşması hususunda da çalışma yapılmaktadır. Ermenistan, Erivan'da NATO ile birlikte bir kriz yönetim ve terörle mücadele eğitim Merkezi kurulması üzerinde çalışmaktadırlar.
- Diğer iş birliği alanları; Sivil Acil Yönetim, Bilimsel ve Çevre Konularında çalışma ile Kamuoyunun Bilgilendirilmesidir.

Ermenistan NATO ile olan ilişkilerini daha çok politik alanda, Rusya faktörünü gözeterek, güvenliğe yönelik ihtiyaçlarını sağlama gayreti içerisindedir. Mevcut gücü doğrultusunda NATO faaliyetlerine temsili de olsa aktif olarak katılmaktadır.

NATO-Ermenistan ilişkilerinde zaman zaman da olsa Dağlık Karabağ konusu gündeme gelmekte özellikle bölgeye yönelik iş birliği faaliyetlerinde Azerbaycan'ın hassasiyetleri göz önüne alınmaktadır.[190] NATO bu soruna taraf olmadığını AGİT çerçevesinde barışçı yollarla çözülmesini ifade etmektedir.[191] Ancak son dönemde Rusya-Ermenistan ilişkilerinin aldığı şekil nedeniyle doğal olarak bu sorun Ermenistan'ın NATO İş birliği faaliyetlerine etki etme potansiyeli taşımaktadır. Bunun bir yansıması olarak Ukrayna krizi sonrası Ermenistan'ın NATO ile iş birliği faaliyetlerinde bir duraksama yaşandığı gözlemlenmektedir.

[190] Finch, Ray, 'Waiting for the Storm: South Caucaus'.NDC,Book Review,(2019) Russaian Studies 1/19
[191] 'NATO Deputy Secretary General Visits Yarevan and Thanks Armenia for Contributions to NATO Missions' (2017), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_150043.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 30.09.2019.

3.1.5. NATO-Kazakistan İlişkileri

Kazakistan 1994 yılında BİO dokümanını imzalayarak NATO ile resmî iş birliği faaliyetine başlamıştır.[192] Geçen süreçte Kazakistan, Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (PARP), Bireysel Ortaklık İş Birliği Programı (IPCP), Bireysel Ortaklık Eylem Planı (IPAP), Ortaklık Karşılıklı Çalışabilirlik İnisiyatifi (the Patnership İnteroperability İnitiative-PII) mekanizmalarına katılmış bu faaliyetlerine devam etmektedir.[193] Bu mekanizmalara bağlı olarak yürütülen iş birliği konuları ise şunlardır;

- Güvenlik Alanında İş Birliği; Kazakistan, Afganistan'da yürütülen operasyona yönelik olarak idari ve lojistik destekte bulunmuştur. Özellikle bölgenin genel güvenliğine yönelik olarak NATO-Kazakistan arasında politik diyalog ve görüş alışverişi etkin olarak kullanılmaktadır. Kazakistan BİO Eğitim Merkezi, KAZCENT'i kurmuş ve 2010 yılında NATO'ya akredite etmiştir. Bu merkezde tüm NATO üyesi ve ortak ülkelerin personeli için kurslar düzenlenmektedir. Bugüne kadar birçok NATO ortaklık eğitim ve tatbikatına katılan Kazakistan bu faaliyetlerden Bozkır Kartalı 2006 ve 2012 tatbikatlarına ev sahipliği yapmıştır. Bu kapsamda NATO ISAF harekâtına kuvvet desteği de sağlamıştır.
- Savunma Güvenlik Reformları Alanında İş Birliği; PARP, PII ve IPAP'da belirlenen hedefler doğrultusunda Kazakistan silahlı kuvvetlerinin komuta kontrol, lojistik, kriz yönetimi, havadan intikal ve karşılıklı çalışabilirlik yeteneklerini geliştirmeye yönelik ortak çalışma devam etmektedir. Kazakistan oluşturduğu BİO Eğitim Merkezi KAZCENT ile de faaliyetlerine devam etmektedir.
- Diğer iş birliği alanları ise Sivil Acil Durum, Bilimsel ve Çevre ile Kamuoyunu Bilgilendirme konularıdır.

Kazakistan'ın NATO ile ilişkileri dönemsel olarak bazen yoğunlaşmakta, bazen rutin bir seyirde devam etmektedir. Ancak NATO-Kazakistan arasındaki siyasi görüş alışverişi daima öncelikli konulardan birisidir. Kazakistan'ın NATO Ortaklık Programı kapsamında NATO ile ile ilişkilerinin temelinde sadece Rusya'ya bağlı bir politika yapmak zorunda kalınmaması yönündeki istek olarak görülmektedir. Mümkün olduğunca çok taraflı bir

[192] 'Relations with Kazakhstan', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49598.htm> s.e.t. 17.07.2018.
[193] 'Partners in Central Asia' (2019), Backgrounder, <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/stock_publications/20140505_140505-Backgrounder_CentralAsia.pdf> s.e.t. 13.07.2018.

yaklaşım içinde olmaya çalışan Kazakistan'ın NATO'ya üyelik yönünde bir çabası görülmemektedir.[194] NATO açısından Kazakistan ile iş birliğinin, Afganistan harekâtının desteği, enerji güvenliği ve bölgesel konularda politik diyalog alanında önem taşıdığı değerlendirilmektedir.

Kazakistan'ın NATO ile iş birliği faaliyetlerinde Ukrayna krizi sonrası bir durgunluğun başladığı ve bu dönemde kontrollü bir süreç yaşandığı değerlendirilmektedir.

3.1.6. NATO-Kırgızistan İlişkileri

Kırgızistan NATO ile iş birliği faaliyetlerine diğer bölge ülkeleri gibi 1994 yılında başlamış ancak yavaş bir süreçte devam etmiştir.[195] Karşılıklı planlı faaliyetler Bireysel Ortaklık İş Birliği Programı (IPCP) kapsamında özellikle güvenlik, barış gücü, terörle mücadele, kriz yönetimi ve sınır güvenliği alanında yoğunlaşmaktadır.[196] NATO-Kırgızistan iş birliği faaliyetleri 2007 yılında başlayan Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (PARP) doğrultusunda belirlenen ortak hedefler ile daha çok askerî alanda birlikte çalışabilirlik kapsamında devam etmektedir. Söz konusu iş birliği alanları kısaca şunlardır;

- Güvenlik Alanında İş Birliği; Daha çok bölük, takım düzeyinde küçük birliklerle BİO eğitim ve tatbikatlarına katılım şeklinde faaliyetlerle devam etmektedir. Ayrıca Afganistan'da yürütülen NATO harekâtının ulaştırma faaliyetine yönelik transit geçiş kapsamında destek sağlanmaktadır.
- Savunma Güvenlik Reformu Alanında İş Birliği: NATO-Kırgızistan arasında bu alanda yürütülen iş birliği Kırgız Silahlı Kuvvetleri'nde yapılacak reformlara dayanmaktadır. Bunlar komuta kontrol, arama kurtarma, hudut güvenliği, insan hakları, silahlı çatışma hukuku ve askerî eğitim ve öğretim konularıdır. Yine NATO ile ortak çalışılan bir konu da eski askerlerin sivil hayata oryantasyonu programıdır.
- Diğer iş birliği alanları ise; Sivil Acil Yönetim, Bilim ve Çevre ile Kamuoyunun Bilgilendirilmesi konularıdır.

Kırgızistan-NATO ilişkileri Afganistan harekâtına bağlı destek bağlamında gelişme göstermişse de programlı faaliyetler bakımından yoğunluk yaşanmamakta, faaliyetler daha

[194] Davlyatcina, Aigul (2007) 'NATO ve Kazakstan', AÜ SBF UAİA, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
195 Relations with the Kyrgyz Republic, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49607.htm, s.e.t 15 03 2018.
[196] 'Partners in Central Asia', a.g.m., Backgrounder.

çok diyaloğa dayalı yavaş bir seyirde devam ettirilmektedir. NATO açısından Kırgızistan ile iş birliği, bölgenin genelinde ve ülkenin talebi doğrultusunda gelişim ve güvenliğine katkı sağlamak olarak görülmektedir. NATO-Kırgızistan iş birliği faaliyetlerinde bölgedeki diğer ülkelere benzer bir yaklaşımla Rusya ile dengeleri daha çok öne çıkaran bir süreç yaşandığı kıymetlendirilmektedir.

3.1.7. NATO-Özbekistan İlişkileri

Özbekistan-NATO ilişkileri 1994 yılında imzalanan ortaklık belgesi ile Bireysel Ortaklık İş Birliği Programı (IPCP) ve Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (PARP) kapsamında karşılıklı belirlenen hedefler doğrultusunda devam etmektedir.[197] Özellikle Özbek Silahlı Kuvvetlerinin gelişmesi ve günümüz tehditlerine karşı yeterli düzeye getirilmesi ana hedef olarak ortaya konulmaktadır.[198] NATO'nun Orta Asya İrtibat Ofisi Taşkent'te bulunmaktadır. İş Birliği alanları kısaca şunlardır;

- Güvenlik Alanında İş Birliği; Afganistan'da yürütülen NATO harekâtına 2002 yılından itibaren Özbekistan altyapı, lojistik destek ve insani yardım başta olmak üzere birçok konuda destek sağlamıştır.
- Savunma Güvenlik Reformları Alanında İş Birliği; Özbek Silahlı Kuvvetlerinin gelişimine yönelik ortak çalışmalarda NATO ve diğer ülkelerle de ikili iş birliği devam etmektedir. Terörle mücadele alanındaki ortak faaliyetler bu alandaki öncelikli konuların başında gelmektedir. Üzerinde ortak gayret gösterilen diğer bir alanda uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadeledir. Özbekistan da bir BİO Eğitim Merkezi açılması konusunda çalışmalar devam etmektedir.
- Sivil Acil Yönetim, Bilimsel ve Çevre Konuları ile Kamuoyunu Bilgilendirilmesi diğer iş birliği alanlarıdır.

Özbekistan'ın NATO ile olan ilişkileri daha çok üst düzey diyaloğa dayalı faaliyetler olarak sürmekte diğer faaliyetlere katılım kısıtlı düzeyde kalmaktadır. NATO açısından Özbekistan ile iş birliği daha çok ülkenin güvenlik ve yönetimsel ihtiyaçlarının geliştirilmesine destek sağlamak olarak değerlendirilebilir.

[197] 'Relations with Uzbekistan', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_22839.htm> s.e.t. 14.01.2020.
[198] 'Parteners in Central Asia', a.g.m., Backgrounder.

Özbekistan'ın Ukrayna krizi sonrası NATO-Rusya arasında yaşanan kırılma neticesinde faaliyetlerini rutin bir düzeyde sürdürdüğü görülmektedir.

3.1.8. NATO-Tacikistan İlişkileri

Tacikistan 2002 yılında NATO'nun Ortaklık Programına katılmıştır.[199] NATO ile oluşturulan Bireysel Ortaklık Programı kapsamında yürütülen faaliyetlerde güvenlik, barışı koruma faaliyetleri, terörle mücadele, hudut güvenliği ve kriz yönetimi konuları üzerinde ortak çalışma yapılmaktadır. Tacikistan Silahlı Kuvvetlerinin etkin bir demokratik sivil kontrol mekanizmasına kavuşması, ihtiyaç duyulan strateji ve politikaların geliştirilmesi ile bunlara yönelik ihtiyaç duyulacak yasal altyapı hazırlıkları üzerinde de çalışılmaktadır. Bölgedeki diğer ülkelerde olduğu gibi Tacikistan ile de Sivil Acil Yönetim, Bilim ve Çevre ile Kamuoyunun Bilgilendirilmesi konularında iş birliği sürdürülmektedir.

Tacikistan'ın NATO ile olan faaliyetleri henüz bölgedeki diğer ülkeler düzeyine gelmese de özellikle terörle mücadele konusunda iş birliği ve buna dayalı eğitim faaliyetlerinde çabalar sürdürülmektedir.[200] Tacikistan komşu ülkeleri gibi NATO ile iş birliği düzeyini daha dengeli bir düzeyde sürdürmeye çalışmaktadır.

3.1.9. NATO-Türkmenistan İlişkileri

Türkmenistan'ın 1994 yılında katıldığı Ortaklık Programı kapsamında NATO ile sürdürülen iş birliği faaliyetleri ülkenin genel tarafsızlık politikası ekseninde devam etmektedir.[201] Türkmenistan bu politika nedeni ile NATO'nun icra ettiği harekât görevlerine herhangi bir kuvvet veya altyapı teklifinde bulunmamakta, ancak bölgede ihtiyaç halinde doğal afet, arama kurtarma ve insani yardım konularında iş birliği yapılabilmektedir. Bireysel Ortaklık İş Birliği Programı (IPCP) kapsamında hudut güvenliği, savunma planlama, uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele, sivil acil yönetim, bilimsel ve çevre konuları ile kamuoyunun bilgilendirilmesi alanlarında iş birliği yapılmaktadır.[202] Türkmenistan'ın

[199] 'Relatıons with Tajikistan', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/events_156556.htm> s.e.t. 21.02.2019.
[200] 'Partners in Central Asia', a.g.m., Backgrounder.
[201] 'Relations with Turkmenistan', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/events_156556.htm> s.e.t. 10.02.2019.
[202] 'Partners in Central Asia', a.g.m., Backgrounder.

sınırlı düzeydeki NATO ile iş birliği faaliyetlerinde Ukrayna krizi sonrasında herhangi değişim olmamıştır.

3.1.10. NATO-Moğolistan İlişkileri

NATO-Moğolistan iş birliği 2005 yılında başlatılan Küresel Ortaklık çatısı adı altında barışı destekleme operasyonlarına katkı yaklaşımı ile devam etmektedir.[203] Karşılıklı kazanım esasına göre ortak anlayış geliştirilmesi amacıyla iş birliği ve danışma temel hedef olarak ortaya konmuştur.

NATO-Moğolistan iş birliğine bakıldığında, Moğolistan'ın dış politika değerlendirmelerine doğal komşuları Rusya ve Çin dışında bir seçenek yaratma çabası olarak görülmektedir. NATO ile iş birliğine olumlu yaklaşılmakta, ancak bu iş birliğinin Çin ve Rusya ile ilişkilerde bir risk yaratacağını düşünen bir yaklaşım da olduğu gözlenmektedir. Bu doğrultuda düşünce geliştiren Moğolistan siyasi otoriteleri tarafından NATO'nun sadece Avrupa'nın güvenliğine yönelik etkin olabileceği ancak Uzak Doğu için bunun geçerli olmayacağı yönünde değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir.[204] Moğolistan'ın NATO ile 2005 yılında başlayan ve 2011 sonrası gelişen iş birliği faaliyetine Rusya'nın engelleyici bir tavrı gözlemlenmemiş olsa da gelecekte bunun nasıl bir yönde gelişeceği açık değildir. Benzer bir değerlendirme Çin için de yapılabilecektir.[205]

2012 yılında oluşturulan bireysel ortaklık ve iş birliği programı (IPCP) ile barış, demokrasi, insan hakları, krizlerin önlenmesi, küresel güvenlik ve savunma yeteneğinin geliştirilmesi konuları programa dahil edilmiştir. NATO'nun Kosova ve Afganistan harekât görevlerine katkı sağlayan Moğolistan 2014 yılında faaliyete geçirdiği ortaklık eğitim Merkezi ile çeşitli eğitimler de vermektedir.[206]

Moğolistan'ın NATO Ortaklık Programındaki faaliyetlerinin her geçen gün arttığını görmek mümkündür. Savunma Eğitimlerini Güçlendirme Programı (NATO's Defence

[203] 'Relations with Mongolia', <https://www.nato.int/cps/en/SID-4E37114D-E9973C8C/natolive/topics_85297.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 01.02.2019.
[204] Yoon, Sung-Won / Jamiyandagva, Adiyasuren / Vernygora, Vlad (2018) 'Views on NATO from Mongolia and Republic of Korea; Hedging Strategy and Perfunctorty Partnership',Asian Security,Volume 14, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14799855.2017.1361733?src=recsys> s.e.t. 09.09.2019.
[205] Helbig,Robert (2015) 'NATO-Mongolia Relations: Limited in Scope, but with Room to Grow', NDC Rome, Research Paper, No 116.
[206] 'NATO-Moğolistan İlşikileri', <https://www.nato.int/cps/en/SID-4E37114D-E9973C8C/natolive/topics_85297.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 21.05.2018.

Education Enhancement Programme- DEEP) kapsamında Moğolistan Millî Savunma Üniversitesi ile yürütülen yoğun eğitim programları, iş birliği çalışmalarına örnektir.[207]

Moğolistan'ın NATO ile mevcut iş birliğini geliştirme potansiyeli her iki tarafın da günümüzde sahip oldukları istek devam ettiği sürece artış gösterecektir. Özellikle Moğolistan güvenlik kuvvetlerinin NATO tarafından sağlanan eğitim ve öğretim desteğinden faydalanma ve danışmanlık taleplerinin karşılanması, günümüzdeki en etkin ve pratik iş birliği alanıdır. Diğer yandan ABD'nin Moğolistan'la mevcut ikili ilişkileri kapsamında yürütülen programı da NATO-Moğolistan iş birliğine olumlu yönde etki yapabilecek önemli bir etkendir.

3.2. NATO'nun Ortaklıklar Kapsamında Uzak Doğu ve Güney Amerika'ya Yönelik Faaliyetler

Soğuk Savaş sürecinde üzerinde hiç konuşulmayan, bir kısmı akla dahi gelmeyen birçok değişim kısa sürede meydana gelirken, başlangıçta bazı tereddütler olsa da NATO kendisini bir değişim sürecine götürmeyi başarmıştır. NATO 1998 yılında itibaren mevcut işbirliği çatıları dışındaki ülkeleri de tatbikat, konferans ve benzeri çalışmalarına davet etmeye başlamıştır. Bu faaliyetlere katılmaya gönüllü ülkelerle ilişkilerini geliştirme kararı alan NATO, her bir faaliyet için ayrı NAC onayı alınacak (case-by-case) şekilde bir yapı oluşturmayı başarmış ve gruptaki ülkeler irtibatta bulunulan ülkeler olarak adlandırılmıştı, bu ülkelerin NATO harekât görevlerine katkı sağlayabilmeleri yönündeki kararını 2006 Riga Zirvesi'nde[208] almıştır. 2008 Bükreş Zirvesi'nde[209] bu yapılanmanın hedefleri, politik diyalog ve üst düzeyde resmî görüşme şartları oluşturulmuştur.

Bu değişim ve dönüşüm süreci ve yeni yayımlanan stratejik yaklaşımından hareketle NATO 2010 yılından itibaren çoğunluğu Uzakdoğu'da olan dokuz ülke, Afganistan, Avustralya, Japonya, Güney Kore, Moğolistan, Yeni Zelanda, Pakistan ve Irak ve son olarak da Kolombiya ile bireysel bazda iş birliğini geliştirmek maksadıyla resmî olmayan yeni bir inisiyatif başlatmıştır. Küresel Ortaklık adı (Partners Across The Globe, PATG) ile

[207] 'Mongolia Achieves Major Milestone in its Partnership with NATO' (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_139581.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 11.02.2019.
[208] 'Riga Summit Declaration'(2009) <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 20.01.2018.
[209] 'Bucharest Summit Declaration' (2008) <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 13.02.2019.

tanımlanan bu girişimde Barış İçin Ortaklık kapsamında diğer ülkeler ile yapılan iş birliği metodlarının kullanılması öngörülmüştür.[210]

NATO Dışişleri Bakanlarının Nisan 2011'de Berlin'de yaptıkları toplantıda Ortaklıklar Politikası'nın daha etkin ve esnek hale getirilmesi kararı NATO Ortaklıklar Programının diğer çatıları, BİO, AD, IIG'nun yanında daha çok Küresel Ortaklık Çatısı'nın gelişmesine imkân sağlamıştır.[211] 2005 yılından itibaren sürdürülen ikili ilişki kapsamında bazı ülkelerle başlatmış olan iş birliği faaliyetleri böylece bir çatı (format) içerisinde her ülke ile ayrı ayrı yürütülmektedir.

Bu ülkelerin NATO ile karşılıklı çıkar esnasında iş birliklerini geliştirmeyi ve aktif olarak NATO'nun operasyonlarına katkı sağlaması öngörülmüştür. Bu yapıdaki ülkelerin kendi ihtiyaç ve öncelikleri doğrultusunda talep etmeleri halinde NATO'nun Barış İçin Ortaklık kapsamında mevcut tüm iş birliği alanlarına erişebilme yetkisinde olmaları kararlaştırılmıştır. İş Birliği alanı olarak NATO tatbikat ve operasyonlarına iştirak, stratejik düzeyde istihbarat eğitimine katılım ile bilgi paylaşımı ve teknolojik alanda iş birliği faaliyetleri belirlenmiştir.

Bu program dahilinde, Afganistan'da yürütülen ISAF harekâtına Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Kore kuvvet görevlendirmişler, Japonya ise muharip birlik görevlendirmeden mali destek ve çeşitli yardım programlarına katkı sağlamıştır. Pakistan'ın Afganistan'da yürütülen harekâta katkısı da bu yönde büyük önem arz etmektedir.

Küresel güvenliğe yönelik bölgede meydana gelen gelişmeler hem NATO hem de Küresel Ortaklar tarfından yakından takip edilmekte, oluşturulmuş bulunan politik diyalog kanallarında değerlendirildiği ifade edilmektedir.

Bir önceki bölümde de ifade edildiği gibi Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ya da Ukrayna krizi olarak ifade edilen gelişme sonucu NATO Ortaklıklar Programında yaşanan kırılmanın NATO ile Küresel Ortaklar arasındaki iş birliğini de etkilediği düşünülmektedir. Bu bölgede bulunan ülkeler ile NATO arasındaki iş birliğine etki eden diğer bir aktör de Çin'dir. Dolayısı ile Uzak Doğu'ya yönelik güç kayması konularının sıkça konuşulduğu bu süreç ile Rusya ile yaşanan kriz birlikte değerlendirildiğinde, NATO ile Uzak Doğu'da bulunan

[210] 'Relations with Partners Across the Globe', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49188.htm> s.e.t. 11.05.2019.
[211] Moore, Rebecca (2012) 'Lizbon and Evolutıon of NATO's New Partnership Policy, Perceptions', Volume XVII, Number 1, s. 55.

Küresel Ortak ülkelerin karşılıklı iş birliği düzeyleri Çin ve Rusya'yı provoke etmeyecek düzeyde dengeli bir yaklaşım gerektirdiği söylenebilir.[212] NATO'nun Uzak Doğuya yönelik iş birliği faaliyetleri ülke bazında özetle müteakip maddelerde açıklanacaktır.

3.2.1. NATO-Japonya İlişkileri

NATO–Japonya iş birliği 1990'lı yıllarda başlamış, son dönemde gelişen Küresel Ortaklık kapsamında hızla gelişmiş ve gelişmeye de devam etmektedir.[213] İş Birliği konuları geniş bir alanı kapsamaktadır. Bunlar kısaca; kriz yönetimi, barışı destekleme, insani yardım faaliyetleri, arama kurtarma, siber savunma, terörle mücadele, silahsızlanma ve bir kısım askerî faaliyetlere katılımdır. NATO Genel Sekreteri'nin Nisan 2013'te Japonya'ya yaptığı ziyarette imzalanan Ortak Deklarasyon ile iş birliğini güçlendirme kararı alınmıştır.[214] Taraflar ilan edilen bu politik deklarasyonla ortak stratejik çıkarlarda görüş birliğinde olduklarını, küresel barış ve güvenlik için benzer yaklaşım içinde olduklarını beyan etmişlerdir. Bu açıklamayı müteakip 6 Mayıs 2014'te Japonya, NATO'nun Ortaklıklar İş Birliği menüsünde mevcut bireysel ortaklık ve iş birliği programına başlamıştır.

Japonya, 2009-2013 yılları arasında ISAF için 5 milyar dolar mali yardımda bulunmuş, ilave olarak Afganistan'da yürütülen birçok kültürel ve eğitim faaliyeti ile Afgan Silahlı Kuvvetleri için maddi destek sağlamıştır.

Japonya ayrıca, Tacikistan, Moldova Gürcistan ve Azerbaycan'da yürütülen mayınların temizlenmesi faaliyetlerine ve NATO'nun 1990'lı yıllarda Balkanlarda icra ettiği harekât görevlerine de maddi katkıda bulunmuştur.

NATO-Japonya arasında 1990'lı yıllarda başlatılan karşılıklı yüksek düzey diyalog kapsamında NATO Genel Sekreteri 2005 ve 2007 Tokyo'yu, Japon Başbakanı Ocak 2007'de Brüksel'deki NATO Karargâhını ziyaret ederek NATO Atlantik Konseyinde (NAC) bir konuşma yapmıştır. Yine Japonya Dışişleri Bakanı Mayıs 2011'de NATO Karargâhını ziyaret etmiştir. NATO Genel Sekreteri ve Japon Başbakanı Nisan 2013 ve

[212] Chaban, Natalia (2018) 'NATO Global Perceptions-Views from the Asia-Pacific', Asian Security, Volume 14, Issue 1, s. 7, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14799855.2017.1361726?scroll=top&needAccess=true> s.e.t. 17.05.2019.
[213] 'Relations with Japan', <https://www.nato.int/cps/en/SID-4E37114D-E9973C8C/natolive/topics_85297.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 21.01.2018.
[214] 'Joint Political Declaration between Japan and North Atlantic Treaty Organisation' (2013), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_99562.htm> s.e.t. 09.03.2018.

Mayıs 2017'te birbirlerine karşılıklı ziyarette bulunmuşlar, özellikle Kuzey Kore ve Uzak Doğuda güvenlik konularında görüşmeler yapmışlardır. Siber güvenlik son dönemde taraflar arasındaki öncelikli iş birliği konusudur. [215]

Japonya'nın 2014'de NATO Ortaklık Karşılıklı Çalışabilirlik İnsiyatifine (Partnership Interoperability Initiative, PII) katılımı NATO harekât görevlerine kuvvet katkısının da iş birliği alanlarından birisi olması sağlanmıştır. Ortak deklarasyonu müteakip hızla gelişme gösteren NATO- Japonya iş birliği faaliyetleri bağlamında 24 Mayıs 2018'de Japonya'nın Belçika'daki Büyükelçisi Japonya'nın NATO nezdindeki resmî temsilcisi olarak görevlendirilmesi ve[216] iş birliğini geliştirme ve buna yönelik ortak bir program oluşturma amacıyla hazırlanan NATO-Japonya Bireysel Ortaklık ve İşbirliği Programı onaylanmıştır.[217]

NATO-Japonya iş birliği Uzak-Doğuda'da mevcut sorun alanlarına yaklaşımda ortak bir değerlendirmeye sahip olduklarından hareketle "Doğal Ortaklık" olarak ifade edilmektedir.[218] Bu tanımın dayanağı olarak da bölgedeki sorunlar konusunda her iki tarafın uluslararası hukuk değerlendirmelerine dayanan ortak yaklaşımları gösterilmektedir. Bu yöndeki ortak değerlendirmelerin temelinde Kuzey Kore'nin bölgede yaptığı nükleer çalışmaların sebep olduğu güvenlik kaygıları olduğu düşünülmektedir. Ancak Japonya her şeye rağmen Rusya ile diplomatik düzeyde ilişkilerini de devam ettirme çabası içindedir.[219]

3.2.2. NATO-Avustralya İlişkileri

NATO–Avustralya iş birliği faaliyetleri 2005 yılından beri yoğun olarak devam etmektedir.[220] Avustralya, Afganistan'da icra edilen NATO Harekâtına (ISAF) NATO üyesi

---

[215] 'NATO and Japan Intensify Dialogue on Cyber Defence' (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_169493.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 17.02.2020.
[216] 'Allied Agree Japon's Mission to NATO' (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_154886.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 30.01.2020.
[217] 'Individual Partnership and Cooperatıon Programme Between Japan and NATO' (2018), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2018_05_pdf/20180719_180531-ipcp-japan.pdf> s.e.t. 22.04.2019.
[218] 'Secretary General: NATO and Japan are Natural Partners' (2017), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_148103.htm> s.e.t. 16.02.2019.
[219] Bacon, Paul (2018) 'Asian Security, NATO-Japan Relation; Projecting Strategic Narratives of "Natural Partnership" and Cooperative Security',Volume 14, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14799855.2017.1361730?scroll=top&needAccess=true> s.e.t. 14.08.2019.
[220] 'Relations with Australia', <https://www.nato.int/cps/en/SID-4E37114D-E9973C8C/natolive/topics_48899.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 06.05.2018.

olmayan ülkeler arasında en fazla kuvvet desteği sağlayan ülkelerden birisidir. NATO'nun Küresel Ortaklıklar inisiyatifine katılan Avustralya, 2012'de NATO ile Ortak Politik deklarasyon imzalayarak iş birliği faaliyetlerini güçlendirmeye başlamıştır.[221]

NATO-Avustralya arasında iş birliği konuları arasında kriz yönetimi, insani yardım, arama kurtarma ve doğal afetlerde iş birliği gibi konular mevcuttur. Avustralya, Afganistan Harekâtı için mali konularda çeşitli miktarda destek faaliyetini sürdürmektedir ve Afgan Silahlı Kuvvetleri'nin yeniden yapılandırılması için de 440 milyon dolar kaynak sağlamıştır. Avustralya deniz kuvvetleri NATO'nun deniz haydutluğuna karşı Somali'de yürüttüğü harekâta aktif olarak iştirak etmekte, halen Afganistan ve Irak'da NATO tarafından sürdürülen Savunma Yeteneklerini Güçlendirme Programına katkı sağlamaktadır.

NATO–Avustralya ilişkileri yüksek düzeyde yapılan karşılıklı ziyaretler ve Avustralya'nın iş birliği toplantılarına daimi katılımı ile yoğun olarak sürdürülmektedir. NATO Genel Sekreterinin 2012'de Avustralya'ya yaptığı ziyarette Avustralya'nın NATO operasyonlarına desteği ve iş birliğini geliştirme konuları üzerinde durulmuştur. Avustralya Dışişleri Bakanı'nın Nisan 2015'te NATO Karargâhına yaptığı ziyarette de Avustralya'nın akıllı savunma tatbikatına katılımı ile bilim ve teknoloji alanında karşılıklı iş birliği konuları görüşülmüştür.

Avustralya; Finlandiya, Gürcistan, Ürdün ve İsveç ile birlikte NATO operasyonlarına en fazla katkı sağlayan ülkelerden biri olarak, Galler zirvesinde alınan karar gereği iş birliği ve diyaloğu geliştirmede öncelikli ülke statüsüne alınmıştır. Son dönemde Avustralya NATO tatbikat ve eğitimlerine yoğun katılım göstermiş ve 2018'de icra edilen son yılların en büyük tatbikatlarından biri olan Trident Jupiter tatbikatında yer almıştır.

Avustralya, tıpkı politik, kültürel ve ekonomik anlamda benzerlikler taşıyan Yeni Zelanda gibi, NATO'nun Afganistan harekâtının başlaması ile birlikte Uzak Doğuda meydana gelen güvenlik algılamaları yönünde NATO ile İş Birliğini özellikle operasyonel

[221] 'Australia-NATO Joint Political Declation' (2012), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_94097.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 12.03.2019.

iş birliğini artırma yönünde bir gayret içine girdiği görülmekte[222] ve günümüzde NATO'ya en yakın ortaklardan birisi olarak kabul edilmektedir.[223]

3.2.3. NATO-Güney Kore İlişkileri

Güney Kore–NATO ilişkileri de Küresel Ortaklıklar Programı kapsamında 2005 yılından itibaren gelişerek devam etmektedir.[224] 2012 yılında Güney Kore'nin imzaladığı bireysel ortaklık ve iş birliği programı ile gelişimi daha hızlanan bu iş birliğinde taraflar bölgesel ve küresel güvenlik konuları ve NATO'nun ortak değerleri konusunda anlayış birliğini esas almaktadırlar. İmzalanan bu programa göre NATO ile Güney Kore belirlenen iş birliği alanlarına ilave olarak terörle mücadele, çok uluslu barışı destekleme harekât görevlerinde yer alma, karşılıklı çalışabilirliği güçlendirme ile NATO'nun bilim ve güvenlik programlarına katılım da planlanmıştır.

Güney Kore Cumhuriyeti, Afganistanda icra edilen NATO Harekâtına 2010'dan itibaren başta sosyal amaçlı projeler olmak üzere Afganistan Silahlı Kuvvetleri'nin yeniden yapılanmasına personel ve mali destek sağlamayı arttırmış, yaklaşık 470 Güney Koreli personel Afganistan'da çeşitli projelerde görevlendirilmiştir. Güney Kore'nin NATO operasyonlarına katılımı ise Aden Körfezinde devam eden Okyanus Kalkanı Operasyonunda eskort gemi görevlendirmesi ile başlamış bulunmaktadır.

Güney Kore Dışişleri Bakanı Ban Ki-Moon 2005 yılında Brüksel'e davet edilerek Kuzey Atlantik Konseyi'nde bir konuşma yapmasıyla başlayan üst düzey diyalog, Nisan 2013'te NATO Genel Sekreterinin Seul ziyareti ile devam etmiştir.

NATO-Güney Kore arasındaki iş birliği konularının Kasım 2017'de NATO Genel Sekreterinin Seul'e yaptığı ziyarette hazırlanan yeni bir planla genişletilmesi kararı alınmıştır. Buna göre siber güvenlik, istihbarat paylaşımı ve teknolojik alanlarda yapılacak çalışmalar iş birliği konularına dahil edilmiştir.[225] NATO-Güney Kore ilişkilerine

[222] Welling, Ben (2018) 'Narrative Aligment and Misalignment: NATO as a Global Actor as Seen from Australia and New Zealand', Asian Security, Volume 14, s.24, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14799855.2017.1361731?scroll=top&needAccess=true> s.e.t. 16.03.2020.
[223] 'Secretary General: Australia is One of the NATO's Closest Partners' (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_153932.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 21.05.2020.
[224] 'Relations with the Republic of Korea', <https://www.nato.int/cps/en/SID-4E37114D-E9973C8C/natolive/topics_48899.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 12.12.2019.
[225] Stoltenberg, Jens (2017) ASAN Institute for Policy Studies, Seoul, Republic of Korea, <https://www.nato.int/cps/ua/natohq/opinions_148211.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 21.03.2020.

bakıldığında en temel konu Kuzey Kore'nin nükleer kapasitesine dayalı bölgede yarattığı potansiyel tehdit öne çıkmaktadır. Bölgede olası bir krizde NATO'nun nasıl bir tavır alacağı, küresel bir tehdide karşı bir tepki verilip verilemeyeceği sorgulanmaktadır. Pratikte bunun mümkün olamayacağı bilinse de bir yerde ABD-Güney Kore askerî ilişkileri ve böyle bir krizde ABD tepkisi daha belirleyici olacağı düşünüldüğünde Güney Kore'nin de NATO ile iş birliği düzeyini bölgedeki diğer küresel ortak ülkelerden farklı olarak ABD iş birliğinden sonra en önemli çalışma alanı olarak gördüğü değerlendirilmektedir.[226]

3.2.4. NATO-Yeni Zelanda İlişkileri

NATO-Yeni Zelanda arasında 2001 yılında başlatılan diyalog, NATO'nun 2010 Lizbon Zirvesi sonunda yayımlanan yeni NATO Stratejisi ve 2011 Berlin'de alınan kararla Ortaklıklar Programının esnek hale getirilerek genişletilmesi ile hız kazanmıştır.[227] Bu gelişmeye bağlı olarak 2012 yılında başlatılan Bireysel Ortaklık ve İş Birliği ile resmî bir konum alan iş birliği faaliyetleri artarak devam etmektedir.[228] Yeni Zelanda NATO'nun Afganistan'da başlattığı Savunma Yeteneklerinin Geliştirme Programına yoğun destek vermekte, genel iş birliği alanında ise; teknoloji, deniz güvenliği, siber güvenlik, terörle mücadele, kadın ve barış konularında NATO ile ortak çalışma yapmaktadır.

NATO'nun Afganistan, Bosna ve Okyanus Kalkanı harekâtlarına destek veren Yeni Zelanda, 2014 yılında Ortaklıklar Karşılıklı Çalışabilirlik İnisiyatifine katılarak özellikle NATO ile operasyonel faaliyetlerde iş birliğini geliştirme çabalarını artırmıştır.

Bölgeye yönelik güvenlik öngörülerinde Avustralya ile benzer değerlendirmelere sahip olarak değerlendirilen Yeni Zelanda bölgedeki gelişmeleri yakından takip eden Küresel Ortaklıkların aktif üyelerinden biridir.[229]

---

[226] Yoon, Sung-Won / Jamiyandagva, Adiyasuren / Vernygora Vlad, 'Views on NATO from Mongolia and Republic of Korea; Hedging Strategy and Perfunctorty Partnership', Asian Security.
[227] 'Relations with New Zealand', <https://www.nato.int/cps/en/SID-4E37114D-E9973C8C/natolive/topics_52347.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 20.05.2019.
[228] 'New Zealand and NATO Individual Partnership and Cooperation Programme' (2012), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_88720.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 14.03.2019.
[229] Welling, Ben. 'Narrative Aligment and Misalignment'.

3.2.5. NATO – Pakistan İlişkileri

NATO-Pakistan iş birliği özellikle Afganistan konusunda siyasi diyalog ile başlatılmış ve bölgesel güvenlik konularında devam ettirilmiş[230] ve 2005 yılında Pakistan'da meydana gelen büyük ölçekli deprem sonrası NATO'nun yaptığı destek ile de gelişme göstermiştir. Pakistan'ın Afganistan harekâtına yönelik katkıları özellikle kara ve hava ikmal yollarına yönelik sağladığı destek NATO için hayati önemi haizdir.

Pakistan subaylarının NATO eğitim kurumlarında eğitim almaları, uyuşturucu ile ve radikal örgütlere karşı ortak mücadele ile doğal afetlere yönelik eğitimler iş birliği konuları arasındadır. Küresel ortaklık çatısı altında NATO-Pakistan iş birliği sürdürülmektedir. Pakistan Dışişleri Bakanının Nisan 2019'da NATO'nun Brüksel'deki Karargahına yapığı resmî ziyarette tarafların iş birliğini geliştirme yönünde karar alınmıştır.[231] Bu kararın ardından Kasım 2019'da NATO Askerî Komitesi'nden bir heyet Pakistan'da yapılan askerî iş birliği konuları görüşmeleri başlatmış, böylece Pakistan'ın yılda ortalama elli ortaklık faaliyetine katılması kararlaştırılmıştır.

NATO'nun Pakistan ile iş birliğine temel altyapısı Afganistan harekâtına yönelik ihtiyaçlara dayandığı söylenebilir. Lojistik, istihbarat paylaşımı, terör ve uyuşturucu ile mücadele konuları öne çıkan iş birliği konularıdır. Orta Asya ve Uzak Doğu'ya yönelik güvenlik çalışmalarında Pakistan'ın katkısı NATO için iş birliği alanlarından birisi olarak da değerlendirilmekte, Pakistan açısından bu konuya bakıldığında ise, güvenlik, ekonomi ve bölgenin istikrarı yanında Hindistan ile yaşanan sorunlar açısından NATO ile geliştirilen ilişkilerin bir denge unsuru olarak algılandığı düşünülmektedir. Pakistan açısından NATO ile iş birliğinde ülkenin iç siyasetinin de belirleyici bir etken olarak ortaya çıkabileceği göz önüne alındığında, bölgedeki diğer küresel ortak ülkeler düzeyine gelmesinin zaman alabileceği kıymetlendirilmektedir.

[230] 'Relations with Pakistan', <https://www.nato.int/cps/en/SID-4E37114D-E9973C8C/natolive/topics_50071.htm?selectedLocale=en>, s.e.t. 02.04.2019.
[231] 'NATO Secretary General and Pakistan's Foreign Minister Share Views on NATO-Pakistan Partnership, Regional Securtity and the Peace Process in Afghanistan' (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_166998.htm?selectedLocale=en>, s.e.t. 13.02.2020.

3.2.6. NATO – Kolombiya İlişkileri

Kolombiya, NATO Ortaklıklar Programının Güney Amerika'daki ilk ve tek ortak ülkesidir. Tarafların 2013 yılında başlattıkları ilk irtibat ile Avrupa-Atlantik bölgesine oldukça uzak mesafedeki küresel ortak ülkedir.[232] NATO-Kolombiya iş birliği faaliyetleri, Mayıs 2017'de imzalanan bireysel ortaklık ve iş birliği programı ile resmî olarak uygulamaya geçirilerek Kolombiya'nın tüm iş birliği faaliyetlerine erişim imkânı sağlandığı görülmektedir. Ortak iş birliği alanları olarak küresel güvenliğe yönelik ortak bir anlayış geliştirilmesi, siber güvenlik, terör ve suç örgütleri ile mücadele, deniz güvenliği konularının öncelik aldığı kıymetlendirilmektedir.

Kolombiya'nın NATO ile iş birliğinde temel hedeflerinden birisi de silahlı kuvvetlerinin eğitim ve öğretimini geliştirerek NATO ile karşılıklı çalışabilir düzeyine getirip BM görevlerine katılım sağlamak olarak ifade edildiği görülmüştür.

NATO'nun Okyanus Kalkanı Operasyonu'na Kolombiya'nın 2015'deki desteğinin yanında özellikle patlayıcı maddeler ve uyuşturucu çeteleri ile mücadele konusundaki tecrübelerini NATO ve diğer ortak ülkeler ile paylaşımının NATO tarafından önemsendiği söylenebilir.[233]

Kolombiya'nın NATO ile iş birliği konusunda gösterdiği aktif tutum ve istekli tavrı NATO tarafında da aynı derecede teşvikle karşılanması önemli bir kazanım olarak görülebilir. ABD'nin de muhtemel katkıları ile Güney Amerika'dan bir ülkenin NATO ile iş birliğini geliştirmesi hem bölgesel bazda hem de küresel bazda istikrarın korunmasına, bölgedeki diğer ülkeler ile potansiyel iş birliği için bir altyapı oluşturulmasına katkı sağlayabileceği kıymetlendirilmektedir.[234]

3.3. NATO'nun Ortadoğu ve Afrika Bölgesine Yönelik Faaliyetleri

NATO'nun Ortadoğu ve Afrika Bölgelerine yönelik faaliyetleri; 1994 yılında başlatılan Akdeniz Diyaloğu Ülkeleri (AD-MD), 2004 yılında başlatılan İstanbul İş Birliği

[232] 'NATO and Colombia Open Channel for Future Cooperation' (2015), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_101634.htm> s.e.t. 30.05.2020.
[233] 'Relation with Colombia' (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_143936.htm> s.e.t. 30.05.2020.
[234] 'Secretery General Welcomes President of Colombia to NATO' (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_155030.htm> s.e.t. 30.05.2020.

Girişimi (IIG-ICI) ve 2004 yılında NATO'nun Irak'da başlattığı eğitim faaliyetleri ile başlatılan ve daha sonra Küresel Ortaklık Çatısı ile yürütülen NATO-Irak iş birliği faaliyetleri olmak üzere üç ayrı çatı kapsamında yürütülmektedir. Her grupta bulunan ülkelerin coğrafi ve kültür yakınlıkları olduğu görülse de gerek güvenlik gerekse istikrara yönelik değerlendirme ve yaklaşımları birbirinden farklılıklar göstermektedir. Yine kendi aralarında mevcut sorunlara yönelik yaklaşım farklılıkları nedeniyle NATO bu ülkelere karşı mümkün olduğu kadar ikili ilişkiler temelinde iş birliği ve diyaloğu sürdürme gibi bir model tercih etme durumunda kalmaktadır.

NATO'nun Ortadoğu ve Afrika'dan Irak dahil 14 ülke ile üç ayrı çatı altında iş birliği faaliyeti devam etmektedir. NATO'nun güney kanadı olarak da görülen bu coğrafyanın üye ülkelerinin güvenliği ve istikrarı açısından önem ve önceliği bulunmaktadır. Bölgede Filistin-İsrail sorunu, İran-Irak savaşı, Körfez Savaşı daha sonra yaşanan Arap Baharı, Libya ve son dönemde oluşan Suriye krizi değerlendirildiğinde, bölgenin istikrar açısından taşıdığı hassasiyet nedeniyle bölgesel gelişmeler NATO ve AB, BM ile diğer uluslararası kuruluşlar tarafından yakından takip edilmektedir. Akdeniz'in dünya deniz ticaretindeki yeri Çin, Rusya, ABD ve Avrupa ülkelerinin bölgeyle olan ticari ilişkileri düşünüldüğünde bölgenin istikrarı yönündeki gayretlerin anlaşılması daha anlamlı görülmektedir.[235] Bölgedeki gelişmeler hem bölgesel güvenlik hem de bölgenin sahip olduğu doğal kaynaklar açısından küresel krizlere dönüşme potansiyeli taşıdığından, NATO, istikrarın korunması çabalarını en öncelikli faaliyet olarak değerlendirmektedir.[236] Son dönemde bölgede meydana gelen gelişmeler göz önüne alındığında, NATO Napoli'de bölgeye yönelik gelişmeleri daha yakından takip etmek, bölge ülkeleri ile iş birliğini etkinleştirmek maksadıyla yeni merkez kurmuştur (the Hub for the South).[237] Bu etkiyi artırmak ve bölge ülkeleri ile yapılan siyasi diyaloğu daha da genişletmek amacıyla, şartlarda olası gelişmelere bağlı olarak Suriye, Lübnan ve Libya gibi ülkelerle Küresel Ortaklık Çatısı altında, iş birliği potansiyelinin mevcut olabileceği değerlendirilmektedir.

NATO açısından önem arz eden diğer bir konu da bölge ülkelerinden NATO harekât görevlerine bu ülkeler tarafından sağlanan lojistik, mali ve siyasi destektir. 2014 sonrası icra

[235] Joffe, Georfe (2017) 'Insecurity in North Africa and the Mediterranean', NDC Rome, Research Paper, No 135.
[236] Bianchi, Margarita / Lasconjarias, Guillaume / Morrone, Alessandro (2017) 'Projecting Stability in NATO's Southern Neighbourhood', NDC Conference Report.
[237] Alvargonzalez, Alejandro (2017), 'NATO ASG for Political Affairs and Securtiy Policy at the Inaugration Ceremony of the NATO Strategic Direction South Hub', JFC Naples, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_146647.htm?selectedLocale=en>, s.e.t. 18.11.2019.

edilen NATO zirvelerinde güney bölgenin daima gündemde olduğu ve bu bölgeye yönelik yeni iş birliği konularının görüşüldüğü görülmektedir.

NATO'nun Ortadoğu ve Afrika'ya yönelik iş birliği faaliyetleri ülke bazında özetle müteakip maddelerde açıklanmıştır.

3.3.1. NATO – Bahreyn İlişkileri

Bahreyn - NATO ilişkileri Şubat 2005'den beri özellikle üst düzey siyasi danışma ve iş birliği kapsamında devam etmektedir.[238] NATO'nun Afganistan'da devam eden harekâtına da destek veren Bahreyn'in NATO ile olan ilişkileri diğer ICI ülkeleri gibi 2014 Galler zirvesi ile ivme kazanmıştır.

Her düzeyde karşılıklı ziyaret ve diyaloğun yoğunlaştığı bir süreçte Bahreyn'in NATO'da diplomatik misyon açma talebi uygun görülerek Mayıs 2016'dan itibaren faaliyete geçirilmiştir.[239] Yine aynı yıl içerisinde Bahreyn ile NATO arasında Ortaklık İş Birliği Programı (IPCP) başlamıştır. Bahreyn'in NATO ile ortaklık çalışabilirliğini geliştirmek amacıya hayata geçirdiği platformdaki faaliyetleri devam etmektedir.

Bahreyn'in NATO'nun operasyonel faaliyetlerine katkılarına bakıldığında 2011'den beri sürdürdüğü Afganistan Harekâtına katkının yanında NATO'nun deniz haydutluğu ile mücadeleye yönelik faaliyetlerine de destek verdiğini görmek mümkündür.

Bahreyn'in coğrafi konumunun sağladığı önem, bu konumunun avantaj ve hassasiyet yaratması ve bölgesel güvenlik alanında NATO ile iş birliğini bir artı değer olarak değerlendirdiği düşünülmektedir. İran'la mevcut olan sorunları ve ABD'nin 5'inci Filosunun bu ülkede konuşlu olması Bahreyn'in güvenlik parametrelerine etki yapan hususlar olarak değerlendirilmektedir.[240] Dolayısı ile NATO-Bahreyn iş birliği alanları ve düzeyi, hem ülkenin kendi beklentileri hem de bölgesel dış etkenlere bağlı olarak şekillenmektedir.

---

[238] 'Relations with Kingdom of Bahrain', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130512.htm> s.e.t. 11.11.2019.
[239] 'NATO Agrres the Kingdom of Bahrain Mission to NATO' (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130512.htm> s.e.t. 17.05.2019.
[240] Akbulut, Hakan (2017) 'NATO, Cooperative Security and Middle East -Status and Prospect', OIIP Report, s. 9-11.

3.3.2. NATO-Kuveyt İlişkileri

İstanbul İş Birliği İnisiyatifi içerisindeki dört körfez ülkesinden en aktif olanı Kuveyt'in NATO ile Aralık 2004'de başlayan iş birliği ve ortak çalışma gayretleri devam etmektedir.[241] İlk NATO-Kuveyt Ortaklık İş Birliği Programı (IPCP) 2014'de başlatılmış, ikincisi ise geliştirilerek 2018'de uygulamaya alınmıştır. Benzer alanda diğer bir gelişmede Kuveyt'in diplomatik misyonunun 2016'dan itibaren NATO Karargâhında faaliyete geçirilmiş olmasıdır.[242] Her düzeyde yüksek seviyeli karşılıklı ziyaretin yoğun olarak gerçekleştirildiği NATO-Kuveyt faaliyetlerinde Kuveyt'te faaliyet gösteren Bölgesel Merkez (NATO-ICI Reginal Center) önemli yer tutmaktadır. Tamamen Kuveyt kaynakları ile oluşturulan bu merkezin gelecekte bölgeye yönelik iş birliği faaliyetlerinde önemli bir işlevi olabileceği değerlendirilmektedir.

NATO-Kuveyt ilişkilerinde istihbarat paylaşımı, transit geçiş, deniz faaliyetleri alanında iş birliği, enerji güvenliği ve eğitim alanındaki iş birliği devam etmektedir. Günümüzde birçok eğitim faaliyeti NATO tarafından görevlendirilen mobil eğitim timleri ile Kuveyt'te icra edilmektedir.

3.3.3. NATO-Katar İlişkileri

Katar'ın NATO ilişkileri 2004 yılında başladığından beri düşük düzeyde bir seyir takip ederken, diğer ICI ülkeleri gibi 2014 yılından itibaren ivme kazanmıştır. Katar'ın diğer körfez ülkeleri gibi 2016'da NATO Kh.da diplomatik temsilcilik açmasından sonra, karşılıklı yapılan üst düzey ziyaretler ile ilerleme sağlanmıştır.[243] Yine 2016'da uygulamaya konan NATO-Katar Ortaklık İş Birliği Programı ile daha pratik sonuçlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Tarafların Eylül 2018'de Ortaklık İş Birliği Programını geliştirme toplantıları Brüksel'de icra edilmiş ve bu toplantılarda ilişkileri geliştirme yönünde bir dizi karar alınmıştır.[244]

---

[241] 'Relations with Qatar', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130511.htm>, s.e.t. 29.08.2018.
[242] 'NATO Agrees Kuwait Mission to NATO' (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130511.htm> s.e.t. 17.03.2019.
[243] 'NATO Agrees the State of Qatar Mission to NATO' (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130510.htm> s.e.t. 16.04.2020.
[244] '3rd Meeting of Individual Partnership, Cooperation Program Between Qatar', NATO Starts (Article on Website of Qatar Embassy to Belgium), <http://www.qatarembassy.be/2018/09/18/3rd-meeting-of-individual-partnership-cooperation-program-between-qatar-nato-starts/> s.e.t. 03.05.2019.

2017 yılında Suudi Arabistan, BAE, Mısır ve Bahreyn tarafından Katar'a karşı bir ambargo uygulanması ve baş gösteren kriz Katar için güvenlik alanında bir hassasiyet yaratmıştır. Bu gelişmelerin de etkisiyle Katar daha önce imzalanmayan SOFA anlaşmasının 2018'de imzalanması sonucu NATO-Katar iş birliği yeni bir içerik kazanmıştır.[245] Katar yetkililerinin iş birliğini yoğunlaştırma gayretleri doğrultusunda şartlar uygun olduğunda NATO üyeliği konusunu getirdikleri de görülmektedir.[246] Mevcut koşullarda bu talebin gerçekleşmesi mümkün görünmemekle birlikte, Katar'ın NATO'ya bakış açısını ifade ettiği değerlendirilmektedir.

Taraflar arasında iş birliği yapılan alanlardan enerji güvenliği, deniz güvenliği, sivil acil durum planlaması ve kriz yönetimi konuları ve askerî alanda eğitim öne çıkmaktadır. NATO açısından konuya bakıldığında siyasi diyalogla birlikte, Katar'ın NATO harekât görevlerine ekonomik katkısı ve Katar'da bulunan NATO ülkelerinin birliklerine sağladığı lojistik desteğin öne çıktığı görülmektedir. Katar'ın El-Udeyd askerî üssünün NATO kuvvetlerinin erişimine açılması ve NATO kuvvetlerinin Katar topraklarını transit geçişte kullanabilmesi bu konudaki uygulamalara örnektir.

3.3.4. NATO-Birleşik Arap Emirliği İlişkileri

Birleşik Arap Emirliği NATO ile 2005'de başlattığı ilişkiler kapsamında NATO harekât görevlerine destek verirken 2012 yılında NATO Karargâhında diplomatik temsilcilik açan ilk ICI ülkesidir.[247] NATO'nun Bosna, Libya ve Afganistan'da harekât görevlerine katkı sağlamış olan BAE, bu desteğine Afganistan'da mali ve eğitim alanında da devam etmektedir. Diğer ülkelere nazaran daha fazla NATO'nun eğitim faaliyetlerine katılılan BAE, NATO Genel Sekreterinin Mart 2016'da Abu Dabi'yi resmî ziyaretini[248] müteakip, Ekim 2016'da NATO-BAE Bireysel Ortaklık İş Birliği Programını (IPCP) imzalamıştır.[249] İmzalanan bu programla taraflar politik ve pratik iş birliği faaliyetlerini güçlendirme kararı almıştır. Bu bağlamda, BAE'nin NATO harekât görevlerine daha fazla

[245] 'Qatar Signs Security Agreement with NATO' (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_150794.htm> s.e.t. 20.02.2020.
[246] 'Katar, NATO'ya katılmak İstiyor (2018), C4 Defence, <https://www.c4defence.com/Arsiv/katar-natoya-katilmak-istiyor/6464/1> s.e.t. 20.02.2020.
[247] De Hope Scheffer, Jaap (2008) 'Speech at the Emirates Center for Strategic Studies and Reseach', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_7387.htm> s.e.t. 03.04.2017.
[248] 'NATO and UAE Determined to Enhance Cooperation in Addressing Common Challenges' (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_128753.htm> s.e.t. 20.01.2020.
[249] 'NATO-and United Arab Emirates Reinforce Partnership with New Cooperation Programme' (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_136138.htm> s.e.t. 28.04.2019.

katkı, karşılıklı çalışabilirliği geliştirme, kriz yönetimi, sivil acil yönetim planlaması, savunma yeteneklerinin geliştirilmesi, terörle mücadele ve eğitim öğretim konularında daha fazla iş birliği yapma çalışmalarına başlanmıştır.

3.3.5. NATO-Suudi Arabistan İlişkileri

NATO'nun Suudi Arabistan ilişkileri daha çok siyasi diyalog ve iş birliğine dayalı bir formatta sürdürülmektedir. Taraflar arasında iş birliği belirlenen konulara dayanmakta ve karşılıklı üst düzey ziyaretler bu iş birliğinin esasını oluşturmaktadır. NATO tarafından düzenlenen bazı eğitim faaliyetlerine ilgi gösteren Suudi Arabistan, özellikle deniz güvenliği ve bölgesel konulara ilişkin kurslara katılım sağlamaktadır. Suudi Arabistan'ın kendisini körfez bölgesinde sınırlı etkisi olan küçük bir krallık değil, küresel düzeyde bir aktör kabul etmesinin, bugüne kadar ICI çatısına resmî olarak katılmamış olmasının nedeni olduğu değerlendirilmektedir. Buna gerekçe olarak, yıllık yaptığı savunma harcamaları ile petrol üretimi ve satışından kaynaklanan gücünün kendisine sağladığı özgüven görülmektedir.[250] Bu yaklaşımdan hareketle Suudi Arabistan ICI çatısı içerisinde NATO ile iş birliği yerine NATO ile doğrudan ikili bir formatta iş birliğini sürdürmeyi talep etmektedir. NATO için konuya bakıldığında ise Suudi Arabistan ile siyasi diyalog çok daha öne çıkan iş birliği alanı olarak görülmekte, ancak son dönemde Suudi Arabistanın ICI oluşumuna resmî olarak katılmak yönünde değerlendirmeler içinde olduğu gündeme gelmektedir.

3.3.6. NATO-Umman İlişkileri

NATO'nun 2004 yılında icra ettiği İstanbul Zirvesinde ICI'ye davet edilen Umman bu yapıya resmî olarak katılmamıştır. Bu konudaki yaklaşımında değişiklik olmayan Umman gayriresmî olarak birçok NATO faaliyetine katılmakta, ziyaretlerde bulunmakta zaman zaman da NATO faaliyetlerine ev sahipliği yapmaktadır. NATO ile iş birliği faaliyetlerinde Suudi Arabistan benzeri bir yaklaşım sergileyen Umman'ın ICI faaliyetlerine resmî olarak katılmak yönünde bir yaklaşım içinde olacağını söylemek kısa vadede zor gözükmektedir. Umman'ın İran ile olan ekonomik ilişkileri ve dış politika yaklaşımında, hem Körfez İş Birliği ülkeleri hem de ABD, İngiltere, Fransa gibi üçüncü ülkelerle tarafsızlık içinde iş birliğini sürdürmek yer almaktadır. Umman'ın ICI konusundaki mevcut yaklaşımı ve ikili ilişkiler kapsamındaki ülkelerle iş birliği devam etmekte, bu dış politika NATO ile ICI

[250] Samaan, Jean-Loup (2012), a.g.m.

kapsamında yapılan iş birliğine göre daha esnek bir yapı oluşturmaktadır.[251] Diğer bir deyişle Umman'ın ABD ile mevcut ikili iş birliği ve ABD Hava Kuvvetleri'nin ülkenin hava üslerini kullanıyor olması, NATO ile iş birliği güçlendirme ihtiyacı duymamasına yol açmaktadır.

3.3.7. NATO-Irak ilişkileri

NATO-Irak iş birliği faaliyetleri 2004 yılında başlatılan NATO-Irak eğitim görevi ile başlamış ve 2011 yılına kadar devam ederek yaklaşık 15.000 Irak'lı askere eğitim verilmiştir.[252] NATO'nun 2011'de aldığı bir kararla Irak'ın ortaklık statüsünün güçlendirilmesi maksadıyla Bireysel Ortaklık ve İş Birliği Programı (IPCP) başlatılmıştır.

Silahlı kuvvetlerinin yeteneklerini artırmak maksadıyla Irak 2014 yılından itibaren NATO savunma yeteneklerini artırma programı (DCB) kapsamına alınmıştır. ABD'nin öncülüğünde ve yoğun desteğinde hazırlanan yetenek paketleri ile hazırlanan uygulama planları için NATO-Irak görevine özel bir sivil temsilci de atanmıştır.[253] NATO-Irak eğitim timlerinin faaliyete başlaması ile Irak'ın toprak bütünlüğünü sağlayacak olan birliklerin ve muharip olmayan birliklerin eğitimine öncelik verilmiş, bu maksatla 500 civarında eğitici bu faaliyette görevlendirilmiştir. Terörle mücadele birliklerinin eğitiminin de kapsam içinde olduğu bu programda NATO birlikleri Irak güvenlik güçleri ile birlikte herhangi bir harekât görevine katılmamakta, Irak'ta danışman olarak bulunan personel Bağdat'ta Savunma Bakanlığı ve ulusal güvenlik ile ilgili yerlerde görev yapmaktadır. NATO-Irak eğitim görevine bütün NATO üyelerinin Irak içinde ya da dışında çeşitli destekler verdiği görülmektedir. Başlangıç olarak 2016 yılında Irak'lı personelin eğitimi için Ürdün'de oluşturulan eğitim merkezi Şubat 2017'de Irak'a taşınmıştır.[254]

NATO'nun 2016'da icra ettiği Varşova Zirvesi sonrası uygulamaya koyduğu istikrarın korunması (project stability) programının ilk ugulamalarından birisinin Irak'da başlatılması, Irak'a yönelik savunma yeteneklerini arttırılması programının genişletilmesi ve 2018

[251] Akbulut, Hakan, a.g.m., s.16.
[252] 'Relations with Iraq', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130511.htm> s.e.t. 17.06.2019.
[253] 'NATO Mission Iraq' (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_166936.htm> s.e.t. 26.03.2019.
[254] 'NATO Mission Iraq (NMI)' (2020) <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/2004-factsheet-NMI-en.pdf> s.e.t. 04.05.2020.

Brüksel Zirvesi sonucunda oluşturulan yeni Irak Misyonu ile Irak'ın güvenlik alanında kendi kendine yeterli olması, NATO için önemli bir hedef olarak görünmektedir.[255]

Son dönemde NATO'nun güney sınırlarına yakın alanlarda oluşan krizler NATO'nun bu bölgeye yönelik hassasiyetlerinin artmasına[256] ve buna bağlı olarak da NATO'nun Irak eğitim görevini genişletme kararı almasına neden olmuştur.[257]

NATO-Irak iş birliği programının gelişmelere bağlı olarak daha da genişleyebileceği ve uzun süreli pratik iş birliği faaliyetlerinin artabileceği kıymetlendirilmektedir.

3.3.8. NATO-Cezayir İlişkileri

Akdeniz Diyaloğu ülkeleri ile NATO arasındaki ilişkiler 1994 yılında başlamış ve 2000 yılına kadar ülkeler bu yapıya katılımlarını sürdürmüşlerdir. Akdeniz Diyaloğu Çatısına en son 2000 yılında Cezayir dahil olmuştur. Akdeniz diyaloğu çatısında bulunan ülkeler ICI çatısında bulunan ülkelere göre NATO ile ilişkilerde çok daha aktif ve daha fazla iş birliği içerisindedir, ancak bu iş birliği NATO'nun beklediği seviyede değildir. Yapılan analizlerde Cezayir'in NATO tarafından planlanan çeşitli eğitimlere 30/40 civarında personelle katıldığı, bu faaliyetlerin tüm giderlerinin NATO tarafından karşılandığı görülmektedir. Yine NATO tarafından yürütülen Barış ve Güvenlik için Bilim (the NATO Science for Peace and Security Programme) Programında da faaliyet gösterdiği görülmektedir.[258]

Cezayir 2014'te NATO Ortaklık ve İş Birliği programına katılmış ve hemen ardından oluşan gelişmeler sonucu 2018'de ikinci programı onaylanmıştır. NATO'nun yıllık eğitim faaliyetlerine NATO AD ülkeleri arasında mümkün olduğunca fazla katılmaya çalışan ülkelerin başında gelen Cezayir, kendi silahlı kuvvetlerinin yetenek ve eğitimi geliştirme gayretlerinde NATO'dan faydalanmaktadır. Stratejik planlama, kriz yönetimi, komuta

[255] Koehler, Kevin (2018) 'Projecting Stability in Practice? NATO's New Training Mission in Iraq', NDC Policy Brief, No 2.
[256] Lesser, Ian O. 'Emerging Security Challenges in NATO's Southern Neigbourhood', ARI79/2019-3/7/2019,
<http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari79-2019-lesser-emerging-security-challenges-natos-southern-neighbourhood> s.e.t. 11.11.2019.
[257] Banks, Martin (2020) 'NATO Plans Expanded Training Misison in Iraq, Defense News,
<https://www.defensenews.com/smr/munich-security-conference/2020/02/13/nato-plans-expanded-training-mission-in-iraq/> s.e.t. 11.03.2020.
[258] 'The NATO Science for Peace and Security Programme' (2020), Algeria.

kontrol ve lojistik bu alanların başında gelmektedir. Yine terörle mücadele ve istihbarat paylaşımı da üzerinde durulan diğer önemli konulardır.[259]

3.3.9. NATO-Mısır İlişkileri

Mısır, 1994 yılında Akdeniz Diyaloğu çatısına katılarak NATO ile iş birliğine başlayan ülkelerden birisidir. Ancak bu iş birliği özellikle 1993 Oslo sürecinin başarısızlıkla sonuçlanmasının yarattığı ortam nedeni ile gelişme gösterememiştir.

2005 yılında NATO Genel Sekreteri'nin Kahire'ye yaptığı resmî ziyaret ile başlatılan gelişme, ilki 2007 yılında ikincisi ise 2011 yılında NATO ile Bireysel İş Birliği Programının (Individual Cooperation Programme) imzalanmasına katkı sağlamıştır. Devam eden bu süreç ile Mısır, 2014 yılında ilk Bireysel Ortaklık İş Birliği programına (IPCP) katılmıştır.

NATO'nun terörizmle mücadele programı başta olmak üzere çok sayıda eğitim programında yer alan Mısır; deniz güvenliği, siber güvenlik ve kitle imha silahlarının yayılmasını önleme çabalarına da katılmaktadır. Mısır, NATO ile iş birliği faaliyetlerini son yıllarda artırma gayretinde olup bu amaçla karşılıklı üst düzey ziyeretleri ve eğitim faaliyetlerine katılımı arttırmaktadır.[260]

3.3.10. NATO-İsrail İlişkileri

İsrail NATO ile 1994 yılında Akdeniz Diyaloğu Çatısı altında bu çatıda bulunan altı Arap ülkesi ile birlikte faaliyetlerini aktif olarak sürdürmektedir. Başlangıçta birçok NATO üyesi ülkenin de mesafeli bakışı ile başlatılan bu iş birliği, zaman zaman duraksamalara uğramışsa da günümüzde normal seyrinde devam etmektedir.[261] NATO'nun Akdeniz Diyaloğu ile yürüttüğü bütün resmî faaliyetlere katılan İsrail, siyasi diyalog, siber güvenlik, KBRN, balistik füzelere karşı savunma, kitle imha silahlarının yayılmasını önleme çabaları, istihbarat paylaşımı ve terörle mücadele konularında NATO ile iş birliği içerisindedir.[262] Bu faaliyetler arasında özellikle siber güvenlik alanında taraflar yoğun bir iş birliği içerisindedir.

[259] Lesser, Ian / Brandsma, Charlotte / Basagni, Laura / Lette, Bruno (2018) 'The Future of NATO's Mediterranean Dialogue', GMF.
[260] El-Adawy, Adel, a.g.m.
[261] van Creveled, Martin (2005) 'NATO, Israel and Peace in the Middle East', NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2005/12/01/nato-israel-and-peace-in-the-middle-east/index.html> s.e.t. 25.04.2019.
[262] Sieveking, Michalen (2019) 'NATO and Israel are Right to Deepen Ties', NEWEUROPE,

NATO ile ilk bireysel iş birliği programını 2006 yılında hayata geçiren İsrail'in, 2016 yılında da NATO Karargâhında diplomatik temsilciliği faaliyete başlamıştır.[263] Özellikle siyasi diyalog ve güvenlik konularında NATO ile doğrudan çalışma yapma gayreti gösteren İsrail, transatlantik bağlantılarını ve diğer ülkeler ile ikili ilişkilerini etkin olarak kullanmaktadır. İsrail, NATO tarafından kendisi için planlanan yıllık 5 ila 10 adet eğitim faaliyetinin tamamına katılmakta ve faaliyetlere yönelik tüm harcamalarını kendisi karşılamaktadır. Son dönemde karşılıklı yapılan ziyaretler ve bazı NATO faaliyetlerine ev sahipliği yapma çabaları devam etmektedir.[264]

NATO - İsrail iş birliği bölgedeki diğer ülkelerden farklı bir yapıya sahiptir. Hem Filistin sorunu hem bölgede son dönemde meydana gelen Arap Baharı sonucunda oluşan güvenlik olgusuna yönelik İsrail'in ortaya koyduğu politikalar bölgedeki istikrarı doğrudan etkileme potansiyeline sahip olması NATO nezdinde bu iş birliğini daha da önemli hale getirmektedir.[265]

3.3.11. NATO-Ürdün İlişkileri

Ürdün hem bölgede hem de Akdeniz Diyaloğu içerisinde NATO ile en aktif iş birliği yapan ülkelerden birisi hatta önde gelenidir.[266] 1995 yılında dahil olduğu Akdeniz Diyaloğu çatısı içerisindeki faaliyetleri 2012 yılından itibaren daha da yoğunlaştırmıştır.

NATO tarafından yeni başlatılan ilişkilerin daha da güçlendirilmesi için fırsatlar oluşturulacak grup (Enhanced Opportunities Partners) ve Savunma Yeteneklerinin Geliştirilmesi Programına (Defence Capacity Building) katılmıştır.

Yine Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (Planning and Review Process) ile bireysel ortaklık ve iş birliği programına (Individual Partnership and Cooperation Programme) da dahil olmuştur.

<https://www.neweurope.eu/article/nato-and-israel-are-right-to-deepen-ties/> s.e.t. 14.01.2020.

[263] 'NATO –Israel Mission', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130509.htm> s.e.t. 22.01.2019.

[264] 'Senior NATO Official to Discuss Current and Future Cooperation' (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_168575.htm> s.e.t. 14.03.2020.

[265] 'NATO-Israel Relations: The Level of Ambitions', Comitato Atlantico Italliano, <http://www.comitatoatlantico.it/COMIT/studi/nato-israel-relations-the-level-of-ambition/> s.e.t. 09.01.2020.

[266] 'NATO-Jordan Mission', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130505.htm> s.e.t. 16.01.2019.

2016 yılından itibaren NATO'da diplomatik temsilcisi de bulunan Ürdün NATO'nun 2017 yılında icra edilen REGEX tatbikatına ev sahipliği de yapmıştır.[267]

Ürdün, Kosova, Afganistan ve Deniz Kalkanı gibi NATO harekât görevlerine aktif olarak kuvvet göndermiş, ayrıca 2014 yılında NATO Mukabele Kuvvetine (NATO Response Force) katılan ilk Akdeniz Diyaloğu ülkesi olmuştur. Benzer şekilde ortak ülkelerin kuvvetlerini NATO standartlarında harekâta hazırlamak amacıyla sürdürülen NATO Operasyonel Kapasite Konseptine (NATO's Operational Capacity Concept) kuvvet tahsis ederek bu çalışmalarını sürdürmektedir. NATO'nun Ürdün için oluşturduğu mali destek fonu ile de Ürdün silahlı kuvvetlerinin yeteneklerini geliştirme faaliyetleri devam etmektedir.

Ürdün'ün NATO Ortaklıklar Programındaki aktif faaliyetleri ve NATO'ya sağladığı destek göz önüne alındığında sürecin bu yönde devem etmesi durumunda NATO'da askerî ve politik yerini daha da üst seviyelere taşıma potansiyeline sahip olduğu değerlendirilmektedir.

3.3.12. NATO-Moritanya İlişkileri

1995 yılında Akdeniz Diyaloğuna katılan Moritanya, ülkede petrol üretimi başlayınca daha da öne çıkma potansiyeli olan bir ülke haline gelmiştir. NATO Bireysel Ortaklık ve İş Birliği Programına 2010'da katılarak faaliyetlerini sürdürürken 2017 yılında NATO'da diplomatik temsilciliğini faaliyete geçirmiştir.

Terörle mücadele, hudut güvenliği, kriz yönetimi, uyuşturucu ile mücadele, hava sahasının kontrolü ve deniz güvenliği gibi konularda NATO ile iş birliğini sürdürmektedir.

NATO'nun Moritanya için oluşturduğu ekonomik destek paketi ile Moritanya silahlı kuvvetlerinin yeteneklerinin geliştirilmesi konularında iş birliği faaliyetleri, NATO üyesi ülkelerin öncülüğünde çeşitli alanlarda devam etmektedir.

[267] 'NATO-Jordan Mission', a.g.m.

3.3.13. NATO-Fas İlişkileri

Fas'ın 1994 yılında Akdeniz Diyaloğuna katılımı ile başlayan NATO-Fas iş birliği faaliyetleri, NATO'nun Balkanlarda icra edilen harekât görevlerine sağladığı katkı ile devam etmektedir. NATO'nun Barış ve Güvenlik için Teknoloji ve Bireysel Ortaklık ve İş Birliği Programı'na katılan Fas, özellikle siber ve KBRN çalışmalarında ve NATO'nun birlikte çalışılabilirlik platformuna (Interoperability Platform) katılımı kapsamında, NATO deniz tatbikatları başta olmak üzere birçok tatbikat faaliyetlerinde etkin olarak yer almaktadır.[268]

NATO-Fas iş birliğinde en önde olan konuların başında terörle mücadele konusunda çeşitli alanlarda, özellikle istihbarat paylaşımı ve karşılıklı uzman personelin desteğinin alınması konularında yapılan iş birliği gelmektedir.[269]

3.3.14. NATO-Tunus İlişkileri

1994 yılında NATO-Akdeniz Diyaloğu çatısına katılan Tunus, uzun süre iç sorunları nedeni ile NATO ile iş birliği alanında aktif faaliyete katılamamıştır. Ancak 2014 yılından itibaren Akdeniz Diyaloğu ülkelerine NATO tarafından önerilen programlara aktif olarak katılmaya başlayan Tunus, birçok yeni çalışma içerisinde yer almıştır. Bunlar; Bireysel Ortaklık ve İş Birliği (IPCP) Programı, Plan ve Gözden Geçirme süreci (PARP), Birlikte Çalışabilirlik Platformu (IIP), Operasyonel Yetenek konseptidir(OCC).

Özellikle NATO ile başlatılan Tunus silahlı kuvvetlerinin savunma yeteneklerini arttırma programı, Tunus silahlı kuvvetlerinin özel kuvvetler, siber güvenlik, KBRN ve el yapımı patlayıcılarla mücadele alanındaki yeteneklerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Yine eğitim alanında daha yoğun bir katılımla NATO'dan destek almaya çalışan Tunus konuları oldukça çeşitlendirerek ülke güvenliğine katkı yapmayı planlamaktadır.[270]

---

[268] 'Responding to Security Challenges in Morrocco' (2014), <https://www.nato.int/cps/en/SID-A0A4868C-43C2AB8A/natolive/news_110247.htm> s.e.t. 18.02.2019.
[269] 'Moroccan Royal Armed Forces Officers Visit NATO Headquerters in the Framework of NATO-Morocco Partnership' (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_166957.htm> s.e.t. 26.04.2019.
[270] 'NATO and Tunisia Ready to Strengthen their Cooperation on Tackling Common Security Challenges' (2015), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_122431.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 03.12.2019.

3.4. NATO'nun Avrupa ve Balkanlar Bölgesine Yönelik Faaliyetleri

NATO'nun 10'uncu madde kapsamında Avrupalı ülkelere yönelik açık kapı politikası uyarınca daha önce tam üye olan 14 ülke dışında da tam üyelik gerekliliklerini yerine getiren ülkeler için NATO üyesi olabilecekleri taahhüdü her durumda resmî olarak dile getirilmeye devam etmektedir. Bu bağlamda Balkan ülkelerinden Kuzey Makedonya 27 Mart 2020'de NATO üyesi olmuş, Bosna-Hersek'in üyeliğe geçiş süreci ise devam etmektedir. Yakın bir gelecekte olmasa bile şartlar el verdiği durumda Kosova ve Moldova'nın benzer talepleri olacağı değerlendirilmektedir.[271]

2014 Ukrayna Krizi sonrasında Baltıklarda başlayan NATO-Rusya gerginliği Rusya ile sınır komşusu olan NATO üyesi ülkelerin yanında aynı konumda olan Finlandiya ve İsveç için de yeni değerlendirmeler yapılmasına sebep olmuştur. Bölgedeki gerginliğin daha derin bir krize doğru gelişmesi durumunda, Finlandiya ve İsveç'in de NATO üyeliğine yönelebilecekleri değerlendirilmektedir.

3.4.1. NATO-Finlandiya İlişkileri

NATO-Finlandiya ilişkileri 1994 yılında başlatılan barış için Ortaklık Programı çerçevesinde ülkenin üyelik talebi olmadan devam etmektedir.[272] Finlandiya Ortaklıklar Programının en aktif üyelerinden birisi olarak NATO'nun 1996 Bosna-Hersek Harekâtı, daha sonra Kosova Harekâtı (KFOR) ile Balkanlar ve Afganistan görevlerine (ISAF ve RSM) aktif destek sağlamıştır.

Finlandiya, Bireysel Ortaklık ve İş Birliği Programı (IPCP), Planlama ve Gözden Geçirme (PARP), NATO Operasyonel Kapasite Konsepti (OCC) süreçleri içerisinde faaliyet göstermektedir. Ortak ülkeler ile karşılıklı çalışabilirlik yeteneklerini geliştirmek maksadıyla oluşturulan ve Avusturya, Gürcistan, Ürdün ve İsveç'in de dahil (Enhanced Opportunity Partners) olduğu beş ülkeden birisi olarak özellikle 2014 yılından sonra ortaya çıkan güvenlik ortamında yeni sorumluluklar üstlenmektedir. NATO-Rusya ilişkilerinde Baltık Denizi bölgesinde meydana gelen gelişmeler kapsamında İsveç ile birlikte gerek askerî gerekse askerî olmayan faaliyetlerde NATO ile aktif iş birliği içerisindedir.[273]

[271] 'Enlargement' (2020), <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm> s.e.t. 09.08.2019.
[272] 'Relations with Finland', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49594.htm> s.e.t. 07.02.2017.
[273] Pyykönen,Juha (2016) 'Nordic Partners of NATO', FIIA Report 48, 2016, s.103-120.

Geliştirilen iş birliği kapsamında bölgede oluşacak krizlere müdahale senaryolarının da değerlendirildiği eğitim ve tatbikat faaliyetleri sürdürülürken, NATO ile ev sahibi destek anlaşmaları da imzalamış bulunmaktadır. İsveç ile birlikte gerektiğinde NATO Mukabele Kuvvetine (NRF) destekleyici rolde olmak üzere harekât görevlerine katılımı dışında, stratejik taşıma, KBRN eğitimi ve 2017 kurduğu Hibrid Tehditle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi ile hem NATO hem de AB ülkelerine katkı sağlamaktadır. Yine 2001'de kurulan ve Barış için Ortaklık Eğitim Merkezi olarak faaliyet gösteren FINCENT ile BM ve AB personeline eğitim desteği vermektedir.

Finlandiya NATO ile ilişkileri bağlamında ve daha geniş anlamda Sivil Acil Planlama, Avrupa –Atlantik Doğal Afet Merkezi, Barış ve Güvenlik için Bilim Çalışmaları, Barış için Kadın Girişimi ve özellikle diğer Ortak ülkelerin desteklenmesi için oluşturulan mali yardım fonlarına katkı sağlamaktadır.[274]

Ukrayna krizi öncesi Rusya'nın bölgedeki faaliyetlerine karşı gösterdiği tepkiyi daha yoğun bir düzeye çıkaran Finlandiya'nın gerektiğinde NATO ile birlikte hareket edebileceği değerlendirilmektedir.[275] Bu konuda bölgenin hassasiyetinin artması durumunda Finlandiya'nın bölge dengeleri de gözönüne alınarak NATO üyeliğinin dahi gündeme gelebileceği değerlendirilmektedir.[276]

3.4.2. NATO-İrlanda İlişkileri

NATO-İrlanda ilişkileri İrlanda'nın 1997 yılında NATO'nun Bosna Harekâtı'na destek amacıyla personel görevlendirmesi ile başlamıştır.

İrlanda'nın NATO BİO Programına katılımı ise 1999 yılında resmî olarak başlatılmıştır. Bu süreçte NATO, İrlanda'nın askeri tarafsızlık politikasına saygı gösterdiğini ifade etmiştir. İrlanda bu politikasıyla NATO'nun opererasyonel faaliyetlerinden sadece BM kararı olan, kendi parlamentosu tarafından da onaylanan barışı koruma ve kriz yönetimine katlabileceğini beyen etmiş durumdadır.[277]

---

[274] 'Relations with Finland', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm> s.e.t. 19.01.2019.
[275] Vershbow, A. (2016) 'Alliance Would Help Finland in Baltic Crisis Situation', UUISET NEWS, <https://yle.fi/uutiset/osasto/news/natos_vershbow_alliance_would_help_finland_in_baltic_crisis_situation/9190830> s.e.t. 17.04.2018.
[276] Nyberg, Rene (2016) 'The Line in the Sand Finland and the Unpredictable Neighbor', Carnegie Europe, <https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/?fa=64509> s.e.t. 14.02.2020.
[277] 'Relations with Ireland' (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_51979.htm> s.e.t. 30.05.2020.

İrlanda'nın NATO'nun Planlama ve Gözden Geçirme (PARP), Bireysel Ortaklık ve İş Birliği Programlarının (IPCP) yanında ortaklık karşılıklı çalışabilirlik inisiyatifine katıldığı görülmektedir. NATO'nun Bosna harekâtının yanında Kosova ve Afganistan harekâtlarında destek veren İrlanda, NATO'nun bu alanda oluşturduğu mali fonlara da destek sağladığı düşünülmektedir.

NATO-İrlanda ilişkilerinde politik diyaloğun önemli bir yer tuttuğu, NATO-AB ilişkilerinin de gelişimine katkı sağladığı değerlendirilmektedir.

3.4.3. NATO-İsveç İlişkileri

NATO-İsveç ilişkileri NATO-Finlandiya ilişkileri ile büyük oranda benzerlik göstermektedir. 1994 yılında başlayan bu iş birliği İsveç halkının kararı doğrultusunda üyelik hedefi olmadan yoğun bir faaliyet programı içerisinde sürdürülmektedir.[278]

İsveç NATO ile Bireysel Ortaklık İş Birliği Programı (IPCP), Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (PARP) içerisinde olarak NATO Mukabele Kuvvetine (NRF) katkı, Ortak Çalışabirliği Kuvvetlendirme grubu içinde olarak birçok NATO tatbikatına aktif olarak katılmaktadır. Yine Finlandiya'da olduğu gibi kendi milli yeteneklerinden bazı kritik alanlarda NATO faaliyetlerine destek sunmayı taahhüt etmiş bulunmaktadır.[279] İsveç Silahlı Kuvvetleri Eğitim Merkezi (SWEDINT) vasıtası ile diğer ortak ülkelere insani yardım, arama kurtarma, barışı destekleme, sivil hazırlık ve demokratik kurallarla silahlı kuvvetlerin kontrolü konularında eğitimler verilmektedir.

NATO'nun ortak ülkelerin silahlı kuvvetlerinden NATO görevlerine kuvvet desteği sağlamak amacıya oluşturulan Operasyonel Yetenek Konseptine kara, deniz, hava ve özel kuvvetleri ile katılan İsveç benzer iş birliği faaliyetlerini AB ile de sürdürmektedir.

1995 yılındaki NATO-Bosna Harekâtına, 1999 yılından itibaren Kosova Harekâtına, 2003 yılından beri de Afganistan Harekâtına desteğini sürdüren İsveç, Afganistan için oluşturulan mali yardım fonuna 13 milyon Euro mali destek sağlamıştır. Diğer yandan küresel anlamda teröre yönelik oluşturulan koalisyon faaliyetlerinde de destek vermektedir.

[278] 'Relations wıth Sweden', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52535.htm> s.e.t. 11.10.2018.
[279] Pyykönen, Juha, a.g.m.

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırgan harekâtı sonrası değişen güvenlik ortamı ve buna yönelik NATO'nun aldığı tedbirler kapsımdaki faaliyetlerde İsveç hem sahip olduğu yetenekler hem de jeostratejik konumu nedeni ile daha önemli bir ülke konumuna gelmiş bulunmaktadır. Savunma yeteneklerini güçlendirmek ve geliştirmek adına stratejik kararlar alan İsveç bu yönde yeni planlama ve yatırım kararları almıştır.[280] Sürecin kısa vadede değişmeyeceği göz önüne alındığında NATO'nun geleceğe yönelik yapmaya devam ettiği yeniden yapılanma ve dönüşüm faaliyetlerinde, İsveç'in Finlandiya gibi NATO'ya katkılarının daha da önemli bir düzeye geleceği değerlendirilmektedir. Ancak Ukrayna krizi sonrasındaki yeni tehdit algılamaları kapsamında, Finlandiya'ya ve İsveç'e yönelik bir saldırı durumunda, mevcut iş birliği düzeyinin değişebileceği, NATO üyeliği talebi yönünde bir gelişme olabileceği değerlendirilmektedir.[281] İsveç, NATO'nun 2014 sonrası başlattığı adaptasyon/dönüşüm faaliyetlerinde, Finlandiya gibi kritik öneme haiz bir ülke konumuna gelmiştir. Bölgede icra edilen çok büyük çaplı tatbikatlar dahil tarafların gelecekte Arktik bölgesine yönelik enerji alanındaki mücadeleleri de bu ülkeleri NATO için daha önemli hale getirmektedir.

3.4.4. NATO-Avusturya İlişkileri

NATO-Avusturya iş birliği faaliyetleri 1995 yılından itibaren çok geniş bir spekturum içerisinde başta barış gücü harekât görevlerine destek ve pratik konularda uyumlu iş birliği süreciyle devam etmektedir. 1996-2001 yılları arasında NATO Bosna Harekâtına ve sonrasında devam etmekte olan Kosova harekâtına yaklaşık 400 kişilik bir kuvvetle destek sağlamıştır. Benzer şekilde 2002 yılından itibaren NATO-Afganistan Harekâtına da eğitim, danışman ve lojistik konularında desteğini sürdürmektedir.[282]

Avusturya Silahlı Kuvvetleri Eğitim Merkezi (AUTINT) tarafından birçok NATO ve ortak ülkeye eğitim desteği verilmektedir. Avusturya, NATO'nun ortak ülkelerle iş birliğini geliştirmek amacıya oluşturulan programlardan Planlama ve gözden geçirme süreci,

[280] von Sydow, Björn (2018) 'Resilience; Planning for Sweden's Total Defence', NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/04/04/resilience-planning-for-swedens-total-defence/index.html> s.e.t. 22.05.2020.
[281] 'NATO Source by Inquriy Appointed by Swedish Foreging Ministry, If Attacked, Sweden Needs Outside Support to Maintain Its Sovereignty' (2016), Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/if-attacked-sweden-would-depend-on-outside-support-to-maintain-its-sovereignty/> s.e.t. 17.01.2020.
[282] 'Relations with Austria', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48901.htm> s.e.t. 22.05.2017.

Savunma eğitimini güçlendirme programı, Ortak Çalışabilirlik inisiyatifi gibi faaliyetlere katılmaktadır.

Avusturya ortak ülke olarak diğer NATO ortak ülkelerine verdiği destek faaliyetlerinde Balkan ülkelerine yönelik faaliyetlere özel önem vermektedir. Avusturya'nın AB içindeki rolü ve AGİT'e ev sahipliği yapması boyutuyla NATO'nun bu kurumlarla ilişkilerinde önemli bir yere sahip olduğu değerlendirilmektedir.[283] Bu bağlamda NATO ortaklık mali yardım fonlarına katkılarında da yine Arnavutluk, Karadağ, Sırbistan, Ukrayna gibi ülkelerde yürütülen faaliyetlere öncelik vermektedir.[284]

3.4.5. NATO İsviçre İlişkileri

Uzun süredir askerî olarak tarafsız statüde bir ülke olan İsviçre'nin NATO ile iş birliği bu temel yaklaşıma karşılıklı saygı çerçevesinde 1996 yılından itibaren sürdürülmektedir. Yasaları gereği sadece BM ve AGİT tarafından icra edilen faaliyetlere katılabilen İsviçre'de bu faaliyetlere yönelik herhangi bir birlik ve kuvvet ayrılmamakta, bu alandaki faaliyetlere sadece gönüllülük esasına göre destek verilmektedir. Bu temelde İsviçre NATO Kosova ve 2004-2007 yılları arasında da Afganistan harekâtına destek sağlamıştır.[285]

NATO Ortaklık Planlama ve Gözden Geçirme Süreci, Bireysel Ortaklık ve İş Birliği Programı, Birlikteliğin Sağlanması (Building Integrity) Programı, Savunma Eğitimini Güçlendirme Programı faaliyetlerine aktif olarak katılan İsviçre birçok mali yardım fonuna da destek vermektedir. Ülkede bulunan eğitim kurumları ve İsviçre Silahlı Kuvvetleri Eğitim Merkezi (SWISSINT) ile diğer ortak ülkelere eğitim desteği sunmaktadır.

İsviçre tarafından öncelik verilen eğitim konuları incelendiğinde uluslararası çatışma hukuku, insan hakları ve özellikle savunma sektöründe rüşvet ve yasa dışı uygulamaların önlenmesi alanları görülmektedir.[286]

[283] Geoana, Mircea (2020) 'Thanks Austria for 25 years of Partnership', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_173311.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 14.01.2020.
[284] 'Relations with Austria' <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48901.htm> s.e.t. 13.01.2017.
[285] 'Relations with Switzerland', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52129.htm> s.e.t. 18.01.2017.
[286] Rasmussen, Anders Fogh (2012) 'Switzerland and NATO: Partners in Security', Churchill Symposium in Zürich, Switzerland, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_91490.htm> s.e.t. 20.03.2020.

3.4.6. NATO-Moldova İlişkileri

Moldova kendi anayasası gereği tarafsız ülke konumunda olmasına rağmen Avrupa-Atlantik yapılanmaları ile yakın iş birliğini geliştirme gayretine önem vermektedir. Moldova 1992 yılında Avrupa Atlantik İş Birliği Konseyine, 1994 yılında NATO'nun BIO Programına katılmıştır.[287]

Kısa sürede iş birliği faaliyetlerinin ivme kazanması ile 2006 yılında NATO bireysel Ortaklık Eylem Planına katılan Moldova, 2014 yılında icra edilen Galler Zirvasinde NATO Savunma Yeteneğinin Geliştirilmesi Programına (DCB) kabul edilmiştir. Bu programın yanında Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (PARP), Savunma Eğitimlerinin Güçlendirilmesi (DEEP), Birlikteliğin Sağlanması (BI), Operasyonel Yetenek Konsepti (OCC) ve Ortaklıklar Çalışabilirlik Platformuna katılmaktadır.

2014 yılından itibaren Kosova harekâtına kuvvet desteği sağlayan Moldova başkenti Kişinev'e 2017'de NATO sivil irtibat ofisi açmıştır. NATO, Moldovya'nın Transdinyester sorununa[288] doğrudan bir taraf olmadan, sorunu komşu ülkelerin toprak bütünlüğünü de göz önünde bulunduran uluslararası sorumluluklar çerçevesinde takip ettiğini açıklamaktadır. [289]

Moldova coğrafya olarak Ukrayna ve Romanya arasında bulunan küçük bir ülke olmasına rağmen Rusya için önemli bir ülkedir. Rusya, Moldova'nın NATO ile olan iş birliğinin ilerlemesinden rahasız olmakta ayrıca Romanya'nın Moldova'ya yönelik tarihi görüşlerine de engel olmaya çalışmaktadır. Ukrayna sınırları boyunca uzanan Transdinyester bölgesinde bulunan Rus paramiliter güçleri, Moldova'nın tarafsız ve bağımsız olma duruşu ve Romanya'nın tutumu, Moldova konusunu NATO ile Rusya arasında yeni ve derin bir krize götürme potansiyeline sahip sorun alanlarıdır.[290] Bu riski gören NATO da Moldova'nın bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü daima destekleyeceğini en yüksek düzeyde ve her fırsatta açıklamaktadır.[291]

---

[287] 'Relations with the Republic of Moldova', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49727.htm> s.e.t. 06.03.2018.
[288] Kurt, Selim / Khasanov, Ibragim (2019) 'Güvenlikleştirme Kuramı Açısından Transdinyester Sorunu, Karadeniz Araştırmaları, XVI/63-417-434.
[289] 'Relations with Serbia', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49727.htm> s.e.t. 23.02.2019.
[290] Batı, Güney Ferhat (2018) 'Uluslararası Sistem ile Doğu Avrupa'nın Sorunu: Moldova ve Transdinyester', TASAM, <https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51279/uluslararasi_sistem_ile_dogu_avrupanin_sorunu_moldova_ve_transdinyester_> s.e.t. 21.03.2020.
[291] Stoltenberg, Jens (2019) 'The Republic of Moldova is a Close NATO Partner',

3.4.7. NATO-Sırbistan İlişkileri

Sırbistan NATO iş birliği 2006 yılından beri, Sırbistan'ın askerî tarafsızlık içerisinde ve üyelik talebi olmadan özellikle siyasi diyalog kapsamında sürdürülmektedir. Sırbistan, 2015 yılında üzerinde anlaşılan Bireysel Ortaklıklar Eylem Planı ile ivme kazanan iş birliği faaliyetleri kapsamında; Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (PARP), Birlikteliğin Sağlanması (BI), Savunma Eğitiminin Güçlendirilmesi (DEEP) ve Ortaklıklar Çalışabilirlik Platformu programlarına katılmıştır.

2013 yılında NATO'ya akredite olan KBRN Eğitim Merkez ile Sırbistan NATO ve ortak ülkelere bu konuda eğitim vermektedir. Doğal afet konusunda SRBIJA 2018 adı ile Sırbistan ev sahipliğinde 40 ülke ve 2000 katılımcının yer aldığı uluslararası bir tatbikat icra edilmiştir. Belgrad'da faaliyet gösteren NATO Askerî İrtibat Ofisinin yoğun katkıları ile NATO-Sırbistan iş birliği gelişerek devam etmektedir. Ancak Kosova konusu ve KFOR ile Sırbistan Silahlı Kuvvetleri arasındaki ilişkiler önemini korumaktadır. Bu alanda AB'nin Belgrad ve Priştina arasındaki ilişkileri geliştiren gayretlerine NATO'nun da desteği devam etmektedir.[292] Sırbistan NATO ilişkilerinde Kosova meselesi hassasiyetini korumakta, NATO liderliğinde Kosova'da görev yapan KFOR birlikleri ile Sırbistan arasındaki ilişkiler BM 1244 sayılı kararı temelinde ve özellikle AB'nin taraflar arasında oluşturduğu görüşme ikliminde sürdürülmektedir.

Sırbistan–NATO iş birliği Batı Balkanların güvenliği açısından önem ve öncelikli olarak düşünülmektedir.[293] Sırbistan ile iş birliğinin geliştirilmesi bölgenin istikrarı açısından NATO için dolayısı ile Avrupa'nın güvenliği için önemli bir konudur. Sırbistan'ın Kosova ve Bosna - Hersek ile olan ilişkilerinde yine NATO üyesi Arnavutluk ve Hırvatistan ile olan ilişikilerinde sorun yaşanmaması, tarafların gayretlerini yoğunlaştırdığı temel hedeftir.[294] Sırbistan NATO ile olan iş birliğini güvenlik ve ekonomik boyutlarını düşünerek sürdürürken, tarihi ve kültürel bağları yanında enerji alanında bağımlı olduğu Rusya ile de denge içerisinde devam ettirmektedir.[295]

<https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_167624.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 16.04.2020.
[292] 'Relations with Serbia', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50100.htm> s.e.t. 16.05.2019.
[293] Gottemoller, Rose (2017) 'Partnership between Serbia and NATO in Belgrade', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_147811.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 17.04.2020.
[294] Stoltenberg, Jens / Vucic, Aleksander (2018) 'Panel Discussion: Leadership for a Secure Region, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_159035.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 09.05.2020.
[295] Vasoviç, Aleksander (2016) 'With Russia as an Ally, Serbia Edges Toward NATO', Reuters,

3.4.8. NATO –Bosna Hersek İlişkileri

NATO ile Bosna-Hersek iş birliği 2006 yılında Ortaklıklar Programına katılım ile başlamıştır. 1990'dan itibaren bölgenin güvenlik ve istikrarı için çaba gösteren müttefik ülkelerin 1995-2004 yılları arasındaki gayretleri 2004 yılında AB'ye devredilmiştir. Bu yapı ile sürdürülen faaliyetler paralelinde 2008 yılında ilk Bireysel Ortaklıklar Eylem Planı yürürlüğe konmuştur.

NATO, 2010 yılında Bosna-Hersek'i Üyelik Eylem Planına katılmaya davet etmiştir. NATO'ya üyelik talebi olan Bosna Hersek aradan geçen 10 yıl boyunca bu alanda önemli ölçüde ilerleme sağlayamamış olsa da, 2018 yılında NATO Dışişleri Bakanları Bosna Hersek'in ilk yıllık planını göndermesini kabul etmişlerdir. Üyeliğe giden bu yolda bir aşama olarak kabul edilebilecek bu karar Bosna Hersek'in ittifaka üyeliğe kabulü için önemli bir gösterge olarak değerlendirilmektedir.[296] Her ne kadar NATO resmî dokümanlarında üyelik eylem planına katılımının gelecekte üyelik anlamına gelmeyeceğini açıklamış olsa da, Bosna Hersek'in hem NATO üyeliği hem de AB üyeliği talebinin devam etmesi, daha çok siyasi bir karar olarak ülkenin geleceğini belirleyecektir.

Bosna Hersek, NATO'nun; Plan ve Gözden Geçirme Süreci (PARP), Ortaklık Çalışabilirlik Platformu (PII) ve Birlikteliğin Sağlanması (BI) iş birliği programlarına katılım sağlamıştır. 2009 yılından beri de Afganistan Harekâtına destek sağlayan Bosna-Hersek, ülkesinde açtığı Barışı Destekleme Harekâtı Eğitim Merkezi (PSOTC) ile de üye ve ortak ülke personeline eğitim vermektedir.[297]

NATO için Bosna-Hersek üyelik yolunda ilerleyen bir ortak ülkedir. Ancak üyelik sürecinin uzaması, üyelik kriterlerinin beklenilen düzeyde oluşmaması ülke içinde siyasi dalgalanmalara yol açmakta, Rusya'nın örtülü etkisiyle ülkede oluşan bu olumsuz hava bir bakıma NATO üyelik sürecini de uzatmaktadır.[298]

<https://www.reuters.com/article/us-serbia-nato-idUSKCN0ZJ06> s.e.t. 11.01.2019 .

[296] 'Relations with Bosnia and Herzegovina', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm> s.e.t. 12.12.2017.

[297] 'Peace Support Operations Training Centre', <http://mod.gov.ba/OS_BIH/struktura/Komanda_za_podrsku/KOiD/PSOTC/default.aspx?template_id=193&pageIndex=1> s.e.t. 05.05.2020.

[298] Sarajevo (2018) 'Bosnia and Herzegovina Belgrade, Serbia, Mission Report', NPA Defence and Security Committe, <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2019-03/2018%20-%20MISSION%20REPORT%20DSC%20BIH%20AND%20SERBIA%20-%20254%20DSCFC%2018%20E.pdf> s.e.t. 11.01.2019.

3.4.9. NATO Malta İlişkileri

NATO-Malta iş birliği 1995 yılında BİO programına katılım ile başlatılmıştır. NATO bu süreçte Malta'nın tarafsızlık politikasına tam saygı göstereceğini açıklamış ancak faaliyetlere katılım siyasi nedenlerle 1996-2008 yılları arasında askıya alınmıştır.[299] 2008 yılında toplanan NATO Bükreş Zirvesi'nde Malta'nın NATO Ortaklıklar Programına dönüş talebi kabul edilerek faaliyetler Bireysel Ortaklık ve İş Birliği Programı çerçevesinde yeniden başlatılmıştır.[300]

3.4.10. NATO Kuzey Makedonya İlişkileri

1995 yılında NATO Ortaklıklar Programına katılan Makedonya, 1999 yılında Üyelik Eylem Planına kabul edilmiştir. Bu süreçte Plan ve Gözden Geçirme Süreci (PARP), Savunma Eğitimini Güçlendirme (DEEP), Birlikteliğin Sağlanması (BI) programlarına dahil olmuş ancak ülke ismi nedeni ile Yunanistan'ın engellemeleri ve iki ülke arasındaki siyasi gerginlik sonucunda üyeliğe yönelik gelişme sağlanamamıştır.

NATO'nun Afganistan ve Kosova harekât görevlerine kuvvet desteği sağlayan Makedonya, 2013'te Üsküp'de bulunan Bölgesel Halkla İlişkiler Merkezini, Ortaklıklar Eğitim Merkezi olarak NATO'ya akredite etmiş ve üye ve ortak ülke personeline eğitim imkânı sunmaya başlamıştır.

Makedonya'nın Yunanistan ile isim konusunda anlaşmaya vararak ismini Kuzey Makedonya olarak değiştirmesi sonucunda üyelik yolunda çok önemli bir adım atmıştır. NATO'nun 2018'de Brüksel'de icra ettiği zirvede alınan karar gereği de üyelik protokol süreci başlatılmış ve Şubat 2019'da tamamlamış,[301] Ukrayna krizi sonrasında Doğu Avrupa ve Balkanlarda ortak ülkelere yönelik iş birliğini güçlendirme çabaları kapsamında NATO'nun açık kapı politikasının devam etmesi ile 27 Mayıs 2020'de NATO üyesi olan Kuzey Makedonya, ülke içerisindeki reform sürecini devam ettirmektedir.

2008'de Bükreş zirvesi ile başlayan üyelik sürecinin başarı ile sonuçlanmasının Batı Balkanların istikrar ve güvenliği açısından bölgedeki gelişmelere olumlu katkı sağlayacağı,

[299] 'Relations with Malta' (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52108.htm> s.e.t. 22.04.2020.
[300] 'Malta Re-Engages in Partnership for Peace Programme' (2008), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_7192.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 21.01.2020.
[301] 'Relations with the Republic of North Macediona', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48830.htm> s.e.t. 17.02.2017.

ekonomik anlamda Kuzey Makedonya'ya fırsatlar yaratabileceği, bir sonraki adım olarak da AB üyeliğine giden yolu kuvvetlendireceği değerlendirilmektedir.

3.4.11. NATO Beyaz Rusya İlişkileri

NATO-Beyaz Rusya iş birliği 1995 yılında BİO programına katılım ile birlikte başlatılmıştır.[302] Geçen süreçte Beyaz Rusya-NATO iş birliğinde temel hedef daha çok diyalog kanalını açık tutmak ve savunma alanında yapılacak reformlara destek sağlamak olarak öne çıkmaktadır. Bu hedefe uygun olarak da NATO'nun Planlama ve Gözden Geçirme Programı (PARP) ile Bireysel Ortaklık ve İş Birliği Programına (IPCP) dahil olarak faaliyetleri sürdüren Beyaz Rusya ülkede demokratik reformları yeterli düzeyde gerçekleştirmemesi nedeniyle NATO üyesi ülkeler tarafından tenkid edilmektedir. Beyaz Rusya, Bireysel Ortaklık ve İş Birliği Programı kapsamında kriz yönetimi, silahsızlanma, hava sahasının kontrolü, hava trafiğinin kontrolü, telekomünikasyon, yabancı dil eğitimi ve askerî konularda eğitim içerikli NATO kurslarına katılım sağlamaktadır.[303]

NATO-Beyaz Rusya iş birliği, ülkenin Rusya ile olan ilişkileri nedeniyle bölgedeki diğer ortak ülkelerden farklı olarak diyalog kanallarının açık olması ve daha çok sivil konularda iş birliği düzeyinde götürüldüğü değerlendirilmektedir. Bu alanda tarafların Barış ve güvenlik alanında gerçekleştirdiği bilimsel iş birliği çalışmaları örnekleri bulunmaktadır.[304]

Sonuç olarak birbirinden çok farklı 40 dan fazla ülke günümüzde bu program içerisinde NATO ile iş birliğini kendi istekleri ile devam ettirmektedirler.Aynı coğrafyada birbirinden farklı çatılarda olsalar da hem kendi hedeflerine hem de NATO'nun beklentilerine çeşitli düzeyde katkı sağladıkları görülmektedir. Başlangıcından günümüze kadar geçen süreçte 14 ülkenin kendi istaekleri doğrultusunda ve NATO'nun da kabülü ile üyelikleri gerçekleşmiş ancak programdan ayrılan ülke olmamıştır. Küresel İşbirliği formatında yeni ülkelerin de bu programa katılma istekleri olabileceği düşünüldüğünde NATO Ortaklıklar Programının hem NATO hem de ilgili ülkeler açısından önemi bir gerçek olarak görülmektedir.

---

[302] 'Relations with Belarus', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49119.htm> s.e.t. 20.05.2020.
[303] 'Belarus-NATO Cooperation' (2019), Belarus Diplomatic Sevice, <http://mfa.gov.by/en/organizations/membership/list/c6eaf2b20c037582.html> s.e.t. 20.05.2020.
[304] 'NATO Promotes Scientific Operation with Belarus' (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_169739.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 20.05.2020.

4. NATO'NUN ORTAKLIK PROGRAMI KAPSAMINDA ULUSLARARASI VE BÖLGESEL ÖRGÜTLER İLE İLİŞKİLERİ

NATO'nun Kasım 2006'da icra ettiği Riga Zirvesi'nde[305] yeni yaklaşımla güvenliğin sivil-asker iş birliğini de içeren kapsamlı bir şekilde ele alınması kararı onaylanmıştır. Kapsamlı Yaklaşım (comprehensive approach) olarak da ifade edilen bu anlayışla Soğuk Savaş sonrası başlayan NATO'daki dönüşümün bir gereği olarak uluslararası kuruluşlarla iş birliğinin gereği ortaya konmuş olmaktadır. Bu süreçte NATO'nun daha önce karşılaştığı tehdit veya güvenlik risklerinden çok farklı konular ile karşı karşıya kalmış olması, bu kuruluşlar ile ortak çalışma ve iş birliğini geliştirmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu kuruluşların başında Avrupa Birliği (AB), Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Güvenlik İş Birliği Örgütü (OSCE) gelmektedir.[306] Bu çalışmaların devamında başlatılan ve BİO Programını bölgesel inisiyatiflerle genişletmeyi hedefleyen Afrika Birliği (AU) ve Körfez İş Birliği Örgütü (KİÖ) gibi örgütlerle iş birliğinin geliştirilmesi çalışmaları, NATO için önemli adımlardır. Bu kuruluşlarla geliştirilen iş birliği faaliyetleri müeakip maddelerde açıklanacaktır. Ancak 2014 sonrasında çalışmaları başlatılan ve 2016 NATO Varşova zirvesi ile uygulamaya konulan NATO-AB iş birliği genişletme ve güçlendirme kararlılığı nedeniyle bu bölümde NATO-AB İş Birliği ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

4.1. NATO –AB İlişkileri

NATO'nun Ortaklık Programını yenileştirme kapsamında uluslararası örgütlerle iş birliğini geliştirme kararı aldığı yeni stratejisi doğrultusunda 2011'de yayımlanan yeni ortaklık politikası[307] uygulamasındaki en öncelikli yapı AB olmuştur. Bu öncelikli uygulama, güvenlik, siyaset, ekonomi, hukuk, enerji güvenliği gibi çok geniş bir yelpazede ihtiyaç duyulan iş birliği zorunluluğundan kaynaklanmıştır. Günümüzde ise NATO-AB iş birliğinde tarafların stratejik çıkarlarının benzer risklerle karşı karşıya olduğu, tarafların

[305] 'NATO Riga Summit Declaration', a.g.m.
[306] Yost, David S. (2007) 'Analysis: Enhancing NATO's Cooperation with International Organizations', <https://www.nato.int/docu/review/articles/2007/07/01/analysis-enhancing-nato-s-cooperation-with-international-organizations/index.html> s.e.t. 14.01.2020.
[307] 'Active Engagement in Cooperative Security', <https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf> s.e.t. 16.03.2018.

ortak çıkarları konusunda iş birliği içerisinde oldukları; kriz yönetimi ile kapasite geliştirme konularında iş birliği ve siyasi görüş alışverişi devam ettirilmektedir. NATO'ya göre AB, üyelerinin büyük çoğunluğu aynı ülkelerden oluşan, ortak değerlere ve ortak tehditlere sahip çok önemli ve diğerlerinden farklı bir ortak olarak görülmektedir.[308] Bu konudaki değerlendirmeyi daha sağlıklı yapabilmek amacıyla NATO–AB iş birliği sürecinin, tarihi bir bakış açısıyla başlayacak şekilde ayrıntılı olarak incelenmesi uygun olacaktır.

NATO'nun kuruluşunu takip eden süreçte, Avrupa ve dünyada meydana gelen birçok gelişmeyle birlikte, 1954 Paris Anlaşması ile kurulan Batı Avrupa Birliği (BAB), 1957'de kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve oluşturulan diğer topluluklar bütünleştirilerek 1993 yılında, Avrupa Birliği'ne (AB) dönüştürülmüştür. 2011'de BAB'ın feshedilmesi ile tek yapı olarak kalan AB, başlangıçta Avrupa'nın güvenliğini esas alan bir oluşum olarak, daha sonra siyasi ve özellikle ekonomik alanda da büyük gelişim göstermiş ancak daha sonra değinileceği gibi birçok nedenle güvenlik boyutundaki gelişmesi istenilen düzeye ulaşamamıştır. Halen 30 NATO üyesi ülkeden 21 tanesi AB üyesidir.

Aralarında 2000 yılına kadar kurumsal anlamda resmî ilişki olmayan NATO–AB ilişkileri değerlendirilirken, doğal olarak bu yapının kendi iç dinamikleri yanında ortak ve örtüşen fonksiyonlarının analizi ile tarihsel süreçte Avrupa güvenliği söz konusu olunca ilk akla gelen Rusya faktörü ve onun geçirdiği süreçler de günümüzde ortaya çıkan resimde başrol oynamıştır. Bugün bile belli dereceye kadar bu etkinin sürdüğünü söylemek mümkündür.

Güvenlik alanında değişiklik, bazen tamamlayıcı bazen de örtüşen, kısıtlı da olsa çatışan bu iki aktörün karşılıklı ilişkilerini daha sağlıklı anlayabilmek için, ABD'nin ülke olarak bu alandaki etkisi, beklenti ve önceliklerinin, geçmişte olduğu gibi, bugün ve gelecekte de belirleyici olacağı unutulmamalıdır.

NATO, AB'yi stratejik ortak olarak kabul etmekte, AB ise NATO'yu dünya barış ve güvenliği için en güçlü ve en etkin oyuncu olarak algılamaktadır. Özellikle bu algı NATO'nun 'kapsamlı yaklaşım (Comprehensive Approach)'[309] uygulamalarında önemli bir unsur olarak belirtilmektedir. Tarafların ortaya koyduğu mevcut yaklaşım Temmuz 2016'da

[308] 'Relations with the Europen Union' (2020), <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49217.htm?> s.e.t. 17.03.2018.
[309] Friis, Arne Petersen / Binnendijk, Hans (2008) 'From Comprehensive Approach to Comprehensive Capability', NATO Review, <http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART7/EN/index.htm> s.e.t. 15.01.2017.

yayımlanan Ortak Deklarasyon[310] ile daha da kuvvetlendirilmiş, belirlenen 42 adet eylem planı ile iş birliği kapsamı genişletilmiştir. Bunlar arasında NATO'nun da 2014 sonrası öncelik verdiği iki konunun öne çıktığı gözükmektedir. Bunlar tatbikatlara katılım ve destek ile NATO ortak ülkelerine yönelik Savunma Yeteneklerinin Geliştirilmesi (DCB) programına katkı olduğu değerlendirilmektedir.[311]

Ukrayna Krizi sonrası yaşanan gelişmeler ışığında Temmuz 2016'da Varşova'da icra edilen NATO Zirvesinde AB ile iş birliğinin geliştirilmesine yönelik önemli kararlar alınmış ve NATO-AB ortak deklarasyonu yayımlanmıştır.[312] Özellikle her iki yapının da doğu ve güney bölgelerine yönelik tehdit ve risklerin ortak olması göz önüne alınarak, hibrit harekât, siber güvenlik ve deniz güvenliği konularında iş birliğinin arttırılması kararı alınmıştır. Bu kararı takiben NATO Dışişleri Bakanları birarara gelerek 42 maddelik ortak tedbirler paketi hazırlayıp yayımlamışlardır.[313] Aynı konuda taraflar 32 maddelik yeni bir ortak tedbir paketi belirlemişlerdir.[314] Bu çalışmalar NATO-AB düzeyinde kapsam olarak en geniş çalışmalardan bir olarak görülmektedir. Taraflar 10 Temmuz 2018'de yeni bir ortak deklarasyon yayımlayarak bu kez askerî kuvvetlerin hareketliliği ve terörle mücadele, KBRN ve nükleer risk konusunda alınacak tedbirleri açıklamışlardır. 2018 NATO Brüksel Zirvesi'nde tarafların 2016'da başlattıkları çalışmaların sonuçları değerlendirilerek AB'nin savunma yeteneklerinin gelişmesinden duyulan memnuniyet belirtilmiş, ancak bu yeteneklerin NATO ile uyumlu tamamlayıcı bir yapıda ve tekrarlardan kaçınacak şekilde olması gerekliliği önemle vurgulanmıştır.[315] Bu yaklaşımdan hareketle NATO'nun Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliğinden küresel güvenliğe kadar geniş bir alanda, askerî ve politik sahadaki rolünü öncü olarak devam ettireceği, AB'nin ise daha çok destekleyici/ tamamlayıcı bir düzeyde, çift başlılık yaratılmadan ve NATO'ya rakip olmadan daha çok yumuşak güce dayalı sivil faaliyetlerde etkin sorumluluklar alacağı değerlendirilmektedir.

---

[310] 'Relations with the European Union', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49217.htm?> s.e.t. 17.03.2020.
[311] Himmrich, Julia / Raynova, Denista (2017) 'EU-NATO Relations: Inching Forward', European Leadership Network, s. 1-16.
[312] 'Joint Declaration' (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 05.03.2019.
[313] 'Statement' (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_138829.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 14.02.2020.
[314] 'Common Set of New Proposals' (2017), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_149522.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 20.03.2020.
[315] 'Joint Declaration on EU-NATO Cooperation' (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156626.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 20.03.2020.

4.1.1. Avrupa Birliğinin Güvenlik Yapılanması

Avrupa Birliği'nin güvenlik alanındaki gelişimi, hem dış hem de iç etkenler nedeni ile kuruluşundan itibaren değişimler göstermiş, zaman zaman belirli alanlarda ilerleme kaydedilmiş ancak bugüne kadar, ortak beklenti olan otonom bir yapıya ulaşamamıştır. Küresel bir aktör olmak, siyasi ve ekonomik güç yanında, güvenlik boyutunda da söz sahibi olmayı gerekli kılmaktadır. AB'nin bu alandaki kurumsal zorluğu bütünleşmede egemenlik alanında ülkeler arası görüş farklılıklardan kaynaklandığı söylenebilir. Ancak NATO ve özellikle ABD'nin bu konudaki duruşu bir noktada AB'nin kendi iç kurumsal görüş farklılıklarından daha belirleyici olmaktadır. Aslında yapılandırılmaya çalışılan kuvvet, kullanılacak altyapı, öngörülen mali kaynak hemen hemen büyük oranda aynıdır. Kriz bölgelerine yakınlık, güvenlik ve tehdit algılamalarındaki benzerlik ile küresel anlamda ulaşılmak istenen yapılanmada büyük oranda örtüşme mevcuttur. Kısaca üzerinde çalışılan konu aslında ortak olan bu kaynakların nasıl bir yapıda, hangi karar mekanizması ile AB liderliğinde görev alacağıdır. Diğer bir kritik nokta da, AB açısından NATO'ya üye olan AB üyesi olmayan ABD, Kanada, Türkiye, Norveç, Arnavutluk,İzlanda, ve son olarakda Ingiltere'ye ait her düzeydeki kaynakların kullanılması ve karar mekanizmasındaki duruşlarıdır.

- AB'nin tarihsel süreçte güvenlik yapılanmasında birçok girişimi olmuşsa da bunlardan kalıcı ve kurumsal anlamda bir sonucu olan, Aralık 1998'de yapılan St. Malo Zirvesi'nde temelleri atılan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP)'dır. Burada;
- AB'nin uluslararası krizlerle mücadele edebilecek özerk bir eylem kapasitesi ile donatılması ve bu hedef doğrultusunda elverişli askerî güç ile desteklenmesi,
- AB'nin NATO'nun bir bütün olarak faaliyete geçmediği durumda askerî operasyonlar yürütebilmesi,
- Birliğin NATO kaynaklarından yararlanabilmesi ve/veya kendi yeteneklerini geliştirmesi için bir mekanizma oluşturulması kararları alınmıştır.[316]

Burada ifade edilen askerî operasyonlardan kastedilenin, 1992 tarihli Petersberg Görevleri[317] kapsamındaki faaliyetler olduğu değerlendirilmektedir.

[316] Açıkmeşe, S. A. / Dizdaroğlu, C. (2013) 'NATO-AB İlişkileri İş Birliği ve Çatışma Dinamikleri, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
[317] Gnesotto, N. (2005) 'AB Güvenlik ve Savunma Politikası – İlk Beş Yıl', İstanbul, Tasam Yayınları.

AB, 1999 tarihinde icra ettiği Köln Zirvesinde Siyasi ve Güvenlik Komitesi ile Askerî Komite'nin kurulması kararını almış, yine aynı yıl içinde icra edilen Helsinki Zirvesi'nde ise 60.000 kişilik hızlı müdahale gücü hedefi ortaya konulmuştur. AB, 2004'te ise Avrupa Muharebe Grupları teşkili ve 800 kişilik Avrupa Jandarma Gücü kurulması kararlarını almıştır.[318] Bu alanda AB'nin özellikle geleceğe yönelik güvenlik ve savunma politikalarını destekleyecek bir oluşum olarak görülen Avrupa Savunma Ajansı ise 2004'te kurulmuştur.

AB üyelerinin süreç içerisinde birçok kez gündeme getirdikleri NATO'nun SHAPE Karargâhı benzeri sabit bir müşterek karargâh oluşturulması düşüncesi özellikle ABD tarafından tepkiyle karşılanmış ve bugüne kadar bu konuda somut bir adım atılamamıştır.[319]

AB'nin güvenlik alanındaki gayretlerini daha iyi anlayabilmek maksadıyla AB'nin yapılanmasının ifade edilmesinde fayda bulunmaktadır. Bu yapılanma kısaca;

- AB'nin Ana Organları; AB Konseyi, AB Bakanlar Konseyi, Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu,
- AGSP'nin Kurumsal Yapısı ve Organları; AB Askerî Komite Başkanlığı, AB Askerî Komitesi, Sivil Askerî İş Birliği Planlama Hücresi, Sivil Askerî Grup, Kriz Yönetimi Sivil İşler Komitesi, Sivil Planlama ve İcra Birimi, Siyasi Planlama ve Erken İkaz Hücresi, AB Durum İzleme Merkezi, Dış İşleri ve Siyasi – Askerî İşler Genel Müdürlüğü,[320]
- AGSP'nin Askerî Kapasitesi; Avrupa Kolordusu (Eurocorps-Sabit Karargâh, HRF olarak NATO'ya tahsisli), Avrupa Kara Kuvvetleri (Eurofor), Avrupa Deniz Kuvvetleri (Euromarfor), Avrupa Jandarma Kuvveti (Eurogendfor, Sabit Karargâh, İtalya'da konuşlu),
- AB'nin olası bir harekâtında AB Karargâhı olarak kullanılacak millî karargâhlar; İngiltere'nin Northwood Deniz Karargâhı, Fransa'nın Mont Valerien Karargâhı, Almanya'nın Potsam Karargâhı, Yunanistan'nın Larissa Karargâhı ve İtalya'nın Roma Centocella Karargâhıdır.

[318] Karabulut, B., a.g.m., s. 87.
[319] Buharalı, C. (2010) 'Better NATO-EU Relations Require More Sincerity', EDAM, GMF Discussion Paper Series 2010/1, s. 2-6.
[320] Morkaya, M.A. (2014) 'Avrupa Birliği'nin Yönetsel Askerî Kapasitesi ve Belirsiz Müzakere Başlığı – Dış Güvenlik ve Savunma Politikası', İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, s. 115-136.

AB, AGSP kapsamında 2003'te başlayan, katılım düzeyi 2000 kişi ile 10 kişi arasında değişen 30 adet operasyondan, 2018 itibariyle 20'den fazla operasyonu devam etmektedir.[321] Bu operasyonlara bakıldığında daha çok kısa süreli, küçük çaplı, NATO ve BM tarafından icra edilen operasyonların devamı şeklinde, düşük yoğunluklu ve sivil faaliyet ağırlıklı olduğu görülmektedir.[322]

NATO ve AB günümüzde ortak çıkarları doğrultusunda kriz yönetimi, kapasite geliştirme ve siyasi görüş alışverişi alanlarında stratejik ortak olarak iş birliğine devam etmektedirler. Üyelerinin 21 tanesi ortak olan her iki organizasyonun da hedefleri ve ortak değerleri büyük oranda örtüşmektedir.

Her iki kurumun Soğuk Savaş sonrası ilişkilerine bakıldığında üç aşama gözlemlenmektedir. Bunlar; 1991-1998 yılları arası NATO merkezli ilişkiler, 1998-2003 yılları arası NATO'dan ayrı özerk bir güvenlik modeli geliştirme çalışmaları, 2003 yılından sonra da sağlanan mutabakat (Aralık 2002'de yayımlanan AGSP ortak deklarasyonu[323]) ile günümüzde yürütülen ilişkilerdir.[324]

Bu süreçte güvenlik alanında meydana gelen gelişmeler, AB üyelerinin kendi aralarındaki güvenliğe yönelik görüş ayrılıkları, Rusya'nın durumu ve özellikle ABD'nin tutumu NATO-AB ilişkilerinde çeşitli politika değişikliklerine neden olmuştur. Soğuk Savaş sonrası Rusya'nın Avrupa–Atlantik ekseninde tehdit yaratmayacağı görüşüne bağlı olarak NATO'nun varlığı sorgulanmaya başlanmış, Fransa başta olmak üzere bazı AB ülkeleri artık AB'nin daha özerk bir yapıda güvenlik yapılanması oluşturması çalışmalarına öncülük etmişlerdir.

AB tarafında yürütülen bu çalışmaların yanında ABD'nin öncülüğünde NATO'da, oluşan yeni güvenlik algılamalarına bağlı olarak, bir dönüşüm sürecine girmiş, Rusya ile ortaklık başta olmak üzere genişleme projesi doğrultusunda kendisine küresel bir alan yaratmıştır. NATO böylece kendisini sadece bir savunma yapılanmasından öteye bir savunma, güvenlik ve politik aktör haline dönüştürmüştür. Her iki organizasyonun 2004

[321] 'Missions et Operations' (2018), Rapport Annuel Politique Securite et de Defense Commune de Lunion Europeenne, <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/2019.3237_fr_03_0.pdf> s.e.t. 09.01.2020.
[322] 'EU Missions and Operations'(2014) Impetus, Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels, s. 12-15, <http://www.eeas. europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/documents/impetus_n18.pdf>.s.e.t. 20.07.2018.
[323] 'EU-NATO Declaration on ESDP' (2002), <http://nato. int/cps/en/natohq/official_texts_19544.htm?selectedLocale=en>.s.e.t. 09.01.2017.
[324] Karabulut, B. a.g.m., s. 96.

yılında gerçekleştirdiği genişleme süreci sonunda özellikle ulaşılan ortak üye sayısı (21), ortak değerlere yönelik çabalarda anlayış birliğinin sağlanmasına büyük katkı yapmış ve yapmaya da devem etmektedir. Özellikle Berlin Artı olarak adlandırılan anlaşmayla NATO'nun AB liderliğinde yürütülecek ve bir bütün olarak katılmayacağı operasyonlarda AB'ye sağlayacağı katkıların esasları belirtilmiştir.[325]

Kasım 2004'de icra edilen NATO'nun İstanbul Zirvesi sonuç bildirgesinde[326] tüm üyeler, AB'nin stratejik ortaklığını ve ilişkilerin geliştirilmesindeki kararlılıklarını vurgulamışlardır. Bu konu NATO'nun 2010'da yayımladığı yeni stratejik konseptinde de krizin önlenmesi, kriz yönetimi, kriz sonrası yapılacak çalışmalar konusunda, BM ve diğer uluslararası ortakların yanında özellikle AB ile yakın iş birliği içinde çalışmanın ihtiyacı belirtilmiştir.[327]

NATO ve AB uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için rakip iki kuruluş yerine daha çok birbirini tamamlayan, karşılıklı destek sağlayan, aynı değerlere sahip iki aktör olarak davranmak ihtiyacı içindedirler. Bunu gerçekleştirmek için ortaya koydukları esaslar şunlardır;

- Karşılıklı güvene dayalı açık, birbirlerinin özgür iradelerine saygılı ve kurumsal iş birliğine dayalı stratejik bir ortaklık,
- Herhangi bir krizde, krizin tüm safhalarını da kapsayacak şekilde planlamadan icraya kadar tüm süreçlerde gerçek anlamda kuvvetli iş birliği,
- Tüm ortak sorunlarda yapılacak değerlendirmeyi de paylaşacak şekilde gelişmiş bir politik görüş alışverişi yapılması,
- Kapasite geliştirilmesi, tekrarların azaltılması ve maliyet etkinlik konusunda iş birliği yapılmasıdır.[328]

Kriz yönetimi ve operasyonlarda, NATO ve AB arasındaki iş birliğinin diğer bir önemli alanı ise sivil ve askerî alanda Kapsamlı Yaklaşım (Comprehensive Approach) uygulamasıdır. Mayıs 2012'de Şikago'da yapılan zirvede, NATO ve AB yetkililerince ortak

[325] Meirzhan, Zhumamuratov / Şirin, Başar (2014) 'Euro-Atlantik İş Birliğinin Aktörleri: Avrupa Birliği ve NATO (2. Bölüm)', < http://akademikperspektif. com/2014/07/12/euro-atlantik-isbirliginin-aktorleri-avrupa-birligi-ve-nato-2-bolum/> s.e.t. 15.12.2017.
[326] 'Istanbul Summit Communiqué' (2004), <http://nato. int/cps/en/natohq/official_texts_21023.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 05.01.2017.
[327] 'Lisbon Summit Declaration', a.g.m., s. 27.
[328] 'Lisbon Summit Declaration', a.g.m., s. 28-29.

olarak bu konunun önemi vurgulanarak iş birliğinin her iki yapının ortak değerleri ve stratejik çıkarları doğrultusunda gerekliliği dile getirilmiştir.

4.1.2. NATO ve AB Arasında İş Birliği Esasları

NATO Genel Sekreteri ve AB Başkanlığı arasında Ocak 2001'de yapılan mektup teatisi ile genel çerçevesi modeli ve içeriği belirlenen karşılıklı kurumsal iş birliğinde, 2002 ve 2003 yıllarında iş birliğini geliştirici deklarasyonlar imzalanmıştır. Bunlar;

- NATO-AB arasındaki AGSP ortak deklarasyonu; 16 Aralık 2002'de imzalanan deklarasyonla her iki organizasyon karar sürecinde bağımsız, eşit statüde, üye ülkelerin ortak çıkarları doğrultusunda hareket edecekleri, AB Operasyonlarında NATO'nun planlama kabiliyetinden yararlanma garantisinin sağlanması, BM anlaşmasına uyumlu, politik konularda birlikte çalışmaya dayalı, şeffaf, karşılıklı destek bağlamında oluşturulacak askerî yetenekleri geliştirmeye dayalı ortak görüşleri imza altına alınmıştır.[329]
- Berlin Artı Anlaşması; 17 Mart 2003'de imzalanan Berlin Artı Anlaşması[330] ile AB önderliğinde icra edilecek ve NATO'nun bir bütün olarak katılmak istemediği, kriz yönetimi operasyonlarında NATO'ya ait altyapı, yetenek, planlama kabiliyetlerinden yararlanma esasları belirlenmiştir. Böylece her iki yapının temsilcileri ortak çıkarlar konusunda çeşitli seviyelerde düzenli olarak bir araya gelerek tavsiye ve kararlar alacaklardır. Askerî düzeyde de Kasım 2005'den itibaren NATO'nun daimi irtibat timi AB Askerî Karargâhında, AB daimi irtibat timi ise Mart 2006'da SHAPE'de göreve başlamışlardır. DSACEUR (Deputy of Supreme Allied Commander Europe) ise çift şapkalı olarak AB operasyonlarında operasyon komutanı olarak görevlendirilmiştir.[331]

[329] 'EU-NATO Declaration on ESDP', a.g.m.
[330] Cebeci, M. (2012) 'NATO, AB ve Türkiye: OGSP Açmazı', Marmara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt 20 (2), s. 95-120.
[331] Morkaya Mehmet Akif, a.g.m., s. 136.

4.1.3. NATO – AB Arasında İş Birliği Yapılan Faaliyetler

- Kuzey Makedonya; NATO'nun Kuzey Makedonya'ya da icra ettiği Müşterek Uyum Operasyonu Mart 2003'de AB'ye devredilerek, Concordia adı ile ilk Berlin Artı kapsamında AB liderliğinde yürütülen faaliyet olarak Kasım 2003'te tamamlanmıştır.
- Bosna Hersek; NATO'nun SFOR (Stabilisation Force) olarak Bosna'da icra ettiği operasyon Aralık 2004'te Alteha Operasyonu adı altında AB'ye (EUFOR) devredilmiştir. Berlin Artı kapsamında halen yürütülen faaliyette DSACEUR bu harekâtın komutanlığını yürütmektedir.
- Kosova; NATO liderliğinde burada yürütülen barışı koruma harekâtında (KFOR), AB, özellikle sivil yetenekleri ile bu faaliyete destek sağlamaktadır.
- Afganistan; NATO ve AB bölgenin barış ve istikrarı için Afganistan'da yoğun iş birliği yapmaktadırlar. NATO liderliğinde icra edilen Uluslararası Güvenlik ve Destek Harekâtı (International Security Assistance Force, ISAF) ve 01 Ocak 2015'ten itibaren de Kararlı Destek (Resolute Support, RS) harekâtında sivil projelere uluslararası bir aktör olarak desteğine devam etmektedir.
- Darfur; NATO ve AB, Afrika Birliği'nin Sudan'da icra ettiği harekâta özellikle havadan nakliye desteğini koordineli olarak sürdürmektedirler.
- Somali; NATO ve AB deniz kuvvetleri sırayla bu bölgede deniz haydutluğuna karşı operasyon icra etmektedirler (Operation Ocean Shield ve EUNAVFOR).

Diğer İş Birliği Alanları; NATO–AB arasında politik konularda özellikle kriz konularında ortak görüş oluşturulması, kapasite geliştirilmesi, terörle mücadele ve silahların yayılmasını önleme konularında kapsamlı iş birliği sürdürülmektedir.

NATO–AB arasında iş birliği yapılan diğer bir alan da kriz yönetim tatbikatlarıdır. Bunlardan ilki 19-25 Kasım 2003'te icra edilen CMX-03 kriz yönetim tatbikatıdır. NATO-AB arasında bu ilk tatbikatta, NATO imkân ve kabiliyetlerinin kullanıldığı bir kriz halinde AB-NATO arasındaki etkileşimin nasıl gerçekleşeceği senaryosu oynanmıştır. Bu ortak tatbikatın dışında, NATO'nun 12-16 Ekim 2012'de gerçekleştirdiği CMX-12 kriz yönetimi operasyonuna NATO'nun daveti üzerine katılmıştır.[332]

[332] Akgül Açıkmeşe, Sinem / Dizdaroğlu, Cihan, a.g.m., s. 55.

NATO-AB arasında icra edilen iş birliğine dayalı faaliyetlere bakıldığında AB'nin daha çok Petersberg Görevleri kapsamında sivil nitelikli yumuşak güce dayalı faaliyetlere yoğunlaştığı, sert güce dayalı yüksek yoğunluklu faaliyetlerde ise NATO'yu destekleyici rolde kaldığı görülmektedir.

4.1.4. NATO-AB İlişkilerinde Sorun Alanları

NATO-AB arasında oluşturulan olumlu ilişkilere rağmen gerek kurumların iç yapıları gerekse dış etkenler ve bazı ülkelerin ulusal çıkarları nedeni ile üzerinde görüş birliği oluşturulamamış çok sayıda konu bulunmaktadır.[333]

Bu konuların başında AB'ye üye olmayan NATO ülkeleri ile NATO üyesi olmayan AB ülkelerinden kaynaklanan problem sahalarıdır. Kıbrıs sorunu bunlardan en öncelikli ve önemli olanıdır. Berlin Artı anlaşmasına rağmen bu konu iş birliğini daha kurumsal olarak ileri götürmeye engel teşkil etmektedir.[334]

Diğer bir sorun alanı da her iki kurumun aslında ortak sorunu olmasına rağmen AB ülkelerinde daha fazla öne çıkan ve Avrupalıların refah düzeyinden ödün vermek olarak algıladıkları bütçeden savunmaya ayrılan paydır. Normal şartlar altında %2 olması gereken bu oran özellikle AB ülkeleri arasında genellikle % 1 düzeyindedir. ABD tarafından büyük sorun olarak gündemde tutulan bu konunun, AB'nin içinde bulunduğu ekonomik sorunlar nedeni ile yakın gelecekte de çözülmesi mümkün görülmemektedir. Doğal olarak bu konu AB'nin güvenlik alanında oynamak istediği rol için de belirleyici bir faktör olmakta, üye ülke vatandaşlarının kendi silahlı kuvvetlerinden beklentileri ile ilgili bir algı olarak değerlendirilmektedir.[335]

NATO-AB ilişkilerini analiz ederken dış bir etken gibi görünse de Rusya'nın konumu ortaya koyduğu politikalar hem Avrupa güvenliğine, hem de NATO'nun önceliklerine doğrudan etki etmektedir. Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası içine düştüğü durum, ekonomik zorluklar bir yönden "NATO'ya ihtiyaç kaldı mı?" sorusunu akıllara getirirken, buna

[333] Koops, Joachim A. (2010) 'Unstrategic Partners: NATO's Relations with the European Union', s. 59-60 <http://www.globalgovernance. eu/images/documents/Unstrategic%20Partners.pdf> s.e.t. 01.08.2018.
[334] Kamp, Karl-Heinz (2013) 'NATO-EU Cooperation – Forget It!, <http://carnegieeurope. eu/strategiceurope/?fa=53458> s.e.t. 10.09.2018.
[335] Keohane, Daniel (2012) 'Smart Defense and the Capability Challenge: Why NATO Needs the EU', Dynamic Change – Rethinking NATO's Capabilities, Operations and Partnerships, s. 30-35, <http://www.iai. it/pdf/dynamic-change.pdf> s.e.t. 20.06.2018.

reaksiyon olarak AB de, sahip olduğu ekonomik güce dayanan özgüvenle daha özerk bir güvenlik yapılanması çalışmalarına hız vermiştir. Keza 2004 yılındaki NATO-AB genişleme süreçleri de bu algının oluşmasına katkı sağlamıştır. Diğer yandan yine bu süreçte AB tarafı daha ağırlıklı olarak güvenlik artırıcı yöntemleri daha çok yumuşak güç uygulamaları üzerine oturtmuş ancak gelinen aşamada NATO-Rusya özel ortaklığı ve AB–Rusya üst düzeyli siyasi ve ekonomik ilişkilerine rağmen Gürcistan ve Ukrayna krizleri sonucunda güvenlik algılarının yeniden değerlendirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Kısaca Rusya, Avrupa–Atlantik güvenlik algılamalarına doğrudan etki yaratmıştır. Bu konu NATO'nun Eylül 2014'deki Galler Zirvesinde geniş olarak ele alınmış, bir noktada NATO sert güce dayalı yeteneklerini geliştirme programlarını gündemine almıştır.[336]

NATO–AB, ilişkilerinde diğer bir önemli etken ise ABD'nin yaklaşımlarıdır. ABD, AB tarafından güvenlik alanında geliştirilecek politikalar ile NATO'nun mevcut yapısının bozulmasını hem kendi ulusal çıkarı hem de dünya barışı için risk olarak algılamaktadır.[337] Bu düşünceden hareketle başlangıçta AGSK sonrasında da AGSP'ye ihtiyatlı yaklaşmış, özellikle NATO'nun yapısını olumsuz etkileyeceği düşünülen AB'nin sabit müşterek bir karargâh oluşturma fikrine tepki göstermiştir. ABD, NATO üyeleri arasında bir bölünme veya gruplaşmanın Avrupa–Atlantik istikrarına hatta küresel bir istikrara da olumsuz olarak yansıyacağını düşünmektedir. Keza bu yaklaşımla hem mali anlamda hem de gayret anlamında her iki yapının tekrarlardan kaçınmasını istemektedir. Bu konu resmî olarak da ABD Dışişleri Bakanı tarafından 3D ile de ifade edilerek ayrımcılık, tekrar ve ayrışmanın ABD tarafından istenmediğini belirtmiştir.[338]

NATO–AB ilişkilerine AB tarafından bakıldığında da çeşitli olumsuz yaklaşımlar görmek zor değildir. Bunlardan ilki ve en önemlisi ABD'nin NATO'daki etkinliğinin yaratmış olduğu algıdır. Fransa ve bazı diğer AB ülkeleri bunu hem NATO içinde hem de AB yaklaşımları ile dengelemeye çalışmaktadırlar. AB üzerinde hassasiyet yaratan bir diğer konu da ABD'nin gerek üye ülkeler ile, gerekse ortak ülkeler ile ülke bazında karşılıklı geliştirdiği ikili ilişkilerdir. AB'nin egemenlik alanında bütünleşme gayretlerine olumsuz etki yaratabilen ABD'nin bu gayretleri özellikle kurumsal bazda karşılıklı güven konusunda sorunlar çıkmasına neden olmaktadır. Konuyu daha açık ifade etme adına son günlerde açık

[336] 'Wales Summit Declaration', a.g.m.
[337] Dempsey J. (2019) 'The Three Unresolved Issues of NATO', Carnegie Europe, Strategic Europe.
[338] Buharalı, C., a.g.m., s 7-16.

kaynaklara da yansıyan istihbarat paylaşımı ve liderlerin telefonlarının dinlenmesi örnek olarak da verilebilir. [339]

NATO-AB ilişkilerinde diğer bir alan daha çok mücadele alanı da denebilecek düzeyde ülkelerin ekonomik ve siyasi alandaki güç mücadelelerinin kurumsal alandaki ilişkilere yansıması ve bunun da her iki kurumun uygulayacağı faaliyetlerde belirleyici olmasıdır. Bu konuya ortaklarla ilişkiler, enerji güvenliği alanındaki faaliyetler ve bölgesel operasyonlardaki öncelikler örnek olarak verilebilir.

NATO, kurumsal yapısını daha önceleri tamamlamış, birçok kez fiili olarak görev icra etmiş ve bunda da dünya barışına yadsınamayacak katkılar sağlamış, kuruluşundan bu yana tüm dünyanın güvenlik alanındaki en etkin kuruluşu olmuştur. Kurulduğu ilk yıllarda sadece askerî alanda bir aktör olarak değerlendirilen NATO, dünyada güvenlik algılamalarındaki değişime zamanında reaksiyon gösterecek şekilde başlattığı kendini dönüştürme sürecinden başarı ile çıkarak, askerî olduğu kadar politik alanda da etkin bir oyuncu konumuna gelmiş, sorumluluk alanını üye ülkelere ilave olarak, ortak ülkelerle de genişleterek küresel bir yapıya dönüşmüştür. Yaşanan sürecin doğası gereği ABD'nin öncü rolü daima bu değişimde etkin rol oynamıştır. ABD'nin NATO'daki etkinliği gücü ile doğru orantılıdır. ABD'nin güvenlik uygulamaları bazen müttefik bir yapıda öncelik bulurken zaman zaman da ulusal bazda öncelik alabilmektedir. Resmî olarak ABD'nin ortak faaliyetlerde müşterek çıkarlar doğrultusunda kararlara öncelik verildiği ifade edilse de uygulamalarda bunu her zaman görmek mümkün değildir. Diğer bir ifade ile NATO adına yapılan bazı faaliyetler daha çok ABD çıkarlarına katkı sağlayabilmektedir. Tek kutuplu bir dünya düzeninde her ülkenin her konuda eşit kazanç beklemesi doğal olarak mümkün değildir. Ancak önemli olan herkesin gücü, katkısı ve ulusal çıkarları doğrultusunda ve ihtiyacı kadar getiri sağlamasıdır.

NATO'nun yapısı, görevleri dönüşüm süreci sonrasında fonksiyonları göz önüne alındığında en azından kurumsal olarak üye ülkelerin çıkarları doğrultusunda politikalar geliştirildiğini söylemek mümkündür. Güç ve yasal dengenin sağlanması NATO'da üzerinde durulan öncelikli konular arasındadır. NATO'daki AB üyesi ülkelerin ısrarlı tutumları nedeni ile günümüzde icra edilecek tüm faaliyetlerde güç ve yasal denge kriterinin, en öncelikli değerlendirme kriteri düzeyine yükseldiği görülmektedir.

[339] Kilit, G. (2013) 'Transatlantik İlişkiler: AB-ABD', İKV Değerlendirme Notu, <http://oldweb. ikv. org. tr/images/upload/data/files/ikv_degerlendirme-75.pdf> s.e.t. 14.01.2018.

Öte yandan 1994 yılında NATO tarafından başlatılan, Rusya'nın da ilk üye olduğu ortaklıklar inisiyatifi ile dünyanın hemen hemen tüm bölgelerinde kırktan fazla ülke ile iş birliği içine girilmiştir. Başlangıçta bu ülkelere eğitim ve destek verilirken bugün bu programdaki birçok ülke, Afganistan örneğinde olduğu gibi NATO görevlerine büyük oranda kuvvet ve mali destek sağlamaktadır.

NATO, bugün dönüşüm sonrası ulaştığı yapı ve etkinlik ile, özellikle ABD'nin ulusal gücünden alacağı sert ve/veya yumuşak güç katkılarıyla, dünyanın her yerinde, alçak yoğunluktan yüksek yoğunluğa kadar, asli görev kapsamındaki her üç görev türünü en etkin şekilde uygulayabilecek tek oluşumdur. Bu yetenek sadece askerî olarak değerlendirilmemeli aksine ekonomik ve politik güce dayalı daha etkin bir yumuşak güçle birlikte göz önüne alınmalıdır. Bir başka deyişle 70 yılllık NATO'nun bilgi birikimi, altyapı, yetenek, tecrübe ve iş birliğine dayalı askerî-politik etkinlik düzeyine bir başka yapının veya ülkenin ulaşması veya rakip olması yakın ve orta vadede pek olası görünmemektedir.[340]

NATO'nun günümüzde ulaştığı düzeyi değerlendirmeyi müteakip AB'ye bakıldığında, kuruluş sürecini müteakip birçok kez değişim/dönüşüm göstermiş özellikle ekonomik olarak sağladığı büyük gelişim siyasi, hukuki ve kültürel alana yansıyarak yumuşak güç yeteneği daha fazla öne çıkmıştır. Fransa öncülüğünde üye ülkelerin etkisi ile birçok kez gündeme alınan kendi kendine yeterli, bir güvenlik yapılanması oluşumu hem iç etkenler hem de dış etkenler nedeni ile bugüne kadar hayata geçirilememiştir. Bundan sonra da geçmesi pek de olası gözükmemektedir. AGSP'nin gereği icra edilecek faaliyetlerin, başından itibaren NATO ile koordineli, birbirini destekleyici ve tamamlayıcı olduğu sürece etkin olacağı, maliyeti kabul edilebilir düzeyde kalacağı, özellikle son süreçte icra edilen müşterek veya paralel faaliyetlerde ortaya çıkmış durumdadır. Buna Bosna, Kosova, Libya, Ukrayna ve Afrika'da icra edilen faaliyetler örnek olarak gösterilebilir.

Bunun dışında AB tarafından farklı bir yaklaşım sergilenerek yeniden sabit müşterek karargâhlar oluşturarak bunlara kuvvet tahsis edilmesi, yeni muharebe grupları, acil müdahale gücü oluşturulması ancak AB ülkelerinin ya iki üç kat daha fazla savunmaya bütçe ayrılması veya NATO'ya tahsisli kuvvetlerin ve NATO'ya mali katkının azaltılması ile sonuçlanacaktır. Avrupalıların özellikle savunma bütçesi için daha fazla vergi ödemeyi

[340] 'NATO-EU Relations' (2019), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_02/20190208_1902-factsheet-nato-eu-en.pdf> s.e.t. 15.04.2018.

kabul edebilmeleri pek kolay değildir. Hele hele ekonomik sıkıntıların baş gösterdiği Avrupa ülkelerinde mevcut savunma bütçelerini korumak bile pek mümkün görülmemektedir. NATO'nun Galler'de yapılan en son zirvesinde özellikle üyelerin savunma bütçelerine % 2'lik payı ayırma konusu önemle vurgulanmış, Ukrayna krizinden sonra bunun hayati bir konu olduğu belirtilmiştir. NATO için yükümlülüklerini yerine getirmekte cömert olamayan AB ülkelerinin, özerk bir yapı için ilave kaynak ayırması üzerinde düşünülmesi gereken bir konu olacaktır.

Diğer taraftan AB yumuşak güç alanındaki etkisini çok daha geliştirmiş durumdadır. Bu gelişmişlik düzeyi NATO'dan ve özellikle; hudut eğitimi, adli ve mali sistemdeki uygulamalar, insan hakları, polis eğitimi gibi konularda ise ABD'den ileri durumdadır. AB'nin bu alandaki operasyonları daha kalıcı ve daha etkili sonuçlar alabilecek potansiyeldedir. Burada belirtilen yumuşak güç uygulamaları daha kalıcı ve uzun süreçte etkisi daha olumlu faaliyet alanlarıdır.[341]

Sonuç olarak NATO–AB iş birliği Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliği ve istikrarı kadar küresel anlamda da bir güvenlik ve istikrarın da önemli bir yapı taşıdır. Her iki yapı arasındaki ilişki ne kadar yapıcı tamamlayıcı olursa sonuçları da o kadar faydalı ve kalıcı olacaktır. Bu bağlamda AB'nin yapması gereken NATO'ya rakip olmak yerine 21 ortak üyenin yarattığı sinerji ile, iş birliği içerisinde birbirini tamamlayıcı ve destekleyici faaliyetlerde bulunmaktır. Böylece AB daha güçlü olduğu alan olan yumuşak güç yeteneğini (Petersberg görevlerine de uyumlu olarak) daha etkin kullanmış olacak, mali kaynak ve kuvvet tahsisinde tekrarlar önlenmiş olacaktır. Diğer bir deyişle AB'nin, muhtemel kriz bölgelerinde, krizi önleme faaliyetlerinde, krizin oluşması ve bir çatışma durumunda NATO öncülüğünde bir harekâtı destekleyici faaliyetler, kriz sonrasındaki yeniden yapılanmada ise daha çok sivil nitelikli faaliyetlerde öncü rol esasına dayanan bir gayret içerisinde olmasının daha uygun olacağı kıymetlendirilmektedir.[342]

NATO ise tüm üyelere olduğu gibi AB ile de stratejik ortaklık gereklerini yerine getirici zamanında iş birliği, yetenek tahsisi, istihbarat ve bilgi paylaşımı gibi konularda daha yapıcı davranışlar sergilemeli, AB'nin yumuşak güç uygulamalarına kurumsal katkı

[341] Christine, A. (2014) 'The EU-NATO Relationship - With New Leadership to New Impetus', Atlantic Voices, Vol. 4, No. 12, s. 8-15.
[342] Papaioannou, Alexandros (2019) 'Strenghenning EU-NATO Relations, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/07/16/strengthening-eu-nato-relations/index.html> s.e.t 04.05.2020.

sağlamalıdır. Bunun için şu ana kadarki en büyük zorluk olarak kabul edilen Kıbrıs sorununun da çözümü hayati önemdedir.

NATO-AB arasındaki iş birliği alanlarından bir diğer husus da başta Rusya olmak üzere özellikle Ortaklık Programına dahil ülkeler ile iş birliğinde ortak politikaların geliştirilmesi ve gayret birliği yapılması konusudur.

NATO-AB iş birliğinin 2016 sonrası başlatılan güçlendirme ve geliştirme çalışmaları ile önemli bir düzeye geldiği görülmektedir (NATO-EU cooperation has reached unprecedented levels, 21 Jan 2020).[343] Ancak NATO açısından 2018 Brüksel Zirvesi'nde de ifade edildiği gibi kırmızı çizginin AB tarafından icra edilecek savunma/güvenlik faaliyetlerininin NATO ile uyumlu (coherence), tamamlayıcı (complementary) ve gereksiz tekrarlardan kaçınılmış olması (avoiding unnecessary duplication) gerektiğidir.

NATO-AB iş birliğinin oluşturulan ortak politikalar uyarınca özellikle NATO üyesi olup da AB üyesi olamayan ülkelerin de yaklaşımları dikkate alınarak her alanda karşılıklı gelişmesine bölgesel ve küresel bazda daha fazla ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir.

4.2. NATO-Birleşmiş Milletler İlişkileri

Uluslararası barış ve güvenliği sağlanması ve devamına yönelik ortak çaba sorumluluklar NATO ve Birleşmiş Milletlerin iş birliği yapmalarını gerektirmektedir. Bu iş birliği özellikle barış gücü faaliyetleri ile kriz yönetimi konularında 1990'lardan itibaren devam etmektedir.[344] 2008 yılında iki kurumun genel sekreterinin karşılıklı onayı ile yürürlüğe giren karşılıklı iş birliği ve koordinasyonun güçlendirilmesi belgesi ile faaliyet alanı genişlemeye başlamıştır.

NATO'nun 2010 yılında yayımladığı ve halen uyguladığı Stratejik Konsept[345] ile krizlerin önlenmesi ve yönetilmesi ile kriz sonrası süreçte oluşan durumun takibi maksadıyla ortak ülkeler ile yakın çalışma kararına BM ve AB'yi de dahil etmesi sonucunda iş birliği daha güçlenerek resmî bir yapıya dönüşmüş durumdadır.

[343] Stoltenberg, J. (2020) 'NATO-EU Cooperation has Reached Unprecented Levels', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_172820.htm> s.e.t. 02.06.2020.
[344] 'Relations with the United Nations', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50321.htm?> s.e.t. 28.03.2018.
[345] 'NATO New Strategic Concept' (2010), a.g.m.

BM, NATO'nun eski Yugoslavya'da icra ettiği harekâta 1992 yılından itibaren sağladığı destek ve 1031 sayılı BM Kararı ile IFOR'u oluşturmuştur. Bu faaliyetten sonra 1998 başlayan Kosova Krizi'ne yönelik NATO faaliyetleri kapsamında 12 Temmuz 1999'da yayımlanan 1244 sayılı BM kararı ile KFOR'un görevlendirilmesi sağlanmıştır. Tarafların 2000 ve 2001 yıllarında Güney Sırbistan ve Kuzey Makedonya'da oluşması muhtemel bir etnik kökenli bir çatışmayı iş birliği yaparak önlemişlerdir. NATO'nun Afganistan Harekâtına BM'den aldığı katkıyla harekâtın desteklenmesi sağlanmıştır. BM'nin 1546 sayılı kararı ile de NATO'nun Irak'daki eğitim görevinin hayata geçirilmesi sağlanmıştır. NATO'nun Libya harekâtına yönelik olarak 27 Mart 2011'de yayımlanan 1973 sayılı BM kararı kapsamında destek sağladığı değerlendirilmektedir.

Bunun yanında NATO'da BM gözetiminde icre edilen Afrika'da Darfur, Somali ile Pakistan'da BM tarafından icra edilen depreme yönelik faaliyetlere lojistik destek sağlamış olması da aynı alanda karşılıklı iş birliği olarak görülmektedir. İş birliği alanlarına kriz yönetimi ve barış gücü faaliyetlerine ilave olarak eğitim ve öğretim konuları, patlayıcı maddeler ve mayınlar ile mücadele, kadınların barış ve istikrarın sağlanmasındaki rolünün artırılması, çocukların silahlı faaliyetlerde görevlendirilmesinin önlenmesi, cinsiyet ayrımcılığı ile mücadele, silahlanma faaliyetlerinin kontrolü, doğal afetler ve terörle mücadele konuları da dahil edilmiştir.

Taraflar Kasım 2018'de aldıkları bir kararla 2008'de imzaladıkları iş birliğini güncelleyerek geleceğe yönelik iş birliğini güçlendirmeye ve genişletmeye karar vermişlerdir.[346] Tarafların 2010 yılında karşılıklı olarak kurdukları daimi irtibat ofisleri askerî ve sivil temsilcilerden oluşmaktadır.

NATO-BM, İkinci Dünya Savaşı sonrası benzer amaç, kültür ve değerler adına kurulmuş iki önemli yapıdır. NATO, 5'inci maddeye dayanan ortak savunma görevleri için hukuksal altyapısını BM Antlaşmasının 51'inci maddesinden almakta ancak diğer iki görev olan Kriz Yönetimi ve İş Birliğine Dayalı Güvenlik için hukuksal altyapıda BM Güvenlik Konseyi'nin desteğine ihtiyaç duymaktadır. BM tarafından iş birliği temeline bakıldığında ise alanda icra edilecek BM Barış Gücü görevleri başta olmak üzere, deniz haydutluğu, sivillerin, kadın ve çocukların korunması vb görevlerde NATO'nun desteğine, altyapısı ve ulaşım imkânları gibi yeteneklerine ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Her iki örgütün de

[346] 'Update Joint Declaration on UN-NATO Secretariat Cooperation' (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_160004.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 01.05.2020.

kurumsal anlamda iş birliğini geliştirmesi ve aynı hedefler doğrultusunda iş birliği yapmalarına bölgesel, küresel barış ve güvenliğin korunması için ihtiyaç bulunmaktadır.[347]

4.3. NATO-Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Örgütü ile ilişkileri

NATO ile Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Örgütü (AGİT) Avrupa–Atlantik bölgesine birbirini tamamlayıcı şekilde politik ve operasyonel faaliyetlerde iş birliği yapmaktadır. AGİT'in kendi faaliyetlerinin etkinliği alanında NATO'nun tamamlayıcı ve güçlendirici bir rolü olduğu kabul edilmektedir.

Her iki kurumun iş birliği alanı çatışmaların önlenmesi, kriz sonrası rehabilitasyon faaliyetleri, sınır güvenliği, hafif silahların yayılma ve kullanılmasının önlenmesi, kadının barış ve güvenlikteki rolünün artırılması ve terörle mücadele konularıdır.

Tarafların özellikle politik düzeyde yaptıkları görüş alışverişi ve uzman grup çalışmaları, iş birliği ve ortak faaliyetlerde etkin bir yöntem olarak uygulanmaktadır. Özellikle birbirini tamamlayıcı şekilde yapılan çalışma alanlarına NATO genellikle savunma reformlarının desteklenmesi, mayın temizliği faaliyetleri gibi faaliyetlere odaklanırken AGİT daha çok barış ve güvenliği oluşturmaya yönelik faaliyet alanlarında gayret göstermektedir.

Taraflar arasında bugüne kadar yapılmış iş birliği faaliyetlerine bakıldığında; Bosna - Hersek'de 1996'da hayata geçirilen Dayton antlaşması ve BM 1301 kararının uygulanmasında NATO ve AGİT'in iş birliği sonucu IFOR ve sonrasında SFOR'un göreve başlaması ile özellikle sivillere karşı uygulamalarda etkin iş birliği yapıldığı görülmektedir. Ocak 1998 ile Mart 1999 arasında Kosova'da ateşkes uygulamalarının denetimi için taraflar iş birliği yapmış, daha sonra Haziran 1999'da BMGK'nin 1244 sayılı kararı doğrultusunda oluşturulan AGİT Kosova Misyonu ile KFOR ortak faaliyetler icra etmiştir. Bu alanda tarafların 2000 ylında Kuzey Makedonya'da icra edilen gözlem faaliyetinde iş birliği içinde oldukları görülmüştür.

NATO'nun 2016 Varşova Zirvesi'nde aldığı kararlar arasında AGİT ile özellikle Ukrayna'da icra ettiği etkin faaliyetlerin altı çizilmiş, tarafların başta Batı Balkanlar olmak

[347] Sebok, Endre (2018) 'NATO-UN Relations: Looking Ahead After 10 Years of Expanding Cooperation', <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/09/28/nato-un-relations-looking-ahead-after-10-years-of-expanding-cooperation/index.html> s.e.t. 21.05.2020.

üzere Avrupa'da yapılan ortak faaliyetlerin tarafların rutin görüşmelerinde değerlendirilmesi vurgulanmıştır.[348]

AGİT'in bölgesel güvenlik konusundaki etkinlik ve gayretleri NATO liderleri tarafından son yapılan zirvelerde önemle üzerinde durulan konuların başında gelmektedir.[349] NATO'nun 2014 Galler Zirvesi sonrasında Viyana'da bir daimi temsilcilik oluşturma kararı alınmıştır.

4.4. NATO-Afrika Birliği ile İlişkileri

NATO, üyesi olmayan ülkeler ile tek tek dört ayrı çatı altında Ortaklıklar Programı ile bölgesel ve küresel güvenliğe katkı sağlamaya çalışırken gerek küresel BM, AB, AGİT gibi gerekse bölgesel organizasyonlar Afrika Birliği, Körfez İş Birliği Örgütü gibi yapılar ile iş birliğini de sürdürmek istemektedir.

Bu bağlamda 2005 yılından itibaren 55 üyeli bölgesel bir organizasyon olan Afrika Birliği ile de iş birliğini geliştirmeye devem ettiği görülmektedir. Birliğin Sudan'a yönelik faaliyetlerinde NATO'dan destek talebi ile başlayan bu iş birliği ihtiyaca yönelik geçici olarak oluşturulan çalışma ortamları vasıtası ile üç alanda sürdürülmektedir. Bu alanlar operasyonel destek, yetenek geliştirme alanında destek ve Afrika Acil Müdahale Kuvveti (African Standby Force) oluşturulması ve bunun sürdürülmesi konusunda destek faaliyetleridir.

2016 yılında icra edilen NATO Varşova zirvesinde alınan NATO–Afrika Birliği ilişkilerini güçlendirme kararı, bölgeye yönelik muhtemel kriz ve güvenlik sorunlarına karşı iş birliği ve siyasi diyaloğu arttırma faaliyetlerini kapsamaktadır. NATO'nun aynı zirvede aldığı güney kanada yönelik bir yapı oluşturma kararı da, bu bölgenin NATO açısından öneminin bir göstergesi olarak görülmelidir. Bu kararın sonrasında NATO bu bölgede bulunan ortakları ile iş birliğini geliştirmeye yönelik yoğun bir faaliyet içine girmiş, NATO'nun Napoli'de konuşlu Müşterek Komutanlığı bölge ülkeleri ile yürütülen iş birliği faaliyetlerini uygulamakla görevlendirilmiş, Eylül 2017'de bu Karargâhta oluşturulan

[348] 'Warsaw Summit Declaration', a.g.m., s. 127.
[349] 'Relations with the OSCE', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/to> s.e.t. 14.09.2019.

merkez (Hub) ile de güneydeki ortak ülke ve komşuların güvenlik konularını yakından izlemeye başlanmıştır.[350]

Afrika Birliği'nin 2007 yılında NATO'dan Afrika Birliği Somali Görev Gücüne (African Union Mission Somalia, AMISOM) yardım talebi üzerine hava ve denizden ulaştırma faaliyetlerine destek vermiş olan NATO bu görevi günümüzde de desteklemeye devam etmektedir. Yine Afrika Birliği'nin talebi üzerine NATO, Birliğin barışı destekleme bölümüne çok miktarda konu uzmanı personel görevlendirmiştir. Hemen hemen barışı destekleme konularında tüm alanları kapsayan uzman desteği de sürdürülmektedir. Afrika Birliği'nin NATO'dan yoğun olarak talep ettiği bir destek de Afrika acil müdahale kuvvetinin eğitimi ve hazırlığı için mobil eğiticilerden oluşan eğitim timleridir. Uzun dönemde[351] bölgede bir müdahale kuvveti oluşturma ve onu idame ettirme amacı güdülen bu projede aktif olarak destek sağlamaya çalışmaktadır. NATO, Afrika Birliği'nin Addis Ababa'da bulunan Karargâhında daimi bir temsilcilik bulundurmaktadır.

NATO ve Afrika Birliği 4 Kasım 2019'da İtaya Napoli'de Barış ve Güvenlik konulu bir sempozyum icra etmişler[352], sempozyumun ardından taraflar iş birliğini kuvvetlendirmek ve pratik iş birliği faaliyetlerini geliştirmek amacıyla yeni bir anlaşma imzalamışlardır.[353] Yine aynı toplantıda Afrika Acil Müdahale Kuvveti'nin desteklenmesi konusu ayrıntılı olarak görüşülmüştür.[354]

4.5. NATO –Körfez İş Birliği Örgütü ile ilişkileri

NATO bölgesel örgütlerle ortaklık anlamında ilişkilerini geliştirmeye çalışmakta, bu çalışmalarını resmî bir formatta yapma yönünde çaba göstermektedir. Bu örgütlerden birisi de IIG (ICI) ülkelerinin içinde bulunduğu Körfez İş Birliği Örgütü (Gulf Cooperation Council, GCC) dür. IIG ülkeleri ile NATO arasındaki ilişkiler diğer ortaklıklar çatı yapılanmalarında olduğu gibi her ülke ile ayrı ayrı ikili ilişkiler şeklinde sürdürülmektedir.

---

[350] 'NATO Hub for the South', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_168383.htm> s.e.t. 04.11.2019.
[351] 'Cooperations with the African Union', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49594.htm> s.e.t. 04.11.2019.
[352] 'African Union -NATO Symposioum on Peace and Security' (2019), Naples, <https://au.int/en/speeches/20191104/african-union-nato-symposium-peace-and-security-naples-4-november-2019-remarks-his> s.e.t. 10.12.2019.
[353] 'NATO-African Union Plan Close Collaboration' (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_170512.htm> s.e.t. 24.11.2019.
[354] 'The African Union and NATO Call for Closer Collaboration and Support in the Operationalization of the African Standby Force (ASF)' (2019), <https://au.int/en/pressreleases/20190403/african-union-and-nato-call-closer-collaboration-and-support> s.e.t. 10.10.2019.

Özellikle körfez bölgesi ülkelerinin bölgesel ve küresel barışa katkılarını artırabilmek amacıyla KİÖ kapsamında NATO ile daha fazla iş birliği yapılabilmesinin bu ülkelerin kendi aralarındaki sorunlara çözüm bulmada etkili olacağı değerlendirilmektedir.[355]

NATO - KİÖ arasında bugüne kadar ilişkiler ve üst düzey ziyaretler devam ettirilmesine rağmen resmî bir ilişki henüz kurulamamıştır. Bununla birlkte, NATO'nun önümüzdeki dönemde, güneyde oluştuğunu değerlendirdiği güvenlik ve istikrara yönelik hassasiyetler ve risklere karşı hem bölge ülkeleri ile hem de bölgede faaliyet gösteren Afrika Birliği başta olmak üzere bölgesel örgütler ile iş birliğini daha da geliştirme gayretlerini artıracağı değerlendirilmektedir.[356]

Sonuç olarak NATO ile uluslararası örgütlerin iş birliği 2010 yılında yayımlanan ve halen yürürlükte olan stratejisi ile hız kazanmış ,daha kurumsal bir yapıda gelişerek devam etmektedir.BM,AGİT,Afika Birliği ve KİÖ ile kurumsal anlamda geliştirilen iş birliği çabaları sürdürülürken,AB ile 2014 sonrası hızlanan, gelişen ve daha etkin hale gelen bir işbirliği modeli oluşturulduğu değerlendirilmektedir.NATO-AB iş birliği modelinin önümüzdeki süreçte de daha etkin bir yapıya kavuşabilecek bir modele evrilmesi öngörülmektedir.

[355] Sager, Abdulaziz (2009) 'Körfez ve NATO: İlişkileri Yeniden Gözden Geçirme Zamanı', <https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2009/01/11/koerfez-ve-nato-iliskileri-yeniden-goezden-gecirme-zamani/index.html> s.e.t. 10.06.2020.
[356] Chergui, Small (2019) 'AU-NATO Symposium on Peace and Security', <https://au.int/sites/default/files/speeches/37726-sp-cps-remarks-au-nato-symposium-4.-11.2019.pdf> s.e.t. 15.09.2019.

5. GÜVENLİK ALANINDAKİ DEĞİŞİMLERİN NATO ORTAKLIK PROGRAMINA ETKİLERİ

NATO Ortaklıklar Programı hayata geçirildiği 1994 yılından 2014 yılına kadar İşbirliğine Dayalı Güvenlik ve Kriz Yönetimi temel görevleri doğrultusunda gelişerek uygulanmıştır. Ancak 2014 sonrasında NATO'da başlatılan değişim ve dönüşüm doğal olarak NATO Ortaklık Programını da etkilemiştir. Bu bölümde NATO da devam değişim süreci, Ortak Ülkelerin bu süreç öncesinden başlayacak şekilde NATO ile iş birliği faaliyetlerinin analiz ile bu programda özel bir konuma sahip olduğu değerlendirilen Türkiye'nin yeri değerlendirilecektir. Bu bölüm içerinde NATO'da devam eden değişim ve dönüşüm faaliyetleri kapsamında Ortaklıklar Programını kapsayan yeni inisiyatifler de analiz edilecektir.

5.1. Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Ortaklık Programından Geleceğe Yönelik Beklentileri

NATO kurulduğu 1949 yılından itibaren 1991 yılına kadar geçen süreçte çeşitli adaptasyonlar yapmış olsa da genelde ortak savunmaya (collective defence) dayalı bir konsept ile faaliyetlerini sürdürmüştür. Genelde NATO tarihi çalışmalarında birinci safha olarak da adlandırılan bu süreç NATO-Varşova Paktı arasındaki mücadeleyi, nükleer caydırılıcığı da içeren bir anlayış içerisinde süregelmiştir. Üye ülkelerin muhtemel bir saldırıya uğramalarını caydırma ve önlemeyi temel görev olarak alan NATO bu süreçte daha çok sert gücün (hard power) kullanılması temelinde faaliyette bulunmuştur.

Soğuk savaşın ardından başlayan süreçte oluşan istikrarın korunması adına kriz yönetimi (crisis management) ve Ortaklık Programının (partnership) başlatılması ile ikinci safha olarak adlandırılan sürece girilmiştir. Kısa sürede genişleyen bu süreçle, iş birliğine dayalı güvenlik (cooperative security) temelinde faaliyetler NATO üyesi olmayan ülkelerin de katkısı ve desteği ile daha geniş iş birliği alanlarının ortaya çıkması sağlanmıştır. Ortak ülkelerin savunma yeteneklerinin geliştirilmesi, NATO'ya uyumları ve güvenlik alanında kendi kendilerine yeterli olmaları diğer bir deyişle istikrarın korunması temel faaliyet alanı olarak ortaya çıkmıştır.

NATO, Soğuk Savaş süresince temel görev olan 5'inci Maddeye dayalı kolektif ya da ortak savunmaya temel hukuki dayanak olarak BM 51'inci maddeye dayalı olarak meşru müdafaa (self-defence) kapsamında ele alırken, diğer iki görevi olan kriz yönetimi ve iş birliğine dayalı güvenlik görevleri için ilave hukuki ve diplomatik desteğe ihtiyaç duyduğu görülmüştür. İşte bu destek için BM başta olmak üzere AB AGİT gibi küresel örgütlerle iş birliğinin geliştirilmesinin yanında, bütün ortak ülkelerin politik destek başta olmak üzere her alanında desteğinin alınması önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Kısaca NATO kendisini sadece askerî bir ittifakın ötesinde küresel bir politik aktör olabilme desteğini ya da gücünü oluşturduğu Ortaklık Programı üzerinden sağlamıştır.

Rusya'nın 2014 de Kırım'ı ilhakı NATO'da temel bir dönüşümün yaşanmasına sebep olmuştur. NATO tarihinde üçüncü safha olarak da adlandırılan bu süreçte, NATO ortak savunma temel görevini diğer iki temel görevi olan kriz yönetimi ve iş birliğine dayalı güvenliği kendi sınırlarının da ötesini kapsayacak şekilde genişletecek tedbirleri uygulamaya sokmuştur. Birinin diğerine tercih edilmesi anlamına gelmeden ortak savunma ile diğer görevlerin bir arada yerine getirilmesi öngörülmektedir. NATO soğuk savaş sonrası güvenliğin daha geniş, daha kapsamlı politikalar ile buna uygun geliştirilecek yetenek ve yöntemlerle sağlanabileceğini kabul ederek buna uygun değişim ve dönüşümleri başlatmıştır. Bu çabalar analiz edildiğinde daha uzun süreli ve sürdürülebilir faaliyetlerin öncelikli olarak planlandığı görülmektedir.

NATO yirmibeş yılı aşkın süredir ortak ülkeleri desteklemekte, savunma ve güvenlik alanında reformlar yapılmasına tavsiyelerde bulunmakta ve bu yeteneklerinin gelişmesi ile karşılıklı çalışabilirliğe katkı sağlamaktadır. Bu alanda büyük bir birikim ve tecrübeye sahip olan NATO bir kısmının NATO üyeliği beklediği kırkın üzerinde ülke ile geniş bir iş birliği ağı kurmuş durumdadır. Bugün bu ülkeler ile sadece politik diyalog içerikli bir iş birliği yerine daha geniş anlamda savunma yeteneği oluşturma, stratejik düzeyde eğitim, tatbikat, değerlendirme gibi alanlarda da faaliyetler icra edilmektedir.

Batı Balkanlar, Merkezî ve Doğu Avrupa'daki eski Varşova Paktı ülkeleri ile başlatılan NATO Ortaklıklar Programı süreç içerisinde ihtiyaçlara göre gelişerek genişletilmiştir. Bu gelişim daha çok karşılıklı iş birliği ve destek kapsamında yürütülürken 2011 yılında başlayan Arap Baharı'dan sonra bölgede oluşan muhtemel istikrarsızlık nedeni ile Ortadoğu ve Afrika'ya yönelmeyi gerekli kılmıştır. Bölgede bulunan ortak ülkeler ile yeni ve daha kapsamlı iş birliği alanlarının ortaya çıkarıldığı görülmüştür. Aslına

bakıldığında bu çabanın hedefinin Akdeniz Diyaloğu ülkeleri ile İstanbul İş Birliği İnisiyatifi ülkelerinin de katılımı ile Karşılıklı Çalışabilirlik Platformunu oluşturmaktır. Muhtemel bir bölgesel krizde iş birliği ve istikrarın sağlanması hedefi ile çalışmaların yoğunlaştığı bu bölgelerde 2017'de Kuveyt'de oluşturulan eğitim merkezi yürütülen faaliyetlerden birisi olarak değerlendirilebilir. NATO'nun güney kanadına yoğunlaşma olarak değerlendirilen bu faaliyetlerde 2014 yılında Ürdün ile başlatılan savunma yeteneklerini geliştirme programı ile 2018'de başlatılan eğitim ve savunma yeteneklerini geliştirme faaliyetleri öne çıkan çabalar olarak görülmektedir.[357] Yapılan bu çalışmalara bakıldığında NATO'nun bu bölgelelerdeki ülkelerin savunma ve güvenlik başta olmak üzere daha istikrarlı ve kendi kendine yeterli olmaları hem muhtemel göç hareketlerinin önlenmesi hem de terörizmle mücadeleye önemli katkılar sağladığını değerlendirdiği düşünülmektedir. Kısaca Rusya'nın 2014 sonrası ortaya koyduğu yaklaşımlar NATO'nun sadece doğu sınırlarında değil, güneyinde Suriye'de, Irak'da, Libya'da ve Kuzey Afrika'da da riskler yaratmış durumdadır. Dolayısı ile bu alanda yapılacak yatırımların hem daha ekonomik hem de uzun süre kalıcı olması nedeniyle istikrara daha fazla katkı yapabileceğinin gözönünde bulundurulduğu değerlendirilmektedir.

Diğer yandan Ukrayna krizi sonrası Doğu Avrupa'da oluşan güvenlik algılamalarının bölgede bulunan ortak ülkelerle olan ilişkilere etkileri ayrı bir çalışma alanı olarak görülmektedir. Finlandiya ve İsveç'in bu süreçteki yeri hayati önemdedir. NATO'nun son dönemde bu iki ülkeyle başlattığı çalışmalar üst düzey ziyaretler ve ortak faaliyetlerin her geçen gün arttığı görülmektedir. Bu iki ülke ile olan iş birliği NATO'nun geliştirmeye çalıştığı ortak savunma görevi ile kriz yönetimi ve iş birliğine dayalı güvenlik görevlerinin bir bütün olarak icrasına bir model olacaktır. Gürcistan ve Ukrayna ile yürütülen geliştirilmiş ortaklık modeli de yine bu kapsamda değerlendirilebilecektir.

Güvenlik ortamında meydana gelen tüm bu gelişmeler, Rusya ile yaşanan sorunlar, günümüzde çeşitli taraflarca dile getirilen güç kayması değerlendirmeleri devam ederken, NATO, açık kapı politikasını devam ettirdiğini ifade etmektedir. Her ne kadar iş birliği ve ortak çalışma yapılan her ülkenin NATO'ya üyeliği yönünde bir garanti verilmediği ifade edilmiş olsa da, bir grup ülkenin bu yöndeki beklenti ve çabalarının artarak devam ettiği görülmektedir. Aynı çabayı NATO ile küresel Ortaklıklar Programı kapsamında iş birliği

[357] Diaz-Plaja, Ruben, a.g.m.

yapmak isteyen ülke gayretlerinde de görmek mümkündür. Bu yaklaşıma uzak doğudaki bir kısım ülkelerin çaba ve yöntemleri örnek olarak verilebilecektir.

Günümüzde yukarıda belirtilen çabaların güvenlik algılamalarına yönelik anlamını NATO'nun küresel güvenlik alanında günümüzde ve orta vadede etkin rolünün bu ülkeler tarafından önemsendiği hatta hayati görüldüğü yönünde algılamak mümkündür.

NATO son dönemde Uzak Doğu'da meydana gelen gelişmeler bağlamında o bölgede bulunan küresel ortaklarıyla iş birliği faaliyetini geliştirirken, Kuzey Kore küresel bir tehdit olarak ifade edilmekte[358], Çin konusunda ise yorum ve beyanlara müdahil olmamaktadır.[359] İttifak üyesi ülkelerin Çin ile olan inişli çıkışlı ilişkilerinde NATO kurumsal olarak tartışmalara dahil olmayıp, Çin ile irtibat ülkesi konumunda siyasi diyalog kapısını açık tutmayı tercih etmektedir.

5.2. NATO Ortaklıklar Programı'nın NATO ve Ortak Ülkelere Katkılarının Analizi

Karşılıklı iş birliğini belirlenen hedefler doğrultusunda geliştirmek amacı ile başlatılan NATO Ortaklıklar Programı'nda ortak ülkelerin Balkanlar'dan Kafkaslar'a, Afganistan'dan Libya'ya yine Aden Körfezi ve Akdeniz gibi çok değişik bölgelerde icra edilen NATO harekât ve eğitim görevlerine değişik düzeylerde katılım ve destekleri olmuştur. Yapılan bu katkıların analizini yapabilmek için NATO'nun 2010 yılında yayımladığı stratejisinde tarif ettiği üç temel görevine yönelik kendi motivasyonu ve tepkisine öncelikle bakmak gerektiği düşünülmektedir.

NATO'nun kuruluş amacına bakıldığında temel hedefin üye ülkelerin bağımsızlık ve özgürlüklerini korumak olduğu görülmektedir.[360] Ancak süreç içinde değişen küresel güvenlik sistemindeki parametreler NATO'yu da daha küresel bir ortamda hareket edererek uluslararası barış ve güvenliğe katkı sağlayabilecek bir yapıya dönüşmek zorunda bıraktığı görülmektedir. Üye ülkelerden birinin yakın bir tehdite maruz kalma riski söz konusu olduğunda NATO caydırılıcılık ve ilgili ülkenin toprak bütünlüğü ve halkının korunması diğer bir deyişle kolektif savunma görevine öncelik vermiştir. Ancak tehditin daha uzun bir

[358] Park, Tina J. (2020) 'Time for a NATO Strategy on North Korea', NDC Rome, Policy Brief , No 07, s. 1-4.
[359] Stoltenberg, J. (2017) 'NATO Stands in Solidarity with in Asia- Pacific Region', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_148145.htm?selectedLocale=en> s.e.t 23.03.2020.
[360] 'The North Atlantic Treaty, a.g.m., Article 2.

süreçte meydana gelme ve üye ülkeye doğrudan bir tehdit yaratma olasılığı yerine daha geniş bir alanı ya da NATO'nun sorumlukluk alanına yakın bir bölgeyi etkileme riski ortaya çıktığında, NATO, temel görevlerinden olan Kriz Yönetim görevine yoğunlaşmaktadır. Diğer bir deyişle NATO, bir üye ülkenin güvenliğini sağlamayı görev olarak algılarken, üye ülke sınırları uzağında meydana gelen güvenlik risklerine karşı ise diğer küresel aktörlerle birlikte ortak hareket etmeyi tercih etmektedir. Bu yaklaşım NATO'nun ortaklıklar politikasına da bir temel oluşturmaktadır.[361]

Soğuk savaş sonrası oluşan güvenlik ve güç yapılanmalarındaki temel değişimler daha çok NATO'nun yararına olacak şekilde gelişme göstermiştir. Bir başka söylemle NATO bu değişim sonrasında herhangi bir güvenlik sorunu ile karşılaşmamış, caydırıcılık ve savunma temel görevlerine devam ederken yeni oluşan güvenlik ortamının bir gereği olarak NATO üyesi olmayan ülkelerle iş birliği fırsatları oluşturmaya başlamıştır.

Bu süreç başında eski Varşova Paktı ülkeleri ile NATO arasında daha çok siyasi düzeyde yavaş ilerleyen bir dönüşüm şeklinde ve devamında ise kuvvetli şekilde NATO üyeliğine giden bir yol olarak devam etmiştir. Askerî alanda ortaklık faaliyetleri, NATO üyesi olmayan ülkelerde daha çok stratejik düzeyde NATO'nun öncülüğünde güvenlik kuvvetlerinde reform ve demokratikleşme adımlarını kapsamıştır. Bir noktada askerî alanda yürütülen ortaklık faaliyetleri NATO'ya üyelik için yapılan hazırlıklar olarak da değerlendirililebilir. Askerî alanda NATO üyesi olmayan ülkelerin NATO harekât görevlerine taktik ve operatif düzeyde yaptığı ilk katkılar, Bosna Hersek'te IFOR ve SFOR'a yapılan katkılar olmuştur.[362]

Askerî alanda yapılan ortaklık faaliyetlerinin kapsamı 21'inci yüzyıldan itibaren değişimler göstermeye başlamıştır. Bunlardan ilki NATO öncülüğündeki Kosova (KFOR) Uluslararası Barış Gücü Kuvvetleri'nin Haziran 1999'da Kosova'da başlattığı harekâttır.[363] NATO'nun ABD'de meydana gelen 11 Eylül terör saldırısını takiben başlattığı ve ortak savunma (5'inci madde) kapsamında icra ettiği Sürekli Özgürlük Harekâtı da bu alandaki ikinci faaliyet olarak görülmektedir. Bu faaliyeti takiben Afganistan'da NATO öncülüğünde başlatılan Uluslararası Güvenlik ve Yardım Gücü (International Security Assistance Force, ISAF) harekâtı, günümüzde Kararlı Destek Harekâtı (Resolute Support, RS) ile devam

[361] Ercağ, Betül (2008) 'Evaluations of the Parntner Participations to NATO –Led Orerations', s. 2-10.
[362] 'Peace Support Operations in Bosnia and Herzegovina',
<https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52122.htm?> s.e.t 19.05.2020.
[363] 'NATO Mission in Kosova', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52122.htm?> s.e.t. 20.05.2020.

etmektedir.[364] İcra edilen operasyonlara bakıldığında NATO üyesi olmayan ülkelerin bu faaliyetlere sağladığı oldukça önemli desteğin bu ülkelerin NATO ile olan iş birliğine yönelik hedeflerine, kendi yeteneklerine ve tecrübelerine bağlı olarak değişimler gösterdiği görülmektedir. Askerî harekât ve görevlere yönelik NATO üyesi olmayan ülkelerin ortaklıklar kapsamında sağladığı askerî desteğin derecesi, küresel güvenliğe yönelik risk ve zorlukların paylaşılmasında önemli araçlardan birisi olarak da görülebilir. Bu faaliyetlere yönelik olarak stratejik, operatif ve taktik seviyede hem NATO üyesi ülkeler hem de bu faaliyetlere kuvvet desteği sağlayan NATO üyesi olmayan ülkeler büyük oranda yatırımlar da yapmaktadır. Özellikle Kosova ve Afganistan harekât görevleri NATO Ortaklık Programının önemi ve yapılanmasına oldukça önemli katkılar sağlamıştır. Üye olmayan ülkelerin NATO görevlerine yönelik yapmış olduğu katkılar NATO Ortaklık Programının temel taşlarından birisi olurken bu programın geleceğine yönelik önemli değerlerlendirmeler yapılmasına da neden olmuştur. Ortak çalışabilme yeteneği, alınan dersler ve planlama yetenekleri bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Bu konu hakkında daha belirleyici verilere ulaşabilmek için öncelikle Ortaklık Programı içerisinde NATO ile iş birliği yapan ülkelerin yaklaşımlarını ortaya koymak gerektiği düşünülmektedir. Programın genel konseptine bakıldığında isteğe bağlı bir süreci gerektiren bir yapıda her iki tarafın da çıkarlarına olabilecek, tarafların ortak olarak belirlediği hedefler, ihtiyaçlar ve yetenekler doğrultusunda hazırlanan bir yol haritasını içerdiği görülmektedir. Ortak ülkelerin eğitim ve öğretime yönelik ihtiyaçlarını Ortaklıklar İş Birliği Menüsü(Partnership Cooperation Menu, PCM) kapsamında bulunan faaliyetler üzerinden karşılamaya çalışırken, bu ülkelerin NATO Mukabele Kuvveti (NATO Response Forse, NRF) ve NATO önderliğindeki operasyonlara katkılarını koordine etme fonksiyonunu yerine getirmektedir. Her ortak ülkenin NATO ile olan iş birliği de kendi hedeflerini belirlerken daha çok güvenlik, politik ve ekonomik kriterleri gözönünde bulundurduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu temel kriterlerden politik yaklaşımlar bağlamında ortak ülkelerin yaklaşımlarını dört grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birinci grup, NATO ile tam üyelik talebi doğrultusunda askerî alanda yakın iş birliği faaliyetlerinde bulunan ülkeler. Bunlar NATO ile güvenlik alanında her konuda iş birliği yapma kararını vermiş ve bunun gereğini yapmaya hazır olan ülkelerdir. Bu tür bir yaklaşım daha çok bölgesel ve küresel güvenliğe katkı sağlamayı sadece kendi ülke güvenliğini

[364] 'Operations and Missions: Past and Present', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm> s.e.t. 21.04.2020.

sağlamaktan önce gören ülkeler olarak düşünülebilir. Bunun bir gereği olarak bu gruptaki ülkelerin birçok NATO faaliyetine kuvvet desteği sağladıklarını görmek mümkündür. Bu ülkelere örnek olarak, Gürcistan ve Ukrayna'nın (2014 öncesi süreçte NATO üyelik hedeflerinde değişimler olmasına rağmen) en üst düzeyde NATO üyelik hedeflerini ilan ederek bu yöndeki faaliyetlerini sürdürdükleri söylenebilir. Kısaca bu iki ülkenin faaliyetleri analiz edildiğinde ittifaka en son katılan Kuzey Makedonya ile benzer süreçler geçirdikleri görülmektedir.[365]

1995 yılında NATO ile ortaklık belgesi imzalayan ilk ülkelerden olan Kuzey Makedonya, 1999 yılında Üyelik Eylem Planı (MAP) ve Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (PARP)'ne dahil olmuştur. NATO'nun eğitim ve öğretim programlarına katılan Kuzey Makedonya aynı yaklaşımını NATO'nun Operasyonel Yetenek, Konsept ve Geri Besleme Programına (OCC E&F) da kuvvet tahsisi etmiştir. 2002 yılından başlayarak sonuna kadar ISAF görevine kuvvet tahsis eden Kuzey Makedeonya aynı şekilde RSM görevine de kuvvet katkısı yapmaktadır. Politik hedef olarak NATO üyelik hedefi doğrultusunda askerî alanda iş birliğini sürdüren Kuzey Makedonya bu hedefine ulaşan en son ülke olmuştur.[366]

Benzer bir süreçle iş birliğini sürdüren Gürcistan ise 1994 yılında ortaklık belgesini imzalayarak Yıllık Ulusal Plan Süreci (ANP), Üyelik Eylem Planı (MAP) ve Operasyonel Yetenek, Konsept ve Geri Besleme Programına (OCC E&F) katılım sağlamıştır. Gürcistan Afganistan'da devam eden Kararlı Destek Harekâtına NATO üyesi olmayan ülkeler arasında en fazla kuvvet desteği sağlayan ülke konumundadır. Bu konumuna yine NATO üyesi ülkeler dahil tüm kuvvet katkısı yapan ülkeler arasında ise dördüncü sırada olduğu görülmektedir. Afgan silahlı kuvvetlerini desteklemek adına oluşturulan mali fona da destek sağlamaktadır. Gürcistan Kosova harekâtına ve NATO Mukabele Kuvvetine (NRF) destek sağlamaktadır. Tüm bu faaliyetlere bakıldığında Gürcistan NATO'ya tam üyelik konusundaki hedefini sağlamak maksadıyla NATO ile askerî iş birliğinin tüm alanlarında her düzeyde iş birliğini üst düzeyde sürdürmektedir.[367]

Bu gruptaki üçüncü ülke olan Ukrayna ise yine Ortaklıklar Programına başından itibaren katılan bir ülkedir. 2009 yılında Yıllık Ulusal Planlama (ANP) katılış, halen

[365] Erçağ, Betül, a.g.m.
[366] `Relations with the Republic of North Macedonia', a.g.m.
[367] 'Relations with Georgia', a.g.m.

Afganistan ve Kosova harekâtlarına destek vermekte ve NATO Hızlı Mukabele Kuvveti ile Operasyonel Yetenek, Konsept ve Geri Besleme Programına aktif olarak iştirak etmektedir. Birçok NATO eğitim ve tatbikat faaliyetine de katılan Ukrayna 2004 yılından beri Planlama ve Gözden Geçirme Süreci içerisinde bulunmaktadır. Ukrayna'nın NATO içindeki poziyonu ve hedefleri Kırım'ın Rusya tarafından 2014 yılında ilhakı sonunda kuvvetlenerek devam etmiştir.[368]

Yukarıda değerlendirilen her üç ülkenin durumu değerlendirildiğinde eğer ülkenin NATO'ya üyelik yönünde politik bir hedefi varsa NATO ile askerî alanda iş birliğini kuvvetlendirilidiği ortaya çıkmaktadır. Nitekim Kuzey Makedonya bu hedefine ulaşarak 27 Mart 2020'de NATO'nun 30'uncu üyesi olmuştur.

Ortak ülkelerden diğer bir grup olan ülkeler ise NATO'nun politik değer ve standartlarını paylaşarak NATO ile yakın askerî iş birliği yapan ülkelerdir. NATO kendisini dünyada liberal ve demokratik değerlerin gelişimine katkı sağlayan bir konumda değerlendirmektedir. Bu yaklaşımın bir etkisi olarak da NATO kendisi ile iş birliği yapmak isteyen ülkelerden bu değerler üzerinden yaklaşımlar beklemektedir. Ülkelerin bu değerler karşısındaki seviyeleri de daha çok "Polity IV" ve "Freedom in the World" verileri esas alınarak yapılmaktadır.[369]

Bu verilere bakıldığında ülkelerin yönetimleri yöneticilerinin işe alınmaları, yürütmenin üzerindeki kısıtlamalar ve politik yarışın düzeyi gibi konulara göre sıralanmaktadır. "Polity" verilerine göre ülke rejimleri üç kategoride değerlendirilmektededir. Bunlardan veri puanları -10 ila -6 arasında olanlar otokratik ülke, -5 ila +5 arasındakiler yarı demokratik ve +6 ila +10 arasındaki değerde olanlar da demokratik ülke olarak görülmektedir.

Yine "Freedom in the World" tarafından yapılan yıllık değerlendirmeler ışığında ülkelerin politik haklar ve sivil özgürlükler ışığında puanlamaları yapılmaktadır. Daha çok ülkelerin özgürlük dereceleri olarak da ifade edilen bu göstergelere göre 1 ila 2.5 arasında puanı olan ülkeler özgür, 3 ila 5 arası puanı olanlar yarı özgür, 5.5 ila 7 arasındaki ülkeler ise özgür olmayan ülkeler olarak değerlendirilmektedir.[370]

---

[368] 'Relations with Ukraine', a.g.m.
[369] Marshall, Montey G. (2013) 'Polity IV Project: Political Regime Characteristics and Transitions',1800-2013, <https://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm> s.e.t. 01.05.2020.
[370] 'Freedom in the World' (2020), <https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-

Yukarıda anlatılan değerlendirmeler ışığında yerleşik demokrasi düzeyine ulaşmış olduğu değerlendirilen Finlandiya ve İsveç gibi ülkelerin NATO ile iş birlikleri bu kapsamda değerlendirilebilir. Yine bu kategoride değerlendirilen Yeni Zelanda'da ise Finlandiya ve İsveç kadar olmasa da NATO ile olan iş birliği bu kapsam içinde düşünülebilir. NATO ile farklı güvenlik öncelikleri olan bu ülkelerin askerî iş birliği yapmaları daha çok demokratik değer ve yargıların paylaşımı gibi gözükse de günümüzdeki güvenlik algılamalarının gereği olarak reel politiğin ortaya çıkardığı faktörler de bu iş birliğini gerekli kılmış olabileceği değerlendirilmektedir.

Demokrasileri henüz kurumsallaşmamış ülkelerin NATO ile iş birliğini geliştirme gayretleri ise bu ülkelerin kurumlarını geliştirmek maksadıyla NATO'dan destek talepleri şeklinde gerçekleşmektedir. Destek talep edilen alanlar daha çok güvenlik kuvvetlerinin geliştirilmesi ve kurumların iyi yönetilmesine yönelik bütünleşme programları olarak görülmektedir. Henüz demokratik gelişimlerini kurumsal olarak tamamlamamış olsalar bile bu ülkeler NATO'nun değer ve normlarına ulaşma gayreti içinde olduklarını ifade etmektedir. Ancak bu alanda iş birliğini geliştirme gayreti içinde olan Kırgızistan ve Ermenistan gibi ülkelerin reel politik gereği olarak NATO ile askerî iş birliğini geliştirme çabaları öne çıkmış olsa bile, bu ülkelerin güvenliklerine yönelik hassasiyetler belirleyici faktör olmaktadır. Bu iki ülke örneğinde olduğu gibi, NATO ile demokratik değer ve standartlarını paylaşma amacı ile iş birliğini geliştirme gayreti içinde olduğu değerlendirilen ortak ülkelerden demokrasisi henüz kurumsallaşmamış olan ortak ülkelerin asıl gayretlerin değer paylaşımından çok güvenlik alanında yaşadıkları ihtiyaçlar olduğu görülmektedir. Kısaca söylemek gerekirse ortak ülkelerin demokratik kurumlarının ulaştığı düzey ile NATO ile ortak değer ve standartları paylaşım arasında doğrusal bir denge olduğu ortaya çıkmaktadır.

Diğer bir grup ülke de, uluslararası güvenlik organizasyolarına üye olup da NATO ile iş birliğini geliştirme çabalarını yoğunlaştıran ortak ülkelerdir. Bu gruptaki ülkelerden Avrupa Birliği (EU), Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Örgütü (OSCE), Ortak Güvenlik Anlaşması Örgütü (CSTO)'ne üye olan ortak ülkelere değerlendirilmiştir.

2002 yılından itibaren kurumsal alanda sürdürülen NATO-AB ilişkileri bağlamında buğün itibarı NATO üyesi olan ülke sayısının 21 olduğu görülmektedir. NATO-AB ilişkileri

02/FIW_2020_REPORT_BOOKLET_Final.pdf> s.e.t. 02.05.2020.

tarafların Berlin artı(+) adı ile oluşturdukları düzenleme ile kriz yönetim çabalarına ilişkin esasları belirlemişlerdir.[371] Bu inisiyatif, AB önderliğinde yapılan ve NATO'nun bir bütün olarak işitirak etmediği faaliyetleri kapsamıştır. Bu düzenleme AB üyesi olup da NATO Ortaklık Programına katılmış olan ülkelerin NATO ile iş birliğini geliştirme yönünde gayretlerine olumlu katkı sağlamaktadır. Bu ülkelerden Avusturya, İrlanda, Finlandiya ve İsveç'in NATO ile olan iş birliği ve operasyonlara katkılarında büyük artışlar olmuştur. Benzer yaklaşımların AB'ye üyelik hedefi olan ortak ülkeler tarafından da sergilendiği yine bu süreçte ortaya çıkmıştır.

Öte yandan bakıldığında NATO üyesi olan tüm ülkelerin AGİT üyesi de olduğu görülmektedir. AGİT'in Avrupa –Atlantik iş birliğine yönelik oluşturduğu iş birliği, dialog, ve karşılıklı güven platformu ortak ülkelerin NATO ile iş birliğinin artırılması yönünde katkı sağladığı ortaya çıkmaktadır.

Ortak Güvenlik Anlaşması Örgütüne (Collective Security Treaty Organization-CSTO)[372] üye ülkelerden NATO Ortaklıklar Programı'na dahil olan ülkelerin faaliyetleri incelendiğinde ise bu iş birliğinin çok kısıtlı olduğu göze çarpmaktadır. Daha çok NATO'nun ortaklara yönelik hazırladığı eğitim faaliyetleri ile sınırlı olan iş birliği girişimine, ortak güvenlik anlaşması örgütü üyesi ülkelerden sadece Ermenistan katılmaktadır. Yine bu iş birliğinin de söz konusu ülkenin güvenlik kaygılarından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

NATO ile iş birliği içerisinde bulunan diğer bir ortak ülke grubu da politik olarak kendilerini daimi tarafsız devlet kategorisinde tanımlayan ve NATO ile düşük düzeyde iş birliği faaliyetinde olan ülkelerdir. Bu grupta değerlendirilebilecek ülkelerin başında İrlanda ve İsviçre gelmektedir. İrlanda NATO üyelik hedefi olmayan bir ülkedir. İrlanda'nın uluslararası görevlere kuvvet katkısı yapabilmesi için üç kademeli bir süreç işlettiği bilinmektedir. Bunlardan ilki kuvvet desteği sağlanacak görev için BM Kararının olması, ikincisi göreve destek için hükûmet kararı alınması ve son olarak da bu kararın parlamentoda onaylanması gerekmektedir. Bu süreçlerle KFOR ve ISAF harekâtlarına kuvvet desteği veren İrlanda daha çok kuvvetlerinin NATO ile karşılıklı çalışabilirliğini kuvvetlendirmeyi hedef alarak, 2002 yılından beri krize müdahale harekât görevlerine destek vermektedir.

[371] 'The Berlin Plus Arrangements' (2002), <https://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/press-kit/006.pdf> s.e.t. 29.05.2020.
[372] 'Collective Security Treaty Organization', <https://en.odkb-csto.org> s.e.t. 09.05.2020.

Diğer yandan İrlanda birçok NATO projesi için 1 milyon Avro civarında mali destek sağlamıştır. Askerî tarafsız konumunda olsa da İrlanda NATO ile birçok konuda iş birliğini sürdürmektedir.[373]

İrlanda'nın konumu gibi İsviçre de siyasi olarak NATO Ortaklık Programında faaliyet gösteren ancak en eski askerî tarafsızlık konumunda olan bir ülkedir. Bugüne kadar birçok barış gücü faaliyetine destek sağlayan İsviçre NATO'nun eğitim ve tatbikat faaliyetlerine aktif olarak katılmakta ve NATO görevlerine yönelik mali destek fonlarına destek sağlamaktadır. Bu gruptaki ülkelerin faaliyetlerine bakıldığında askerî tarafsız olsalar dahi NATO ile iş birliğine devam ettikleri görülmektedir. Diğer bir deyişle NATO ile ortak ülkeler arasındaki iş birliği, ülkeler askerî tarafsız olsalar bile siyasi nedenlerle sürdürülebilir bir ihtiyaç olarak görülmektedir.

NATO ile ortak ülkeler arasındaki iş birliği düzeyini belirleyen birçok etkenin yanında bir temel etkenin de ortak ülkelerin karşı karşıya oldukları tehdit dereceleri olduğu düşünülmektedir. Bu konuda bağımsızlık ve istikrar konusunda tehditlerin oluştuğu özellikle uzun dönem terör gruplarının eylemlerine ya da bölücü faaliyetlere maruz kalmış olan, Afganistan ve Irak gibi ülkeler, NATO ile uzun dönem iş birliği yapmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu ülkeler, güvenlik kuvvetlerinin eğitimi konusunda NATO'nun desteğine yoğun olarak talep göstermektedir.[374] Buradaki temel amaç karşı karşıya kaldıkları tehditlere karşı NATO standartlarında mücadele etmek için gerekli eğitim desteğini sağlamak ya da kendi ülkelerinde veya bölgelerinde yaşadıkları güvenlik sorunlarına uluslararası destek sağlayabilmek amacıyla NATO ile iş birliğini geliştirmektir. Bu ülkelere Ukrayna ve Gürcistan Rusya ile olan sorunları, Ermenistan ve Azerbaycan ise aralarındaki Karabağ'ın işgali sorunu nedeniyle örnek verilebilir.

Komşuları ile sorun yaşayan ya da komşuları ile arasında güvenlik zafiyeti olan ülkeler eğer bu risk yüksek düzeyde ise NATO ile iş birliğini güçlendirme yönünde kuvvetli eğilim göstermektedir. Özellikle ülke içi ve sınır güvenliklerini artırmak maksadıyla NATO liderliğindeki harekât görevlerine katılmak suretiyle kendilerine yönelik siyasi kazanç sağlamaya çalıştıkları düşünülmektedir. Bu eğilimi gösterdiği düşünülen ülkelere örnek olarak da Ürdün, Finlandiya, İsveç, Tunus, Moğolistan'ın NATO ile son dönemde artan iş

[373] 'Relations with Ireland', a.g.m.
[374] 'ISAF's mission in Afganistan', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69366.htm> s.e.t. 08.05.2020.

birliği faaliyetleri gösterilebilir. Aynı yaklaşımla karşı karşıya oldukları güvenlik riski orta düzeyli ise bu ülkelerin sadece kendi bölgelerine yönelik konularda ve muhtemel NATO kriz yönetimi operasyonlarına kuvvet tahsisi ve mali destek gibi konularda NATO ile iş birliğini geliştirme eğilimi içinde bulundukları görülmektedir. Bu yaklaşıma örnek olarak Avusturya'nın konumuna bakıldığında genel olarak NATO'nun Avrupa'daki faaliyetlerine destek sağladığı düşünülmektedir.[375]

Ortak ülkelerin karşı karşıya kaldıkları tehdit veya risk derecesi düşük olsa dahi yine de buna sebep olarak bir güvenlik örgütünün parçası olmamalarının sonucu olarak görmektedir. Kısaca bu konuda risk alamamak adına kendilerini bir yere ait olma ihtiyacında hissetmektedirler. Özellikle Asya–Pasifik Bölgesinde bu yapıda etkin bir örgütlenme olmayışı bu konumdaki ülkeleri özellikle NATO ile iş birliğine yöneltmektedir. Bu bölgedeki ülkelerin NATO ile ikili anlamda geliştirdikleri ortaklık modeli ile bu çabayı ortaya koyduklarına örnek olarak; Avustralya ve Yeni Zelanda'nın NATO ile iş birliklerini geliştirme çabaları görülmektedir. Bu yaklaşımı gösteren ülkelerin davranışları değerlendirilidiğinde daha çok karşı karşıya oldukları güvenlik risklerinin dereceleri öncelikli göz önüne alınarak NATO ile askerî alanda iş birliğini geliştirmeye çalıştıkları ortaya çıkmaktadır.[376]

NATO ile ortak ülkelerin iş birliğine etki eden diğer bir etken de ortak ülkelerin ekonomik düzeyleri, savunmaya ayırdıkları bütçe gibi konular olduğu düşünülebilir. Ancak yapılan araştırmalarda bu konuda doğrudan bir etkileşim tespit edilmemektedir. NATO ortak ülkeler için oluşturduğu birçok eğitim faaliyetinin giderlerini kendisi karşılasa da buna tüm ortak ülkelerin ihtiyaç duyduğunu söylemek mümkün değildir. Hem ekonomik olarak oldukça gelişmiş hem de NATO ile ileri düzeyde iş birliği yapma gayretlerini kendi imkânları ile sürdürmekte olan Finlandiya, İsveç, Avusturya ve Avustralya gibi ülkelerin NATO ile iş birliğin temel sebeplerinden birisi eğitime sağlanan mali destek değildir.

Ortak ülkelerin NATO öncülüğünde icra edilen operasyonlara katılımlarında iki genel amaçları bulunmaktadır. Bunlardan birincisi bu ülkelerin NATO'ya üyelik hedefi varsa harekât görevi içerisinde yer almanın bu hedefe bir hazırlık veya geçiş olarak görülmesi, diğeri de küresel güvenliğe yönelik sorumlulukların paylaşımı olarak değerlendirilmektedir. Ortak ülkelerin NATO operasyonlarına kuvvet katkıları birçok yönden önem arz etmektedir.

[375] 'Relations with Austria', a.g.m.
[376] Erçağ, Betül, a.g.m.

Özellikle gerçek bir görev sürecinde ortak çalışabilirliğin, bu kuvvetlere birçok tecrübe katması yanında, kuvvetlerin yeteneklerinin geliştirilmesi gibi konularda oldukça önemli yansımaları olmaktadır. Bu eğitim düzeyine ulaşan birliklerle hem karşılıklı güven hem de günümüzde ve gelecekte NATO'nun kurumsal olarak da bütünlüğüne önemli katkılar sağladığı düşünülmektedir. Burada vurgulanmak istenen paylaşılan sorumluluğun sadece askerî değil siyasi desteği de kapsadığıdır.

Yukarıda değerlendirilen ortak ülkelerin NATO operasyonlarına katılımları veya bu alanda yaptıkları iş birliğinin her ülkeye göre farklı düzeylerde zorlukları da bulunmaktadır. Ortak ülkelerin NATO operasyonlarında görevlendirilebilecek kuvvetleri için bir hazırlık eğitimi ve standartı olan Operasyon Yeteneğine Ulaşma, Değerlendirme ve Geri besleme süreçlerini tamamlaması gerekmektedir (OCC).[377] Dört yıl gibi ortalama bir süre gerektiren program sonunda bu birliklerin NATO ile çalışabilirlik yeteneğine kavuşması beklenmektedir. Diğer yandan bu birliklerin sahip oldukları teçhizat ve muhabere malzemesinin de ortak çalışmayı engelleyecek ya da zorlaştıracak düzeyde farklılıklar göstermesi önemli bir sorun alanı olarak görülmektedir. İhtiyaç duyan ülkelere ortak ülkeler tarafından sağlanan desteklerle teçhizat ve malzeme eksikliğinin giderilmeye çalışıldığı birçok uygulama bulunmaktadır. Ancak operasyonel faaliyetlerde karşılaşılan bu ve benzeri konular özellikle lojistik hususların yaratığı maliyetler faaliyetlere yönelik fonlar oluşturmayı gerekli kılabilmekte bu da daha fazla siyasi çabayı gerektirmekte, bu çabalardan olumlu sonuç alınması kolay olmamaktadır.

Doğal olarak NATO ile ortak ülkeler arasında operasyonlara yönelik olarak hukuksal alanları da kapsayan resmî belgeler imzalanmaktadır. Her ortak ülkenin BİO ülkeleri Kuvvet Statüleri Antlaşması (Partnership for Peace Status of Force Agreement)[378] doğrultusunda NATO ile ayrı ayrı imzaladığı Ortak Anlayış Belgesi (Memorandum of Understanding) bunlardan en temel olanıdır. Bu yaklaşımda temel amaç tarafların aynı temel hedef uğrunda ortak çaba gösterecekleri konusunda hem fikir olmalarını sağlamaktır. Örneğin, ülkeler ihtiyaç duyduklarında kendi kuvvetlerini geri çekebilecekleri gibi bu davranışın NATO'nun faaliyet bütününe bir risk yaratmaması herkes tarafından dikkate alınması beklenmektedir. Bu alanda yaşanan diğer bir zorluk da bilgi güvenliği alanında oluşması muhtemel risklerdir.

[377] 'Operational Capabilities Concept for NATO-led PfP Operations', a.g.m.
[378] 'Partnership for Peace Status of Forces Agreement', a.g.m.

NATO'nun siber güvenlik dahil tüm bu konularda son dönemde yoğun çalışmaları bulunmakta ve ülkelerle yapılan güvenlik anlaşmaları bu kapsamda önem kazanmaktadır.

Ortaklıklar Programı kapsamında yürütülen askerî iş birliği faaliyetleri içerisinde, NATO üyesi olmayan ülkelerin NATO'nun Kosova ve Afganistan harekât görevlerine katkıları her ortak ülkenin kapasitesi doğrultusunda çok farklı düzeylerde de olsa, asıl belirleyici kriterin, yani ülkenin NATO ile iş birliğini kendi ulusal hedefi doğrultusunda gerçekleştirmesini sağlamıştır. Hem NATO hem de ortak ülkeler açısından bakıldığında operasyonel düzeyde yapılan iş birliğinin her iki taraf açısından birçok olumlu fırsatlar yarattığı, süreçte ortaya çıkan zorlukların aşılması ile ortak çalışabirliğe önemli ölçüde katkı sağlandığı görülmüştür. NATO'nun güçlendirilmiş karşılıklı çalışabilme yeteneği (enhance interoperability)[379] adı ile oluşturduğu ortak ülke grubu gelecek açısından önemli bir yapı olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak Ortaklık Programı, uygulanmaya başlandığı 1994'den günümüze kadar geçen süreçte NATO'ya 50 yıllık Soğuk Savaş sürecinde uygulanan; iş birliği, politik diyalog, kriz yönetimi ve istikrarın korunması gibi daha çok yumuşak gücün kullanılabileceği yeni stratejilere geçiş fırsatı sağlamıştır. Bu süreçte NATO için Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasında esas hedef olan birleşik bir Avrupa'nın oluşturulmasına da imkân sağlanmıştır. Geçiş sürecinde eski VP ülkelerinin büyük bir sorun olmadan Avrupa-Atlatik güvenlik sistemine uyumlarına katkı sağlaması, Ortaklık Programının genişlemesi ve güçlenmesi ile NATO'nun istikrara yönelik etki ve ilgi alanında da genişleme sağlanması mümkün olmuştur. NATO Ortaklık Programı üzerinden birçok ortak ülkenin faaliyetlerine kuvvet desteği, mali destek, siyasi destek ve teknolojik destek sağladığı değerlendirilmektedir.

Diğer yandan ortak ülkeler de bu süreçte BİO kapsamında talep edip üyelik şartları yerine getiren ülkeler NATO üyesi olmuş, diğerleri ise büyük oranda başta eğitim desteği olmak üzere, istihbarat desteği, teknolojik destek, lojistik destek, mali destek, yeniden yapılanma ve dönüşüm programları için danışmanlık desteği, harbe hazırlık desteği olmak üzere birçok konuda fayda elde etmişlerdir. Ancak ortak ülkeler için belki de en değerli

[379] 'Partnership Interoperability Initiative' (2020) <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132726.htm> s.e.t. 28.05.2020.

kazanım, tarihin en başarılı güvenlik yapılanması olarak tarif edilen NATO ile oluşturdukarı yapının sağlamış olduğu siyasi kazanım olmuştur.

Karşılıklı kazanımlar EK-B'de sunulan çizelgede özet olarak açıklanmıştır.

5.3. Savunma ve Güvenlik ile ilgili Yetenek Geliştirme İnisiyatifi (Defence and Related Security Capacity Initiative, DCB)

Savunma ve Güvenlikle ile ilgili Yetenek Geliştirme İnisiyatifi kısaca DCB, Eylül 2014'te icra edilen Galler Zirvesinde başlatılmıştır.[380] Tamamen ülkenin talebi ile başlatılabilen bu programda NATO'dan talepte bulunan ülkeye kendi savunma ve güvenlik yeteneklerini geliştirme ve güçlendirme konularında yardım sunmaktadır. Bu destek, stratejik danışmanlık, savunma ve güvenlik alanında reform, kurumların oluşturulması ile lojistik ve siber gibi bazı özel alanlarda yardım gibi konuları da kapsamaktadır. Konunun öncesine bakıldığında, NATO'nun bu amaçla daha önce de çalışmalar yaptığı, 2014'de programın yeniden yapılandırılarak daha planlı bir şekilde uygulanmasının hedef alındığı görülmektedir.

NATO bu inisiyatifi kendisinde mevcut bilgi ve tecrübe paylaşımı ile yaparken diğer alanlarda ihtiyaç olan konulara yönelik üye ülkelerden ve gerektiğinde diğer ortak üyelerden de eğitici uzmanlar da görevlendirmeyi planladığı görülmektedir. Programın maddi kaynağı bu amaç için oluşturulan fonlar ile karşılanmaktadır. Bu fonlara üye ülkelerin yanında diğer ortak ülkeler ve uluslararası kuruluşlar da katkı sağlayabilmektedir.[381]

Savunma ve Güvenlik ile ilgili Yetenek Geliştirme programına halihazırda Gürcistan, Irak, Ürdün ve Moldova ve son olarak da 2018'de Tunus da kendi talepleri doğrultusunda katılmışlardır. Libya bu programa yönelik katılım taleplerini NATO'ya bildirmiş ancak Libya'ya yönelik program ülkedeki iç sorunlar nedeni ile başlatılamamış olsa da NATO bu konudaki taahhütünün devam ettiğini açıklamıştır.[382]

---

[380] 'Wales Summit Declarations', a.g.m.
[381] 'Defence and Related Security Capacity Building Initiative', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132756.htm> s.e.t. 27.01.2018.
[382] `NATO Secretary General, Libyan Prime Minister Discuss Situation in Libya' (2020), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_175873.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 17.05.2020.

Programa katkı veren NATO ülkeleri ve ortak ülkeler bu katkılarını destek alan ülke ile olan ikili ilişkileri bağlamında değerlendirirken hem mali destek, hem de eğitici ve danışman desteği şeklinde sürdürmektedir.

Program kapsamında destek alan ülkelerin talepleri NAC tarafından incelenmekte ve onayı müteakip programa dahil edilmektedir. Bu programın uygulanmasına yönelik mali kaynak yaratmak maksadıyla oluşturulan fona (DCB Trust Fund) 17 NATO üyesi ve iki ortak ülke katılmıştır.

Hali hazırda program içerisinde olan ülkelere yönelik faaliyetler kısaca şunlardır;

5.3.1. Gürcistan

Gürcistan'ın programa kabul edilmesi 2014 yılında yapılan NATO Galler Zirvesinde başlatılmış daha sonra 2016 yılında yapılan Varşova Zirvesinde iş birliği faaliyetlerinin yoğunlaştırılması/artırılması kararlaştırılarak öncelikli paket haline getirilmiştir (the Substantial NATO–Georgia Package, SNGP).[383] Bu statü ile program dahilinde Gürcistan'a Müşterek Eğitim ve Değerlendirme Merkezi ve Savunma Kurumları Oluşturma Okulu kurularak paket içerisine; Lojistik ve İkmal, Özel Kuvvetler, istihbarat paylaşımı, emniyetli muhabere, askerî inzibat, siber savunma, deniz güvenliği, kara havacılığı, hava savunma, stratejik iletişim, kriz yönetimi ve terörle mücadele konuları ve diğer ortak üyelere de açık olacak NATO-Gürcistan tatbikatına destek konusu dahil edilmiştir.

Gürcistan bu paketin uygulamaya geçtiği 2014 yılından itibaren NATO ile olan ilişkilerini devam eden üyelik talebi doğrulutusunda kuvvetlendirerek birçok önemli faaliyeti ülkesinde icra etme imkânı sağlamıştır. Yine bu paketin en etkin en geniş şekilde uygulanması için çok yoğun gayret gösteren Gürcistan'ın bu yolla programın katılımcılarından olan ABD ile olan ikili ilişkilerini geliştirme gayreti içinde olduğu düşünülmektedir.

[383] 'Substantial NATO-Georgia Package (SNGP)' (2016), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_02/160209-factsheet-sngp-en.pdf> s.e.t. 16.05.2020.

5.3.2. Irak

Irak Başbakanı Haydar el Abadi tarafından 2015 yılında NATO'ya yapılan talep üzerine başlatılan Savunma ve Güvenlik ile ilgili Yetenek Geliştirme İnisiyatifi 2016 yılında yapılan NATO Varşova Zirvesi ile de faaliyetlerin Irak'ta yürütülmesi şekline dönüştürülmüştür.[384] Irak otoriteleri tarafından ülkede yapılması talep edilen bu faaliyetler, patlayıcı ve mayınlar ile mücadele, operasyonlarda sivil asker iş birliği, Irak'ın güvenlik kurumlarının reformu, daha önce Sovyetlerden alınmış araç silah ve gereçlere bakım, askerî ilaç ve tedavi hizmetlere destek, güvenlik sektörüne yönelik reformlardır. Ocak 2017'de Irak'ta başlatılan bu faaliyetlerde temel amaç daha çok eğiticileri eğitme önceliğine yönelik faaliyetlerdir. NATO aynı zamanda Irak otoritelerine yönetim ve savunma sektörünün gelişmesine yönelik destekler de vermektedir.

Irak'ta yürütülen bu paket programın bir diğer önemli prensibi ise tüm uluslararası aktörlerle uyum içerisinde ve onların da desteği ile yapılmasıdır. Özellikle Irak'ta DEAŞ'a karşı yapılan mücadelede bu yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Irak'a yönelik bu faaliyet için özel bir temsilci de görevlendirilmiş olması, NATO'nun bölgenin güvenliğine verdiği önem ve önceliği de göstermektedir.

5.3.3. Ürdün

Ürdün'ün NATO ile Savunma ve Güvenlik ile ilgili Yetenek Geliştirme İnisiyatifi'ne başvurusu 2014 yılında icra edilen NATO Galler zirvesinde görüşülmüş ve 2017'de onaylanarak başlatılmıştır.[385] Paket daha çok Ürdün Silahlı Kuvvetlerinin yeteneklerini geliştirme temelinde bilgi güvenliği, patlayıcılarla mücadele, tatbikat planlama, stratejik savunma planlama, siber güvenlik, lojistik yönetim sistemi, sivil kurumların kriz yönetimine hazırlanması ve hudut güvenliği konularını kapsamaktadır.

Programın başlaması ile birlikte başta patlayıcılarla mücadele alanında olmak üzere Ürdün Silahlı Kuvvetleri personeline kurslar verilmiş ve verilmeye de devam etmektedir. Bu kapsamda NATO tarafından ortak ülkelerin de katılımı ile icra edilen NATO Bölgesel

[384] 'NATO Reaffirms Partnership with Iraq, Will Consider Request for Defence Capacity Building', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_115638.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 17.05.2020.
[385] 'NATO Launches Defence Capacity Building Project for Jordan', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_152308.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 07.02.2020.

Tatbikatı (NATO Regional Exercises, REGEX-2017)[386], Ürdün'ün ev sahipliğinde icra edilmiştir. Bu tatbikat NATO'nun bir Akdeniz Diyaloğu ülkesinde icra ettiği ilk tatbikattır. Bu paketi mali olarak da desteklemek maksadıyla NATO tarafından oluşturulan fon kapsamında planlı faaliyetlerin yoğun olarak devam ettirildiği görülmektedir.[387]

5.3.4. Moldova

Moldova'ın Savunma ve Güvenlik ile ilgili Yetenek Programı'na alınması 2014 yılındaki NATO Galler Zirvesi ile kabul edilmiş ve 2015 yılında uygulanmaya başlanmıştır.[388]

Bu paketin uygulanması iki safhalı olarak planlanmıştır. Birinci safha; halihazırda NATO ile Moldova arasında yürütülen ulusal güvenlik stratejisi oluşturma, ulusal savunma stratejisi, askerî strateji ve kuvvet yapılanması konularındaki çalışmaları kapsamaktadır. Yine bu safhada NATO tarafından Moldova'ya gönderilen uzmanlar ile savunma sektöründe stratejik düzeyde yapılacak reformlar ile silahlı kuvvetlerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar da sürdürülmektedir. Yine bu safhada siber güvenlik, savunma planlama eğitimi, barış ve güvenlik konularında birlikte çalışmalar devam etmektedir.

İkinci safhada ise NATO'nun Moldova Silahlı Kuvvetlerinin gelişim ve dönüşümüne kurumsal desteğininin sürdürülmesi planlanmıştır.

Bu pakete ilave olarak siber güvenlik, güvenlik konularında eğitim ve kadın hakları konusunda BM ile birlikte yapılan çalışmalarda NATO desteği planlanmıştır.

5.4. Tunus

NATO Brüksel Zirvesi'nde daha önce Savunma ve Güvenlik ile ilgili Yetenek Programına katılım başvurusu yapan Tunus'un talebine olumlu cevap verilmesi yönünde bir karar alınmıştır. Alınan karar doğrultusunda Tunus Silahlı Kuvvetleri'ne siber güvenlik,

[386] 'Exercise REGEX-17 Concludes in Jordan' (2017), <https://jfcnaples.nato.int/newsroom/news/2017/exercise-regex-17-concludes-in-jordan> s.e.t. 07.03.2020.
[387] 'NATO and United Nations Working Together to Strengthen Jordan's Security and Defence Capacity Against Terrorist Threats' (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_164200.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 09.05.2020.
[388] 'Milestones in NATO's Deepening Cooperation with Moldova' (2015), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_121356.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 23.04.2020.

patlayıcılar ile mücadele, kaynak kullanımı konularında NATO standartlarında eğitim ve öğretim verilmesi planlanmıştır.

5.4. İstikrarın Korunmasına Yönelik İş Birliği (Project Stability through Cooperation)

NATO'nun 2016'da icra ettiği Varşova Zirvesinde en önemli gündem maddelerinden birisi de NATO'nun sorumluluk alanı dışında istikrar ve güvenliğe yönelik çaba ve katkıların artırılması konusunda yapılacak çalışmalardır.[389]

Yaklaşık 25 yılı aşkın süredir sürdürülen NATO'nun Ortaklıklar Programı ile NATO üyesi olmayan ülkeler ile Avrupa–Atlantik'den Akdeniz ve Körfez bölgesine, Küresel Ortaklık kapsamında genişletilen faaliyet bölgesi içerisinde oluşturulan diyalog ve iş birliğine dayalı politik ve güvenlik alanında önemli faaliyetler yürütülmüştür. NATO yürütülen bu faaliyetlerin tüm tarafların yararına olduğunu değerlendirerek bu çabaların artırılması ve güçlendirilmesini öngörmektedir.

Yeni yaklaşım olarak "komşumuz güvende ise biz de güvende oluruz" yönündeki NATO uygulamaları, istikrarın korunmasına yönelik faaliyetler olarak Ortaklık Programının temelini oluşturmaktadır. İstikrarın Korunması ifadesi başlangıçta isteyen ülkeler ile NATO Savunma Yeteneklerini Artırma (DCB) benzeri bir inisiyatif içerisinde yer almak gibi düşünülmüşse de, sonradan herhangi bir ortak ülkeyi işaret etmeden bütün ortak ülkeler ile ile yürütülen ortaklık faaliyetlerine bir şemsiye konsept/yaklaşım olarak ortaya konulmuştur. Ortaklık Programında yürütülen iş birliği faaliyetlerinin yanında asıl hedef, bölgesel ve küresel bazda istikrarı korumak genel hedefinin bir parçası olarak kabul edilmektedir. NATO Ortaklık Programında genel konsept olarak istikrarın korunması, olası istikrarsızlık durumunda ise ortak ülkelerin de katkılarıyla NATO'nun kriz yönetimi v.b. tüm yeteneklerini de kullanarak komşuları ile iş birliği yapma yeteneklerinin arttırılması hedef olarak alınmaktadır.[390]

Yeni bir yaklaşımla esnek bir yapıda düşünülen NATO üyesi olmayan ülkelerle ilişkilerin temelini, NATO değerlerini esas alarak kapsamlı diyalog ve iş birliğini kurmak ve geliştirmek oluşturmaktadır. Gerek bölgesel gerekse küresel anlamda yürütülen ortaklık faaliyetlerine de diğer bir temel yaklaşım, ortak ve karşılıklı çıkarın gözetilmesidir. NATO,

[389] 'Projecting Stability', a.g.m.
[390] Plaja-Diaz, Rubin, a.g.m.

Ortaklık Programına yönelik geliştirdiği birçok yapı ile bugüne kadar başarı ile sürdürülen iş birliğini etkin ve esnek halde devam ettirebilmek maksadıya 30+n (nation) sistemi olarak da tanımlanan 30 NATO üyesi ülke temsilcisi ve ilgili ortak ülke temsilcisinden oluşan kurul görüşmeleri sistemini uygulamaktadır.

NATO Galler Zirvesinde alınan kararlar gereğince ve daha esnek daha etkin bir yapıda iş birliği faaliyetlerinin sürdürülmesi kapsamında; ortak ülkelerin kendi yetenek ve ihtiyaçlarındaki farklılıklar da göz önüne alınarak, NATO Ortaklıklar Programı'ndaki mevcut dört formattan (çatı) isteyen ülkeleri de kapsayacak şekilde, herhangi bir çatıya bağlı kalmadan isteyen ortak ülkelerle belirli konularda daha kalıcı ve sürdürülebilir inisiyatifler oluşturulmaktadır. NATO yirmibeş yılı aşkın süredir Ortaklıklar Programında oluşturduğu tecrübe ve mekanizmalarla son dönemde önceliklendirdiği güney bölgesine yönelik istikrarı koruyucu uygulamaları yapabilecek yeteneklere sahip olduğu söylenebilir.

Tekrar vurgulamak gerekirse NATO, Ortaklıklar Programı ile tüm ortak ülkelere yönelik oluşturduğu pratik uygulamalara devam ederken kurumsal anlamda ihtiyaç duyulan ülkelere yönelik sürdürülebilir ve kalıcı çalışmaları da yapabilme kararlılığını göstermiş durumdadır. Bu yaklaşımla ortaya konan kalıcı programların mali alanda desteklenmesi için oluşturulan fonlar ve bu faaliyetlerin diğer uluslararası kuruluşlar (AB, AU, AGİT gibi) ile iş birliği halinde yapılması etkinliğini ve kalıcılığını artıracak etkenler olarak değerlendirilmektedir. Kısaca imkânları daha yoğun kullanma (enhanced opportunities) diye de adlandırılan bu yaklaşımda temel amaç, hem NATO'nun hem de bu yeteneğe sahip olan ülkelerin mevcut ortaklıklar bürokrasisine takılmadan daha hızlı bir süreçte tarafların ortak çıkarına yönelik faaliyetlerde daha kısa sürede kapsamlı bir iş birliği yapılması olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda beş ortak ülke, Avustralya, Finlandiya, Gürcistan, Ürdün ve İsveç bu oluşuma katılan ülkeler olarak görülmektedir. Daimi olarak oluşturulan bu platformda muhtemel krizlerin daha etkin olarak yönetilmesi ve NATO operasyonlarına yönelik destek ve altyapılar oluşturulması ile mevcut uzun karar süreçlerini daha etkin hale getirme çabaları uygulamaya konulmaktadır.

5.5. Adaptasyon ve Yeniden Yapılanma

NATO tarihin en başarılı ittifakı olarak tanımlanırken bunun temel nedeni olarak da dünyada değişen güvenlik algılamalarına karşı kendisini süratle dönüştürme yeteneğine sahip olması gösterilmektedir. Bu yeteneğe sahip olan NATO, soğuk savaş sonrasındaki en

büyük zorluğunu 2014 yılında Rusya'nın Kırımı uluslararası hukuka aykırı bir şekilde ilhakı ile yaşamıştır. Rusya sınırına daha yakın olan ve ülkelerinde Rus azınlık bulunan Doğu Avrupa ülkeleri büyük bir güvenlik hassasiyeti bir noktada tehdit ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Rusya'nın bu hareketi ile bir Avrupa devleti diğer bir Avrupa ülkesini askerî olarak işgal etmiş olarak görülmekte bu da Soğuk Savaş sonrası Avrupa'da oluşturulan değerlere ve Avrupa'nın bir bütün olarak güvenliğine yönelik kabulleri ortadan kaldırmasına sebep olarak görülmektedir.[391]

Aynı yıl diğer bir kriz de DAİŞ terör örgütünün Ortadoğu ve Afrika'da eylemlere başlaması ve birçok NATO ülkesinde eylem gerçekleştirmesidir. Bu iki tehlike karşısında NATO güvenlik tedbirlerini artırmış, özellikle Doğu Avrupa'daki kollektif savunma yeteneklerini güçlendirmeye başlamıştır. NATO ülkelerinin liderleri tarafından kısaca Hazırlık Tedbirleri Planı (Readiness Action Plan) olarak da ifade edilen karar, Eylül 2014 de Galler'de icra edilen NATO Zirvesinde alınmıştır.[392] Alınan bu kararla uygulamaya konulan bu planın iki temel ayağı bulunmaktadır.[393] Bunlar Garanti Tedbirleri (Assurance Measures) kısa dönem faaliyetleri ve Adaptasyon Tedbirleri (Adaptations Measures) uzun dönem faaliyetleridir.[394] Garanti Tedbirleri Doğu Avrupa ve Baltıklar bölgesinde bulunan NATO üyesi ülkelerin dışarıdan gelecek bir tehdide karşı korunacağının garanti edilmesinin vurgulandığı ve buna yönelik kara, hava, deniz kuvvetlerini de içeren kuvvet bulundurma, bölgeye yönelik askerî faaliyetlerin yoğunlaştırılmasıdır. Yine bu başlık altında caydırıcılığı kuvvetlendirecek düzenli askerî tatbikatlar da bunun bir bölümü olarak ifade edilmiştir. Bölgede başlatılan NATO Hava Devriyesi faaliyetleri de bu alandaki önemli faaliyetlerden birisidir. Bu amaçla NATO ülkelerinden bölgeye hava gücü takviyesi gerçekleştirilerek, başlatılan bu faaliyetler için NATO Ortaklık Programında olan ülkelerden Finlandiya ve İsveç ile iş birliği yapılmıştır. Bu iki ülkenin faaliyetlere yönelik desteği çok önemsenmiştir. Kara ve havada yapılan bu yeni faaliyetlere ilave olarak da NATO bölgede deniz faaliyetlerini de arttırma kararı almıştır. Bu bağlamda iki NATO Hazır Deniz Görev Grubu'nun (Standing NATO Maritime Group) bölgeye yönelik faaliyetleri arttırılmıştır.[395]

---

[391] Tardy, Thieryy (2019) 'NATO at 70: No Time to Retire',International Conference, <www.ndc.nato.int /news.php?code=1> s.e.t. 02.04.2020.
[392] 'NATO Wales Summit', a.g.m.
[393] 'Readiness-Action-Plan', <https://www.studentsummit. cz/wp-content/uploads/2019/02/PSS-NATO's-Readiness-Action-Plan-NATO.pdf> s.e.t. 22.11.2019.
[394] 'NATO Assurance Measures', <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-rap-en.pdf> s.e.t. 09.11.2019
[395] 'Readiness Action Plan' (2020), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_119353.htm> s.e.t. 06.06.2020.

2016 yılında icra edilen NATO Varşova Zirvesi'nde tekrar gündeme alınarak bu tedbirlerin hem iki yıllık uygulanması değerlendirilmiş, hem de yeni çıkan ihtiyaçlara göre tedbirlerin daha da kuvvetlendirilmesine yönelik karar alınmıştır.[396]

Adaptasyon tedbirleri (uzun dönem tedbirler) ise daha uzun süreli yeni tedbirleri içermektedir. NATO Mukabele Kuvvetinin güçlendierilmesi ve hazırlık süresinin arttırılmasını da içeren bu tedbirler ile NATO Mukabele Kuvveti kapsamında 5000 kişilik kara, hava ve deniz gücünden oluşan Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü oluşturulmuştur. Bu kuvvet gerektiğinde 48 saat içinde görev bölgesine intikal edecek hazırlık düzeyinde olacaktır. Yine bu kapsamda NATO Mukabele Kuvveti de üç kat büyütülerek 40 bin kişilik bir kuvvete dönüştürülmüştür. Aynı amaçla öncelikle bu bölgede Estonya, Litvanya, Letonya, Polonya, Bulgaristan ve Romanya'da NATO kuvvetleri için entegrasyon birimi (NFIU) oluşturulmuştur. Bu faaliyetlerin yanında Polonya Szcecin'de konuşlu Kuzey Doğu Çok Uluslu Kolordu (MNDC-NE) güçlendirilerek bölgesel faaliyetleri koordine yetkisi (HUB) ile görevlendirilmiştir. Yine Romanya'da bir tümen Karargâhı oluşturulmuş, bölgeye yönelik lojistik tesisler yeniden yapılandırılmıştır.[397] Bu doğrultuda yapılan çalışmalar 2018 Brüksel Zirvesi'nde Caydırıcılık ve Savunma tedbirleri adı ile gündeme alınmış, bölgedeki ülkelerin muharebe hazırlık düzeyini yükseltmek maksadıyla muharebe yetenekleri arttırılarak, bölgede NATO'nun güçlenmesi hedeflenmiştir.[398]

Adaptasyon ya da dönüşüm faaliyetleri ile bu konuda son üç NATO zirvesine bu yönde alınan kararlar ve özellikle 5'inci maddeye dayalı ortak savunma görevinin öne çıkması, NATO'nun Soğuk Savaş sürecine dönüşü olarak da ifade edilmektedir.[399] Ancak NATO bunun böyle olmadığını her üç temel görevin birinin önüne geçmeden önem ve önceliklerini koruduğunu ifade ederek, alınan bütün tedbirlerin NATO'nun kurumsal olarak üyelerine olan temel sorumluluğunu yerine getirmeye yönelik olduğu şeklinde açıklamıştır.[400] Bu dönüşümle birlikte NATO üyelerinin savunma harcamalarını taahhütleri gereği % 2'ye çıkarmaları ve modernizasyona önem vermelerinin önemine vurgu yapılmıştır. NATO

[396] 'Warsaw Summit Declarations', a.g.m. s. 32-45.
[397] 'Adaptation Measures', <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-rap-en. pdf> s.e.t. 24.01.2020.
[398] 'Deterrence and Defense' (2020), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm> s.e.t. 01.06.2020.
[399] Plaja- Diaz, Rubin, a.g.m.
[400] Stoltenberg, Jens, '2018-2019 NATO's Adaptation at Glance, NATO Ready for the Future', Adapting the Alliance (2018-2019), s. 1-3.

komuta yapısında da yeni güvenlik ihtiyaçları gereği gerekli düzenlemeler yapılarak yeni Karargâhlar kurulmuştur. Bunlardan ABD Norfolk'da kurulan Müşerek Karargâh ve Almanya Ulm'de kurulan NATO Müşterek Yetenek ve Destek Komutanlığı operatif düzeyde olan komutanlıklardır. NATO'nun krizlere ani müdahale süresini kısaltmak adına 4x30 formülü ile açıklanan 30 günde hazır olacak şekilde 30 adet Tabur, 30 adet savaş gemisi ve 30 adet uçak filosunun hazır edilmesinin hedeflendiği görülmektedir. Siber güvenlik konusunda özel bir çaba içinde olan NATO, SHAPE'de Siber Harekât Merkezi kurarak önemli bir yeteneğe kavuşmuştur.

Adaptasyon çalışmaları ile birlikte NATO kendi görevlerini tarif ederken NATO üç temel görevinin de gelişimi adı ile bu görevleri Caydırma ve Savunma (ortak savunma görevi olarak) İstikrarın Korunması İş Birliğine dayalı güvenlik ve Terörle Mücadele (kriz yönetimi) olarak ifade etmektedir.[401]

NATO'nun son dönemde değişim ve dönüşüm faaliyetlerine yönelik yaptığı yoğun çalışmalar, güvenlik parametrelerinde meydana gelen değişimler doğal olarak hem akademik çevrelerde hem de bir kısım düşünce kuruluşunda NATO'nun artık yeni bir konsepte ihtiyacı olduğu ifade edilmeye başlandığı da görülmektedir.[402] NATO Genel Sekreteri Stoltenberg'in talimatıyla NATO'nun geleceğe yönelik vizyonunu araştırmak maksadıyla kurulan çalışma grubunun da bu yönde çalışmalar yapıldığına dair bir gayret olarak görülmektedir.

5.6. NATO'nun Ortak Ülkeler ile Karşılıklı Çalışabilirlik Platformu

Karşılıklı çalışabilirlik; birbirine uyumlu hale getirilmiş standartlar, doktrinler, süreçler ve teçhizat ile ortak çalışabilme yeteneği olarak ifade edilmektedir. NATO'nun taktik, operatif ve stratejik hedeflerini gerçekleştirmek maksadıyla üye ülkeler ile isteyen ortak ülkelerin güvenlik kuvvetlerinin birlikte çalışabilmesi hayati önemdedir.[403]

Ortaklıklar Karşılıklı Çalışabilirlik İnisiyatifi 2014 yılında Galler'de icra edilen zirve sonrasında hayata geçirilmiştir. Geçmişte Balkanlar ve Afganistan'da birlikte çalışmış ortak

[401] 'NATO: Ready for the Future, Adapting the Alliance (2018-2019), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_11/20191129_191129-adaptation_2018_2019_en.pdf> s.e.t. 16.06.2020.
[402] Michaels, Jeffery H. (2020) 'It is time of Decade Again Some Considerations for NATO's Eighth Strategic Concept', NDC, Policy Brief No 02.
[403] 'Partnership Interoperability Initiative', a.g.m.

ülke kuvvetlerinin gelecekte de birlikte çalışma yeteneklerinin geliştirilerek sürdürülmesinin öneminin ortaya çıkması ile başlatılan bu inisiyatifin temel amacı, kriz yönetimine ilişkin olarak ortak çalışma koşullarını geliştirmek ve derinleştirmektir. Siyasi konularda karşılıklı görüş alışverişi, bilgi paylaşımı, alınan derslerde iş birliği, tatbikat ve eğitimlerde ortak çalışma gibi temel konularda iş birliğinin geliştirilmesi öne çıkan konulardır. Galler zirvesinin ardından Avusturya, Finlandiya, Gürcistan, Ürdün ve İsveç'in katılımı ile başlatılan inisiyatif bu isimde oluşturulan platformlarda çalışmalarına devam etmektedir. Çalışma grupları halinde günlük çalışmaların yürütüldüğü bu yapıda ihtiyaca göre çeşitli alt gruplarla oluşturulan tavsiyeler, NATO Atlantik Konseyi'nde görüşülmektedir. Geçmişte NATO Operasyonlarına kuvvet katkısı yapmış ülkelerle gelecekte olası krizlere de benzer katkıları sağlayabilecek toplam 24 ortak ülke bugün bu yapı içerisine katılmış bulunmaktadırlar. Bu ülkeler Avusturya, Avustralya, Azerbaycan, Bahreyn, Bosna-Hersek, Ermenistan, Finlandiya, Gürcistan, İrlanda, Japonya, Kazakistan, Güney Kore, Moldova Cumhuriyeti, Moğolistan, Ürdün, Yeni Zelanda, İsviçre, Sırbistan, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Tunus, Ukrayna ve Birleşik Arap Emirliği'dir. Katılımcı ülkelere bakıldığında Balkanlar, Doğu Avrupa, Ortadoğu, Orta Asya, Uzakdoğu ve Afrika ülkelerinin de bu yapının içinde olması, NATO'nun küresel anlamda gelecek öngörüsü hakkında fikir vermektedir.

5.7. Türkiye'nin NATO Ortaklıklar Programına Katkıları

1950 yılında başlayan Türkiye'nin NATO'ya üyelik süreci 1952 yılında tamamlanmıştır.Türkiye aradan geçen 68 yıllık süreçte NATO yükümlüklerini yerine getiren, jeostratejik konum nedeni ile hem NATO için VP yönelik planlamalarda hem de Ortadoğu'ya gönelik güvenlik çalışmalarında anahtar rol oynamıştır.O yıllardan itibaren Türkiye , NATO'nun Ortadoğu , Orta Asya ve Kafkaslara yönelik ilişkiler kapsamında tarihi bağları ve kültürel bağları nedeni ile yapıcı katkı sağlayan ülke olmuştur. NATO üyeliği sürecinde ABD ve İngiltere arasında meydana gelen görüş ayrılıkları Türkiye'nin bu alandaki karalı ve taraflar eşit mesafede yaklaşım politikaları ile aşıldığı değerlendirilmektedir.[404]Türkiye 1994 yılından beri NATO'nun Ortaklık Programına büyük destek veren ülkelerin başında gelmekte, BİO faaliyetlerine daima önem vermektedir. Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni güvenlik yapılanmalarına bakıldığında bağımsızlıklarını yeni

[404] Bilgin, Mustafa (2007) 'Britain and Turkey in Middle East', Tauris Academic Studies, London, s. 138-179.

kazanan tüm ülkelerin hem Doğu Avrupa'da hem de Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'da Türkiye ile hem tarihi hem kültürel hem de iyi komşuluk ilişkileri olan ülkeler olduğu görülmektedir. Dolayısı ile bu ülkeler ile iş birliğini geliştirmek bu ülkelerin her alanda gelişmesine, güçlenmesine daima destek vermek Türkiye'nin çıkarlarına uygun bir hareket tarzıdır. Bu ülkelerin coğrafi konumuna bakıldığında, tarihi ve kültür değerleri değerlendirildiğinde, ekonomik anlamda karşılıklı ilişkiler düşünüldüğünde belki de tüm NATO ülkeleri arasında Türkiye'nin çok özel ve öncelikli bir statüde olduğu görülmektedir.

Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte NATO'nun BİO faaliyetlerine aktif destek veren Türkiye aynı program kapsamında Ankara'da Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi'ni (BİOEM) kurarak bu konuda öncülük etmiş bir ülkedir. 1994 yılında icra edilen NATO Brüksel Zirvesi kararları doğrultusunda 30 Mayıs 1997 yılında Portekiz Sintra'da icra edilen Avrupa-Atlantik Ortaklıklar Konseyinde (EAPC) Türkiye tarafından böyle bir eğitim merkezi açılacağı beyan edilmiş ve merkez 29 Haziran 1998'de açılmıştır. NATO tarafından da 12 Şubat 1999'da tanınan ilk ortaklık eğitim merkezi olan BİOEM günümüzde de faaliyetlerine yoğun olarak devem etmektedir.[405]

Türkiye'nin BİO için sağladığı destek hem NATO'nun bir üyesi olarak NATO BİO programına katkı, hem de bu ülkeler ile ikili ilişkiler kapsamında devam etmektedir. Sahip olduğu çok önemli ve öncelikli konumu nedeni ile Türkiye'nin bu programa desteği gerçekten çok kıymetlidir. Türkiye dışında hem Balkan ülkeleri ile hem Kafkas ülkeleri ile hem de Ortadoğu ülkeleri ile her alanda iş birliği yapabilecek ve bunu yaparken de mevcut kaynaklarını bu ülkelerin barış, refah ve güvenliklerine destek için tahsis edebilecek başka bir NATO ülkesi görebilmek zordur.

Türkiye Ortaklık Programı kapsamında NATO ile iş birliği içerisinde programın bir parçası olarak yükümlülüklerini yerine getirmektedir. Bu bağlamda, NATO Ortaklık Programı için merkezî olarak eğitim ve yetenek geliştirme çabalarına hem mali hem de uzman ve malzeme desteği sağlamaktadır. Yapılan katkılar hem NATO'nun genel bütçesi içerisinde hem de ikili ilişkiler anlamında Türkiye'nin ihtiyaç duyan ülkelenin söz konusu yeteneğinin gelişmesine yönelik doğrudan katkı kapsamaktadır. Türkiye bu faaliyetler kapsamında Gürcistan, Azerbaycan, Bosna –Hersek, Afganistan gibi ülkelerde NATO'nun Ortaklıklar Programına katkılarını gerçekleştirmiş, bu kapsamda önemli bir faaliyet olarak,

[405] 'BİOEM K. LIĞI Tarihçesi', <http://www.BİOem. tsk. tr/history.html> s.e.t. 12.04.2020.

2014 yılından itibaren başlatılan Savunma Yeteneği Geliştirme Programına yönelik olarak Gürcistan'da başlatılan programın hava kuvvetlerini geliştirme paketininin sorumluluğunu almıştır. Yukarıda açıklanan BİOEM faaliyetleri yirmi yıldan beri sürdürülmektedir. Her yıl Ankara'da açılan ve BİO ülkeleri arasında çok talep gören kurslarda bugüne kadar yurt dışından gelen 20 bine yakın personel eğitim almıştır. Kurs faaliyetleri her yıl NATO'nun gelişimine ve ortak ülkelerin ihtiyaçları kapsamında daha etkin şekilde icra edilmektedir. Ankara'da icra edilen bu eğitim faaliyetlerine ilave olarak yerinde eğitim vermek amacıyla 2002 yılından itibaren her yıl birçok ülkeye mobil eğitim timleri de gönderilmektedir. BİOEM dışında tüm TSK genelinde sağlanan desteğe bakıldığında bugüne kadar 57 ülkeden 32923 personele 2018-2019 döneminde ise 29 faklı ülkeden 3349 personele eğitim ve kurs desteği sağlanmıştır. Yine son dönemde Askerî Eğitim İş Birliği Kapsamında Afganistan Komuta Kurmay Kolejine, Afganistan Millî Savunma Üniversitesine, Afganistan Kara Harp Okuluna, Kabil Askerî Lisesine ve Afganistan Yabancı Diller Okuluna danışman/eğitici desteği verilmiştir. Ayrıca Somali Silahlı Kuvvetleri'nin yeniden yapılanması kapsamında 30 Eylül 2017 tarihinde Mogadişu'da Somali Harp Okulu, Astsubay Okulu ve Birlik Eğitim /ögretim faaliyetlerine destek faaliyetlerine başlandığı açıklanmıştır.[406]

NATO Ortaklıklar Programı kapsamında Türkiye'nin katkıları Brüksel'deki NATO Karargâhı ve Belçika-Mons'daki SHAPE Karargâhı'ndaki ortaklılar programının planlanıp icrasından sorumlu başkanlıkların belirli sürelerle yürütülmesi şeklinde görülmektedir. Mons'daki SHAPE Karargâhında Askerî Ortaklıklar Başkanlığı (Military Partnertship Directorate) bunlardan birisidir. Uzun süredir bir diğer NATO ülkesi ile yönetilen bu başkanlığa Türkiye Tümgeneral rütbesinde bir subayını görevlendirmektedir. Ortak ülkelerin yirmiye yakının temsil ofisinin de bulunduğu bu başkanlık ortak ülkeler ile doğrudan iletişim adına çok önemli bir misyon yürütmektedir. Eğitim ve kurs faaliyetlerinin planlama, uygulama ve bütçelemesinde kritik bir görev üstlenen bu başkanlığın Türkiye tarafından NATO adına yönetilmesi süreçlerinde özellikle Balkan, Kafkas, Orta Asya, Ortadoğu ve Körfez ülkeleri ile hem NATO hem de Türkiye adına büyük kazanımlar elde edilmiştir. Bunun yanında her yıl çeşitli görev amacıyla NATO'yu temsilen ortak ülkelere bizzat başkan tarafından yapılan çalışma ziyaretleri ve iş birliği çalışmaları yine Türkiye adına da önemli kazanımlar sağlamaktadır. Diğer yandan Brüksel'de bulunan NATO Karargâhındaki Uluslararası (IS) Karargâh ve Askerî Komite (MC) içerisinde bulunan daha

[406] 'TSK Askerî Eğitim ve İş Birliği Faaliyetleri',
<https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=AskerîEğitimIsBirligi> s.e.t. 26.05.2020.

çok NATO Ortaklıklar Programının siyasi alanı ile geleceğe yönelik çalışmalarının yapıldığı yerlerde ise az sayıda da olsa personel bulunduran Türkiye yine Ortaklıklar Programına yönelik önemli katkılar sağlamaktadır. Türkiye'nin bu yapıcı ve destekleyici yaklaşımları Ortaklıklar Programına dahil 40'dan fazla ülkenin en az yarısı ile mevcut olan tarihsel, kültürel ve coğrafi alandaki yakınlığı nedeni ile büyük anlam kazanmaktadır. Bu alandaki bilgi birikimi, tecrübe ve oluşturulmuş yönetim ikliminin devamı hem NATO hem de Türkiye açısından çok önemlidir. Türkiye bu konudaki desteğini devam ettirmeli, sahip olduğu özel konum nedeni ile gerektiğinde daha fazla sorumluluk alabilmelidir. Tabii, buradaki en kritik konulardan biri bu karargâhlardaki kadroların devamlılığı ve yeterliliğidir. Türkiye buradaki kadrolarını koruyarak deneyim sahibi ve yönetim başarısı olan personel görevlendirdiği sürece ülkeye ve ülkenin uluslararası alanda etkinliğine yönelik büyük kazanımlar elde etmiş olacaktır. Her geçen gün büyümekte ve iş birliği alanları genişlemekte olan NATO'nun Ortaklıklar Programının istikrarın korunması adına yapılan birçok faaliyeti bu kadrolar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Türkiye'nin NATO Ortaklıklar Programına üye ülke olarak katkılarının yanı sıra ikili ilişkiler kapsamında birçok ülke ile güvenlik alanında iş birliği bulunmaktadır. Bu ülkelerin dünyanın her bölgesinden ve birçoğu da NATO Ortaklıklar Programına dahil olan ülkeler olduğu görülmektedir. Türkiye'nin bu ülkeler ile yürüttüğü iş birliği faaliyetleri zaman zaman NATO'nun Ortaklıklar Programını destekleyici şekilde olmakta, zaman zaman da ilgili ülke ile Türkiye arasında belirlenen konuları kapsamaktadır. Günümüzde 60'a yakın ülke ile karşılıklı iş birliğini kapsadığı değerlendirilen bu inisiyatifte Türkiye yaklaşık otuz yıllık bir süreçte bütçesinden hiç de azımsanmayacak bir kaynağı bu amaç için kullanmıştır. Soğuk Savaşın hemen ardından başta Azerbaycan, Gürcistan, Bosna –Hersek olmak üzere hemen hemen tüm Türk Cumhuriyetleri'nde güvenlik alanında birçok iş birliği projesi başlatılmıştır. Bu alanda eğitimin en başta gelen konu olduğu görülmekte, bunun yanında askerî okul ve eğitim tesislerinin geliştirilmesi de öncelikli alan olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda bu ülkeler ile daha genel anlamda olan bilimsel, teknik ve eğitim konularını kapsayan çerçeve antlaşması, müteakiben de askerî eğitim ve iş birliği antlaşması (ASEİŞ) imzalanmıştır. Bu tür bir hukuksal altyapı ile başlatılan askerî alanda iş birliği son dönemde özellikle Afrika ülkelerini kapsayacak şekilde genişletilmiştir. İkili antlaşmalar kapsamında günümüzde Azerbaycan, Gürcistan, Bosna-Hersek, Katar, Somali, Gambia, Kosova, Arnavutluk gibi birçok ülkede eğitim unsurları vasıtası ile bu ülkelerin güvenlik kuvvetlerinin eğitimi, gelişimi ve donatımına çok önemli katkılar sağlanmış ve

sağlanmaya da devam etmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu bilgi birikimi, tarihsel bağları ve bir NATO üyesi olarak sağladığı bu destek çok önemlidir. Bu ülkelerin büyük bir çoğunluğu Türkiye'den giden eğiticilere kendilerini daha yakın hissetmekte ve onlara daha fazla güvenmektedirler. Bu atmosferin yaratılması da eğitimin kalitesini artırmakta, ülkeler arasındaki bağı kuvvetlendirmektedir. Bu yaklaşımı özellikle BİOEM tarafından Ankara'da verilen kurslara katılımda ya da bu ülkelere yerinde eğitim vermek amacıyla gönderilen mobil eğitim timlerinin faaliyetlerine gösterilen yoğun ilgiden anlamak mümkündür.

NATO'nun Ortaklıklar Programına dahil olan ülkelerin birçoğu ile tarihi, kültürel ve komşuluk ilişkileri bulunan Türkiye bu konuda diğer NATO üyesi ülkelerden farklı bir konumdadır. Balkanlardan Kafkaslara Orta Asyadan Ortadoğu ve Afrika'ya kadar kuvvetli ve güvenilir bağları bulunan Türkiye'nin bu alandaki gönüllü desteği önyargılı hedefleri olmadan, dostluk ve kardeşlik ana yaklaşımı ile gerçekleştirildiği düşünüldüğünde daha kalıcı ve etkili olması gerektiği düşünülmektedir. Ancak yaklaşık 40 yıldır sürdürülen bu destek ve iş birliği faaliyetlerinin her zaman istenen ve beklenen sonuca da ulaşamadığı, Türkiye'nin büyük ekonomik maliyetlerle oluşturduğu bir eğitim tesisinin zaman içinde başka maksatlarla kullanıma tahsis edildiği ya da işlevinin sonlandırıldığı görülmektedir. Yine gerek TSK ve gerekse diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca dost ve müttefik ülkelere yönelik destek ve iş birliği faaliyetleri arasında önceden koordinasyon yapılmamasından kaynaklı tekrarların oluştuğu ya da da sistemin devamına yönelik tedbirlerin alınmamış olduğu durumlar da yaşanabilmektedir. Bunun nedenleri düşünüldüğünde Türkiye içinde bu faaliyetlerin etkin koordine yapılmadan her kurumun kendi plan ve programına yönelik uygulamalar yapması ile bu tür sonuçlar doğmasına sebep olduğu düşünülmektedir. Son dönemde bu alanda koordinasyona yönelik bazı tedbirler alındığı görülse de, merkezi bir planlama olmadan, orta ve uzun vadeli hedefler ortaya konmadan ister milli ister uluslararası bir yapının parçası olarak icra edilecek bu tür faaliyetlerde beklenen sonuçların alınması mümkün gözükmektedir.[407]

Bu konu destek sağlanan ülkenin siyasi yapı ve öncelikleri birbirinden farklılık göstersede Türkiye tecrübesi ve yetenekleri ile bu ihtiyaçları karşılayabilecek güçtedir. Türkiye'nin iş birliği ve destek alanında oluşturduğu her türlü kapasitenin daha iyi bir hukuksal altyapı ve buna uygun yumuşak güç enstrümanları oluşturarak gerekli takip ve

[407] Doğan, Hatice (2014) 'Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri', Güvenlik Bilimleri Dergisi, V 3, s. 67-90, <https://dergipark.org.tr/en/pub/gbd/issue/26933>.

kontrolü sağlamaya yönelik yapılar kurmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Gerek ülke içinde eğitilen gerekse ülkesinde yerinde eğitimine destek sağlanan personelle her türlü irtibat devam ettirilmeli, eğitim tesisleri, malzeme ve teçhizatın bakım ve onarımını sağlanması veya ihtiyaç duyulduğunda yenileştirilmesi karşılıklı olarak sağlanmalıdır. Bu yönde bir organizasyon kurulduğu takdirde uzun yıllarıdır sürdürülen bu iş birliği faaliyetlerinin daha kalıcı ve sürdürülebilir ve hatta geri dönüşümü olabileceği değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak NATO gelişen, değişen yeni güvenlik parametreleri doğrultusunda değişim ve dönüşüm faaliyetlerini sürdürürken,Ortaklıklar Programınında bu doğrultuda geliştirilmesi ve dönüştürülmesi beklenmektedir.NATO Ortaklıklar Programının gelişmesi ve etkinleşmesinin NATO'un küresel anlamda etkinliğini artıracağı düşünülmektedir.Türkiye açısımdan konuya bakıldığında ise bu program için yapılan yatırımlar ile elde edilen getiriler arasında oranı Türkiye lehine artırabilmek amacıya daha ayrıntılı bir planlama yapılması ve ugulamada uzman personel görevlendirilmesi bir ihtiyaç olarak görülmektedir.

6. SONUÇ, ÖNERİLER VE DEĞERLENDİRME

NATO 1994 yılında başlattığı Ortaklıklar Programı ile NATO üyesi olmayan veya olmak istemeyen ülkeler ile kurumsal anlamda iş birliğini geliştirmek maksadıyla bir yapı oluşturmuştur. 25 yılı aşkın süredir geliştirilen bu yapı ile birbirinden çok farklı ülkeler ile iş birliği başlatılmış birçok kaynağa göre de beklenilenin ötesinde geniş bir yapı oluşturulmuştur. Yine bu süreçte 14 eski Varşova Paktı üyesi ülke NATO'ya üye olmuş, geri kalan ülkelere ise NATO değerleri kapsamında yetenek geliştirme, eğitim ve tatbikat konuları başta olamak üzere geniş bir yelpazede destek verilmiştir. Kuruluşunda Barış İçin Ortaklık adı ile başlayan ve Avrupa-Atlantik bölgesini kapsayan yapı daha sonra Akdeniz Diyaloğu ile Akdeniz'e kıyısı olan ülkeleri, daha sonra da İstanbul İş Birliği İnisiyatifi ile Basra Körfezi ülkelerini kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Benzer coğrafyada bulunan bu ülkeler ile daha çok bulundukları bölgelere yönelik güvenlik konularında karşılıklı iş birliği ve siyasi diyaloğu öngören bir yaklaşımın esas alındığı görülmektedir. Bu alanda çalışmaların etkinleşmesi ve iş birliği alanının genişlemesi, özellikle NATO'nun 2010 yılında yayımladığı yeni stratejisinde kendisini güvenliğin yanında küresel anlamda siyasi bir aktör olarak da tanımlaması sonucunda, küresel ortaklıklar adı ile Uzak Doğu'dan Orta Asya'ya, Afrika'dan Güney Amerika'ya kadar birçok ülkeyle coğrafyaya bağlı kalmaksızın iş birliği faaliyetleri başlatmıştır.

1994-2014 yılları arasında gelişerek ve çeşitlenerek büyüyen NATO Ortaklık Programında taraflar çok önemli kazanımlar sağlamışlar, iş birliği alanları çok gelişmiş, bu alanda değişik konularda ihtiyaca göre eğitim kurumları oluşturulmuştur. Hem üye ülkelerin doğrudan mali katkıları, hem de NATO ortak bütçesinden yaratılan mali kaynaklarla büyük sayılarda ortak ülke personeline eğitim verilmiş, çeşitli yetenekler kazandırılmıştır. Geçen 20 yıllık süreç NATO'da, Ortaklık Programının en yoğun olduğu ve en öncelikli konuları arasında yer aldığı bir dönem olmuştur. Bu öncelik ve önem kapsamında, Ortaklık Programının temelini oluşturan kriz yönetimi ve devamında iş birliğine dayalı güvenlik üç temel görevler arasından ortak savunma temel görevinin zaman zaman önüne geçmiş, bütün eğitim ve tatbikatlar kriz yönetimi ve iş birliğine dayalı güvenlik konuları kapsamında icra edilmiştir.

NATO Ortaklık Programı çeşitli çalışmalarda birçok safhaya ya da evrelere ayrılmıştır.[408] Bunlardan bütün çevrelerin ortak olarak kabul ettiği birinci safha, genellikle Avrupa'da barışın temel olduğu, eski Varşova Paktı ülkelerinin de adaptasyonunun sağlandığı süreçtir. Barış için ortaklık adı ile yürütülen birinci safhada, her ülke ile ayrı ayrı ikili ilişkileri kapsayacak programlar uygulanmış, sürecin uygulama sonuçları, hedefleri doğrultusunda başarılı olmuştur. Bu gruptaki ülkelerden en son 27 Mart 2020'de Kuzey Makodanya'nın NATO üyesi olmasıyla toplamda 14 ülke NATO üyesi olurken diğerleri de Avrupa Güvenlik sistemine başarılı bir şekilde adapte edilmiştir. NATO değerleri olarak da ifade edilen insan hakları, demokrasi, özgürlük, şeffaf yönetim ve silahlı kuvvetlerin sivil otorite tarafından kontrolü konularına uyum da bu gruptaki ülkelerden beklentiler olarak ifade edilmiş ve bu alanda da iş birliği yapılmıştır. Bir geçiş, uyum süreci de olarak ifade edilebilecek bu safhada eski VP ülkeleri ile NATO arasında güven oluşturma, bu ülkelerin bu süreçte bir kaos yaşamaması ve kendilerine batı değerlerinde bir gelecek talep etmelerinin sağlanması yönünde açık olarak yoğun faaliyetler icra edilmiştir. Geçiş sürecinde Rusya ile yaşanmış olan bazı sorunlar da aşılarak başarılı bir yapı oluşturulması (BİO) sonraki safhaları ve bölgesel çatıların kurulmasında hem NATO'ya, hem de ilgili ülkelere bir güven göstergesi olduğu değerlendirilmektedir.

İkinci safhada ise NATO sınırları dışına çıkılarak Akdeniz Diyaloğu ve İstanbul İş Birliği İnisiyatifi yapılanması oluşturulmuştur. Daha çok NATO ile bu gruplardaki ülkeler arasında bir güven tesis etmek, hem tek tek ülkelerle, hem de uygun olduğunda ülkeler ile çoklu iş birliği esası hedef alınmıştır. Bu iki yapıda sürecin başından itibaren ortaya konulan hedefler ve yaratılan iş birliği fırsatlarının beklenilen düzeye ulaşamadığı değerlendirilmektedir. Bunun temel sebebi de bu bölgelerdeki ülkelerin iç dinamikleri ile güvenlik anlayışları arasındaki farklı etkileşimler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer yandan, hem Akdeniz Diyaloğu, hem de İstanbul İş Birliği İnisiyatifi ülkeleri ile NATO'nun değerleri konusunda verimli ve kapsamlı iş birliği gerçekleştirilemediği görülmektedir.Ancak, Arap Baharı ile bu bölgede meydana gelen gelişmeler NATO'nun hem bu ülkelerle olan iş birliğine, hem de bölgeye yönelik faaliyetlerine yeniden öncelik vermesine sebep olduğu da değerlendirilmektedir. NATO'nun güney kanadına yönelik faaliyetler günümüzde de NATO'nun gündeminde öncelikli konular arasındadır. Bu sürece de bakıldığında NATO'nun, bir yerde, sınır komşusu olmayan, Avrupa güvenliğine dolaylı

[408] Kaim, M., a.g.m., s. 7-9, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84336.htm>.

katkı sağlayabilecek, iç ve bölgesel dinamikleri ile güvenlik algılamaları birbirinden çok farklı ülkelerle iş birliği mekanizması başlatılabilmesi önemli bir gelişmedir.

Üçüncü safha olarak ise 2003 yılında itibaren Afganistan harekâtına NATO üyesi olmayan ülkelerin NATO'ya sağladıkları mali ve kuvvet desteğinin yaratmış olduğu iş birliği modeli olan küresel ortaklık modeli sürecidir. Birbirinden farklı coğrafyalarda ve farklı yapılarda olan bu ülkelerle ayrı ayrı iş birliğini esas alan bu yapının çalıştırılmaya başlaması da ortaklıklar politikasında yeni bir safha olarak anılmaktadır. Başlangıçta NATO operasyonlarına katkı olsa da daha sonra bu gruptaki ülkeler ile eğitim ve tatbikatlara katılımın da gündeme gelmesi önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bu ülkelerin ekonomik düzeyleri ve askerî yeteneklerine bakıldığında büyük çoğunluğu NATO faaliyetlerine her iki alanda da doğrudan katkı sağlayacak düzeyde oldukları görülmektedir. Özellikle küresel ortaklık modelinin NATO'nun kendisini küresel anlamda hem güvenlik hem de siyasi bir oyuncu olarak tanımlamasına büyük etkisi olmuştur.

2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ile yaşanan değişimler ortaklık politikasını da temelden etkilemiş ve yeni bir sürecin başlamasına neden olmuştur. Bu süreç dördüncü safha olarak ortak savunma temel görevinin kriz yönetimi ve iş birliğine dayalı güvenlik temel görevlerinin birlikte planlaması ve uygulamasını gerektiren bir dönemdir. Bunun temel sebebi, daha önceki üç safhada da NATO'nun oluşan güvenlik sorunları ya da krizler karşısında ortak savunma temel görevini sadece üye ülkelerin katkılarıyla etkin olarak uygulayamadığı bir güvenlik ortamının oluşmasıdır. Ancak 2014'den sonra oluşan güvenlik ortamı ile artık ne sadece ortak savunma, ne de diğer iki temel görevin tek başına yeterli olamayacağı çok açık olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, hem NATO'nun sınırlarına yönelik bir tehdit, hem de ortak ülkelere yönelik bir tehdit birbirinden ayrılamayacak kadar iç içe girmiş kabul edilmekte, bu temel değerlendirmeye sebep olan algı olarak ise, 2014 krizini müteakip Rusya'nın NATO'yu ve NATO'nun da Rusya'yı resmen tehdit olarak görmeleri olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka yaklaşımla, Hibrit Harekât ortamının oluştuğu ve tarafların bu kapsam içinde faaliyetlerini sürdürdükleri kıymetlendirilmektedir.[409]

Yukarıda belirtilen Ortaklıklar Programının safhaları bir noktada NATO'nun kuruluşundan sonra yaşadığı değişim ve dönüşüm süreçleri ile örtüşmektedir. 1949 yılında

[409] Hagelstam, Axel (2018), 'Cooperating to Counter Hybrid Threats', <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/11/23/cooperating-to-counter-hybrid-threats/index.html> s.e.t 14.06.2020.

başlayan ortak savunma anlayışının 1990'da soğuk savaşın sona ermesinin ardından 1994 yılında başlatılan Ortaklık Programı ve günümüze kadar yaşanan gelişimi bir noktada aynı temel esasları kapsamaktadır. Bir noktada NATO gelişim ve değişim süreçlerinin ihtiyacını ortaya koyarken aynı yansımayı Ortaklıklar Programına da yansıttığını söylemek mümkündür.

1994 yılında başlatılan NATO Ortaklıklar Programı değişik çevreler tarafından bir başarı modeli olarak görülmektedir. 1994-2014 yılları arasındaki yirmi yıllık süreçte NATO'nun gündeminde en ön sıralarda yer alan Ortaklık Programına yönelik çalışmalar gerçekten önemli kazanımlara neden oluştur. Hem ortak ülkelere, hem de kurum olarak NATO bu iş birliği ile hem güvenlik, hem de istikrara yönelik önemli sorumluluklar almışlardır. NATO'nun artık ortak savunma temel görevine ihtiyaç duymayabileceği uluslararası iklimin yaşandığı dönemde, Rusya ile yaşanan kriz sonrası algı tamamen değişmeye başlamış ve doğal olarak bu değişim NATO Ortaklık Programını da etkilemiştir. Ortaklık Programı artık eskisi kadar NATO'nun öncelikli gündem maddesi olamayabilecek, 2014'den önceki model araçlar ve mekanizmalar değişmek zorunda kalacağı düşünülmektedir. Bu değişim iki nedenle bir ihtiyaç olarak değerlendirilmektedir. Birincisi, NATO'nun 2014 sonrası oluşan güvenlik ortamının ihtiyacı olarak her üç temel görevin birbirinin yerine geçmeden birlikte uygulanmasının gerektirdiği zorunluluk, ikincisi de, NATO yapısında Ortaklık Programı için oluşturulmuş yapılar, araçlar ve mekanizmaların artık çok etkin olarak kullanılmaktan uzaklaşmaya başlamasıdır.

Birinci konuda yapılması gereken temel çalışmalar doğal olarak ülkelerin hükûmet ve devlet başkanlarının katılımı ile icra edilen zirveler düzeyinde politik anlamda devam etmektedir. Ortaklık Programının önceliği ya da temel görevlerdeki karşılığı NATO'nun kurumsal olarak vereceği bir karar olarak görülmekle beraber, günümüzde orta ve uzun dönemde güvenlik algılamaları göz önüne alınarak öncelik değeri düşürülmeden devam ettirilmesinde büyük fayda görülmektedir. Günümüzün Hibrit güvenlik ortamında bu tür iş birliği yetenekleri hayati önem kazanmaktadır. Küresel istikrarın korunması adına NATO tarafından yapılan çalışmalarda ifade edilen "Komşumuz güvende olursa biz de güvende oluruz"[410] yaklaşımı esas alınarak, uygulamada önem ve öncelik sırası siyasi mücadelelere bırakılmamalıdır. Ancak, bu çalışmaları etkin yapabilmek ve NATO Ortaklık Programını

410 'Project Stability: An Agenda for Action, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/03/13/projecting-stability-an-agenda-for-action/index.html> s.e.t. 04.05.2020.

etkin kılmak açısından dört ayrı çatı altında ve değişik alt inisiyatiflerle yürütülen iş birliği faaliyetleri yeniden yapılandırılarak bir ya da iki çatıya dönüştürülmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. NATO faaliyetlerine aktif destek verebilecek düzeyde nisbeten ekonomik olarak daha gelişmiş ortak ülkeler ile geliştirilmiş ortaklık çatısı, geri kalan tüm ülkeler ile bölge ayrımı olmadan diğer bir çatı oluşturulması yine bir model olarak gündeme gelebilir. Böylece daha sade bir yapıda etkin bir ortaklık modeli oluşturulmuş olacağı kıymetlendirilmektedir.

İkinci konu; Ortaklık Programının mevcut yapı, araç ve mekanizmalarının yenilenerek etkinliğin artırılması gerekliliğidir. NATO komuta yapısında ve NATO'nun Brüksel'de bulunan Karargâhı içerisinde, ortak ülkelerle iş birliğini sivil ve askerî yönleri ile yürüten birçok birim bulunmaktadır. Bu birimler arası çoğu zaman koordinasyon eksikliği, faaliyetlerin birbiri ile çakışması ve etkinliğini kaybetmesi gibi durumların yaşanmasına sebep olabilmektedir. Mevcut yapıda tek elden her faaliyetin planlanması mümkün olamadığından aynı zaman diliminde ayrı ayrı NATO birimlerinin aynı ülkeye yönelik uygulamalarında tekrarlar meydana geldiği durumlar yaşanmıştır. Ortak ülke tarafından anlama ve algılama hatalarına, ayrıca mali kaynak kullanma konusunda da sorunlara neden olabilmektedir.

Diğer yandan, 1994 yılında başlatılmış olan ülkelere yönelik çok çeşitli uygulama planlarının (IPCP, PARP, DCP) takibi ve koordinesinin gün geçtikçe zorlaştığı düşünülmektedir. Bu tür program ve uygulamalar uzun yıllar önce başlamış, ancak, ihtiyaca göre yeni uygulamalar oluşturulmuşsa da temel yaklaşımda değişiklik olamadığı için bir kısmının etkinliğinde azalmalar meydana gelmiştir. Ortak ülke sayısı arttıkça birbirinden çok farklı ortaklık hedefi olan ülkeleri aynı temel programlar üzerinden iş birliğine davet etmek her zaman istenen sonuçları vermeyeceğinden bu farklılıkları yansıtabilecek yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Bunun en temel sebebi, artık ülkelerin grup olmak yerine, daha bağımsız ve kendi hedefleri doğrultusunda hareket etme eğilimlerinin artmış olması ve bunun getireceği farklı iş birliği model ve programlarına duyulan ihtiyaç olarak görülmektedir. Daha esnek bir yapıda her ülke için ayrı öncelikler içeren farklı programlar oluşturulması bir örnek olarak düşünülebilir.[411]

[411] Philipp, F. Leyde, a,g,m , s. 21-56.

Bu açıklama ve bulgular ışığında, NATO Ortaklık Programının NATO açısından ve ortak ülkelerin de kendi açılarından programa katılarak elde ettikleri kazanımları kısaca değerlendirmek gerektiğinde aşağıdaki resmin çıktığı görülmektedir.

NATO açısından bakıldığında;

- Rusya ile yapılan iş birliği ve çalışmalar sonucunda Soğuk Savaş süreci çok büyük sorunlar yaşanmadan sonlandırılmış, Rusya'nın geleceğini batı dünyasında görmesini sağlayacak teşvik ve desteklerin verileceği ortamlar yaratılmıştır.
- BIO programının oluşturulması ile Soğuk Savaş sonrası Avrupa genelinde geçiş süreci iyi yönetilerek bir kriz yaşanmamış, Avrupa'da başarısız bir devletin oluşmasına müsade edilmemiştir.
- Avrupa güvenliğinin bir bütün olması gerekliliği genel kabülü hayata geçirilmiştir.
- Soğuk Savaş sonrası Avrupa'da esen demokrasi ve özgürlük rüzgârları etkisiyle meydana gelen etnik temelli Bosna-Hersek, Kosova, Makedonya'daki çatışmaların bir kısmı önlenebilmiş, bir kısmı da yapılan müdahaleler sonrasında yönetilebilmiştir. Müdahalelerin sonuçları farklı çevrelerce farklı olarak değerlendirilmişse de günümüz itibarı ile Avrupa'da istikrar sağlanmıştır.
- NATO ortak ülkelerle oluşturduğu iş birliği ortamı ile alan dışında icra ettiği Afganistan v.b. harekat görevlerine hukuki altyapı sağlamak adına büyük destek edinmiştir.
- Ortak ülkelerin NATO harekât görevlerine önemli ölçüde kuvvet desteği sağladıkları önemli bir katkı olarak görülmüştür. Bu alandaki katkının özellikle NATO operasyonlarına olduğu gibi NATO Reaksiyon Kuvvetlerine (NRF) de destek kapsaması önemlidir.
- Ortak ülkelerin NATO faaliyetlerine önemli miktarda mali destek sağladıkları bunun da NATO için daha elastiki bir uygulama imkânına kavuşması gerçekleşmiştir.
- Terörle mücadele, sınır güvenliği, kaçak göç hareketleri, enerji güvenliği, çevre, insan hakları, bilim ve teknoloji gibi konular başta olamak üzere kapsam ve uygulama alanı daha geniş alanları ve oyuncuları gerektiren konularda ortak ülkelerin NATO ile olan iş birliği gerçekten NATO için önemli kazanımlar sağlamıştır.
- Ortak ülkelerin NATO harekât görevlerine yönelik kendi toprakları üzerindeki üsler veya yetenekler ile verdikleri desteğin yine bu faaliyetlerin başarısı için çok önemli

katkılar sağladığı, özellikle Afganistan faaliyetlerine sağlanan destek bu kapsamda iyi bir örnek teşkil etmiştir.

- Akdeniz Diyaloğu ve İstanbul İş Birliği İnisiyatifi ile her ne kadar beklenen düzeyde bir sonuç yaratılamamışsa da Arap Baharı sonrası daha yoğun olmak üzere Ortadoğu ve Kuzey Afrika'yı kapsayacak şekilde daha genel ifade ile NATO güney bölgesinde oluşan güvenlik kaygılarına yönelik pratik çüzümler oluşturulmasına bölge ülkelerinden sınırlı da olsa destek sağlanmış, bu destek başta terörle mücadelede ve kontrolsüz göç hareketlerinin NATO üyesi ülkelerin güvenliğine yönelik kritik konular olarak algılanmıştır.
- NATO, yürürlükteki 2010 Konsepti ile kendisine tanımladığı küresel anlamda aktör olma rolü için en büyük katkıyı oluşturduğu küresel ortaklık çatısı üzerinden almıştır. Bu konu NATO'nun değişim/dönüşüm faaliyetleri ve buna bağlı olarak gelecekte hayata geçirebileceği yeni konseptler içerisinde de çok önemli bir yere sahip olacaktır. NATO'nun 5'inci maddeye yönelik görevleri dahi artık diğer iki görev olan kriz yönetimi ve iş birliğine dayalı güvenlik uygulamalarında birbirinin önceliği olmadan uygulanması gerekmektedir. Bunun dışında bir yaklaşım NATO için özellikle küresel güvenlik anlamında sorunlara sebep olabileceği düşünülmektedir.
- NATO'nun son dönemde Ortaklık Programı kapsamında uluslararası kuruluşlarla başlattığı kurumsal iş birliği bölgesel ve küresel barış ve güvenlik başta olmak üzere diğer birçok konuda NATO için önemli destekler sağlamaktadır. NATO -AB stratejik ortaklığı, ortak değerler adına özellikle 2014 sonrası dönüşümde NATO için önümüzdeki dönem planlamalarında önemli bir yer tutacaktır.
- NATO'nun sivil kanadına bağlı olarak çalışan Avrupa-Atlantik Afetlere Müdahale Koordinasyon Merkezi bünyesinde faaliyet gösteren NATO üyesi ülkeler ve ortak ülkelerin de katılımı ile toplam 69 ülke ile kurulduğu günden günümüze kadar hemen hemen dünyada meydana gelen tibbi afet, kaza vb birçok faaliyete ortak ülkelerin mali ve ulusal yetenekleri ile katkı verdikleri de bir başka iş birliği konusu olarak ortaya çıkmıştır. Her gün güçlenen bu yapının uygulama alanı genişletilmeli gerektiğinde salgın hastalık vb konularda da yetenek yaratılmalıdır.

Ortak ülkeler açısından bakıldığında:

- Soğuk Savaş sonrası Avrupa'da yeniden oluşan güvenlik parametleri kapsamında birçok eski VP ülkesinin NATO'dan önemli miktarda destek aldıkları bilinmektedir.
- Bu süreçte BİO kapsamındaki ülkeler kendi savunma güçlerini bir plan dahilinde modernize etmiş, eğitim ve öğretim alanında NATO standartları düzeyinde katkılar almışlardır.
- Sürecin hemen başında kendi ülkeleri içinde bir kriz çıkmadan geçiş döneminin tamamlanması yine NATO tarafından sağlanan sivil danışmanlar dahil bir ortam içerisinde yapılamasına imkân sağlanmıştır.
- BİO çatısında bulunan bu ülkeler ile istihbarat paylaşımı dahil benzer konularda iş birliği yapılmış, bu da bu ülkelerin imkân ve kabiliyetlerine destek olarak algılanmıştır.
- Ortak ülkeler çok önemli bir güvenlik yapısı ile iş birliği içinde olmalarının sağladığı politik ve caydırıcı kazanımlar elde etme fırsatı bulmuşlardır.
- NATO ile iş birliği sayesinde uluslararası toplumun etkin bir ülkesi olma fırsatını ifade edecekleri birçok ortamda kendilerini ifade etme fırsatını yakalamışlardır.
- Bu ülkelerin NATO operasyonlarına görevlendirdikleri kuvvetler çok önemli harekât tecrübesi kazanmış durumdadır.
- Sadece BİO çatısında bulunan ülkelere açık olan NATO üyelik sürecini tamamlayan 14 ortak ülke NATO'ya üye olmuşlardır. Bu konuda talepleri olan ve üyelik süreci içerisinde olan ülkelerin de süreç sonunda üye olabilecekleri düşünülmektedir.
- 2014 Ukrayna krizi sonrası benzer tehditleri de kendi ülkeleri için hisseden ülkelere yönelik NATO Galler Zirvesi'nde Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan ve Moldova'nın toprak bütünlüğünün desteklenmesi yönündeki NATO kararı ortak ülkelere yönelik çok önemli bir güvenlik güvencesi örneği olmuştur.[412]
- Gürcistan örneğinde görüldüğü üzere, bölgelerinde istikrarsızlık potansiyeli olan ortak ülkeler NATO ile iş birliği faaliyetlerini geliştirerek kendi güvenliklerine yönelik kazanımlar elde etmişlerdir.

NATO Ortaklık Programı isteğe bağlı bir inisiyatif olarak çift yönlü otoyola benzetilmektedir. Her iki taraftan da birbirine doğru bir trafiğin olduğu düşünülerek tek

[412] 'NATO Wales Summit Declaration', a.g.m., s. 30.

taraflı düşünmemenin önemli olduğu görülmüştür. Kısaca, Ortaklık Programı içerisinde hem NATO, hem de ortak ülkeler önemli kazanımlar elde etmiş ve etmeye devam etmektedirler.

NATO Ortaklıklar Programı hem NATO için, hem de küresel anlamda güvenlik ve istikrar için önemli bir inisiyatiftir. Çeyrek asrı aşan bir süredir başarı ile uygulanan bu programın etkinleştirilerek sürdürülmesinde fayda görülmektedir. Her alanda olduğu gibi güvenlik ve istikrar alanında yapılacak iş birliği çok değerlidir. Barış ve istikrarın korunması adına yapılan tüm çalışmaların yanında günümüzde konuşulan caydırmaya dayalı savunma uygulamaları için de önemli ve de öncelikli bir yaklaşım tarzı olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye de hem NATO üyesi olarak, hem de jeopolitik konumu bakımından NATO Ortaklık Programı için en kritik ülkelerin başında gelmektedir. Ortaklık Programına katılmış ülkelerin büyük bir çoğunluğu ile çok yakın ikili ilişkilerinin yanında tarihi, kültürel ve ticari ilişkilerinin mevcut olması, Türkiye'ye çok önemli fırsatlar sunmaktadır. Bugüne kadar bu alanda hem NATO Ortaklıklar Programına katkı, hem de ikili ilişkiler alanında yaptığı çalışmaları daha etkin ve kalıcı yapmayı sağlayacak adımlara devam edilmesinde büyük fayda görülmektedir. Bu amaçla daha etkin bir planlama yapabilecek orta ve uzun vadeli iş birliği faaliyetleri koordine edebilecek bir yapının oluşturulması gerektiği düşünülmektedir. Yine aynı kapsam da hem yurt içinde ve hemde özellikle yurt dışında bu alanda görev yapabilecek diplomat,akademisyen ve askeri personel başta olamak üzere deneyimi bir kadro hazırlanması Türkiye açısından önemli bir ihtiyaç olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, NATO Ortaklık Programı, Soğuk Savaş sonrası NATO'nun değişim ve dönüşümünün temel altyapısını oluşturmakta, NATO'yu sadece Avrupa-Atlantik ekseninde güvenlik yapılanmasının ötesinde küresel anlamda hem güvenlik, hem de siyasi bakımdan en etkin oyuncularından biri olmasına önemli katkılar yapmaktadır. NATO küresel ortaklık çatısı ile küresel anlamdaki etkisini daha da artırabileceği güvenliğin yanında enerjiden, deniz ticaret yollarının güvenliğe kadar değişik alanlarda daha etkin uygulamalar yapma potansiyeline ulaşabileceği değerlendirilmektedir.

Tanımlanmaya çalışılan bu resme yönelik olarak halen devam eden NATO adaptasyon ya da değişim, dönüşüm faaliyetleri süresince önceki bölümlerde anlatılan gerekçe ve öneriler doğrultusunda NATO Ortaklık Programının da güncellenmesi ve daha esnek bir yapıya dönüşmesi uygun olacaktır. Yeni yapıda dört ayrı çatı yerine tüm ortak ülkelerin tek çatı altında toplanması, ancak NATO'ya harekât, mali ve teknolojik olarak destek

sağlayabilecek, üyelik hedefi olmayan ülkelerin bir alt çatıda pratik iş birliği modelinde faaliyetlere katılması, süreci daha da etkin hale getirilebilecektir. Her ortak ülkenin birden çok programın parçaları olması yerine her ülke için ülkenin ihtiyacına göre içeriği genişletilmiş tek bir plan hazırlansı hem planlama hem de uygulama yönünden daha etkin bir olarak değerlendirilmektedir. Yeni bir NATO konsepti hazırlık çalışmalarının yapılmakta olduğu değerlendirilen bu dönemde, NATO Ortaklık Programının önem ve önceliği değişmeden mevcut üç temel görevin birbiri ile uyumlu olarak uygulanabileceği yeni anlayışların geliştirilmesinin, NATO'nun dönüşüm süreci sonunda bölgesel ve küresel olarak barış ve istikrara çok önemli katkılar yapacak yeni bir düzeye ulaşacağı ve etkinliğinin artacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

Kitaplar

Akgül Açıkmeşe, Sinem / Dizdaroğlu, Cihan (2013) NATO-AB İlişkileri İş Birliği ve Çatışma Dinamikleri, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 24-32.

Aybet, Gülnur / Moore, Rebecca (2010) Partnership Goes Global, NATO in Search of Vision, Georgetown University Press, s. 219-238.

Başoğlu, Arif (2014) Relations with Global Partners in the Framework of NATO's New Partnership Policy, Güvenlik Strateji Dergisi, S: 20, s. 68-69.

Bell, Coral (1995) Why an Expanded NATO Must Include Russia, Future of NATO, Strategic Studies ISSN 0140-2390, A.B.D., s.32.

Biçer, R.S. Savaş (2019) NATO Güvenlik Mimarisi ve Kriz Yönetimi Uygulamaları, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkilerde Seçme Yazılar, ed. Tacettin Gökhan Özçelik, İstanbul: Ekin Yayınevi, s. 42-43.

Biçer, R.S. Savaş (2019) Theoretical Construction of NATO Security Studies:

Bilgin, Mustafa (2007) 'Britain and Turkey in Middle East', Tauris Academic Studies, London, s. 138-179.

Borawski, John (1995) Partnership for Peace and Beyond, International Affairs 71, s. 235.

Brzezinski, Zbingniew (2005) Büyük Satranç Tahtası, İnkılap Kitabevi, s. 142-143.

Buharalı, Can (2010) Better NATO-EU Relations Require More Sincerirty, EDAM, GMF Discussion Paper Series 2010/1, s. 2-6.

Buzan, Barry (1991) New Patterns of Global Security in the Twenty First Century, International Affairs 67, s. 431-451.

Buzan, Barry (1991) People, State and Fear, Copenhagen School of Security Studies, s. 120-146.

Christoff, Joseph (2010) NATO Partnership: DOD Needs to Assess US Assistance in Response to the Partnership for Peace Programe, s. 18-20.

Cottery, Andrew (2006) NATO Globalization or Redundancy, Where is NATO Going, Taylor& Francis, New York, s. 7-19.

El-Adawy, Adel (2018) Challenges and Potential for NATO-Egypt Partnership, NDC Policy Brief, S: 3, s.e.t. 15.03. 2020.

From Collective Security to Conflict Management, Tarih- Toplum-Hukuk Bağlamında Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Yazıları, ed. Dr. Gökhan Ak, İstanbul: Akademi Titiz Yayınları, s.48.

Gnesotto, Nicole (2005) AB Güvenlik ve Savunma Politikası – İlk Beş Yıl, İstanbul, Tasam Yayınları, s. 46.

Gordon, Philip H. (1997) NATO's Transformation, Rowman & Littlefield Publishing Inc., A.B.D., s. 7.

Hellman, Gunther / Wolf, Reinhard (1993) Neorealism, Neoliberal Institutionalism and the Future of NATO, Security Studies S: 3.

Johnston, Seth A. (2017) Flexible Response and the Future Tasks of the Alliance Future Tasks, Johns Hopkins University Press, Maryland, s. 80-96.

Kaim, Markus (2017) Reforming NATO's Partnerships, SWP Research Paper, Berlin, s.18-22.

Karabulut, Bilal (2014) Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Boyutu, Ankara, Barış Kitabevi s. 14-32.

Karaosmanoğlu, Ali L. (2014) NATO'nun Dönüşümü, Uluslararası İlişkiler Akademi Dergisi, C: 10, S: 10, s.16.

Khalifa, Isaac Sally (2011) NATO and Middle East and North Africa (MENA) Security: Prospects for Burden Sharing, NATO Defence College, s.e.t. 22.04.2020.

Kireçci, M. Akif (2011) Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Asya Politikaları Raporu, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Ankara, s. 28-29.

Klinge, Justin (2015) NATO Membership in a More Secure Word, Bachelor Thesis, Twente University, s. 1.

Lueprect, Christan / Derow, Jayson (2019) Conception of the EFP's Political and Military Posture, The Alliance Five Years After Crimea, Implementing the Wales Summit Pledges, NDC Research Paper, Rome, S: 7, s. 7-28.

Moens, Alexander / Smith-Windsor, Brooke A. (2016) NATO and Asia-Pacific, NDC Forum Papers Series, s. 237-253, s.e.t. 26.09.2018.

Moore, Rebecca (2012) Lizbon and Evolution of NATO's New Partnership Policy, Perceptions, C: 17, S: 1, s. 55.

Morkaya, M.Akif (2014) Avrupa Birliği'nin Yönetsel Askerî Kapasitesi ve Belirsiz Müzakere Başlığı – Dış Güvenlik ve Savunma Politikası, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, s. 115-136.

Oğuzlu, Tarık (2013) NATO Ortaklıkları ve Türkiye, IBÜ Yayınları 434, İstanbul, s. 4-18.

Özlük, Erdem / Özlük, Duygu (2014) NATO'yu Anlamak: Yeni Kimlik ve Uyum Süreçleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S: 31, s. 213.

Petrov, Nikolay (2017) 'Russian's Views of Russia's Future, Russia in Decline', The Jamestown Foundation, Washington DC, s. 323-352.

Purtaş, Fırat (2005) Bağımsız Devletler Topluluğu, Ankara, s. 222.

Pyykönen, Juha (2016) Nordic Partners of NATO, FIIA Peport 48, s. 103-120, s.e.t. 15.05.2019.

Şahin, Güngör (2017) Küresel Güvenliğe Dönüşüm, NATO Bağlamında Kavramsal, Tarihi ve Teorik Bir Analiz, Savunma Bilimleri Dergisi, S: 16, s. 54.

Stamatopoulos, Thrasyvoulos Terry (2014) NATO Today Facing Challenges From The East and South, Turkish Policy Quarterly, C: 13, S: 3.

Starr, S. Frederic / Cornell, Svante E. (2014) Putin's Grand Stategy: The Eurasian Union and Its Discontents, Central Asia Caucause Institute Silk Road Studies Program, s. 59-82.

Stone, Marianne (2009) Security According to Buzan: A Comprehencive Security Analyis, Colombia University, School of Public Affairs, NY, A.B.D., s. 2-12.

The Alliance's New Strategic Concept (2010) Active Engagement, Modern Defence, The NATO Summit in Lisbon, s. 1-35.

Thue, Magnus (2007) Explaining NATO, Neorealism, Neoliberelism and the Atlantic After the Cold War, Master's Thesis Departmant of Political Science, The University of Oslo, s. 19-20, <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/14744/STV4990x-xMagnusxThue.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Welling, Ben (2017) Narrative Alignment and Misalignment Age, s.e.t. 19.04.2020.

Wendling, Celice (2010) The Comprehensive Approach to Civil-Military Crises Manangement, A Critical Analysis and Perspective.

Wiklund, Marlene (2019) NATO's Partnerships are Diverse, Valuable and Flexible to the Circumstances at Hand, Atlantic Council New Atlanticist.

Makaleler

Adzinbaia, Zviad (2017) 'NATO in the Black Sea: What to Expect Next', NDC Rome, Research Paper, S: 141.

Akbulut, Hakan (2017) 'NATO, Cooperative Security and Middle East - Status and Prospect', OIIP Report, s. 9-11, s.e.t. 20.03.2020.

Alvargonzalez, Alejandro (2017) 'NATO ASG for Political Affairs and Securtiy Policy at the Inaugration Ceremony of the NATO Strategic Direction South Hub', JFC Naples, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_146647.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 18.11.2019.

Andreeva, Christine (2014) 'The EU-NATO Relationship - With New Leadership to New Impetus', Atlantic Voices, C: 4, S: 12, s. 8-15.

Askerzade, Aygün (2009) 'NATO Çerçevesinde Azerbaycan-Türkiye Askerî Güvenlik İş Birliği ve Bölgesel Sorunlar', Karadeniz Araştırmaları, S: 20, s. 1-17, s.e.t. 20.09.2019.

Bacon, Paul (2018) 'Asian Security, NATO-Japan Relations: Projecting Strategic Narratives of "Natural Partnership" and Cooperative Security', C: 14, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14799855.2017.1361730?scroll=top&needAccess=true> s.e.t. 14.08.2019.

Banks, Martin (2020) 'NATO Plans Expanded Training Mission in Iraq', Defense News, <https://www.defensenews.com/smr/munich-security-conference/2020/02/13/nato-plans-expanded-training-mission-in-iraq/> s.e.t. 11.03.2020.

Batı, Güney Ferhat (2018) 'Uluslararası Sistem ile Doğu Avrupa'nın Sorunu: Moldova ve Transdinyester', TASAM, <https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51279/uluslararasi_sistem_ile_dogu_avrupanin_sorunu_moldova_ve_transdinyester> s.e.t. 21.03.2020.

Bianchi, Margarita / Lasconjarias, Guillaume / Morrone Alessandro (2017) 'Projecting Stability in NATO's Southern Neighbourhood,' NDC Conference Report, s.e.t. 04.05.2019.

Cebeci, Münevver (2012) 'NATO, AB ve Türkiye: OGSP Açmazı', Marmara Avrupa Çalışmaları Dergisi, C: 20 (2), s. 95-120.

Chaban, Natalia (2018) 'NATO Global Perceptions-Views from the Asia-Pacific', Asian Security, C: 14, S: 1, s. 7, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14799855.2017.1361726?scroll=top&needAccess=true>, s.e.t. 7.05.2019.

Chergui, Smail (2019) 'AU-NATO Symposium on Peace and Security', Naples, <https://au.int/sites/default/files/speeches/37726-sp-cps-remarks-au-nato-symposium-4.-11.2019.pdf> s.e.t. 15.09.2019.

Davlyatcina, Aigul (2007) 'NATO ve Kazakistan', AÜ SBF UAİA, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

de Hope Scheffer, Jaap (2008) 'Speech at the Emirates Center for Strategic Studies and Reseach', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_7387.htm> s.e.t. 03.04.2017.

Dempsey Judy (2019) 'The Three Unresolved Issues of NATO', Carnegie Europe, Strategic Europe.

Dempsey, Judy (2017) 'NATO's Eastern Flank and Its Future Relationship With Russia', Carnegie Europe.

Demsey, Judy (2017) 'Is NATO Detterence a Paper Tiger', Carnegie Europe.

Diaz-Plaja, Ruben (2018) 'Projecting Stability for Action', NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/03/13/projecting-stability-an-agenda-for-action/index.html> s.e.t. 12.05.2020.

Doğan, Hatice (2014) 'Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri', Güvenlik Bilimleri Dergisi, C: 3, s. 67-90, <https://dergipark.org.tr/en/pub/gbd/issue/26933>.

Ducaru, Sorin (2016) 'Emerging Security Challenge in NATO's South: How can the Alliance Respond', Turkish Policy Quarterly, C: 15, S: 1.

Ercağ, Betül (2018) ‘Evaluations of the Partner Participations to NATO–Led Operations’, s. 2-10.

Finch, Ray (2019) ‘Waiting for the Storm: South Caucaus’, NDC Russian Studies Series1/19, Book Review, <http://www.ndc.nato.int/research/research.php?icode=572> s.e.t. 22.03.2020.

Hagelstam, Axel (2018) ‘Cooperating to Counter Hybrid Threats’, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/11/23/cooperating-to-counter-hybrid-threats/index.html> s.e.t. 14.06.2020.

Istanbul Summit Communiqué (2004), <http://nato.int/cps/en/natohq/official_texts_21023.htm?selectedLocale=en>, s.e.t. 21.01.2018.

Ivanov, Igor (2015) ‘Ukraine Crisis More Dangerous Than Cold War’, RIAC, <http://russıancoucil.ru/eninner/?id-4-51506&active-id11-39> s.e.t. 20.05.2019.

Joffe, Georfe (2017) ‘Insecurity in North Africa and the Mediterranean’, NDC Rome, Research Paper, No 135, s.e.t. 17.05.2020.

Johnson, Dave (2015) ‘Russia’s Approach to Conflict-Implications for NATO’s Deterrence and Defence’, NDC, Research Paper, s. 2-8.

Kaim, Markus (2017) ‘Reforming NATO’s Partnership’, German Institute for International and Security Affairs.

Kamp, Karl-Heinz (2013) ‘NATO-EU Cooperation – Forget It!, <http://carnegieeurope.eu/strategiceurope/?fa=53458> s.e.t. 10.09.2018.

Kamp, Karl-Heinz (2016) ‘Why NATO Needs a New Strategic Concept’, NDC Research Report, s. 1-11, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease> s.e.t. 12.02.2018.

Karabeshkin, Leonid A. / Spechler, Dina R. (2016) ‘EU and NATO Enlargement: Russia’s Expectations, Response and Options for Future’, European Security, C: 16, S: 3-4, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09662830701776056?casa_token=YxUdbJVa0AUAAAAA:AzuY7WIsEwEexwXKklYVQy3_ZT8fnfTzMPY8jaPRFDRBİOQi_lISf9vjmG_cR6_1jNTeaeaSVxyBWw> s.e.t. 05.06.2020.

Keohane, Daniel (2012) ‘Smart Defense and the Capability Challenge: Why NATO Needs the EU’, Dynamic Change – Rethinking NATO’s Capabilities, Operations and Partnerships, s. 30-35, <http://www.iai.it/pdf/dynamic-change.pdf> s.e.t. 20.06.2018.

Kilit, Gökhan (2013) ‘Transatlantik İlişkiler: AB-ABD’, İKV Değerlendirme Notu, <http://oldweb.ikv.org.tr/images/upload/data/files/ikv_degerlendirme-75.pdf> s.e.t. 14.01.2018.

King, Paul (2014) ‘NATO-Russia: Trust or Bust?’, NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/2014/Russia/EN/index.htm> s.e.t 16.07.2018.

Koehler, Kevin (2018) 'Projecting Stability in Practice? NATO's New Training Mission in Iraq', NDC Policy Brief, S: 2, s.e.t. 07.02.2020.

Koops, Joachim A. (2010) 'Unstrategic Partners: NATO's Relations with the European Union', s. 59-60, <http://www.globalgovernance.eu/images/documents/Unstrategic%20Partners.pdf> s.e.t. 01.08.2018.

Kubiak, Katarzyna (2019) 'Towards a More Stable NATO-Russia Relationship', Euro Atlantic Security Report, European Leadership Network.

Kurt, Selim / Khasanov, Ibragim (2019) 'Güvenlikleştirme Kuramı Açısından Transdinyester Sorunu', Karadeniz Araştırmaları, XVI 63-417-434, s.e.t. 18.05.2020.

Lesser, Ian (2019) 'Emerging Security Challenges in NATO's Southern Neigbourhood', ARI79/2019-3/7/2019, <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/ari79-2019-lesser-emerging-security-challenges-natos-southern-neighbourhood> s.e.t. 11.11.2019.

Lesser, Ian / Brandsma, Charlotte / Basagni, Laura / Lette, Bruno (2018) 'The Future of NATO's Mediterranean Dialogue', GMF, s.e.t. 22.01.2020.

Lete, Bruno / Basagni, Laura (2016) 'NATO's Enhanced Opportunities Partners', <https://www.gmfus.org/blog/2016/06/29/natos-enhanced-opportunities-partners>, s.e.t. 02.04.2020.

Leyde, Philipp F. (2016) 'NATO's Partnerships: Initiatives, Institutions and Ideas', School of Advance Military Studies, US Army Command and Staff College, Fort Leaveworth KS, s. 21-56.

Lindley – French, Julian (2018) 'Adapting NATO to an Unpredictable and Fast - Changing Word', <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/02/19/adapting-nato-to-an-unpredictable-and-fast-changing-world/index.html> s.e.t. 01.05.2020.

Marshall, Monty G. (2007) 'Polity IV Project: Political Regime Characteristics and Transitions', 1800-2013, <https://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm> s.e.t. 01.05.2020.

Marten, Kimberly (2020) 'NATO Enlargement: Evaluating its Conseqences in Russia', International Politics, s. 57.

Masala, Carla / Saariluoma, Katarina (2006) 'Renewing NATO's Partnership: Towards a Coherent and Efficient Framework', NDC Rome.

Meirzhan, Zhumamuratov / Şirin, Başar (2014) 'Euro-Atlantik İş Birliğinin Aktörleri: Avrupa Birliği ve NATO (2. Bölüm)', <http://akademikperspektif.com/2014/07/12/euro-atlantik-isbirliginin-aktorleri-avrupa-birligi-ve-nato-2-bolum>, s.e.t. 15.12.2018.

Michaels, Jeffery H. (2020) 'It is Time of Decade Again Some Considerations for NATO's Eighth Strategic Concept', NDC, Policy Brief, S: 02.

Moore, Rebecca (2012) 'Lizbon and Evolution of NATO's New Partnership Policy', Perceptions, Volume XVII, S: 1, s. 55.

Moore, Rebecca R. (2014) 'Partnership Goes Global', NATO in Search of Vision, S: 10, s. 219-242.

NATO Review (2018), <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/02/19/adapting-nato-to-an-unpredictable-and-fast-changing-world/index.html> s.e.t. 02.05.2020.

Nyberg, Rene (2016) 'The Line in the Sand Finland and the Unpredictable Neighbor', Carnegie Europe, <https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/?fa=64509>, s.e.t. 14.02.2020.

Papaioannou, Alexandros (2019) 'Strengthenning EU-NATO Relations', <https://www.nato.int/docu/review/articles/2019/07/16/strengthening-eu-nato-relations/index.html> s.e.t. 04.05.2020.

Park, Tina J. (2020) 'Time for a NATO Strategy on North Korea', NDC Rome, Policy Brief, S: 7, s. 1-4.

Petersen, Friis Arne / Binnendijk, Hans (2008) 'From Comprehensive Approach to Comprehensive Capability', NATO Review, <http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART7/EN/index.htm> s.e.t. 15.01.2017.

Rasmussen, Anders Fogh (2011) 'NATO After Libya, Foreign Affairs', <https://www.foreignaffairs.com/articles/libya/2011-07-01/nato-after-libya>, s.e.t. 28.10.2018.

Rasmussen, Anders Fogh (2012) 'Switzerland and NATO: Partners in Security', Churchill Symposium in Zürich, Switzerland, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_91490.htm> s.e.t. 20.03.2020.

Sager, Abdulaziz (2009) 'Körfez ve NATO: İlişkileri Yeniden Gözden Geçirme Zamanı', <https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2009/01/11/koerfez-ve-nato-iliskileri-yeniden-goezden-gecirme-zamani/index.html> s.e.t. 14.10.2019.

Samaan, Jean-Loup (2012) 'NATO's Dealing with a Different Gulf Now', <https://www.nato.int/docu/review/articles/2012/12/06/nato-s-dealing-with-a-different-gulf-now/index.html> s.e.t. 29.01.2019.

Schimmelfenning, Frank (1998) 'NATO Enlargement: A Constructivist Explanation,' Security Studies, Sayı 8, No. 2-3, s. 199-232.

Sebok, Endre (2018) 'NATO-UN Relations: Looking Ahead After 10 Years of Expanding Cooperation', <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/09/28/nato-un-relations-looking-ahead-after-10-years-of-expanding-cooperation/index.html> s.e.t. 21.05.2020.

Sieveking, Michalen (2019) 'NATO and Israel are Right to Deepen Ties', NEWEUROPE, <https://www.neweurope.eu/article/nato-and-israel-are-right-to-deepen-ties/> s.e.t. 14.01.2020.

Sinovest, Polina / Renz, Bettina (2015) 'Russia's 2014 Military Doctrine and Beyond: Threat Perceptions, Capabilities and Ambitions', NDC Rome, Research Paper, S: 117.

Smith, Julianne (2008) 'The NATO – Russia Relationship, Defining Moment or Deja Vu', CSIS, s. 2-13.

Smith, Martin A. (2006) 'Where is NATO Going?', Routledge, USA, s. 5-21.

Stefanova, Radoslava (2017) 'A Personal Take on NATO-Russia Relations', NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2017/06/13/a-personal-take-on-nato-russia-relations/index.html> s.e.t. 22.07.2019.

Sung-Won, Yoon / Jamiyandagva, Adiyasuren / Vernygora, Vlad (2018) 'Views on NATO from Mongolia and Republic of Korea: Hedging Strategy and Perfunctory Partnership', Asian Security, C: 14, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14799855.2017.1361733?src=recsys> s.e.t. 09.09.2019.

T.C. Hükûmeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükûmeti Arasında Askerî Eğitim İş Birliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Kanun No 3903, Kabul Tarihi 15.04.1993, <https://www.kanunum.com/files/3903-2.pdf> s.e.t. 05.05.2020.

Taras, Kuzio / D'anier, Paul (2018) 'The Sources of Russia's Great Power Politics', E-International Relations Publishing, Bristol, England.

Tardy, Thieryy (2019) 'NATO at 70: No Time to Retire', International Conference, <www.ndc.nato.int /news.php?code=1> s.e.t. 02.04.2020.

Toktogulov, Beishenbek (2015) 'The NATO-Russia Council and Changes in Russia's Policy Toward NATO', METU.

Van Creveled, Martin (2005) 'NATO, Israel and Peace in the Middle East', NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2005/12/01/nato-israel-and-peace-in-the-middle-east/index.html> s.e.t. 25.04.2019.

Von Sydow, Björn (2018) 'Resilience: Planing for Sweden's Total Defence', NATO Review, <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/04/04/resilience-planning-for-swedens-total-defence/index.html> s.e.t. 22.05.2020.

Walt, Stephen M (1998) 'International Relations: One World Many Theories', Foreign Policy, Sayı 10, s. 30-43.

Welling, Ben (2018) 'Narrative Alignment and Misalignment: NATO as a Global Actor as Seen from Australia and New Zealand', Asian Security, C: 14, s. 24, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14799855.2017.1361731?scroll=top&needAccess=true> s.e.t. 16.03.2020.

Yost, David S. (2007) 'Analysis: Enhancing NATO's Cooperation with International Organizations', <https://www.nato.int/docu/review/articles/2007/07/01/analysis-enhancing-nato-s-cooperation-with-international-organizations/index.html> s.e.t. 14.01.2020.

Zengin, Eyüp / Tosun, M. Sadi (2014) 'Barış İçin Ortaklık Programı Çerçevesinde Azerbaycan- NATO İlişkileri', Çankırı Karatekin Üniversitesi, Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi, s.e.t. 11.05.2020.

İnternet Kaynakları

3rd Meeting of Individual Partnership, Cooperation Program Between Qatar, NATO Starts (2018), <http://www.qatarembassy.be/2018/09/18/3rd-meeting-of-individual-partnership-cooperation-program-between-qatar-nato-starts/> s.e.t. 03.05.2019.

Active Engagement in Cooperative Security, A More Efficient and Flexible Partnership Policy (2011), Meeting of NATO Ministers of Foreign Affairs, <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf> s.e.t. 01.09.2020.

Adaptation Measures, <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-rap-en. pdf> s.e.t. 24.01.2020.

African Union-NATO Symposium on Peace and Security Naples (2019), <https://au.int/en/speeches/20191104/african-union-nato-symposium-peace-and-security-naples-4-november-2019-remarks-his> s.e.t. 10.12.2019.

Allied Command Operations ACO, <https://shape.nato. int> s.e.t. 10.01.2018.

Allied Command Transformatıons ACT, <https://www.act.nato.int> s.e.t. 10.01.2018.

Allies Agree Japan's Mission to NATO (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_154886.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 30.01.2020.

An Alliance for the 21st Century (1999), <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm> s.e.t. 01.04.2020.

Australia-NATO Joint Political Declaration (2012), https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_94097.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 12.03.2019.

Azerbaijan-NATO, Mission of Republic of Azerbaijan to NATO, <http://nato-pfp.mfa.gov.az/en/parent/3> s.e.t. 18.09.2019.

Azerbaycan-NATO: İş Birliği Perspektifi ve Jeopolitik Gerçekler (2019) Bakü, <http://newtimes.az/tr/cyberspace/6062/26 Nisan 2019> s.e.t. 12.03.2020.

Basic Document of the Euro-Atlantic Partnership Council (1997), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49187.htm> s.e.t. 30.05.2019.

Belarus-NATO Cooperation (2019) Belarus Diplomatic Service, <http://mfa.gov.by/en/organizations/membership/list/c6eaf2b20c037582.html> s.e.t. 20.05.2020.

BİOEM K.LIĞI Tarihçesi, <http://www.BİOem.tsk.tr/history.html> s.e.t. 12.04.2020.

Brussels Summit Declaration (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 01.09.2020.

Bucharest Summit Declaration (2008), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 13.02.2019.

Chicago Summit Declaration (2012), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 11.05.2018.

Civilian Stucture, <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_58110.htm> s.e.t. 22.03.2018.

Collective Security Treaty Organization, <https://en.odkb-csto.org> s.e.t. 09.05.2020.

Common Set of New Proposals' (2017), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_149522.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 20.03.2020.

Cooperations with the African Union, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49594.htm> s.e.t. 04.11.2019.

Declaration of Head of State and Government (1994) The Brussels Summit Declaration, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24470.htm?mode=pressrelease> s.e.t. 01.06.2020.

Declaration of the Head of State and Government, NATO's 40 Years of Success (1989), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23554.htm?> s.e.t. 11.01.2019.

Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance ("The London Declaration") (1990), p. 7-23, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23693.htm?> s.e.t. 31.05.2018.

Declaration on Peace and Cooperation (The Rome Declaration) (1991), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23846.htm?mode=pressrelease> s.e.t. 21.12.2018.

Defence and Related Security Capacity Building Initiative, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132756.htm> s.e.t. 27.01.2018.

Defence Education Enhance Programme, DEEP (1999) Training and Education Enhancement Program, <https://deepportal. hq. nato. int/ilias. php? baseClass=ilrepositorygui&reloadpublic=1&cmd=frameset&ref_id=1> s.e.t. 09.06.2020.

Defence Institution Building School (2016), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160628_1607-dib-georgia-en.pdf> s.e.t. 06.07.2019.

Deterrence and Defence (2020), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm> s.e.t. 01.06.2020.

Developments in the Soviet Union (1991), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23848.htm?mode=pressrelease> s.e.t. 27.01.2018.

Education and Training (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49206.htm> s.e.t. 05.05.2020.

EU Missions and Operations (2014) Impetus, Magazine of the EU Military Staff, EEAS, Brussels, s. 12-15, http://www.eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/eu-military-staff/documents/impetus_n18.pdf> s.e.t. 20.07.2018.

EU-NATO Declaration on ESDP (2002), <http://nato. int/cps/en/natohq/official_texts_19544.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 09.01.2017.

Euro-Atlantic Disaster Response Coordianation Centre (EADRCC) (1997), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_117757.htm> s.e.t. 01.06.2020.

Euro-Atlantic Partnership Council (1997), <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49276.htm> s.e.t. 01.09.2020.

European Neighbourhood Policy, <https://ec. europa. eu/home-affairs/what-we-do/policies/international-affairs/european-neighbourhood-policy_en> s.e.t. 05.06.2020

Exercise REGEX-17 Concludes in Jordan (2017), https://jfcnaples. nato. int/newsroom/news/2017/exercise-regex-17-concludes-in-jordan> s.e.t. 07.03.2020.

Framework Document, Partnership for Peace (1994), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24469.htm?mode=pressrelease> s.e.t. 27.03.2018.

Framework for Future Alliance Operations, Future Work (2018), <https://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/180514_ffao18.pdf> s.e.t. 10.06.2020.

Freedom in the World 2020 (2020), <https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/FIW_2020_REPORT_BOOKLET_Final.pdf> s.e.t. 02.05.2020.

Geoana, Mircea (2020) 'Thanks Austria for 25 Years of Partnership', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_173311.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 14.01.2020.

Georgian Defence Forces Lead NATO-Georgia Exercise (2019), <https://mod. gov. ge/en/news/read/7203/georgian-defence-forces-lead-nato-georgia-exercise-2019> s.e.t. 24.01.2020.

Gottemoller, Rose (2017) 'Partnership between Serbia and NATO in Belgrade', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_147811.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 17.04.2020.

Himmrich, Julia / Raynova, Denista (2017) 'EU-NATO Relations: Inching Forward', European Leadership Network, s. 1-16, <https://www.europeanleadershipnetwork.org/policy-brief/eu-nato-relations-inching-forward/>.

Individual Partnership Action Plans, IPAP, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49290.htm> s.e.t. 24.01.2020.

Individual Partnership and Cooperation Programme Between Japan and NATO (2018), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2018_05_pdf/20180719_180531-ipcp-japan.pdf> s.e.t. 22.04.2019.

ISAF's Mission in Afganistan, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69366.htm> s.e.t. 08.05.2020.

Istanbul Cooperation Initative (ICI) (2004), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_58787.htm?> s.e.t. 01.09.2020.

Joint Declaration (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 05.03.2020.

Joint Declaration on EU-NATO Cooperation (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156626.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 20.03.2020.

Joint Political Declaration between Japan and North Atlatic Treaty Organisation (2013), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_99562.htm> s.e.t. 09.03.2018.

Katar, NATO'ya Katılmak İstiyor (2018) C4 Defence, <https://www.c4defence.com/Arsiv/katar-natoya-katilmak-istiyor/6464/1> s.e.t. 20.02.2020.

Malta Re-Engages in Partnership for Peace Programme (2008), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_7192.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 21.01.2020.

Mediterranean Dialouge Work Programme (2006), <https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2006_01/20091120_MCG-N_0030.pdf> s.e.t. 18.01.2018.

Membership Action Plan, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37356.htm> s.e.t. 22.05.2019.

Milestones in NATO's Deepening Cooperation with Moldova (2015), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_121356.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 23.04.2020.

Military Organisation and Structure <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49608.htm> s.e.t. 28.01.2018.

Missions et Operations (2018) Rapport Annuel Politique Securite et de Defense Commune de Union Europeenne, <https://eeas. europa. eu/sites/eeas/files/2019.3237_fr_03_0.pdf> s.e.t. 05.03.2020.

More Ambitious and Expanded Framework for the Mediterranean Dialogue (2004), <https://www.nato.int/cps/en/SID-63BC3308-D3265625/natolive/official_texts_59357.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 17.05.2019.

Moroccan Royal Armed Forces Officers visit NATO Headquarters in the Framework of NATO-Morocco Partnership (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_166957.htm> s.e.t. 26.04.2019.

NATO Agrees Kuwait Mission to NATO (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130511.htm> s.e.t. 17.03.2019.

NATO Agrees the Kingdom of Bahrain Mission to NATO (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130512.htm> s.e.t. 17.05.2019.

NATO Agrees the State of Qatar Mission to NATO (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130510.htm> s.e.t. 16.04.2020.

NATO and Baltic States Sign Agreement to Enhance Air Training Opportunaties in Baltic Region (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_132436.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 01.05.2020.

NATO and Colombia Open Channel for Future Cooperation (2015), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_101634.htm> s.e.t. 30.05.2020.

NATO and Japan Intensify Dialogue on Cyber Defence (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_169493.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 17.02.2020.

NATO and UAE Determined to Enhance Cooperation in Addressing Common Challenges (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_128753.htm> s.e.t. 20.01.2020.

NATO and United Arab Emirates Reinforce Partnership with New Cooperation Programme (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_136138.htm> s.e.t. 28.04.2019.

NATO and United Nations Working Together to Strengthen Jordan's Security and Defence Capacity Against Terrorist Threats (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_164200.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 09.05.2020.

NATO Assurance Measures (2016), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-rap-en. pdf> s.e.t. 09.11.2019.

NATO CEO, <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_68372.htm> s.e.t. 14.03.2020.

NATO Deputy Secretary General Visits Yarevan and Thanks Armenia for Contributions to NATO Missions (2017), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_150043.htm?selectedLocale=en> 30.09.2019.

NATO Exercises (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49285.htm> s.e.t. 05.05.2020.

NATO Global Perception-Views from Asia-Pacific Region (2016), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_04/20160418_160418-canberra-conference-summary.pdf> s.e.t. 15.12.2019.

NATO Hub for the South <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_168383.htm> s.e.t. 20.05.2019.

NATO Launches Defence Capacity Building Project for Jordan, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_152308.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 07.02.2020.

NATO Mediterranean Dialogue (1994), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_60021.htm?> s.e.t. 01.09.2020.

NATO Military Committe Visit Georgia in Show of Continued Support (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_165091.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 11.01.2020.

NATO Mission Iraq (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_166936.htm> s.e.t. 26.03.2019.

NATO Mission Iraq (NMI) (2020), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/2004-factsheet-NMI-en.pdf> s.e.t. 04.05.2020.

NATO Mission in Kosova, <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52122.htm?> s.e.t. 20.05.2020.

NATO Promotes Scientific Operation with Belarus (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_169739.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 20.05.2020.

NATO Reaffirms Partnership with Iraq, Will Consider Request for Defence Capacity Building, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_115638.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 17.05.2020.

NATO Secretary General and Pakistan's Foreign Minister Share Views on NATO-Pakistan Partnership, Regional Securtity and the Peace Process in Afghanistan (2019), https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_166998.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 13.02.2020.

NATO Secretary General, Libyan Prime Minister Discuss Situation in Libya (2020), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_175873.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 22.03.2020.

NATO Source by Inquriy Appointed by Swedish Foreign Ministry, If Attacked, Sweden Needs Outside Support to Maintain Its Sovereignty (2016) Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/if-attacked-sweden-would-depend-on-outside-support-to-maintain-its-sovereignty/> s.e.t. 17.01.2020.

NATO Structure <https://www.nato.int/cps/en/natohq/structure.htm> s.e.t. 22.03.2018.

NATO/EAPC Policy for Implementation of UNSCR 1325 on Women, Peace and Security and Related Resolutions (2014), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_109830.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 14.03.2020.

NATO/PFP Trust Fund Policy (2004), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_21010.htm?> s.e.t. 22.11.2018.

NATO: Comprehensive Approach <http://www.natolibguides.info/comprehensive_approach> s.e.t. 12.03.2018.

NATO: Ready for the Future, Adapting the Alliance (2018-2019) (2019), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_11/20191129_191129-adaptation_2018_2019_en.pdf> s.e.t. 16.06.2020.

NATO-African Union Plan Close Collaboration (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_170512.htm> s.e.t. 24.11.2019.

NATO-EU Relations (2019), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_02/20190208_1902-factsheet-nato-eu-en.pdf> s.e.t. 15.04.2020.

NATO-Georgia Commission Declaration at the Brussels Summit (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156627.htm?> s.e.t. 22.03.2020.

NATO-Georgia Joint Traning and Evaluation Centre, JTEC (2017), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170221_1702-georgia-jtec-pamphlet-en.pdf> s.e.t. 07.02.2020.

NATO-ICI Regional Centre Holds First Annual Review in Kuwait (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_159600.htm> s.e.t. 05.03.2020.

NATO–Israel Mission, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130509.htm> s.e.t. 22.01.2019.

NATO-Israel Relations: The Level of Ambitions, Comitato Atlantico Italliano, <http://www.comitatoatlantico.it/COMIT/studi/nato-israel-relations-the-level-of-ambition/> s.e.t. 09.01.2020.

NATO-Jordan Mission, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130505.htm> s.e.t. 16.01.2019.

NATO-Russia Council (1997), <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50091.htm> s.e.t. 01.09.2020.

NATO-Russia Council Meets in Brussels (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_167682.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 06.03.2020.

NATO-Russia Council Official Website, <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm> s.e.t. 05.06.2020.

NATO-Russia Relations: The Facts (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_111767.htm> s.e.t. 17.05.2020.

NCIA, <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69332.htm> s.e.t. 24.02.2020.

NDC, <http://www.act.nato.int> s.e.t. 26.01.2018.

New Zealand and NATO Individual Partnership and Cooperation Programme (2012), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_88720.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 14.03.2019.

North Atlantic Cooperation Council (1991), <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69344.htm> s.e.t. 01.06.2020.

North Atlantic Council to be Briefed on Action Taken in Syria (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_153662.htm> s.e.t. 01.09.2020.

NSO, <https://nso. nato. int/natoterm/> s.e.t. 21.02.2018.

NSPA, <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69332.htm> s.e.t. 22.02.2020.

Operational Capabilities Concept (OCC), NATO, Mission of Republic of Azerbaijan to NATO <http://nato-pfp.mfa.gov.az/content/24> s.e.t. 18.07.2019.

Operations and Missions: Past and Present <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm> s.e.t. 21.04.2020.

Partners in Central Asia (2019) Backgrounder, <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/stock_publications/20140505_140505-Backgrounder_CentralAsia.pdf> s.e.t. 13.07.2018.

Partnership and Cooperative Security Committee (2014), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_79430.htm> s.e.t. 02.09.2020.

Partnership for Peace Invitation Document (1994), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24468.htm?mode=pressrelease> s.e.t. 21.01.2018.

Partnership for Peace Planning and Review Process, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_68277.htm> s.e.t. 25.05.2018.

Partnership for Peace Status of Forces Agreement (1995), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50086.htm> s.e.t. 03.10.2018.

Partnership Interoperability Initiative (2020), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132726.htm> s.e.t. 28.05.2020.

Partnership: A Cooperative Approach to Security (2013), <https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_12/20131127_131201-MediaBackgrounder-Partnerships_en.pdf> s.e.t. 19.01.2019.

Partnerships: Projecting Stability Through Cooperation (2020), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84336.htm> s.e.t. 02.06.2020.

Peace Support Operations in Bosnia and Herzegovina <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52122.htm?> s.e.t. 19.05.2020.

Peace Support Operations Training Centre <http://mod.gov.ba/OS_BIH/struktura/Komanda_za_podrsku/KOiD/PSOTC/default.aspx?template_id=193&pageIndex=1> s.e.t. 05.05.2020.

Political Military Framework for Partner Involment in NATO-Led Operations (2011), <https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-PMF.pdf> s.e.t. 16.11.2019.

Prague Summit Declaration (2002), s.10, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm?> s.e.t. 22.11.2019.

Project Stability: An Agenda for Action (2018), <https://www.nato.int/docu/review/articles/2018/03/13/projecting-stability-an-agenda-for-action/index.html> s.e.t. 04.05.2020.

Qatar Signs Security Agreement with NATO (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_150794.htm> s.e.t. 20.02.2020.

Rasmussen, Anders Fogh (2010) 'Secretary General Undirline NATO's Strategic Interest in the Security of All ICI Partner Countries', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_62116.htm?> s.e.t. 05.03.2020.

Readiness Action Plan (2020) <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_119353.htm> s.e.t. 06.06.2020.

Readiness-Action-Plan (2019) <https://www.studentsummit. cz/wp-content/uploads/2019/02/PSS-NATO's-Readiness-Action-Plan-NATO. pdf> s.e.t. 22.11.2019.

Relations with Armenia <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48893.htm> s.e.t. 24.01.2019.

Relations with Australia <https://www.nato.int/cps/en/SID-4E37114D-E9973C8C/natolive/topics_48899.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 06.05.2018.

Relations with Austria <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48901.htm> s.e.t. 22.05.2017.

Relations with Azerbaijan <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49111.htm> s.e.t. 16.02.2019.

Relations with Belarus <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49119.htm> s.e.t. 20.05.2020.

Relations with Bosnia and Herzegovina <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49127.htm> s.e.t. 12.12.2017.

Relations with Colombia (2017), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_143936.htm> s.e.t. 16.04.2020.

Relations with Finland <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm> s.e.t. 19.01.2019.

Relations with Iraq <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130511.htm> s.e.t. 17.06.2019.

Relations with Ireland (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_51979.htm> s.e.t. 30.05.2020.

Relations with Japan <https://www.nato.int/cps/en/SID-4E37114D-E9973C8C/natolive/topics_85297.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 21.01.2018.

Relations with Kazakhstan <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49598.htm> s.e.t. 17.07.2018.

Relations with Kingdom of Bahrain <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130512.htm> s.e.t. 11.11.2019.

Relations with Malta (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52108.htm> s.e.t. 22.04.2020.

Relations with Mongolia <https://www.nato.int/cps/en/SID-4E37114D-E9973C8C/natolive/topics_85297.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 01.02.2019.

Relations with New Zealand <https://www.nato.int/cps/en/SID-4E37114D-E9973C8C/natolive/topics_52347.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 20.05.2019.

Relations with Pakistan <https://www.nato.int/cps/en/SID-4E37114D-E9973C8C/natolive/topics_50071.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 02.04.2019.

Relations with Partners Across the Globe (2017), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49188.htm> s.e.t. 01.09.2020.

Relations with Qatar <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_130511.htm> s.e.t. 29.08.2018.

Relations with Russia <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50090.htm> s.e.t. 06.11.2019.

Relations with Serbia <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49727.htm> s.e.t. 23.02.2019.

Relations with Sweden <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52535.htm> s.e.t. 11.10.2018.

Relations with Switzerland <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52129.htm> s.e.t. 18.01.2017.

Relations with Tajikistan <https://www.nato.int/cps/en/natohq/events_156556.htm> s.e.t 21.02.2019.

Relations with the Europen Union (2020), <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49217.htm?> s.e.t. 17.03.2020.

Relations with the Kyrgyz Republic <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49607.htm> s.e.t. 15.03.2018.

Relations with the OSCE <https://www.nato.int/cps/en/natolive/to> s.e.t. 14.09.2019.

Relations with the Republic of Korea <https://www.nato.int/cps/en/SID-4E37114D-E9973C8C/natolive/topics_48899.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 12.12.2019.

Relations with the Republic of Moldova <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49727.htm> s.e.t. 06.03.2018.

Relations with the Republic of North Macediona <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48830.htm> s.e.t. 17.02.2017.

Relations with the United Nations <https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50321.htm?> s.e.t. 28.03.2018.

Relations with Turkmenistan <https://www.nato.int/cps/en/natohq/events_156556.htm> s.e.t. 10.02.2019.

Relations with Uzbekistan <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_22839.htm> s.e.t. 14.01.2020.

Responding to Security Challenges in Morrocco (2014), <https://www.nato.int/cps/en/SID-A0A4868C-43C2AB8A/natolive/news_110247.htm> s.e.t. 18.02.2019.

Riga Summit Declaration (2006), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm?selectedLocale=enp 13> s.e.t. 17.10.2017.

Russian National Security Strategy (2015), <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf> s.e.t. 09.12.2019.

Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, Belgrade, Serbia, Mission Report (2018) NPA Defence and Security Committee, https://www.nato-pa.int/download-file?filename=sites/default/files/2019-03/2018%20-%20MISSION%20REPORT%20DSC%20BIH%20AND%20SERBIA%20-%20254%20DSCFC%2018%20E.pdf> s.e.t. 11.01.2019.

Secretary General Welcomes President of Colombia to NATO (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_155030.htm> s.e.t. 30.05.2020.

Secretary General: Australia is One of the NATO's Closest Partners (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_153932.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 21.05.2020.

Secretary General: NATO and Japan are Natural Partners (2017), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_148103.htm> s.e.t. 16.02.2019.

Senior NATO Official to Discuss Current and Future Cooperation (2019), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_168575.htm> s.e.t. 14.03.2020.

Signatures of Partnership for Peace Framework Document (2020), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82584.htm> s.e.t. 01.09.2020.

Statement (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_138829.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 14.02.2020.

Statement by NATO Foreign Ministers (2014), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_108501.htm> s.e.t. 25.10.2018.

Stolenberg, Jens (2019) 'NATO's Open Door Policy', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_164661.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 06.05.2020.

Stoltenberg Jens (2017) 'Press Point', ASAN Institute for Policy Studies, Seoul, Republic of Korea, <https://www.nato.int/cps/ua/natohq/opinions_148211.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 21.03.2020.

Stoltenberg, Jens (2002) 'NATO 2030 to Make Our Strong Alliance Even Stronger', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_176193.htm> s.e.t. 09.06.2020.

Stoltenberg, Jens (2017) 'NATO Stands in Solidarity with in Asia-Pacific Region', <https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_148145.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 23.03.2020.

Stoltenberg, Jens (2018) 'How NATO Adapts to a Changing World', Leiden University College, The Hague, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_153756.htm> s.e.t. 01.09.2020.

Stoltenberg, Jens (2018) 'NATO Secretery General', MSC, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_152209.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 17.05.2020.

Stoltenberg, Jens (2019) '2018-2019 NATO's Adaptation at Glance, NATO Ready for the Future, Adapting the Alliance (2018-2019)', s. 1-3, <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_11/20191129_191129-adaptation_2018_2019_en.pdf> s.e.t. 05.05.2020.

Stoltenberg, Jens (2019) 'The Republic of Moldova is a Close NATO Partner', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_167624.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 16.04.2020.

Stoltenberg, Jens / Vucic, Aleksander (2018) 'Panel Discussion: Leadership for a Secure Region', <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_159035.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 09.05.2020.

Strategic Foresight Analysis, Future Work (2017) ACT, <https://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/171004_sfa_2017_report_hr.pdf > s.e.t. 10.06.2020.

Substantial NATO-Geaorgia Package (SNGP) (2014), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2017_02/20170221_1702-georgia-sngp-factsheet-en.pdf> s.e.t. 17.11.2019.

Substantial NATO-Georgia Package (SNGP) (2016), <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_02/160209-factsheet-sngp-en.pdf> s.e.t. 05.04.2020.

The African Union and NATO Call for Closer Collaboration and Support in the Operationalization of the African Standby Force (ASF) (2019), <https://au.int/en/pressreleases/20190403/african-union-and-nato-call-closer-collaboration-and-support> s.e.t. 10.10.2019.

The Alliance's New Strategic Concept (1991), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm?age> s.e.t. 14.05.2018.

The Alliance's Strategic Concept (1999), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm?mode=pressrelease> s.e.t. 24.04.2020.

The Berlin Plus Arrangements (2002), <https://www.nato.int/docu/comm/2004/06-istanbul/press-kit/006.pdf> s.e.t. 29.05.2020.

The Consultancy Process and Article 4, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49187.htm> s.e.t. 11.03.2018.

The Istanbul Cooperation Initiative (ICI), Fact Sheet' (2014), <https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2014_04/20140331_140401-factsheet-ICI_en.pdf> s.e.t. 11.05.2019.

The NATO Science for Peace and Security Programme (2020) Algeria, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_162258.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 16.04.2020.

The NATO–Russia Founding Act <http://www.nato.int/cps/en/natolive/offical texts 25468.htm> s.e.t. 05.12.2018.

The NATO-Russia Rome Declaration (2002), <http://www.nato.int/cps/en/natolive/offical texts 19572.htm> s.e.t. 16.01.2018.

The North Atlantic Treaty (1949) Washington D.C., <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/stock_publications/20120822_nato_treaty_en_light_2009.pdf> s.e.t. 10.9.2020.

The North Atlantic Treaty (1949) Washington D.C., Article 2, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?> s.e.t. 29.05.2020.

The Secretary General's Annual Report (2014), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_116854.htm> s.e.t. 05.06.2020.

The Secretary General's Annual Report (2014), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_117093.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 24.10.2018.

The Operational Capabilities Concept (OCC) Evaluation and Feedback Programme <https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_80925.htm> s.e.t. 16.05.2018.

TSK Askerî Eğitim ve İş Birliği Faaliyetleri, <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=AskerîEğitimIsBirligi> s.e.t. 26.05.2020.

Update Joint Declaration on UN-NATO Secretariat Cooperation (2018), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_160004.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 01.05.2020.

Vasoviç, Aleksander (2016) 'With Russia As An Ally, Serbia Edges Toward NATO' Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-serbia-nato-idUSKCN0ZJ06S> s.e.t. 11.01.2019.

Vershbow, Alexander (2016) 'Alliance Would Help Finland in Baltic Crisis Situation' UUISET NEWS, <https://yle.fi/uutiset/osasto/news/natos_vershbow_alliance_would_help_finland_in_baltic_crisis_situation/9190830> s.e.t. 17.04.2018.

Wales Summit Declarations (2014), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 01.09.2020.

Warsaw Summit Communique (2016), <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm?selectedLocale=en> s.e.t. 01.09.2020.

What is NATO <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> s.e.t. 13.01.2018.

EKLER

Ek 1: Nato Ortaklıklar Temel Dokümanının İmza Tarihleri

Signatures of Partnership for Peace: Framework Document

Framework Document

Last updated: 10 Jan. 2012 11: 23

Countries	**Signed by**	**Date**
Albania [3]	PDT Sali Berisha	23. 02. 94
Armenia	FM Vahan Papazian	05. 10. 94
Austria	FM Alois Mock	10. 02. 95
Azerbaijan	PDT Geidar Aliyev	04. 05. 94
Belarus	FM Uladzmir Syanko	11. 01. 95
Bosnia and Herzegovina	PDT Nebojša Radmanović	14. 12. 06
Bulgaria [2]	PDT Jelu Jelev	14. 02. 94
Croatia [3]	FM Tonino Picula	25. 05. 00
Czech Republic [1]	PM Vaclav Klaus	10. 03. 94
Estonia [2]	FM Jüri Luik	03. 02. 94
Finland	FM Heikki Haavisto	09. 05. 94
Georgia	FM A. Chikvaidze	23. 03. 94
Hungary [2]	FM Jeszensky	08. 02. 94
Ireland	FM Andrews	01. 12. 99
Kazakhstan	FM Saudabayev	27. 05. 94
Kyrghyz Republic	PDT Askar Akayev	01. 06. 94
Latvia [2]	PM Valdis Birkavs	14. 02. 94
Lithuania [2]	PDT Brazauskas	27. 01. 94
Malta	DPM/FM Guido de Marco	26. 04. 95
Moldova	PDT Mircea Snegur	16. 03. 94
Montenegro[4]	PDT Filip Vujanovic	14. 12. 06
Poland [2]	PM Pawlak	02. 02. 94
Romania [2]	FM Melescanu	26. 01. 94
Russia	FM Andrei Kozyrev	22. 06. 94
Serbia	PDT Boris Tadić	14. 12. 06
Slovakia [2]	PM Meciar	09. 02. 94
Slovenia [2]	PM Janez Drnovsek	30. 03. 94
Sweden	FM Margaretha Af Ugglas	09. 05. 94
Switzerland	FM F. Cotti	11. 12. 96
Tajikistan	AMB. Sharif Rahimov	20. 02. 02
The Republic of North Macedonia[5]	Head of Government Crvenkovski Branko	15. 11. 95
Turkmenistan	DPM B. Shikmuradov	10. 05. 94
Ukraine	FM Zlenko	08. 02. 94
Uzbekistan	FM Saidmukhtar Saidkasimov	13. 07. 94

Ek 1 (devamı): Nato Ortaklıklar Temel Dokümanının İmza Tarihleri

1.These countries joined NATO on 16 March 1999

2.These countries joined NATO on 29 March 2004

3.These countries joined NATO on 1 April 2009

4.This country joined NATO on 5 June 2017

5. This country joined NATO on 5 March 2020

Ek 2: Nato Ortaklık Programının Karşılıklı Desteğinin Analizi*

Ülke Adı	Katıldığı Programlar	Operasyonel Yetenek ve Konsept Programı (OCC)	Savunma Yeteneklerini Geliştirme Programı (DCB)	Karşılıklı Çalışabilirlik Platformu (PII)	Güçlendirilmiş Savunma Eğitim Programı (DEEP)	NATO Operasyonlarına Destek
BARIŞ İÇİN ORTAKLIK(PFP) /AVRUPA ATLANTİK ORTAKLIK KONSEYİ (EAPC) ÜYESİ ÜLKELER						
Avusturya	IPCP, PARP	Evet	Hayır	Evet	Hayır	KFOR, ISAF, RSM
Azerbaycan	IPAP, PARP	Evet	Hayır	Evet	Evet	KFOR, ISFOR, RSM
Bosna - Hersek	IPAP, PARP	Evet	Hayır	Evet	Hayır	ISAF, RSM
Beyaz Rusya	IPCP, PARP	Evet	Hayır	Evet	Hayır	ISAF
Ermenistan	IPAP, PARP	Evet	Hayır	Evet	Evet	KFOR, ISAF, RSM
Finlandiya	IPCP, PARP	Evet	Hayır	Evet	Hayır	SFOR, KFOR, ISAF, RSM, NRF ve Mali Destek
Gürcistan	ANP, PARP	Evet	Evet	Evet	Evet	IFOR, KFOR, ISAF, RSM, OAE, SG, NRF ve Mali Destek
İrlanda	IPCP, PARP	Evet	Hayır	Evet	Hayır	KFOR, ISAF, RSM ve Mali Destek
İsveç	IPCP, PARP	Evet	Hayır	Evet	Hayır	KFOR, ISAF, RSM, OUP, NRF ve Mali Destek
İsviçre	IPCP, PARP	Evet	Hayır	Evet	Evet	IFOR, KFOR, ISAF ve Mali Destek
Kazakistan	IPAP, PARP	Evet	Hayır	Evet	Evet	ISAF
Kırgızistan	IPCP, PARP	Evet	Hayır	Hayır	Evet	ISAF
Malta	IPCP	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Moldova	IPAP, PARP	Evet	Evet	Evet	Evet	KFOR
Özbekistan	IPCP, PARP	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	ISAF
Rusya						
Sırbistan	IPAP, PARP	Evet	Hayır	Evet	Evet	Hayır
Tacikistan	IPCP, PARP	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	ISAF
Türkmenistan	IPCP	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Ukrayna	ANP	Evet	Hayır	Evet	Evet	ISFOR, KFOR, ISAF, RSM, OOS, NMI

Ek 2 (devamı): Nato Ortaklık Programının Karşılıklı Desteğinin Analizi*

AKDENİZ DİYALOĞU ÜLKELERİ (MD)						
Cezayir	IPCP	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Fas	IPCP	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	SFOR
İsrail	IPCP	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	AE
Mısır	IPCP, PARP	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Moritanya	IPCP	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
Tunus	IPCP, PARP	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır
Ürdün	IPCP, PARP	Evet	Evet	Evet	Evet	SFOR, ISAF
İSTANBUL İŞ BİRLİĞİ GİRİŞİMİ (ICI)						
Bahreyn	IPCP	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	ISAF
Birleşik Arap Emirliği	IPCP	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	KFOR, ISAF
Katar	IPCP	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	ISAF, OUP
Kuveyt	IPCP	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	ISAF, OUP, OOS
KÜRESEL ORTAKLAR (PATG)						
Afganistan	Kalıcı Ortaklık	Hayır	Hayır	Hayır	Evet	Hayır
Avustralya	IPCP	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	SFOR ISAF, RSM, OOS, NMI ve Mali Destek
Güney Kore	IPCP	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	ISAF, OOS ve Mali Destek
Japonya	IPCP	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	ISAF ve Mali Destek
Irak		Hayır	Evet	Evet	Hayır	Hayır
Kolombiya	IPCP	Evet	Hayır	Hayır	Hayır	OOS
Moğolistan	IPCP	Evet	Hayır		Evet	KFOR, ISAF
Pakistan		Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
Yeni Zelanda	IPCP	Hayır	Hayır	Evet	Hayır	IFOR, ISAF, RSM, OOS

* Yukarıda açılanan bilgiler, NATO Ortaklık Programı mevcut her ülkeye ait bilgi sayfaları analiz edilerek oluşturulmuştur.

NATO Partnerships.http://www.natolibguides.info/partnerships,SET Haziran 2020.